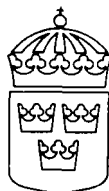

Regeringens proposition

1992/93:220

En ny läroplan för grundskolan och ett nytt betygssystem för grundskolan, sameskolan, specialskolan och den obligatoriska särskolan

Prop.
1992/93:220

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Vid regeringssammanträdet har statsrådet Ask varit föredragande.

Stockholm den 19 maj 1993

På regeringens vägnar

Carl Bildt

Beatrice Ask

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs förslag fram om riktlinjer för en ny läroplan för grundskolan, sameskolan, specialskolan och den obligatoriska särskolan samt för nya kursplaner för grundskolan. Den nya läroplanen får en ny struktur och blir kortare och tydligare än tidigare läroplaner. I ett inledande avsnitt tas skolans värdegrund och uppgifter upp. Målen i läroplanen bör vara tydliga och utvärderingsbara. De föreslås vara av två slag, mål att sträva mot och mål att uppnå. I läroplanen görs vidare en klar ansvarsfördelning mellan skolans olika befattningshavare. Elevernas rätt till inflytande och ansvar lyfts fram.

Kursplanerna föreslås ange ämnenas syfte, struktur och karaktär samt mål att sträva mot. För det femte och nionde skolåret fastställs särskilda mål att uppnå.

Vidare föreslås att riksdagen fastställer en timplan för grundskolan med en garanterad undervisningstid fördelad på ämnen och ämnesgrupper. Timplanen föreslås också innehålla tid för elevens egna val. Genom en generell möjlighet till jämkning inom timplanens ram ges utrymme för skolans val.

Slutligen behandlar propositionen riktlinjer för ett nytt betygssystem i grundskolan. Riksgiltiga betyg i sex steg måste enligt förslaget ges i årskurs 9. Fram till det nionde skolåret bör skolan själv bestämma på vilket sätt betyg och annan information om elevens studieresultat skall ges till eleven och hemmet. Efter det femte året skall alla elever dock få skriftlig information om sina resultat.

Jämförbarheten mellan olika betyg föreslås upprätthållas genom riksgiltiga prov och genom betygsriterier som fogas till kursplanerna.

Den nya läroplanen föreslås införas successivt. Fr.o.m. läsåret 1994/95 får kommunerna övergå till den nya läroplanen i tillämpliga delar. Läroplanen, kursplanerna och timplanen bör träda ikraft läsåret 1995/96 för årskurserna 1-7 i grundskolan, särskolan och specialskolan och i hela sameskolan. Reformen bör vara helt genomförd läsåret 1997/98. Det nya betygssystemet föreslås införas parallellt med kursplanerna och vara helt genomfört läsåret 1997/98.

Genom beslut den 14 februari 1991 bemyndigade regeringen det statsråd som då hade att föredra skolfrågor att tillsätta en kommitté med uppdrag att lämna förslag till mål och riktlinjer för barnomsorgen och det offentliga skolväsendet (dir. 1991:9). Kommittén skulle också lämna förslag till riktlinjer och modeller för kursplaner samt förslag till timplaner för bl.a. grundskolan. Kommittén antog namnet Läroplanskommittén. Den 19 december 1991 beslöt regeringen att ge kommittén nya direktiv och delvis ny sammansättning (dir. 1991:117). De nya direktiven skulle – till skillnad från de första – inte omfatta mål och riktlinjer för barnomsorgen, sameskolan, specialskolan och den obligatoriska särskolan. I september 1992 överlämnade kommittén sitt huvudbetänkande Skola för bildning (SOU 1992:94). Betänkandet har remissbehandlats.

Läroplanskommitténs kursplanearbete har skett i två steg. I huvudbetänkandet redovisades det första steget av arbetet, dvs. dels förslag till ny läroplan för grundskolan samt för gymnasieskolan och komvux, dels förslag till struktur för kursplanerna för alla ämnen i grundskolan och färdiga kursplaneförslag i matematik, musik och svenska samt förslag till huvudsakligt innehåll i övriga ämnen. Det andra steget i arbetet, att utarbeta kursplaneförslag i samtliga ämnen, redovisades i slutbetänkandet Kursplaner för grundskolan (SOU 1993:2), som överlämnades i januari 1993. Betänkandet har remissbehandlats.

I direktiven (dir. 1991:117) till Läroplanskommittén angavs att en rad skolformer inte skulle ingå i kommitténs uppdrag utan behandlas i särskild ordning. Med utgångspunkt i Läroplanskommitténs förslag har en arbetsgrupp inom Utbildningsdepartementet utarbetat en departementspromemoria (Ds 1992:129) om läroplan för specialskolan och den obligatoriska särskolan. I promemorian föreslås en gemensam läroplan för grundskolan, specialskolan och den obligatoriska särskolan. Promemorian har remissbehandlats.

Den 25 oktober 1990 bemyndigade regeringen det statsråd som då hade att föredra skolfrågor att tillkalla en beredning med uppdrag att lämna förslag till ett nytt betygssystem för grundskolan, gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen. Enligt direktiven (dir. 1990:62) skulle beredningen utgå från att de relativa betygen skulle avskaffas. Elevernas studieresultat skulle bedömas i förhållande till mål och uppnådda kunskaper. Den 20 juni 1991 beslöt regeringen att utfärda tilläggsdirektiv (dir. 1991:53). Enligt tilläggsdirektiven skulle Betygsberedningen såsom parlamentarisk referensgrupp till Läroplanskommittén tidsmässigt samordna sitt arbete med kommitténs. Den 5 december 1991 beslöt regeringen att utfärda nya tilläggsdirektiv (dir 1991:104). Enligt dessa skulle huvudinriktningen ligga fast. Dock skulle betyg kunna ges i fler steg än tidigare. Betyg skulle också kunna kompletteras. I april 1992 avgav Betygsberedningen en delrapport Läraruppdraget (SOU

1992:59). I september 1992 överlämnade Betygsberedningen sitt slutbetänkande Ett nytt betygssystem (SOU 1992:86). Betänkandet har remissbehandlats.

Prop. 1992/93:220

Beredningsarbetet inom Utbildningsdepartementet har i enlighet med utbildningsutskottets uttalande (bet. 1992/93:UbU7) följts av en grupp med representanter för riksdagspartierna. Gruppen har under våren 1993 haft fyra sammanträden.

Till propositionen fogas arbetsgruppens förslag till läroplan för det obligatoriska skolväsendet som *bilaga A*, regeringens exempel på betygskriterier som *bilaga B*, en jämförelse med Lgr 80 som *bilaga C* och exempel på lokala timplaner som *bilaga D*.

Sammanfattningar av Läroplanskommitténs, Betygsberedningens och arbetsgruppens förslag samt sammanställningar av remissyttranden över dessa bör fogas till denna proposition i en särskild bilagedel som *bilagorna 1-6*.

2 Allmänna utgångspunkter

2.1 Skolan i en föränderlig värld

– Förändringar i skolans närhet och omvärld

I det följande skall tecknas några utvecklingstendenser i det moderna samhället som påverkar skolan och dess förutsättningar.

Förlängd ungdomstid

Av Sveriges drygt åtta miljoner innevånare är nästan två miljoner barn och ungdomar under 18 år. Under de närmaste åren kommer andelen enligt tillgänglig statistik att öka ytterligare. 30 procent av barnen bor i storstadsområdena Stockholm, Göteborg och Malmö.

Flertalet barn och ungdomar går i skolan. En växande andel av dem fortsätter till eftergymnasial utbildning. Den långa skoltiden innebär att skolan har blivit alltmer betydelsefull för barns uppväxt och fostran.

Familjestrukturen har också ändrats i det moderna samhället. Andelen ensamföräldrar och hushåll utan barn har ökat. Olika former av samboendeförhållanden är vanliga. Många barn lever i familjer med styvföräldrar och halvsyskon och pendlar mellan sina nya familjer. Kvinnor förvärvsarbetar i dag i nästan lika stor utsträckning som män och många barn tillbringar större delen av sin vakna tid utanför hemmet och familjen.

Urbaniseringen och förändrade familjemönster har inneburit att kontakterna över generationsgränserna har minskat. En större andel av de unga har mor- och farföräldrar på annan ort och träffar dem bara på lov. Många bostadsområden är påtagligt generationssegrerade. Den starka kvinnodominansen bland anställda i barnomsorg och skolans lågre årskurser gör att många barn har få manliga vuxenkontakter.

Dessa förändringar i familjestruktur och familjens ställning är viktiga, men får heller inte överskattas. Många undersökningar visar att ungdomar sätter en egen familj, goda vänner och en stabil tillvaro högst bland livsmålen, i dag precis som förr. Många talar till och med om familjens renässans. Under senare år finns klara tendenser till att unga bildar familj tidigare och prioriterar familjen högre än för några år sedan. Kvalitativa livsmål – att finna någon att dela livet med, sexuell och känslomässig trohet, att uträtta något som är viktigt för andra, att bli en god mor eller far, att tillbringa tid med sina barn – hamnar i dag högre i ungdomars framtidsdrömmar än tidigare.

Längre skoltid – mer fritid

Skolan är en viktig del av barns och ungdomars liv. Ändå är den tid som tillbringas i skolan relativt kort och utgör mindre än 15 procent av en elevs tid under skoltiden. Sverige har också i förhållande till många jämförbara länder ett kort skoltid, med korta skoldagar och relativt lite hemarbete. Samtidigt är de ungas plikter och åtaganden i hemmet färre och mindre betungande än tidigare generationers. Detta gör att även om skoltiden har blivit fler, har tiden utanför skolan och hemmen ökat i betydelse för barns utveckling och kunskapsinhämtning.

Kamratkretsen är mer betydelsefull. Ett större utbud av massmedia anpassade för ungdomar – radiokanaler, ungdomstidningar, video och skivor, satellitkanaler, dataprogram – gör media betydelsefulla i många ungas liv. Radions musikkkanaler och TV:ns rockvideokanaler har fler "veckotimmar" i många tonåringars liv än de flesta skolämnena.

Den stora delen ledig tid under skoltiden, gör också att fler barn och unga har en aktiv fritid i dag. Socialstyrelsens rapport om barns villkor i förändringstider (So 1993) visar att barn och ungdomar generellt sett blivit aktivare på sin fritid, även om deras aktiviteter och kulturmönster inte har ändrat sig särskilt mycket under de senaste decennierna. Färre barn och unga deltar i det traditionella föreningslivet, men fler än någonsin utövar någon idrott och sport på sin fritid eller är aktiva inom musikområdet. Undersökningar visar att de läser mer skönlitteratur och fler dagstidningar än förr. Fler reser och reser tidigt på egen hand och många ungdomar har sin fritid lika intecknad med kurser, aktiviteter och evenemang som någonsin någon vuxen.

Ungdomskulturen

Dagens unga lämnar vanligtvis inte skolan förrän efter myndighetsåldern. Många är innan de ens har lämnat skolan beresta, orienterade, genom feriearbeten erfarna från arbetsmarknaden och sedan flera år erfarna konsumenter, ofta med en konsumtionsnivå som det kommer att ta många år att åter nå upp till när de väl har lämnat skolan och bildat familj. Samtidigt finns det starka tendenser till att unga människor blir mer isolerade från vuxenvärlden och har färre vuxenkontakter.

Allt detta har bidragit till framväxten av en särskild ungdomskultur som har blivit en alltmer subtil och – för vuxna – komplicerad mosaik av subkulturer, var och en med egna uttrycksformer i musik, kläder och språk. Dessa uttrycksformer förstärks av att de unga är köpstarka konsumenter som uppmärksammas och uppvaktas av underhållningsindustri, media och reklam. Skolans ansvar när det gäller att vidga barns och ungdomars värld och att ge dem erfarenheter och kunskaper utanför den snäva ålderskulturen blir i detta perspektiv tydlig.

De äldre generationerna har alltid förfasat sig över de unga och deras vanor. Varje ungdomsgeneration har någon gång beskrivits som den "värsta någonsin". Beskrivning av ungdomar och ungdomskulturer skall därför tas med en nypa salt, eftersom den som beskriver också är präglad av sin egen ungdom och sina, i takt med växande ålder, idylliserade minnen av den.

Det kan därför finnas skäl att framhålla att Sverige i den nationella handlingsplan, som utarbetades efter ett beslut på FN:s barnmöte i New York 1990, konstaterar att "de allra flesta barn och ungdomar i Sverige har förmånen att få växa upp under materiellt och socialt trygga förhållanden. De flesta barn är vid god hälsa och mår psykiskt bra. Barnfamiljernas ekonomi är generellt sett god och boendestandarden hög".

Likväl finns det mycket som talar för att många unga växer upp i en hård tillvaro. Urbaniseringen har medfört omflyttningar och rotlöshet. Många storstadsmiljöer har byggts med dålig känsla för, inte minst de ungas, livsmiljö. Främlingsskap bidrar också till problembilden.

Samtidigt som ungdomstiden har förlängts och ungdomskulturer utvecklats, har unga tidigare än förr förvärvat vuxna färdigheter och erfarenheter. Det ökade mediautbudet, ungas resande och större rörlighet gör att de unga tidigare är kunniga och orienterade om sin omvärld, men också att de tidigare får möta våld, råhet och droger såväl i underhållning, i nyhetssändningar som ofta nog också i verkligheten.

Det ofta förekommande intrycket att ungdomsbrottsligheten ökar är förvisso en sanning med modifikation. Klar är dock tendensen att kriminaliteten ökar i lägre åldrar. Mindre dramatiskt kan samma sak sägas gälla företeelser som modemedvetenhet, umgängesformer och omvärldsmedvetenhet. Barn blir i dessa avseenden vuxna tidigare.

Det innebär att exempelvis social kompetens blir allt viktigare och viktig allt tidigare. Många barn på daghem har redan före skolåldern mött fler människor än vad människorna i forna tiders isolerade byar gjorde under hela sitt liv. Förmågan att ta sig fram i tillvaron, att pröva, granska, knyta kontakter, sova och att kritiskt granska budskap och allt annat som hör till denna svärdefinierade kompetens – blir viktig redan för barn.

Till en viss del har säkert vuxna en benägenhet att underskatta barns och ungas förmåga att tillägna sig denna kompetens på egen hand. Dagens unga må växa upp i en tuffare värld, men de är också bättre skickade att klara den. Men till en viss del ställer det också nya och högre krav på de vuxna i allmänhet och på skolan i synnerhet. Skolans förmå-

ga att tidigt ge de unga tillräckliga kunskaper, men också social och moralisk kompetens att orientera sig bland många intryck, att sortera bort det skadliga från det roliga i ungdomskulturer, att hitta kunskaper och ta sig fram hel och oskadad – såväl i fysisk som i mer överförd betydelse – blir viktigt.

Kunskapers evighet och förgänglighet

Under 1990-talet har Europakartan snabbt förändrats. I stort sett varje prognos om mikroelektronikens och bioteknikens utvecklingstakt har visat sig vara en underskattning. Många av de populäraste yrkena hos dem som lämnar gymnasieskolan i dag, fanns inte för en generation sedan. Nya rön och insikter om miljöeffekter, teknologiska förändringar, nya upptäckter för medicinen, det snabbt växande utbudet av information i olika media tvingar fram ständiga förändringar, revideringar och kompletteringar av den mänskliga kunskapen.

Det finns allt mer att kunna och att lära sig, samtidigt som många slag av kunskap blir tidsbundna och förgängliga.

Ett ökat och ständigt föränderligt utbud av varor, tjänster, studiekombinationer och möjliga yrken, ställer större krav på medborgarna som konsument. Såväl den snabba förändringstakten som ungdomars preferenser talar också för att många inte kommer att välja en bana för livet, utan kommer att byta yrke, yrkeskunskap och kompetens både en och fler gånger under sin aktiva tid.

Motsvarande snabba förändringar gäller för vad man brukar kalla medborgarkunskap – det som man oavsett yrkesval och utbildning måste kunna som medborgare i ett modernt samhälle.

Detta måste med nödvändighet också leda till att frågan om vad skolan skall lära ut och inte lära ut, blir föremål för en ständig diskussion och prövning. Den snabba förändringstakten inom teknologi och samhällssystem gör att mycket av det som skolan lär ut riskerar att bli föråldrat redan innan ens skoltiden är slut. Detta riktar uppmärksamheten inte endast på skolans nya uppgifter, utan också på dess nödvändiga begränsningar.

Slutsatsen av detta blir dock inte att hela skolans pensum och alla prioriteringar nödvändigtvis måste anpassas och förändras i takt med förändringen i teknologi och samhälle. Tvärtom har det moderna samhällets snabba förändringstakt lett till ett ökat intresse för "tidlösa" kunskaper, där skolan är svår eller omöjlig att ersätta. Det finns också kunskaper, som skolan är mer eller mindre ensam om att förmedla. Det gäller viktiga delar av kulturarvet i form av exempelvis kontakten med historia, konst, litteratur och poesi. I en föränderlig tid blir det bestående viktigt.

I ett samhälle där alla oftare och tidigare i livet ställs inför svåra val och viktiga ställningstaganden, blir grunden för moraliska ställningstaganden och den därigenom givna moraliska kompetensen och förmågan att göra etiska bedömningar viktig.

Språket – det egna och främmande språk – och förmågan att kommunicera i tal och skrift har ett växande värde alldeles oavsett tekniska, politiska och samhällseliga förändringar. Den språkliga säkerhetens betydelse för individens livschanser och demokratiska kapacitet samt skolans betydelse för språket är självklara konstateranden.

Det förflutna möter ett brett och växande intresse, och det gäller inte bara historia i det avseende som speglas i skolans historieämne, utan även i form av hantverk, musik, kunskap om hembygden och historiska dimensioner inom andra områden från teknik till litteratur.

Svår att beskriva, men lika viktig, är skolans uppgift att förbereda det livslånga lärandet. Skolan måste ge en god grund och förberedelse för utbildningar efter skolan. Kunskapen om kunskapen – kunskapen om var och hur kunskap hittas och tillgodogörs, förmågan att granska, lära sig att sovra bland information och förmågan att känna lärandets glädje. Bland de kunskaper som bara skolan kan ge, är dessa redskap de viktigaste som skolan kan ge de unga på färden mot framtiden.

Informationssamhället

En påtaglig förändring i det moderna samhället är det växande informationsutbudet. Ibland talas det om ett informations- eller kunskapssamhälle, som ersätter industrisamhället. Men mer korrekt är att säga att kunskaps- och informationsinnehållet i alla verksamheter – inte minst industriproduktion – växer.

Informationsteknologin är den kanske starkaste kraften i denna utveckling och den som fått störst genomslag i människors dagliga liv. Användningen av datorer har förändrat stora delar av arbetslivet. Datoranvändningen i kombination med telekommunikation har möjliggjort yrkesarbete på stort avstånd från arbetsplatsen. Den ger många möjlighet till ett rikare liv, samtidigt som det kan skapa nya problem med utarmning av arbetsuppgifter, isolering och färre mänskliga kontakter.

Dagens unga utsätts för ett stort flöde av nyheter, impulser, data, intryck och osorterade fakta. Ett av de största problemen i detta informationsflöde är att skapa ordning, perspektiv och sammanhang i mängden av information. Visserligen vet man mer, men risken är att kunskapen blir fragmentiserad och saknar sammanhang i tid och rum.

Information blir kunskap först när man kan ta den till sig, infoga den i ett begripligt sammanhang och kombinera den med de kunskaper och erfarenheter man redan har. Skolans uppgift blir också i hög grad att ge de unga redskap för att hantera det stora informationsutbudet och göra tidsbunden information och intryck användbara.

En gränslös värld

Det pågår en stark internationalisering i hela världen. Utvecklingen på kommunikationsområdet och i media är en av förutsättningarna för detta. Ungdomars åsikter och smak när det gäller t.ex. film, litteratur och musik skiljer sig allt mindre åt mellan olika länder. Dagens unga

svenskar är ofta väl orienterade om världen, kunniga i främmande språk och geografi och mer beresta än tidigare generationer. Likväl kommer framtiden att kräva mer kunskaper på dessa områden.

I dag sker genomgripande förändringar i Europa, både i form av integrationssträvanden och dess motsats. Sverige har lämnat in sin medlemsansökan till den Europeiska Gemenskapen. EES-avtalet kommer, om det går igenom, att inom en nära framtid påverka en rad förhållanden i Sverige och skapa nya möjligheter, inte minst inom utbildningsområdet. Samtidigt leder detta till att den tidigare så starka tonvikt på anglosaxiska intryck och språk som präglat de svenska internationella utblickarna, nu kompletteras med ett växande intresse för de andra stora europeiska kulturerna – språkligt, kulturellt och kontaktmässigt – och även för vårt närområde i Baltikum och Ryssland.

Det växande internationella utbytet får konsekvenser även för skolan. Men denna utveckling leder inte bara till krav på nya kunskaper utan aktualiserar också den växande betydelsen av förankring i det egna språket, historien och kulturen, av förankringen i den egna hembygden och av den nordiska dimensionen.

Det är i den internationella "masskulturens" och tågloffandets tidevarv ofta ungdomen som har lättast att ta del i internationaliseringen. För skolan gäller det att fånga upp och vidareutveckla detta. Så långt möjligt utifrån egna upplevelser och erfarenheter måste varje ung människa genom skolan få insikter i internationella beroenden och samband, förståelse för andra kultur- och samhällstraditioner och kunskaper i språk och om andra länder. Dessa frågor behandlas vidare i det följande avsnittet om skolans roll och uppgifter. Betydelsen och konsekvenserna av internationaliseringen för skolväsendet finns utvecklade i betänkandet *Svensk skola i världen* (SOU 1992:93).

En värld att vårda

Miljöfrågorna är viktiga frågor som tas upp i många olika sammanhang. Allt fler blir medvetna om att det är nödvändigt för oss alla att vi väl vårdar jordens resurser av energi, vatten, skog och odlingsbar mark. De kriser som hotar världssamhället genom överbefolkning, miljökatastrofer och de vidgade klyftorna mellan rika och fattiga länder blir uppenbara för allt fler. Det gemensamma ansvaret för miljön och det ömsesidiga beroendet mellan folk och stater är frågor som måste tas upp också i skolan.

Det gäller att ge eleverna kunskaper och perspektiv som ger dem möjligheter både att ta ett ansvar för det de själva direkt kan påverka, t.ex. egna konsumtions- och levnadsvanor, och att kunna förhålla sig till mer övergripande och globala frågor.

Ett mångkulturellt samhälle

Sverige är sedan länge ett invandrarland. Tusentals barn och ungdomar i skolåldern är invandrare eller har invandrarbakgrund. Alltfler kom-

mer också från avlägsna länder. Barn får i dag personliga kontakter över språk- och kulturgränser på ett sätt som tidigare generationer aldrig har upplevt. Det vidgar och berikar barns och ungdomars perspektiv. Det svenska samhället bör dock eftersträva att bättre än hittills tillvarata och dra nytta av den tillgång som invandrades annorlunda kunskaper och erfarenheter utgör.

Flertalet av de senaste årens invandrare är flyktingar. Många kommer från svåra förhållanden i länder som härjas av krig och katastrofer. Många flyktningbarn har, när de kommer till Sverige, svåra upplevelser bakom sig. Alla barn har inte sådana problem, men det faktum att så många elever har rötter i andra kulturer innebär i sig att skolan måste kunna hantera de skillnader i värderingar som kan finnas t.ex. i synen på religion, skola, könsroller och uppfostran. Bostadssegregationen, framför allt i storstäderna, leder till att vissa skolor har en stor andel invandrarbarn. Språkproblem och motsättningar som kan uppstå på grund av olikheter i bakgrund och tänkesätt hör till dessa skolors vardag.

Skolans växande roll och betydelse

Det är belagt att den allmänna folkskolans införande och den generellt stigande utbildningsnivån har haft stor betydelse för den enorma utvecklingen av Sverige till ett av världens rikaste länder under tiden från 1800-talets senare hälft och ett sekel framåt. Motsvarande samband kan konstateras i andra länder med snabb tillväxt och utveckling.

Man talar om ett lands utbildningsväsende som dess intellektuella infrastruktur och betraktar den som minst lika viktig som den fysiska infrastrukturen för nationens förutsättningar att skapa välstånd. Ekonomikommisionen konstaterar i sitt betänkande Nya villkor för ekonomisk tillväxt (SOU 1993:16) att det finns ett väl belagt samband mellan utbildningsväsendets kvalitet, kunskaper och ekonomisk tillväxt.

Insikten om utbildningens betydelse för tillväxt och välstånd har lett till ett allt större intresse för skolan, vad den kan och skall göra och hur väl den lyckas med sin uppgift.

Detta leder till att skolans och det svenska utbildningsväsendets prestationer i allt högre utsträckning också kommer att utsättas för granskning och jämförelser med andra länders. Skolans och utbildningsväsendets kvalitet är en viktig konkurrensfaktor och den svenska skolan måste, om vi skall förbli en välståndsnation, tillhöra de absolut bästa i världen. Detta är ett oundvikligt faktum, trots alla de reservationer som kan göras om svårigheten i att mäta skolans kvalitet och i att avgöra olika kunskapers relevans.

Det innebär att större uppmärksamhet kommer att ägnas åt frågorna om skolan ger tillräckliga grundkunskaper inom exempelvis språk, matematik och naturvetenskap för en framtida arbetsmarknad och efterföljande utbildningsformer, tillräckliga medborgarkunskaper, i t.ex. förmågan att sortera, systematisera och söka kunskap och information för det

moderna samhället och om skolan lyckas fömedla den kunskap och den kunskap om lärandet, som är nödvändig för det livslånga lärandet.

Det innebär att nya krav kommer att ställas på lärare och rektorer samt därmed på fortbildning och pedagogisk utveckling. Ambitionen att definiera och utveckla lärares yrkeskunnande blir viktigt.

Det innebär också att skolan kommer att utsättas för fler och understundom svårförenliga krav. Det är lätt att peka på kunskaper man gott kan lära sig i skolan. En sådan diskussion är viktig och det är en stor tillgång om den ständigt förs.

Samtidigt kommer detta också att ställa större krav på skolans begränsningar, vad skolan inte bör göra. Att framhålla vad skolan inte bör prioritera ger sällan applåder, men den diskussionen är inte mindre viktig. För att kunna lyckas med det som skolan absolut inte får misslyckas med, kan den inte bli den plats där alla förhoppningar om framtiden och nästa generation skall infrias. Kraven på att även skolan prioriterar mellan aldrig så viktiga ambitioner ökar i takt med att kraven på skolan växer. Dessa frågor berörs ytterligare i följande avsnitt.

I många avseenden står Sverige i dag inför ett vägval, där våra förutsättningar att förbli en nation med hög levnadsstandard, väl utvecklad kunskap och industri och god social omsorg kommer att avgöras. En skola av hög kvalitet och med höga ambitioner är en viktig förutsättning för Sveriges framtid som välfärdsnation. Det är därför rimligt och naturligt att förhoppningarna och förväntningarna på skolan kommer att höjas. Men i det flöde av dystra prognoser och dåliga nyheter, som präglar samhällsdebatten och bilden av Sverige under senare år, kan det finnas skäl att påminna om att skolan i hög grad är ett barn av ljuset, av framtidstro och utvecklingsoptimism och av den obändliga tron på varje människas inneboende förmåga.

2.2 Skolans roll och uppgifter

Mot den bakgrund, som nu tecknats, skall skolans uppgifter inför sekelskiftet och inledningen till 2000-talet beskrivas.

Kunskaper och fostran har traditionellt angivits vara skolans huvuduppgifter. Dessa begrepp har formulerats på olika sätt och de har haft delvis olika innebörd under skilda perioder. Den första folkskolans uppgift var starkt relaterad till kyrkans krav. Successivt utökades emellertid skolans uppgifter.

1940 års skolberedning och 1946 års skolkommision lade grunden till dagens skola. För skolkommisionen framstod det "demokratins samhälle", för vilket skolan skulle utbilda och till vilket den skulle bidra, som något av en nyskapelse. Den tidigare bildningsfilosofin och reformpedagogiken av tyskt ursprung tedde sig överspelad. Med hjälp av främst den samtida nordamerikanska beteendevetenskapen, skulle skolan omformas till ett redskap i kampen för detta goda samhälle. Skolan skulle vara en spjutspets och dess uppgifter härleddes till en del ur före-

ställningarna om det politiska liv, arbetsliv och sociala liv, som skulle höra det framtida samhället till.

I dagens Sverige har ett sådant planeringstänkande till stor del förlorat sin tillämplighet. Sverige har kommit att bli så beroende av en föränderlig omvärld att det förefaller omöjligt att låta läroplanen för grundskolan med någon större säkerhet återspegla det framtida samhällsliv vi väntar eller önskar oss. Skolan har ett större och mer varaktigt uppdrag än att effektuera den rådande konjunktorens och tidsandans krav.

Det gäller nu att göra det möjligt också för grundskolan att i större utsträckning än hittills tillgodose de behov av mångfald och valfrihet, som finns hos barn och deras föräldrar.

Den motsättning mellan skolans kunskapsförmedlande och fostrande uppgift, som tidvis lyfts fram i debatten, är skenbar. I en viss mening är fostran en del av undervisning.

Den mål- och resultatorienterade styrning, som skall gälla för skolan, fordrar tydliga nationella beskrivningar av vilka kunskaper eleverna skall skaffa sig och utveckla. Detta förutsätter i sin tur en klar ansvarsfördelning i skolan, liksom en kvalificerad kunskapsdiskussion i de enskilda skolorna.

Skolans huvuduppgift är att ge nästa generation kunskaper och fostran av hög kvalitet. Detta förhindrar inte att skolan har en rad andra uppgifter och funktioner, inte minst som samhällsinstitution. Skolan är vår största arbetsplats. I skolan knyts livslånga vänskapsband. Den är en av de allra viktigaste kulturbärarna och arena för kulturskapande. Den är en viktig mötesplats och i glesbygden kan skolan vara skillnaden mellan en levande eller en döende bygd.

I de följande avsnitten utvecklas synen på skolans uppgifter; att ge bestående kunskaper och värden samt att utgöra en god miljö för lärande.

Bestående kunskaper

Grundskolan skall ge de viktiga, mer bestående kunskaperna. Urvalet av vilka kunskaper som är centrala och vad som är skolans uppgift har vartefter kodifierats i tidigare läroplaner. Det är nu dags att på nytt granska skolans uppgifter. En viktig fråga är att finna balanspunkten mellan å ena sidan den beständiga uppgift skolan har – att överföra ett kulturarv – och å andra sidan de krav på nya kunskaper, som utvecklingen i olika avseenden ställer. Var ansvaret ligger i detta – vad man skall föreskriva nationellt och var det lokala ansvaret tar vid – måste nu formuleras tydligt.

Skolan har efter hand tillförts allt fler uppgifter. Kraven att behandla nya områden har sedan efterkrigstiden successivt ökat. Skolan har innehållsligt blivit överlastad. Det har alltid varit lättare att föra till nytt innehåll än att visa på vad som kan tas bort eller minska. Det uppstår en skillnad mellan de krav som ställs i läroplan och kursplaner och verkligheten i den enskilda skolan, där urvalet av stoff till sist görs. Ofta nog har samhällets oförmåga att prioritera mellan de krav och ambitioner, som riktas mot skolan, lett till att lärarna fått göra det. Samtidigt har lä-

rarna också fått kritik när skolan inte lyckas förmedla alla de kunskaper, all den information och all den goda fostran, som det funnits förhoppningar om. Allt detta är problem som skolor i hela den industrialiserade delen av världen brottas med.

Arbetet i grundskolan skall koncentreras till grundläggande och mer beständiga kunskaper. Vissa av skolans ursprungliga uppgifter – att lära eleverna läsa, skriva och räkna – är alltså lika viktiga som självklara. Med mer beständiga kunskaper skall här i övrigt förstås sådana kunskaper som utgör kärninnehållet i skolans ämnen och som kommer till uttryck i nationella kursplaner.

Att tala om koncentration på beständiga och grundläggande kunskaper, innebär inte att andra kunskaper skulle vara oviktiga eller att ambitionen i skolan skall sättas lågt. Tvärtom är detta endast ett uttryck för att det är på dessa grundläggande kunskaper som fortsatta studier, och möjligheten att tillgodogöra sig dessa, vilar. Det är också ett uttryck för att skolan absolut inte får misslyckas med det som skolan gör bättre än någon annan, bättre än efterföljande utbildningsformer, bättre än arbetslivet och bättre än media, föreningar, organisationer och andra informationsgivare.

Regeringen stödjer den kunskapssyn och den diskussion om bildning i vår tid, som Läroplanskommittén givit uttryck för och fört. Det finns skäl att också markera en speciell aspekt – även den uppmärksammas av Läroplanskommittén – nämligen att skolan inte enbart kan syfta till individens självbildning. Skolan har i varje samhälle till uppgift att sörja för kulturens fortbestånd. Inget samhälle kan fortleva, om inte betydande delar av de äldres kunskaper och erfarenheter förs vidare till de yngre, en överföring, som i ett modernt samhälle, i hög grad ombesörjs av skolan. För att använda ett ord, som ibland har fått en negativ klang: skolan måste per definition ägna sig åt förmedlingspedagogik. Överföringen av vetande och värden tillhör skolans centrala och ofrånkomliga uppgifter. Skolan skall ge eleverna tillträde till kunskapsstraditioner. Den klassiska bildningstanken har inte något gemensamt med föreställningen om fri fostran i form av ohämmad utveckling av förmågor, som naturen har nedlagt i barnet. En sådan föreställning går stick i stäv med uppfattningen att människan är en varelse som bildar sig.

Skolan är en verksamhet med mycket långa tidsperspektiv. Spannet mellan den verklighetsuppfattning som präglar skolan för dem som skriver, fattar beslut om eller genomför dagens läroplan och den tidpunkt när kunskaper förvärvade enligt denna läroplan skall användas, kan väl vara ett sekel. Det gör skolan, på gott och ont, till en konserverande institution. Det kräver en stor portion av ödmjukhet och tålmod inför skolan och dess uppgift.

Skolan betraktas ofta med ett kortsiktigt perspektiv, präglat av tidsandan. Det finns alltid en risk att varje generation betraktar sin egen tid som så unik och så särskild från tidigare år, att den överskattar betydelsen av förändringar i t.ex. teknik och underskattar betydelsen av det bestående i de problem tekniken förutsätts lösa. I mänskliga värderingar,

drömmar, livsmål och prioriteringar finns många beständiga inslag, som ingår i våra egna kulturtraditioner t.ex. i kristendomen.

I överensstämmelse med detta synsätt anser vi att konsekvenserna för skolan av informationsteknologins utveckling främst bör ses som nya förutsättningar för utbildning och undervisning och inte som ett nytt innehåll i läroplan och kursplaner. Grundskolan bör ge allmänna kunskaper i teknik och om teknologins roll, men främst bör den ge verktyg som – rätt använda – kan leda till en effektivare, mer levande och spännande undervisning. Det finns en tendens till att ny teknik och nya verktyg pedagogiseras, när de förs in i skolan i bemärkelsen att det undervisas om dem i stället för med hjälp av dem. Att använda moderna medier och upptäcka de möjligheter dessa ger, är också ofta ett överlägset sätt att lära sig något väsentligt om deras funktioner och konstruktion.

De nya verktyg i skolans arbete, som informationsteknologin bidrar med kan dock inte förringa bokens roll och betydelse i skolan. Det skrivna och talade ordet är ett ännu oöverträffat redskap för studier, för mänskliga upplevelser i tid och rum och för utbyte av tankar och erfarenheter mellan människor. Grundskoleförordningen säger att varje grundskola skall ha lämpligt fördelade bibliotek samt annan utrustning som behövs för en tidsenlig utbildning. Denna föreskrift, som bör gälla också i framtiden, garanterar att det i varje kommun finns minst ett bibliotek knutet till skolan där. Detta är en stor och utvecklingsbar tillgång för alla kommuner.

Skillnaden mellan de möjligheter modern informationsteknologi ger i skolan och den ännu begränsade användningen och den relativt låga kompetensnivån hos dess användare och kanske också det låga intresse för dess möjligheter, som finns i skolan, leder till en rad frågor. Det gäller t.ex. den "generationsklyfta", som är särskilt tydlig vad avser kunskap om ny teknik. Många elever har i dag – till skillnad från många lärare – en kunnig, avspänd och vardaglig kontakt med tämligen avancerad informationsteknologi. Här ryms också både ett rättvise- och ett jämställdhetsproblem. Många ungdomar – en övervägande del är pojkar – får i hemmet tillgång till och erfarenhet av datorteknik, medan andra helt saknar tillgång till sådant. Statens skolverk fick hösten 1992 regeringens uppdrag att ansvara för utvecklingen och genomförandet av den nationella datapolitiken för skolan. Hösten 1993 skall verket lämna en första rapport om arbetet.

Bestående kunskaper är inte bara en uppsättning kunskaper, som kan sorteras efter skolans ämnesgränser. Det är också i hög grad färdigheter och förmågan att se perspektiv, samband och helheter, som är nödvändiga för att tolka och tillgodogöra sig annan kunskap och information. I direktiven till Läroplanskommitténs arbete, och i andra sammanhang, har regeringen pekat på tre perspektiv, som måste prägla skolans arbete. Perspektiv, därför att de mer eller mindre återfinns i skolans samtliga ämnen och dessutom leder till konsekvenser och ett ansvar för skolans

personal i dess uppträdande och förhållningssätt även utanför lektionerna och själva undervisningen.

Dessa tre är det etiska perspektivet, som ytterligare kommenteras i nästa avsnitt, det internationella perspektivet och miljöperspektivet.

Den pågående *internationaliseringen* ställer skolan inför delvis nya uppgifter med konsekvenser både för den nationella styrningen och för det lokala arbetet i skolan. Bredare och bättre språkkunskaper krävs inte bara för kontakter med människor från och i andra länder och i det europeiska integrationsarbetet. Alla skall lära sig tala och läsa engelska, de flesta också ett andra och många ett tredje främmande språk.

Språkkunskaper krävs också i allt högre utsträckning i arbetslivet och för högre studier. Därför måste grundskolans språkprogram stärkas. Liksom Läroplanskommittén vill regeringen i det här sammanhanget peka på den stora språktillgång, som människor med utländsk bakgrund utgör. I Sverige finns över hundra språk representerade i skolan, på arbetsplatser och i bostadsområden. Det finns alla skäl att på olika sätt betydligt bättre än hittills ta till vara denna fond av språkligt kunnande.

Skolans uppgift att förmedla centrala delar av vårt kulturarv får ny aktualitet som grund för internationell samverkan och för förståelse för andra folks kulturer. Kunskap och medvetenhet om det egna kulturarvet – både det svenska och det som bär upp den vidare kulturkrets vi tillhör – måste ges i skolan.

Förutom det svenska språket och svensk kultur och historia måste alla i skolan få kännedom också om språk, kultur och historia i våra nordiska grannländer.

Betydelsen av och kunskaper om den nordiska dimensionen blir allt viktigare. Ofta har andra nordiska länder och skolor lyckats bättre i att förmedla kunskap om nordiska språk och nordisk kultur. Men glädjande nog märks en ökad insikt om den nordiska dimensionens betydelse och vilken tillgång den kan vara. Inte minst handlar det om en insikt, om vilken nationell tillgång ett levande finskt och samiskt språk- och kulturarv i Sverige utgör.

I ett mer internationellt orienterat samhälle skärps alltså kraven på en fast förankring i den egna kulturen, historien och språket. Förankringen i det egna kulturarvet står inte i motsats till den internationella solidaritet och till den förståelse och respekt för andra folk och kulturer som är så nödvändig. Den är, tvärtom, en förutsättning. Det är först när man är medveten om och trygg i sin egen nationella identitet, som man kan öppna sig och vara generös och tolerant mot det som kan upplevas som annorlunda och främmande.

Miljöperspektivet. Dagens miljöproblem uppkommer främst som en följd av våra konsumtionsmönster och levnadsvanor. Det innebär samtidigt att lösningarna i större utsträckning än tidigare ligger på varje enskild människa i hennes egenskap av konsument, producent, trafikant osv. Vanor måste förändras och då ställs det krav på var och en av oss. Konsekvenserna av olika livsstilar måste bli uppenbara. Ökade kunskaper

per är därvid nödvändigt för att varaktigt förändra attityder och förhållningssätt. Dessa kunskaper måste framför allt ges i grundskolan. Därför skall miljöfrågor med olika perspektiv behandlas inom ett flertal av grundskolans ämnen. Särskilt viktiga är de naturvetenskapliga ämnena liksom samhällskunskap, geografi och hemkunskap. Sambanden mellan miljö och teknik, där teknik tolkas i en vid mening, är uppenbara. Många miljöproblem har - liksom lösningarna på problemen - stark anknytning till människans användning av tekniska produkter och produktionsprocesser. I likhet med Läroplanskommittén anser regeringen att den nya läroplanen bör ange att rektor skall ha ansvaret för att en god undervisning kommer till stånd inom sådana centrala kunskapsområden som vilar på flera av skolans ämnen. Hit hör miljökunskapen.

Det är med hjälp av de olika ämnena sammantagna som skolans mål skall nås. Varje enskilt ämne har sin uppgift och sina mål formulerade i kursplanen för respektive ämne. Där anges bl.a. minimikraven för vad alla elever skall ha uppnått dels i årskurs 5, dels i årskurs 9. Där beskrivs också vad undervisning och inläring skall sträva mot - ett ideal - för att nå en ständigt högre kvalitet.

God miljö för lärande

Grundskolan skall vara en god miljö för lärande och stimulera till fortsatt förkovran och bildning. I 1 kap. 2 § skollagen uttrycks dessa uppgifter så här:

”Utbildningen skall ge eleverna kunskaper och färdigheter samt, i samarbete med hemmen, främja deras harmoniska utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar.”

När skollagen betonar elevernas harmoniska utveckling innebär det att elevernas olika anlag - intellektuella, praktiska, fysiska och konstnärliga - måste få utvecklas allsidigt.

De olika skolämnena fyller olika funktioner och är olika till sin karaktär. Några är främst inriktade på att utveckla elevernas språk och kommunikativa förmåga, andra mot att utveckla elevernas kunskap och föreställningar om omvärlden. Tillsammans bidrar de till elevernas harmoniska utveckling. Eleverna får tillgång till olika slag av intellektuella och manuella verktyg, liksom varierande medel för att uttrycka och gestalta idéer och upplevelser och träna de olika sinnen.

Läroplanskommittén har övertygande redovisat att skolans kunskapsuppgift inte enkelt kan reduceras till en fråga om urval av kunskaper att förmedla. Läroplanskommittén beskriver fyra kunskapsformer, som, mycket kortfattat kan sammanfattas på följande sätt.

- *Fakta* är kunskap som information
- *Förståelse* är kunskap som meningsskapande
- *Färdigheter* är kunskap som utförande
- *Förtrogenhet* är kunskap som omdöme.

Kunskaper kan således inte betraktas som färdiga produkter, som kan förstås isolerade från de sammanhang där de utvecklades. Elevernas kunskapsutveckling påverkas också av hur skolans verksamhet är orga-

niserad. Skolan måste erbjuda en miljö, där elevernas lärande blir meningsfullt. Eleverna måste tillägna sig begrepp och strukturer från olika ämnesområden, så att dessa tillsammans kan fungera som intellektuella verktyg. I skolan måste det finnas en balans mellan olika kunskapsformer. Genom reflektion över fakta och erfarenheter och genom bearbetning av kunskaper utvecklas förmågan att tänka och reflektera. Kreativa, estetiska och etiska dimensioner är därför viktiga även i skolans arbete.

Ofta klassificerar man ämnena i olika grupper för att tydliggöra skillnaden mellan dem. Så skilde man t.ex. tidigare mellan läroämnena, övningsämnena och yrkesämnena. Andra ämnesbeteckningar har varit färdighetsämnena, kunskapsämnena, orienteringsämnena och praktisk-estetiska ämnena. Det har också gjorts en åtskillnad mellan praktiska och teoretiska ämnena. Det finns många faror och nackdelar med att klassificera ämnena på detta sätt. En är att man därigenom osynliggör den variation av kunskaper och kunskapsformer, som finns inom ämnena. Det är inte bara i ett ämne man tecknar, det är inte bara i språkämnena man tränar sin språkliga förmåga, det skall inte finnas enbart ett ämne, som ger tillfälle till rörelse och motion under skoldagen, inte bara i ett ämne man räknar etc. Det är viktigt att uppmärksamma de variationer av kunskapsformer, som de enskilda ämnena rymmer.

Skolans arbete måste organiseras på olika sätt beroende på elevernas ålder, mognad m.m. Under de första skolåren skall barnen lära sig vissa grundläggande saker och bygga upp en tillit till sin egen förmåga att lära. De första åren i skolan är en viktig grund för barnens fortsatta motoriska, intellektuella och sociala utveckling. De skall uppmuntras att formulera sig och använda olika uttrycksformer - rita, måla, skriva, sjunga, berätta och röra sig etc. Det är också viktigt, att barnen under de första skolåren får upplevelser av olika slag, och att de successivt får växa in i den lärande miljö, som skolan är. Under denna period går barnen från talspråkighet till skriftspråkighet. Bilder och berättelser måste få en stor plats, liksom samtal och praktiska färdigheter. För att grundlägga en lust att lära och ta tillvara barnens nyfikenhet kan undervisningen under den första skoltiden ofta organiseras utifrån barnens frågor. Allteftersom de kommer i kontakt med olika kunskapsområden blir organiseringen av innehållet i termer av ämnena ofta mer ändamålsenlig.

Kursplanerna skall ange respektive ämnes syfte, mål och innehåll. Detta innebär inte att *undervisningen* måste ske ämnesvis. Den enskilda skolan och läraren kan organisera undervisningen på det sätt, som bäst leder mot målet. I det utvecklingsarbete som under 1980-talet bedrivits med Lgr 80 som bas, har framsteg gjorts vad gäller utvecklingen av arbetsformer och arbetssätt. Detta har lett till fördjupade kunskapsdiskussioner på skolorna. När nu skolväsendet går över till ett system, där lärarna har ett tydligare ansvar för utvecklingen av verksamheten i skolan, blir diskussionen om de kunskaps- och inlärningsteoretiska grunderna för verksamheten än viktigare.

Lärarens arbete innebär ställningstaganden såväl till kunskap, lärande och undervisning, som till hur detta omsätts i lärargärningen. En sådan verksamhet kan inte styras genom statliga föreskrifter om dess utformning. Det är i stället samspelet mellan lärarnas teoretiska kunskaper och verksamhetens praktiska utformning som är avgörande.

”Barn är olika då de kommer till skolan. Skolan bör heller inte sträva efter att göra dem lika. När de lämnar skolan bör de göra det med bibehållen individualitet och särprägel och med en uppövad förmåga att respektera individualiteten hos andra människor.”

Det nu citerade stycket är ett avsnitt ur Lgr 80, som skulle kunna stå kvar i den läroplan som föreslås i denna proposition. Det är ett gott exempel på att regeringen vill bevara och förstärka riktlinjer, som varit giltiga för skolan under mer än tio år. Det kommer till uttryck i förslag om ett väsentligt ökat utrymme för personliga val i skolan. Den nya läroplanen bör också markera rätten för eleverna att utöva inflytande på arbetet i skolan, framför allt genom att de, med stigande ålder, tar ett allt större personligt ansvar för sin utbildning. Skolan skall vara en plats där alla har en chans att lyckas.

Föräldrarnas rätt till avgörande inflytande över och information om sina barns skolgång understryks i denna proposition – inte minst i förslagen om bedömning och betyg. Förslag om utvidgad valfrihet och om rätt att välja skola har tidigare förelagts riksdagen (prop. 1991/92:95 och prop. 1992/93:230).

Begreppet *bildning* har, som Läroplanskommittén anfört, under tvåhundra år varit ett centralt begrepp i debatten om skolans värde och mening. Det är egentligen bara under de senaste fyrtio åren, som det i Sverige fallit bort ur läroplanerna och den officiella begreppsrepertoaren om skolan. Våra förslag i det följande handlar om bildning i dess djupaste och vidaste mening. Bildningsbegreppet och dess innebörd för skolan borde därför åter aktualiseras och diskuteras.

En skola med goda värden

I 1 kap. 2 § skollagen föreskrivs att verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

Här anges de grundläggande värden som gäller för skolan och som är oförytterliga. Oförytterliga värden är de, som i en given kulturkrets förutsätts gälla under alla omständigheter. Dessa värden behöver inte motiveras med rationella argument. De är i kraft oavsett om de i enskilda fall kan te sig opraktiska, oekonomiska eller ineffektiva och onyttiga.

De grundläggande värden, som vårt samhällsliv vilar på är inte en gång för alla givna. De måste förstås, förankras, förklaras, försvaras och utvecklas. De normer, som skolans verksamhet skall bygga på, såsom respekt för människans värdighet, individens frihet och integritet, jämställdhet mellan kvinnor och män, omsorgen om den som har det svårt, det personliga ansvaret, har en djup förankring i vårt land och vår kul-

tur. Det är normer, som således har djupa rötter i vår historiska utveckling. Som särskilt viktig framstår skolans värdegrund, förankrad i kristen etik och västerländsk humanism. Skolan har en viktig uppgift i att hävda dessa värden och förklara hur de vuxit fram och förankrats. Eleverna skall också få skolans hjälp med att utveckla ett personligt förhållningssätt till dem och till den grund de vilar på. De skall få sådana kunskaper att de medvetet kan ta ställning i olika frågor.

Frågorna kring det etiska perspektivet i skolan har mött ett ökat intresse. Detta är inte ett uttryck för att de grundläggande värdena eller etiken på något sätt är nya eller annorlunda än tidigare. Snarare bör det tolkas som ett uttryck för insikten om att alla hamnar i situationer, där de måste vägledas av sin egen etiska kompass och där yttre regler inte räcker. Alla hamnar i sådana situationer som medborgare och familjemedlemmar. De flesta gör det i yrkeslivet och allt fler gör det som beslutsfattare med möjlighet att påverka andras liv. Det är också en insikt om att en etisk kompass och moralisk kompetens är en av de viktigaste färdigheter med livslångt värde som skolan kan ge de unga. Även om etik alltid är en högst personlig och individuell dygd, så finns det ett kollektivt ansvar för att förmedla och upprätthålla den.

Eftersom de grundläggande värden som bildar etiken är sådana som omfattas av en överväldigande majoritet av medborgarna, kan en diskussion om dessa lätt uppfattas som att slå in öppna dörrar. Det är dock viktigt att påpeka att även om etiska värden är ett arv, så är det för den skull inte ett genetiskt arv som inte behöver läras utan ett arv som alltid kan diskuteras. Samtidigt leder en ökad invandring och mångkulturella inslag i samhället till att etiska frågor kräver större uppmärksamhet. Dels finns tendenser till främlingsfientlighet, som i grunden strider mot de mest fundamentala värden om alla människors rätt till värdighet, respekt och integritet och som måste bemötas. Dels kommer många invandrare från kulturer som har en annan syn på många samhällsfrågor än flertalet svenskar.

Spänningen – i ordets båda betydelser – i etiken kommer av det faktum att den, trots värdeaxiomen, inte alltid tillhandahåller det enda svaret. Därför uppstår en mål- och värdekonflikt. Detta gäller också de etiska krav som ställs på skolan och dess undervisning.

Skolan skall, enligt skollagen utformas på demokratins grund. Med demokrati kan menas ett antal grundläggande värden nödvändiga för ett gott samhälle, men det kan också snävt syfta på en beslutsform där en majoritets åsikt får råda. Men allt som en majoritet bestämmer behöver inte vara gott. Demokratien blir tom och innehållslös om den inte vilar på grundläggande värden som respekt för minoriteten, för varje människas särart och för det individuella ansvaret för medmänniskor.

På samma sätt kan sägas att kravet på att skolans undervisning skall vara allsidig och neutral i åskådningsfrågor, inte får innebära att varje åsikt och ståndpunkt är lika god som en annan. Tvärtom har skolan en uppgift i att aktivt motarbeta åsikter och uttrycksformer som träder

andra förnär och som strider mot grundläggande värderingar kring människors lika värde och kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter.

Frågor om etik och moral hör hemma inom i stort sett alla ämnen i skolan och även utanför lektionsiden. Ämnet religionskunskap har naturligtvis en särskilt viktig roll. Men etiska perspektiv bör läggas i mycket av undervisningen. Det gäller inte bara att undervisa om etiska frågor utan om att ta upp de etiska frågor, som ligger i ämnenas förlängning. I Lgr 80 framhålls de globala frågorna och att alla måste bli medvetna om vikten av att vårda jordens resurser av energi, vatten, skog och odlingsbar mark liksom om de kriser som kan hota världssamhället genom överbefolkning, fattigdom och vidgade klyftor mellan länder. Detta äger fortfarande sin giltighet som en viktig etisk värdegrund för skolans undervisning om globala frågor. Kunskaper och perspektiv skall leda till en beredskap för ett ansvarsfullt och medvetet handlande.

En skolas förmåga att på ett bra sätt hantera mobbningsproblem är kanske det bästa uttrycket för dess moraliska styrka. Aktuell forskning tyder på att ca 10 procent av alla elever i grundskolan är utsatta för mobbning. Det skulle således totalt röra sig om ca 100 000 barn varje år. Några uppmärksammade fall har lett till åtal om misshandel och därmed satt problemet i fokus.

Forskning kring mobbning har avlivat flera myter kring mobbning och också kunnat peka på framkomliga vägar att komma åt problemen. En svårighet är att skolorna inte alltid känner till den mobbning som förekommer i den egna skolan eller förhåller sig passiva när den uppträder. Enligt aktuella undersökningar uppger drygt 15 procent av alla elever i grundskolan att de ibland eller ofta är inblandade i mobbning. Enligt elevernas egna uppgifter vet ofta varken föräldrar eller lärare att en elev är mobbare eller mobbad. Ett stort antal elever på mellanstadiet och ännu fler på högstadiet säger att lärarna "aldrig" eller bara "någon enstaka gång" gör något för att stoppa mobbning.

Skolan har självklart ett stort ansvar för att ingripa mot alla slags trakasserier eller kränkande behandling av såväl elever som personal i skolan. Passivitet eller tolerans kan i dessa sammanhang aldrig accepteras. Skolans vuxna måste sätta klara gränser för vad som är tillåtet och icke tillåtet beteende och vad som är rätt och vad som är fel. Förekomsten av mobbning kan minska avsevärt genom olika slags insatser i skolan och i hemmen. Skolverket tar för närvarande fram modeller och metoder för hur mobbning kan hanteras.

Uppmärksamhet måste också riktas mot rasistiska och främlingsfientliga tendenser, som kan förekomma i skolan. Uttryck för rasism och etnisk förföljelse måste alltid tas upp och bekämpas. Konflikter och motsättningar mellan grupper med olika etnisk bakgrund får aldrig negligeras och aktiva insatser bör göras för att närma sådana grupper till varandra.

Vi kommer senare (avsnitt 3.7) att föreslå en ändring i skollagen för att markera ansvaret som vilar på skolans personal när det gäller att förhindra mobbning.

Som vi tidigare framhållit skall den nya läroplanen tydligt markera elevernas inflytande. Ett inflytande måste alltid vara knutet till ett ansvar. Eleverna skall givetvis sköta sitt skolarbete, sina hemuppgifter, passa tider och följa de regler i övrigt som man kommer överens om i skolan.

Det är viktigt att ansvaret och inflytandet inte bara kommer de elever till del, som är vana att hävda sin rätt och sina synpunkter. Med utgångspunkt i den forskning, som utförts kring könsskillnader i klassrumsmiljön, är det väsentligt att pojkar inte får tillåtas att dominera på flickornas bekostnad. Regeringens uppfattning är att den del av läroplanen, som rör elevernas ansvar och inflytande, skall utformas från bl.a. dessa utgångspunkter.

Eleverna bör också få ett större utrymme än för närvarande att forma sin egen skolgång, såväl genom val av kurser och ämnen, som genom ett större deltagande i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen. Varje lärare skall utgå från att eleverna – med hänsyn till vad som är rimligt att begära – vill och kan ta ansvar för sina studier och sin skolsituation. Att eleverna kan utöva ett reellt ansvar och inflytande är av stor vikt både för utvecklingen av skolans arbetsklimat och för utbildningens kvalitet. Läroplanen bör utformas med hänsyn härtill.

Den betydelse, som skolan har, för att skapa de förhållningssätt och vanor som kommer att prägla det framtida livet i vårt samhälle, är fundamental. Skolan kan inte garantera en vidareutveckling av demokratin. Det vore att lägga en alltför stor uppgift på den. Men skolans bidrag för att skapa förutsättningar för en gemensam värdekultur, som innefattar aktning och respekt för andra och andras åsikter, förmåga att ta ansvar för sig själv och sina medmänniskor, förmåga till lyhördhet och förmåga att hävda en egen uppfattning – är betydande.

Academia Europaea har i en rapport till Europarådet, *Schooling in Modern European Society*, beskrivit och analyserat skolans nutida situation och uppgifter i ett europeiskt perspektiv. Några av de slutsatser som dras i rapporten är att skolan aldrig kan ersätta hemmen och att ansträngningarna att bygga upp ett förtroendefullt samarbete med hemmen är den väg som skolan måste fortsätta att följa. Det poängteras också – mot bakgrund av bl.a. de allt större problemen med "dropouts" i många länder – att skolan måste försöka utvecklas till en plats där barn och ungdomar gärna vistas.

Vi tror att detta är viktigt att påpeka när skolans fostrande roll diskuteras. Skolan varken kan eller skall ta över hemmens ansvar för barnens fostran och utveckling. Att ens ge hemmet intryck av något sådant vore att göra barnen en stor otjänst. Däremot kan och skall skolan vara ett stöd för hemmen och därmed för den vidare uppgiften att vårda och utveckla vårt samhälles grundläggande värden.

När de framtida kompetenskraven på arbetskraften diskuteras – bl.a. inom OECD – ställs förmågan att samarbeta och att ta initiativ och ansvar i fokus. Att kunna arbeta tillsammans mot olika mål är en förutsättning för såväl effektivitet som för tillfredsställelse för den enskilde.

Det handlar också om att kunna samverka med de avnämare eller målgrupper, som organisationen är till för att betjäna. Man kan tala om social kompetens som en alltmer central faktor i hela arbetslivet. Den nya läroplanen kommer att utformas i medvetenhet om detta.

2.3 Skolutvecklingen under 1980-talet

Lgr 80 m.m.

Den dåvarande regeringen lade den 29 mars 1979 fram sin proposition om läroplan för grundskolan m.m. (prop. 1978/79:180, bet. 1978/79:UbU45, rskr. 1978/79:422). Propositionen omfattade förslag till ny läroplan för grundskolan, förslag som berörde sambandet mellan grundskolan och gymnasieskolan samt förslag om betygssättningen i grundskolan. Den nya läroplanen trädde i kraft läsåret 1982/83 efter en förberedelsestid av två år.

För specialsolan fastställde dåvarande Skolöverstyrelsen (SÖ) 1983 kompletterande föreskrifter till Lgr 80.

För den obligatoriska särskolan fastställdes en ny läroplan (Lsä 90) av SÖ i april 1990. Ansvaret för särskolan har, efter beslut i enlighet med förslag i propositionen (1991/92:94) om ändrat huvudmannaskap för särskolan och särvox m.m., förts över från landstingen till kommunerna. Överföringen sker successivt, men skall vara avslutad före utgången av år 1995.

Ansvaret för skolan

När Läroplanskommittén tillsattes våren 1991 hade det reformskede som i grunden ändrat den svenska skolans organisation och styrning redan inletts. Efter år av diskussioner, utredningar och försök lades under slutet av 1980-talet ett nytt styrsystem för hela det offentliga skolväsendet fast efter förslag i propositionerna 1988/89:4 om skolans utveckling och styrning, 1989/90:41 om kommunalt huvudmannaskap för lärare, skolledare, biträdande skolledare och syofunktionärer samt 1990/91:18 om ansvaret för skolan.

I några etapper genomfördes en ny ansvarsfördelning mellan stat och kommun och ett nytt system med en mål- och resultatorienterad styrning av skolan. Riksdag och regering skall i enlighet härmed svara för den övergripande styrningen och lägga fast generella och riksgiltiga mål för skolan, medan det fulla driftsansvaret för verksamheten ligger på primärkommuner och landsting. Statsbidraget till skolan ingår numera i det kommunalekonomiska utjämningsbidraget och har inte någon som helst styrfunktion. Staten har kvar huvudmannaskapet för specialskolan och sameskolan.

Det grundläggande styrdokumentet är skollagen. Regeringen skall fastställa läroplaner, och, för grundskolans del, kursplaner. I anslutning till den statliga budgetprocessen, med en prövning av verksamheten i

treårsintervaller, kommer fortlöpande underlag och riktlinjer för utvecklingen på skolområdet att tas fram i en särskild nationell utvecklingsplan för skolområdet.

De statliga målen och riktlinjerna för utbildningen skall vara tydliga och utvärderingsbara. För att regeringen skall kunna avgöra hur målen uppfylls och kunna göra långsiktiga bedömningar av skolpolitisk art, krävs dessutom underlag av uppföljnings- och utvärderingskaraktär av hög kvalitet. Regeringen har i flera sammanhang, bl.a. i prop. 1991/92:150 bil. II:5, framhållit att de krav på nationell likvärdighet som gäller för skolan, gör det särskilt angeläget att kunna följa skolans resultat.

Staten skall emellertid inte reglera på vilket sätt kommunerna skall organisera sin skolverksamhet, det är en fråga för de lokala myndigheterna. Staten skall inte heller föreskriva vilka arbetssätt, metoder och arbetsformer som skall användas för att nå målen. Det skall lärare och rektorer i skolan ta ett ansvar för. Den beslutade ansvarsfördelningen för skolan innebär en tydligare fördelning av ansvaret mellan den centrala och den lokala nivån och mellan dem som skall besluta om verksamhetens mål och inriktning, dvs. politikerna, och dem som skall arbeta för förverkligandet, främst lärare och skolledare. Det nya styrsystemet var ett av skälen för att ersätta Lgr 80. Den är utformad i enlighet med ett annat styrsystem, och tar upp frågor som i hög grad rör organisation, arbetsplanering, metoder och arbetssätt i skolan.

Kommunerna har numera det fulla ansvaret för skolans organisation och drift och därmed också, i sin egenskap av huvudmän, det fulla arbetsgivaransvaret för samtliga anställda i skolan. Det är nu kommunernas sak att se till att decentraliseringen inte stannar vid kommungränsen, utan att beslut och ansvar förs ut till dem som skall genomföra verksamheten, dvs. till skolledarna och lärarna. Det är också en uppgift för skolans anställda att åstadkomma en dialog med föräldrarna.

Flexibel skolstart och integrerad skolbarnsomsorg

Eftersom såväl grundskolan och särskolan som barnomsorgen kommer att ha kommunerna som huvudmän, försvinner en del av de hinder som funnits för en nära samverkan mellan förskolan och skolan. Frågan om en tidigare skolstart aktualiserades i slutet av 1980-talet och ledde fram till ett riksdagsbeslut om flexibel skolstart 1991. Enligt nu gällande bestämmelser skall föräldrar, som så önskar, kunna ansöka om att få skriva in sina barn i skolan det år de fyller sex år. Fr.o.m. läsåret 1997/98 har kommunerna en skyldighet att ta emot alla sexåringar som anmäls. Endast ett litet antal sexåringar, ungefär tre procent läsåret 1992/93, har dock hittills börjat skolan, men en viss ökning kan iakttas.

Kommunerna har genomfört stora förändringar i sin organisation av skola, förskola och skolbarnsomsorg. Förändringarna rör såväl den kommunala nämndorganisationen, som hur verksamheten bedrivs och hur t.ex. lokalerna används. Många kommuner har startat en särskild sexårsverksamhet i nära anslutning till skolan eller har infört andra

samarbetsformer mellan skola och förskola. Fritidsverksamheten för skolbarn har på många håll integrerats i skolan. Personalen samverkar på olika sätt och på många håll genomför man gemensam fortbildning.

Debatten om den flexibla skolstarten har också aktualiserat frågan om en sänkt skolpliktsålder och i samband därmed en eventuell förlängning av grundskolan. Regeringen har, bl.a. mot denna bakgrund, våren 1993 tillsatt en särskild utredningsman (dir. 1993:39) för att utreda frågan om skolstarten och skoltidens längd.

Pedagogisk utveckling

I en OECD-rapport från 1992 (DEELSA/ED(92)5)) påpekade de granskande experterna att de såg förhållandevis lite av pedagogiskt utvecklingsarbete vid sina skolbesök i svenska skolor. Dåvarande SÖ:s granskning av skolutvecklingen under 1980-talet som publicerats i rapporten (R 91:14) Bilder från skola och vuxenutbildning visar bl.a. att studiedagar, som ett instrument för skolutveckling, har haft mycket begränsade effekter.

Regelstyrningen av skolan blir nu minimal och många möjligheter öppnas för att utforma och variera skolan på det sätt man lokalt finner bäst. Föräldrar och elever skall aktivt ta ställning till vilken skola de föredrar. Med allt detta följer rimligen ett ökat engagemang för pedagogiskt utvecklingsarbete.

Lokalt ansvar

Under de senaste årens decentralisering och övergång från detaljreglering till målstyrning har tidigare centrala regler och beslut blivit ett lokalt ansvar. Det kan därför finnas skäl att närmare beröra frågan om vad som avses med lokalt.

Lokalt behöver inte nödvändigtvis vara liktydigt med kommunalt. Tvärtom är ett syfte med decentralisering att den spridning av beslut och ansvar som har skett och sker från staten till kommunerna, skall motsvaras av en fortsatt decentralisering inom kommunerna till de enskilda skolorna. Huvudprincipen måste vara att besluten skall fattas på den nivå som är den närmast möjliga den eller de som berörs. Det innebär att en rad beslut bör kunna fattas av lärare i samråd med hemmen och eleverna, andra på skolnivå och några i kommunen.

Förändrad lärarutbildning

Lärarutbildningen har reformerats under 1980-talet. 1984/85 beslöt riksdagen om en ny grundskollärarutbildning med två inriktningar, en för årskurserna 1-7 och en för årskurserna 4-9. Läsåret 1992/93 tillkom en med grundskollärarutbildningen för årskurserna 4-9 parallell lärarutbildning, som bygger på fritt valda ämnen och fördjupade ämneskunskaper. I propositionen (1991/92:75) om lärarutbildning markerades lärarnas nyckelroll i arbetet med att förbättra kvaliteten i skolan.

Linjesystemet har numera avskaffats och fr.o.m. den 1 juli 1993 gäller nya regler för den högre utbildningen. En examensordning införs (högskoleförordningen 1993:100), som reglerar vilka examina som får avläggas, vilka krav som skall vara uppfyllda samt vilka universitet och högskolor som har rätt att utfärda olika examina. Följande lärarexamina finns upptagna i högskoleförordningen; grundskollärarexamen med olika inriktning och gymnasielärarexamen med olika inriktning samt följande praktiskt/estetiska examina, bildlärar-, hushållslärar-, idrottslärar-, musiklärar- och slöjdlärarexamen samt specialpedagogikexamen. Det ankommer på universitet och högskolor att avgöra hur studierna skall organiseras. Utgångspunkten är skolans behov och de studerandes valfrihet.

I tidigare nämnda proposition om skolans utveckling och styrning behandlades frågor som rörde skolans personal och utveckling. Bl.a. decentraliserades tillsättningen av skollärdiensterna till kommunal nivå och lärarnas arbetstider och åligganden förändrades. Vidare behandlades behovet av en förnyelse av specialundervisningen och en förbättrad specialpedagogisk påbyggnadsutbildning inrättades. Alla lärare skall också, efter beslut med anledning av propositionen, i sin allmänna lärarkompetens ha grundläggande kunskaper i specialpedagogik.

En reformerad gymnasieskola

Efter propositionen om ansvaret i skolan fortsatte en successiv reformering av skolväsendet. Förändringarna av gymnasieskolan ledde, efter flera utredningar och en omfattande försöksverksamhet, till en reformering av gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen efter förslag i propositionen (1990/91:85, bet. 1990/91:UbU16, rskr. 1990/91:356) Växa med kunskaper – om gymnasieskolan och vuxenutbildningen. I den nya gymnasieskolan organiseras utbildningen i ett antal treåriga nationella program med ett antal gemensamma kärnämnen. Utrymmet för personliga val och lokal profilering har ökat väsentligt. Samverkan mellan gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen har uppmuntrats och en rad hinder för en sådan samverkan har avlägsnats. Alltfler kommuner inrättar också s.k. kunskapscentra med en långtgående samordning av resurserna för olika utbildningsformer i kommunen.

Större valfrihet i skolan

En av regeringens viktigaste ambitioner är att öka mångfalden och valfriheten i skolan. Riksdagen beslöt våren 1991 att fristående skolor på grundskolenivå skulle ges möjlighet att verka på i stort sett likvärdiga villkor som kommunala skolor. Beslutet innebär att kommunerna är skyldiga att lämna bidrag till godkända fristående grundskolor för de elever som går där.

Målet är att ge föräldrar och elever en stor valfrihet när det gäller att välja inte bara mellan fristående skolor och kommunala skolor, utan

också mellan skolor inom det offentliga skolväsendet. Regeringen har också i propositionen (1992/93:230) Valfrihet i skolan lagt förslag om att kommunerna i vissa fall skall kunna lägga ut undervisning på entreprenad. Härigenom kan skolväsendet erbjuda en större variation i utbudet och därmed åstadkomma den flexibilitet, som inte minst snabbheten i samhällets förändringstakt kräver.

Läroplanskommittén tillsätts

Skolväsendet har således genomgått en omfattande förändring och reformering sedan Lgr 80 infördes. De nya förutsättningarna ställer nya och förändrade krav på läroplanerna för hela skolväsendet.

Därför tillsattes Läroplanskommittén våren 1991. Den fick efter regeringsskiftet hösten 1991 nya direktiv och en delvis ny sammansättning. Uppdraget kom enligt de nya direktiven att omfatta läroplan, timplan och kursplaner för grundskolan samt läroplan för gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen (komvux). Det nya uppdraget omfattade, till skillnad från det första, inte mål och riktlinjer för barnomsorgen, sameskolan, specialskolan och särskolan.

En arbetsgrupp inom Utbildningsdepartementet har, som tidigare nämnts, lämnat ett förslag till en gemensam läroplan för grundskolan, specialskolan och särskolan. Vidare har företrädare för Utbildningsdepartementet haft överläggningar med företrädare för Sameskolstyrelsen om en gemensam läroplan, som också omfattar sameskolan. Härigenom kan regeringen, i denna proposition och i den samma dag presenterade propositionen om ny läroplan och nya betyg för ungdomar och vuxna, förelägga riksdagen förslag till riktlinjer för nya läroplaner för hela skolväsendet, där dessutom stora delar är gemensamma. Det ligger självklart en stor fördel i att ge läroplanerna en enhetlig och samstämmig utformning när det gäller det offentliga skolväsendets mål, ansvar och uppgifter.

Betygsfrågan utreds

I skoldiskussionen de senaste årtiondena har betygsfrågan ständigt varit aktuell. I regeringsförklaringen 1989 aviserades en kommande analys av betygens betydelse i grundskolan och gymnasieskolan och en expertgrupp tillsattes av regeringen i slutet av året. I direktiven framhölls behovet av ett bredare perspektiv på betygsfrågan med tanke på den nedtoning som skett av betygens roll som urvalsinstrument till högre utbildning, särskilt i ljuset av förändringar inom gymnasieskolan och ändrade tillträdesregler för högskolan.

Expertgruppen lämnade sina förslag i betänkandet Betygens effekter på undervisningen (Ds 1990:60) i september 1990. Expertgruppen var överens om att de grupprelaterade betygen spelat ut sin roll i den svenska skolan. För grundskolans del lämnades två förslag. Hälften av ledamöterna föreslog att elever, som lämnade grundskolan, skulle få ett kompetensbevis med en samlad bedömning inte bara av kunskaps- och

färdighetsresultat utan också av egenskaper. Den andra hälften av ledamöterna föreslog målrelaterade betyg i två steg i årskurserna 8 och 9. Eleverna i gymnasieskolan föreslogs få målrelaterade betyg i tre steg varje termin.

För att utarbeta förslag till ett nytt betygssystem för såväl grundskolan som gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen beslöt regeringen år 1990 att tillkalla en parlamentariskt sammansatt beredning. Utgångspunkterna för beredningens arbete var enligt direktiven (Dir. 1990:62) att de relativa betygen skulle avskaffas och att ett nytt betygssystem skulle fungera bättre som informationsgivare till elever och hem och inte enbart som urvalsinstrument för fortsatta studier. I och med regeringsskiftet hösten 1991 slogs ännu en gång huvudinriktningen fast; det nuvarande relativa betygssystemet skulle avskaffas och ersättas med målrelaterade betyg. I tilläggsdirektiven (Dir. 1991:104) framhölls därutöver att betyg skulle ges tidigare och i fler steg än tidigare samt att betyg skulle vara möjliga att komplettera.

En målstyrd skola

Med kommunaliseringen av verksamhetsansvaret för skolan, den nya myndighetsstrukturen, den treåriga gymnasieskolan och kommunbidraget har fyra viktiga steg tagits mot en helt ny rollfördelning mellan stat och kommun och mellan politiker och professionella. Enkelt uttryckt är principen att:

- riksdag och regering anger i författningar de grundläggande dragen i det offentliga skolväsendet, så som motiveras av att skolväsendet är en nationell angelägenhet,
- viss minimireglering av rättigheter och skyldigheter skall garantera likvärdighet mellan olika kommuner och mellan olika elever samt ge garantier för rättssäkerheten inomskolväsendet,
- klara och definierade mål och krav från staten skall ge den ram inom vilken den enskilda kommunen och ytterst skolpersonalen har frihet att välja arbetsformer och prioriteringar.

Det nya styrsystemet skapar självklart en viss oro och osäkerhet i början, men viktigare är att det öppnar nya möjligheter. I kommunerna öppnas t.ex. stora möjligheter att rationalisera och få samordningsfördelar personellt, ekonomiskt och lokalmässigt genom att man numera ansvarar för t.ex. både barnomsorg och skola och både skolverksamhet och fritidsverksamhet inom områden som idrott och musik, för att bara ta några exempel.

I läraryrket finns möjlighet att utveckla en kvalitetsdimension, som är viktigare än tidsdimensionen. Det är inte längre timplanen och ett tungt regelverk som skall styra arbetet i skolan, utan skollagen, läroplanen och kursplanerna. Dessa ger i sin tur stort utrymme för att lägga upp undervisningen, välja arbetsmetoder, stoff m.m. Allt detta gör naturligtvis lärararbetet svårare, men rimligen också intressantare och mer givande.

Samtidigt ger målstyrningen hemmen och eleverna större möjligheter och skyldigheter att såväl ta aktiv del i skolan och utbildningen, som att göra ställningstaganden vad gäller barnens skolgång.

Målstyrning innebär att politikerna i många frågor lämnar ifrån sig makt. För skolans del innebär det att riksdag och regering inte längre bör behandla frågor om t.ex. klasstorlek, ämnesgruppering, undervisningens uppläggning och när man planerar in ämnen. Det innebär självfallet inte att många av de frågor som dominerat den centrala politiska debatten mister sin betydelse, utan snarare att dessa blir frågor att ta ställning till i egenskap av elev, förälder, rektor, lärare eller i vissa fall kommunal beslutsfattare. Politiker på central nivå skall också regelbundet ta ställning till skolpolitiken i den nationella utvecklingsplanen.

Det innebär heller inte att staten skall sluta styra skolan, eller att skolan inte längre är en nationell angelägenhet. Staten skall, via klara och entydiga mål, ange färdriktningen och tala om vad skolan skall åstadkomma. Staten skall också ange vilka rättigheter och skyldigheter såväl elever och föräldrar som skolhuvudmän och skolpersonal har. Staten måste därför besitta god kompetens för att ange mål och för att mäta och bedöma resultat. Den större friheten för kommuner och enskilda skolor, liksom ett växande antal fristående skolor, ställer snarast större krav på att skollag, läroplan och kursplaner klart och tydligt lyckas sätta den ökade lokala frihetens ramar och definiera den nationella kärnan av krav på kunskaper.

Den nya läroplanen, timplanen och kursplanerna för grundskolan, som nu föreslås, är ytterligare steg på vägen mot en mål- och resultatstyrd skola.

3.1 Läroplanen – struktur och inriktning

Regeringens förslag: En ny läroplan för det obligatoriska skolväsendet gemensam för grundskolan, sameskolan, specialskolan och särskolan införs. Läroplanen utformas i enlighet med följande riktlinjer.

Läroplanen skall ange skolans värdegrund och dess mål. Den skall härigenom utgöra ett komplement till de grundläggande mål för skolväsendet som finns angivna i skollagen med särskilda mål för olika utbildningar samt riktlinjer för arbetet i skolan.

Läroplanen skall ange vem som har ansvar för olika delar av skolverksamheten och vad detta ansvar innebär.

Läroplanens mål är av två slag, dels sådana mål som skolan skall arbeta mot och sträva efter, dels sådana mål vilka skolan har ett ansvar för att ge alla elever en möjlighet att nå, utbildningens krav.

Målen skall uttryckas i de kunskaper och erfarenheter som eleven skall skaffa sig i utbildningen. De skall, för de olika skolformerna, utformas med hänsyn till elevernas förutsättningar och behov.

Mål och riktlinjer grupperas i ett antal huvudområden. I läroplanen ges därefter riktlinjer för rektors särskilda ansvar samt riktlinjer för betyg och bedömning.

Läroplanskommitténs och arbetsgruppens förslag: Läroplanskommittén har utarbetat ett förslag till ny läroplan för grundskolan. En arbetsgrupp inom Utbildningsdepartementet har därefter bearbetat förslaget med särskild hänsyn till elevgrupperna i den obligatoriska särskolan och specialskolan. Gruppen har också utarbetat förslag till särskilda mål att uppnå för specialskolan och särskolan. Arbetsgruppens förslag är fogad till denna proposition som bilaga A.

Remissinstanserna: Båda förslagen har varit ute på remiss. Remissinstanserna är genomgående mycket positiva till Läroplanskommitténs förslag till uppläggning och inriktning. De som har yttrat sig över arbetsgruppens förslag till anpassad läroplan är också positiva till denna.

Sammanfattning av skälen för regeringens förslag: Regeringen förordar i enlighet med Läroplanskommitténs förslag att läroplanen för grundskolan får en ny struktur. Den nya läroplanen föreslås bli betydligt mindre omfångsrik än tidigare läroplaner. Den bör innehålla övergripande mål och riktlinjer för utbildningen i landet och kompletteras med särskilda kursplaner och en timplan. Med läroplan avses för närvarande såväl mål och riktlinjer för skolans verksamhet, som timplaner och kursplaner. Begreppet läroplan får med de förändringar som regeringen nu föreslår således en annan innebörd än tidigare. Målen skall

med hänsyn till det nya ansvars- och styrsystemet i skolan vara tydliga och utvärderingsbara. Ansvar för verksamheten i skolan fördelas på framför allt rektor och lärare. Elevernas ansvar markeras också tydligt. Härigenom blir det en tydlig ansvarsfördelning och förbättrade möjligheter både att utvärdera och att ta och utkräva ansvar.

Läroplanen görs, med en viss anpassning och för första gången någonsin, gemensam för hela det obligatoriska skolväsendet. Härigenom uppnår man det stora värde som ligger i att värdegrunden, de övergripande mål- och riktlinjerna och ansvarsfrågorna blir gemensamma för de olika skolformerna inom den obligatoriska skolan.

Skälen för regeringens förslag:

Behov av förnyelse

Den nu gällande läroplanen för grundskolan, Lgr 80, infördes, som framgår av de inledande avsnitten, läsåret 1982/83. Skolan och dess omvärld har under de drygt tio år läroplanen varit ikraft genomgått en snabb och i många avseenden omvälvande utveckling. Forskningen om kunskap och lärande och den ständigt pågående skoldebatten har givit ny kunskap och nya erfarenheter av betydelse för skolans inriktning och arbete. Viktiga förutsättningar för den nu föreslagna läroplanen har tagits upp i de inledande avsnitten till denna proposition.

Vi har i det föregående (avsnitt 2.2) utvecklat vår syn på skolans roll för utbildning och fostran. Läroplanen skall med utgångspunkt i denna grundsyn på ett klart och entydigt sätt ange den värdegrund utbildningen skall vila på, målen för utbildningen och riktlinjer för arbetet i skolan.

Mål- och resultatorienterad styrning

Den nya läroplanen måste utformas med hänsyn till de nya styr- och ansvarsförhållandena i skolväsendet. Läroplanen skall således ange de nationella målen för skolan och ge en grund för en mål- och resultatorienterad styrning av skolan. Läroplanen skall ange målen för utbildningen i dess helhet. Målen skall uttryckas så tydligt och klart att lärare och rektorer med ledning av dem lokalt skall kunna utforma mål för den egna undervisningen.

Som tidigare har redovisats, får läroplanen en helt ny struktur, den omfattar enbart mål och riktlinjer för utbildningen. Läroplanen skall inte längre innehålla sådant som redan står eller bör stå i andra förordningar eller dokument. Den blir härigenom, tillsammans med skollagen, det övergripande dokumentet för styrningen av skolans verksamhet och skall för respektive skolform kompletteras med kursplaner, som anger målen för utbildningen i de enskilda ämnena. För grundskolan fastställs en timplan, som anger den garanterade undervisningstid eleverna skall få. Timplanen föreslås utformas som en bilaga till skollagen. Vi återkommer till denna fråga under avsnitt 3.5 i denna proposition.

Regeringen kommer i annan ordning att besluta om timplaner för de övriga skolformerna. Härutöver kommer, liksom hittills, vissa regler för verksamheten att ges i särskilda förordningar för respektive skolformer.

Den nya läroplanen skall därutöver inte, i motsats till tidigare läroplaner, ge anvisningar om hur målen skall nås, dvs. val av stoff, arbetssätt och arbetsmetoder. Det är uppgifter som åvilar rektorer, lärare och annan personal.

Ansvaret när det gäller skolans styrning kommer härigenom att fördelas på följande sätt;

Riksdagen svarar för den övergripande styrningen genom skollagen och genom att fastställa timplanen och riktlinjer för läro- och kursplaner. Härutöver kommer riksdagen att vart tredje år lägga fast mål- och riktlinjer i en nationell utvecklingsplan för skolområdet. Riksdagen beslutar också om statens bidrag till skolans finansiering genom det kommunala utjämningsbidraget.

Regeringen fastställer läroplaner, kursplaner och övriga skolförfattningar, främst de s.k. skolformsförordningarna. Regeringen ger också i treårscykler direktiv till Skolverkets fördjupade anslagsframställning, fördelar tillgängliga medel i årliga regleringsbrev och lämnar i övrigt de särskilda uppdrag till Skolverket som är nödvändiga för att fullfölja riksdagens och regeringens ambitioner.

Skolverket är central förvaltningsmyndighet för det offentliga skolväsendet och skall verka för att de mål och riktlinjer för skolan som riksdagen och regeringen har fastställt förverkligas inom givna ramar. Skolverket skall särskilt följa upp och utvärdera skolan, lägga fram förslag och medverka till utveckling samt utöva tillsyn.

Kommunerna svarar som huvudmän för att verksamheten genomförs inom fastlagda ramar. För sin skolverksamhet skall kommunerna upprätta en skolplan.

Rektorer och lärare svarar för att, i samråd med elever och föräldrar, planera och genomföra undervisningen samt för att omforma de övergripande målen till undervisningsmål och se till att de uppnås. De ansvarar för att lokala arbetsplaner upprättas för den enskilda skolan och har i övrigt att fullgöra de uppgifter som åläggs dem i skollag och läroplan.

Värdegrund och uppgifter

I Läroplanskommitténs förslag till inledning till läroplanen för grundskolan behandlar kommittén de frågor som rör skolans värdegrund, ansvar och uppgifter. Regeringen bedömer att kommitténs förslag, som efter viss bearbetning av den särskilda arbetsgruppen, har fogats till denna proposition som bilaga A, utgör en bra grund för regeringens arbete med att utforma en ny läroplan.

Vi har i det inledande avsnittet till denna proposition om skolans roll och uppgifter utvecklat vår syn på skolans uppgifter inför nästa sekel.

Mot bakgrund av denna inledning avser vi att här lyfta fram de frågor vi bedömer som särskilt väsentliga i den kommande läroplanen.

Till dessa frågor hör det nödvändiga i att grundskolans uppgift koncentreras till att ge mer grundläggande och bestående kunskaper. Skolan kan inte, på den relativt korta tid som står till dess förfogande, ta upp allt som barn behöver lära sig under sin uppväxttid eller ensam ansvara för att undervisa barn om allt som kan vara nyttigt, användbart eller roligt att kunna. I stället måste skolan ha förmåga att välja ut det, som är mer beständigt och ger en grund för en fortsatt inlärn timer och för att hantera de kunskaper eleverna får från många andra håll. Studiefärdighet och förmåga att tillägna sig och använda ny kunskap är därför viktiga, liksom att kritiskt kunna granska fakta och förhållanden, se viktiga samband och sammanhang samt inse konsekvenserna av olika alternativ.

Läroplanskommittén beskriver den kunskap skolan skall förmedla i fyra olika kunskapsformer; fakta, förståelse, färdigheter och förtrogenhet. Detta vidgade kunskapsbegrepp finner regeringen ändamålsenligt för att beskriva den kunskap skolan skall förmedla.

Läroplanskommittén tar också upp de etiska perspektiven och framhåller att undervisningen i olika ämnen skall behandla dessa perspektiv och ge en grund för att främja elevernas personliga ställningstaganden i etiska frågor. Ytterst handlar det om skolans roll för att fostra det uppväxande släktet. Regeringen anser i likhet med Läroplanskommittén att skolan självklart delar denna uppgift med föräldrar och andra vuxna i barnens omgivning. Regeringen har tidigare i avsnitt 2.2 närmare behandlat dessa frågor. Läroplanen bör således ta upp de grundläggande värden som skall gälla för skolans arbete och som skall bibringas eleverna. Regeringen kommer i arbetet med att utforma dessa centrala avsnitt av läroplanen att ha god hjälp såväl av Läroplanskommitténs och arbetsgruppens förslag, som av remissinstansernas synpunkter. Utbildningsdepartementet har dessutom – som ett led i beredningsarbetet inför denna proposition – anordnat ett antal seminarier kring väsentliga frågor som etik, kultur, miljö och betyg. Synpunkter från dessa seminarier har lämnat värdefulla bidrag till läroplansarbetet.

Skolverksamheten måste bedrivas enligt demokratiska principer och skall förbereda för ett aktivt deltagande i samhällslivet. Skolan skall också utveckla elevernas förmåga att ta ett personligt ansvar. I vår tid, där samhällsfrågorna framstår som alltmer komplexa och där kraven på vad man som medborgare måste kunna förstå och känna till ständigt tycks växa, framstår skolans uppgift att ge en god grund för ett aktivt medborgarskap som lika svår som nödvändig.

Ett sätt att bibringa eleverna demokratiska värden är att låta dem få ett inflytande över och ta ett aktivt ansvar för verksamheten i skolan. Vi återkommer senare till frågorna om elevinflytande och vill här bara framhålla att det redan av läroplanens inledning bör framgå att eleverna skall tränas till inflytande och ansvar i skolan, i första hand genom att ta ansvar för det egna och för det gemensamma arbetet.

Skolan skall främja elevernas harmoniska utveckling. Därför är det viktigt att i läroplanen lyfta fram kravet på att eleverna i skolan skall få använda och uppleva olika uttryck för kunskaper, erfarenheter, känslor och stämningar. De skall, med Läroplanskommitténs formulering, få pröva och utveckla olika uttrycksformer. Såväl intellektuella som praktiska, sinnliga och estetiska aspekter skall uppmärksammas i skolan. Just denna del av Läroplanskommitténs förslag har tagits upp av remissinstanserna, och många har framhållit att den här uttryckta synen på skolans kunskapsförmedlande roll inte har fått tillräckligt genomslag i framför allt timplaneförslaget. Det finns anledning att återkomma till dessa frågor i samband med att förslagen till kurs- och timplaner behandlas i det följande.

Skolan skall således sammanfattningsvis, med Läroplanskommitténs formulering, stimulera varje elev att bilda sig och att växa med sina uppgifter.

Regeringens inledande avsnitt i denna proposition och Läroplanskommitténs förslag till läroplanstext i bilaga A bör, tillsammans med det nyss anförda, ge riksdagen en god bild av det konkreta innehållet i avsnittet om skolans värdegrund och uppgifter i den nya läroplan, som regeringen under förutsättning av riksdagens bifall till denna proposition avser att utforma.

Ansvar i skolan

Ansvarsfrågorna lyfts fram och görs tydliga. Läroplanen skiljer på det ansvar som åvilar skolhuvudmännen och på skolpersonalens ansvar. Skolhuvudmännen skall således ange ramar för verksamheten och anvisa resurser, medan skolpersonalen skall utforma verksamheten och undervisningen med utgångspunkt i läroplanens mål och riktlinjer.

För att uppnå tydlighet när det gäller den ansvarsfördelning som läroplanen eftersträvar, ges klara riktlinjer för lärarens respektive den övriga skolpersonalens ansvar. Ansvar formuleras under rubriker som "läraren skall" och "alla som arbetar i skolan skall". Det skall således alltid stå klart vem som har ansvaret för vad i skolan och var detta ansvar skall kunna utkrävas. Det framgår också av remissynpunkterna att många instanser ser mycket positivt på den klara ansvarsfördelningen och tillstyrker förslagen i dessa delar.

De synpunkter som i första hand har lämnats rör rektorns roll och ansvar. Flera remissinstanser understryker vikten av att rektorn får en tydlig chefsroll och att hans/hennes ansvar för helheten i skolan betonas. Sveriges Skolledarförbund konstaterar bl.a. att det blir rektors uppgift att entusiasmera lärare och annan personal inför utformningen av lokala arbetsplaner och handlingsplaner samt att ha ansvaret för kontakten och samarbetet med föräldrarna och för föräldrainflytandet över elevernas skolgång. Regeringen delar på den punkten Skolledarförbundets beskrivning, liksom slutsatsen av vilka stora krav på ansvars- och kompetensutveckling hos rektorerna, som detta ställer.

I detta sammanhang kan det finnas skäl att erinra om en forskningsrapport inom det s.k. SLAV-projektet vid pedagogiska institutionen, Uppsala universitet. I denna rapport redovisas några forskningsrön, som klargör att styrning, ledning och ledarskap i skolan är ottydligt för icke-undervisande personal i grundskolan. När nu läroplanen talar om all personal i skolan, är det således viktigt att framhålla att med all personal avses också lokalvårdare, måltidspersonal, vaktmästare, kanslist, elevomsorgspersonal m.fl. Det ligger i rektorns chefsroll att se till att även den icke undervisande personalen i skolan görs medveten om sin roll och sitt ansvar i förhållande till läroplanen och att rektorns ledarskap även på denna punkt blir tydligt.

Skollagen anger rektorn som den direkt ansvarige ledaren i skolan. Enligt 2 kap. 2 § skollagen skall för ledningen av utbildningen i skolorna finnas rektorer. "Rektorn skall hålla sig förtrogen med det dagliga arbetet i skolan. Det åligger rektorn att särskilt verka för att utbildningen utvecklas". I den allmänna motiveringen till lagförslaget i propositionen (prop. 1990/91:18 s. 35) om Ansvaret för skolan utvecklas skälen för denna reglering. Bl.a. framhålls statsmakternas ansvar för utbildningens kvalitet och likvärdighet och för att rättssäkerhetsaspekter tillgodoses. Samtliga dessa intressen talade, enligt föredragandes uppfattning, för att en viss reglering bibehölls beträffande skolledningen.

Trots föreskrifterna i lagen har många kommuner ändå valt att i samband med omfattande omorganisation av skolväsendet ute i landet ersätta de traditionella rektorerna med olika typer av chefer med varierande titlar. Även om en sådan chef har rektors funktion och därmed uppfyller lagens mening, är det viktigt att understryka att avsikten med skollagens formulering att det skall finnas en rektor som svarar för skolans ledning, är att den person, som har huvudansvaret för en skolas myndighetsutövning och för utvecklingen i skolan, skall vara klart och enkelt identifierbar såväl för statsmakterna som, framför allt, för elever och föräldrar. Behovet av att tydligt peka ut vem som är rektor i en skola accentueras nu av läroplanens klara markeringar av rektorns ansvar. Med hänsyn till detta avser regeringen att senare utfärda närmare föreskrifter om rektorn som den högste ansvarige i varje skola.

Skolhuvudmännen får enligt de förslag, som presenteras i det följande, ett stort inflytande över och ansvar för undervisningens planering. Kursplanerna och timplanen ger vida ramar inom vilka skolorna själva bör få besluta om undervisningstidens förläggning såväl till ämnen som över och inom årskurserna. Ämnessamverkan och olika former av integrering är också frågor där ansvaret överlämnas till skolan. Elevernas ansvar och inflytande bör stärkas framför allt när det gäller arbetssätt och arbetsformer. Rektorn bör därför ges ett övergripande ansvar för samarbetet och samverkan inom skolan och med skolans närmaste omvärld.

Det bör också framhållas att skolhuvudmännen såsom arbetsgivare naturligtvis också har ett yttersta ansvar för att deras personal agerar i enlighet med gällande lagar och förordningar.

Rektorn har slutligen huvudansvaret för att få till stånd en, framför allt ur elevernas synpunkt, väl avvägd skoldag och ett väl avvägt skolår, som en fungerande helhet över hela skoltiden. Detta senare framstår som helt centralt när nu den enskilda skolan får möjligheter till en mycket fri uppläggning av undervisningen inom de vida ramar kurs- och timplanerna ger.

Skolverket påpekar att avsnittet i läroplanen om en rektors ansvarsområde när det gäller grundskolan bör harmoniera bättre med gymnasieskolans motsvarande avsnitt. Några remissinstanser tycker att förslagen rörande såväl rektorns som lärarnas ansvarsområden är alltför detaljerade. Regeringen avser att i samband med att läroplanerna slutligt fastställs se över dem i bl.a. här nämnda avseenden.

Det bör i detta sammanhang också påpekas, att det faktum att staten inte rimligen kan reglera föräldrarnas ansvar och vad hemmen skall göra, inte får innebära att dessas roll och ansvar förringas. Tvärtom är, som vi framhöll i avsnitt 2.3, hemmen alltid ytterst ansvariga för sina barns fostran och utveckling. I praktiken innebär detta att hemmen måste uppmuntras att ta aktiv del i och göra aktiva ställningstaganden beträffande sina barns skolgång, samtidigt som skolorna måste utveckla former för att ta till vara och dra nytta av den kompetens och de erfarenheter, som föräldrar och andra utanför skolan kan tillföra.

Utvärderingsbara mål

I det nya styrsystemet ingår uppföljning och utvärdering som de viktiga instrument, med vilka staten, huvudmännen och de ansvariga i skolan kan avläsa graden av måluppfyllelse och bedöma utbildningens resultat. Målen i skolan skall således, på olika nivåer, utformas så att de kan utvärderas och utgöra grunden för en resultatbedömning.

Läroplanskommittén har formulerat mål på två nivåer, dels sådana mål som skolan skall arbeta mot och sträva efter, strävansmål, dels mål vilka skolan skall ta ett ansvar för att alla elever ges möjligheter att nå, uppnåendemål. Målen är uttryckta i de kunskaper och erfarenheter som eleven skall ha efter det femte skolåret respektive vid utbildningens slut. Remissinstanserna har i stort varit positiva till kommitténs uppdelning på olika typer av mål. Flera remissinstanser, bl.a. Svenska Språknämnden, har dock vänt sig mot kommitténs språkbruk när det gäller beteckningen uppnåendemål och strävansmål. Vi har därför valt att inte använda termerna strävansmål och uppnåendemål, utan i stället tala om mål att sträva mot och mål att uppnå. De senare kan också uttryckas som de kunskapskrav som kan ställas efter femte och nionde skolåret.

Några remissinstanser, bl.a. Riksförbundet Hem och Skola (RHS), har framhållit att det finns en risk med att verksamheten i första hand inriktas mot kravnivån och att skolan inte skall känna sig lika förpliktad att arbeta vidare mot de högre målen. Vi instämmer i vikten av att så inte blir fallet. Andra har framhållit att kraven i vissa fall har ställts för högt med tanke på att alla barn och ungdomar skall kunna nå denna nivå.

Det finns anledning för regeringen att i den slutliga översynen av läroplanens formuleringar se över innehållet i målformuleringarna så att målen blir realistiska och utvärderingsbara. Översynen gäller i första hand de särskilda skolformernas kunskapskrav. När det gäller målen att sträva mot finns det också remissinstanser som framhåller att dessa mål kan bli den vision som lärarna kan enas om att sträva mot. Därmed blir de en viktig del i de pedagogiska diskussionerna. Genom att målen konkretiseras i kursplanerna, skall de kunna bli tydliga för såväl lärare som elever. Vi tror att det naturligt finns en strävan hos barn och ungdom att spränga gränser och skaffa sig kunskaper också utöver de nödvändiga. Det måste bli lärarnas pedagogiska uppgift att visa eleverna på möjligheterna, hjälpa dem att sätta de egna målen högt och handleda dem i deras strävan att nå dem.

Elever med behov av särskilt stöd

En viktig aspekt på skolans likvärdighetsmål är att alla elever skall få det stöd de behöver för att uppnå kravnivåerna och i största möjliga utsträckning också arbeta vidare. Att läroplanen nu föreslås omfatta hela det obligatoriska skolväsendet ställer ytterligare krav på att den är tydlig när det gäller skolans ansvar för elever med behov av särskilt stöd.

Med utgångspunkt i sina skiftande förutsättningar och behov genomför skolpliktiga elever sin skolgång i olika skolformer. Barn i allmänhet har vanlig skolplikt, som normalt fullgörs i grundskolan. Barn som inte kan gå i grundskolan därför att de är utvecklingsstörda, synskadade, döva, hörselskadade eller talskadade har särskild skolplikt. Utvecklingsstörda tas i regel emot i särskolan och övriga i specialskolan.

Men också inom de skilda skolformerna varierar elevernas förutsättningar väsentligt. Många remissinstanser har påpekat behovet av att skolans ansvar för elever med svårigheter blir tydligt.

Det är regeringens avsikt att i utformningen av riktlinjerna för arbetet i skolan särskilt beakta att elever med behov av särskilt stöd uppmärksammas och får den hjälp de behöver.

Betyg och bedömning

Läroplanskommittén har i sitt läroplansförslag markerat behov av ett avsnitt om betyg och bedömning men inte lämnat något textförslag, eftersom ett sådant är beroende av Betygsberedningens förslag och regeringens och riksdagens ställningstaganden.

Såväl Betygsberedningen som Läroplanskommittén har dock övervägt frågan om hur bedömningen av elevernas kunskaper skall kunna få stöd i centrala måldokument som läroplan och kursplaner. Båda utredningarna har varit överens om att kriterier för betygssättning lämpligen kan fogas till grundskolans kursplaner. Läroplanskommittén har särskilt betonat vikten av att kriterier för bedömning av prestationer bör utformas i relation till de mål alla skall uppnå i ämnet och med hänsyn till den kvalitetsambition som kommer till uttryck i målen att sträva

mot. Kriterier som stöd för lärares bedömning av elevprestation bör därför dels relateras till angivna mål i ämnet, dels ges en utformning så att kraven på kunskapernas art och kvalitet klart framgår.

Kravet på likvärdighet och att alla elever i grundskolan skall få en viss gemensam fond av kunskaper ställer krav på att det finns nationellt angivna kriterier för vilka kunskaper eleverna skall ha. I avsnitt 3.6 presenterar regeringen sitt förslag till betygssystem för det obligatoriska skolväsendet. I förslaget ingår ett fortsatt utvecklingsarbete rörande betygskriterier i anslutning till varje ämne.

I läroplanen för det obligatoriska skolväsendet bör ingå ett avsnitt om betyg och bedömning baserat på de förslag som redovisas i denna proposition. Avsnittet skall bl.a. behandla vikten av att läraren för eleverna skall redovisa och tillsammans med eleverna diskutera på vilka grunder betygssättning sker, att läraren fortlöpande i olika former skall ge eleverna besked om deras studieprestationer och att eleverna skall få träna sig i att bedöma sina egna kunskaper och färdigheter i förhållande till målen för ämnet.

En gemensam läroplan

Läroplanskommittén utarbetade i enlighet med direktiven en läroplan för grundskolan. Som framgår av det föregående har en särskild arbetsgrupp inom Utbildningsdepartementet bearbetat Läroplanskommitténs förslag i avsikt att göra förslaget tillämpligt även för specialskolan och den obligatoriska särskolan. Överläggningar har härutöver ägt rum med representanter för Sameskolstyrelsen.

Regeringen anser det angeläget att den nya läroplanen omfattar hela det obligatoriska skolväsendet, dvs. också sameskolan, specialskolan och särskolan. I likhet med arbetsgruppen och en övervägande majoritet av remissinstanserna ser regeringen det som en betydelsefull markering att utbildningens värdegrund, mål och riktlinjer, samt ansvarsfördelning är desamma för alla barn med skolplikt. Huvuddelen av läroplanen bör därför, med en viss anpassning av formuleringar, göras gemensam för hela det obligatoriska skolväsendet.

Flertalet remissinstanser tillstyrker förslagen till mål att uppnå för de olika skolformerna, även om många har förslag till kompletteringar och i vissa fall omformuleringar. Så understryker t.ex. flera remissinstanser behovet av att anpassa skolformernas mål efter elevernas förutsättningar liksom nödvändigheten av att kontinuerligt stämma av elevernas kunskapsutveckling.

Den nödvändiga anpassningen av läroplanen gäller framför allt de olika kravnivåerna. Dels behövs, vilket bl.a. framgår av arbetsgruppens förslag, en viss omarbetning av målen att sträva mot, men det måste också finnas separata kunskapskrav för de skilda elevgrupper som återfinns inom särskolan, specialskolan och sameskolan. När det gäller särskolan har flera remissinstanser pekat på att det kanske inte alltid är möjligt att ha en generell kravnivå. Kraven måste i stället utformas mer

individuellt. Regeringen kommer i det fortsatta läroplansarbetet att noggrant beakta de synpunkter som remissinstanserna har bidragit med.

Prop. 1992/93:220

Vid sidan av den gemensamma läroplanen och eventuella speciella mål, skall de olika skolformerna ha för sina elevgrupper anpassade timplaner. Varje skolforms kursplaner måste dessutom anpassas till de olika elevgruppernas förutsättningar och behov. Regeringen avser att uppdraga åt Skolverket att utarbeta förslag till timplaner och kursplaner för sameskolan, specialskolan och den obligatoriska särskolan.

3.2 Läroplanen - mål och riktlinjer

Regeringens bedömning: I den gemensamma läroplanen för det obligatoriska skolväsendet anges mål och riktlinjer under sex rubriker;

- kunskaper
- normer och värden
- elevernas ansvar och inflytande
- skola och hem
- skola - förskola - skolbarnsomsorg
- samverkan med andra skolformer m.m.

I enlighet med regeringens förslag i denna proposition, skall läroplanen gälla grundskolan, sameskolan, specialskolan och den obligatoriska särskolan. En viss anpassning med hänsyn till de olika elevgrupperna i de skilda skolformerna måste göras, särskilt vad avser de mål alla elever skall uppnå.

I 1 kap. 2 § skollagen finns de grundläggande bestämmelserna om hur det offentliga skolväsendet för barn och ungdom skall utformas. De värderingar som där kommer till uttryck skall genomsyra all verksamhet inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Sålunda måste t.ex. föreskrifterna i läroplanen alltid ses mot bakgrund av den färdriktning för verksamheten som anges i paragrafen.

Skälen för regeringens bedömning: Det ankommer på regeringen att närmare utforma läroplanstexten och fastställa läroplanen. För riksdagens information vill vi dock i det följande ta upp dessa i läroplanen helt centrala avsnitt och ge vår bedömning av deras innehåll och utformning. Härigenom får riksdagen information om hur föreskrifterna i skollagen om t.ex. likvärdighet, utbildningens mål och verksamhetens utformning följs upp i läroplanen tillika med viktigare synpunkter, som har framförts av remissinstanserna.

När regeringen i det följande talar om förslaget till läroplan innebär det också ett hänsynstagande dels till de förslag till anpassning av Läroplanskommitténs förslag, som den tidigare nämnda arbetsgruppen har gjort vad avser särskolan och specialskolan, dels till de samtal som har

förts med Sameskolstyrelsen. Den text som regeringen i det följande kommenterar återfinns i bilaga A till denna proposition.

När det gäller framför allt avsnitten om Kunskaper och om Normer och värden, finns det anledning att betona vikten av att informationen om och genomförandet av den nya läroplanen också måste innebära att bakgrunds- och motivtexter görs tillgängliga för dem som skall tillämpa läroplanen. Läroplanen skall vara kort och entydig, men förutsätter då kännedom om bakomliggande resonemang för att bli tillräckligt tydlig och tillämpbar. Det blir bl.a. en uppgift för Skolverket att utarbeta lämpligt kommentar- och referensmaterial.

Kunskaper

Skolan skall ge eleverna de kunskaper som är nödvändiga för var och en, både som individ och samhällsmedlem, och som ger en grund för fortsatt utbildning. Mot denna första mening i förslaget till läroplan under rubriken Kunskaper och färdigheter har inga allvarigare invändningar riktats, liksom inte heller mot målet att skolan skall bidra till elevernas harmoniska utveckling. De finns ju också redan fastställda i skollagen.

I de inledande avsnitten till denna proposition, liksom i avsnittet 3.1 redogör regeringen för sin syn på skolans uppgifter när det gäller att förmedla kunskaper. Det är denna grundsyn som bör prägla skolans arbete och som får sin närmare utformning i detta avsnitt av läroplanen. I de mål som formuleras som målen att sträva mot, och de mål som varje elev som lämnar skolan skall ha möjligheter att uppnå, finns inarbetat såväl krav på konkreta kunskaper som på färdigheter i mer kvalitativa avseenden som förståelse, förmåga att kritiskt granska och värdera, självständighet och samarbetsförmåga. I det följande använder regeringen därför begreppet kunskaper, som då innefattar såväl fakta, förståelse och förtrogenhet som färdigheter, där skollagen talar om kunskaper och färdigheter.

Elevernas skilda förutsättningar inom de olika skolformer för vilka läroplanen skall gälla, ställer krav på särskilt anpassade mål för varje skolform. Målen att sträva mot bör dock, liksom värdegrund och riktlinjer, i princip vara desamma för alla elever med skolplikt. Remissinstanserna ger ett mycket starkt stöd till arbetsgruppens förslag i detta avseende.

Till de kunskaper som alla elever som lämnar grundskolan skall ha, vill några remissinstanser foga ytterligare områden. Överbefälhavaren har t.ex. betonat vikten av att alla elever i grundskolan får kunskaper om grunderna för den svenska säkerhetspolitiken och om sina rättigheter och skyldigheter i samhället, däribland den allmänna värnplikten. Folkhälsoinstitutet har speciellt framhållit skolans ansvar för att bringa eleverna hälsoundervisning och hälsofostran. Läroplansförslagets krav på att eleverna skall få kännedom om centrala delar av kulturarvet, främst det svenska, men också det nordiska och det västerländska i övrigt, kommenteras också av remissinstanserna.

Flertalet av specialskolans elever skall, när de lämnar skolan efter tio år, ha fått en utbildning som motsvarar grundskolans med de undantag och tillägg som den enskilde elevens speciella funktionshinder motiverar. Remissinstanserna har, när det gäller döva och hörselskadade elever, särskilt poängterat vikten av tvåspråkighet och att såväl teckenspråk som svenska måste ingå i utbildningen. Skolverket, Statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH) och Hällsboskolan är några av de remissinstanser som har framfört behovet av en för elevgruppen med grava språkstörningar särskilt anpassad målformulering.

När det gäller eleverna i särskolan anser många remissinstanser att kunskapskraven är för högt ställda för att samtliga elever skall kunna nå upp till dem. Man ser hellre att målen för dessa elever utformas individuellt efter varje elevs förutsättningar.

Regeringen kommer med hänsyn till vad remissinstanserna har framhållit i bl.a. nu påtalade avseenden att se över läroplansförslagets formuleringar.

Efter varje elevs förutsättningar och behov

I läroplansförslaget finns särskilt markerat att alla som arbetar i skolan skall hjälpa elever, som är i behov av särskilt stöd.

Alla barn och ungdomar i Sverige skall, inom varje skolform, ges en likvärdig utbildning. Med en likvärdig utbildning, framhåller Läroplanskommittén, menas inte att undervisningen skall utformas på samma sätt varhelst den erbjuds. Hänsyn skall tas till elevers olika förutsättningar och behov samt till att det finns olika vägar att nå målen.

Många remissinstanser har kommenterat såväl Läroplanskommitténs som arbetsgruppens förslag i dessa avseenden. Många har också framhållit att kommittén inte tillräckligt utförligt har behandlat skolans ansvar för dels elever med behov av särskilt stöd, dels elever med olika funktionshinder.

Bl.a. De Handikappades Centralorganisation (HCK) och SIH understryker att elever med funktionshinder skall ha samma rätt till utbildning som andra. SIH anser att avsnittet om skolans värdegrund och uppgifter i läroplanen bör kompletteras med ett stycke om delaktighet, gemenskap och jämlikhet med tanke på bl.a. elever med olika funktionshinder. SIH understryker att detta är en viktig del av samhällets demokratiska fostran och överensstämmer med den nationella handikapp-politiska planen.

Andra remissinstanser, framför allt några universitet och högskolor med lärarutbildning, menar att läroplanen starkare bör lyfta fram det särskilda ansvar skolan måste ha för de elever som löper större risk än andra att få svårigheter i skolan. Här visar också bl.a. SÖ:s granskning (Rapport 91:14) "Bilder från skola och vuxenutbildning" att skolan i dag har en relativt dålig beredskap för att ge stöd åt elever med sociala, psykiska och emotionella störningar. Granskningen visar dock också positiva utvecklingstendenser. Det finns en ökad medvetenhet om sko-

lans mål och en ökad kunskap om bl.a. hur man arbetar med och bemöter elever med svårigheter.

Andelen elever med ofullständig utbildning, dvs. de som lämnar grundskolan utan betyg i ett eller flera ämnen, har varit relativt konstant under 1980-talet och ligger nu på i genomsnitt 4,5 procent. Skolverkets delrapport från mars 1993 visar stora variationer mellan kommunerna; mellan 7,8 och 2,5 procent. Om läroplanens mål, att alla elever skall ha nått upp till kravnivån då de lämnar årskurs 9, skall uppfyllas, krävs således uppmärksamhet och insatser utöver vad skolhuvudmännen hittills har lyckats klara.

En faktor, som enligt tillgängliga undersökningar visar sig ha stor betydelse för hur olika skolor lyckas med att ta ansvar för elever med svårigheter, är skolledarnas agerande. Skolledarna har t.ex. stor betydelse när det gäller att klargöra studieledarnas och arbetsenheternas ansvar. På låg- och mellanstadiet har medvetenheten om hur man arbetar med elever med svårigheter enligt SÖ:s rapport ökat.

Det kan i detta sammanhang också vara värt att notera att det finns aktuell forskning kring skolklimatets betydelse för elevernas prestationer. Bl.a. har Lennart Grosin i en forskningsrapport från pedagogiska institutionen vid Stockholms universitet påvisat, att en skolas klimat tycks utöva ett av social bakgrund delvis oberoende inflytande på elevernas prestationer och uppförande i skolan.

Med den nya läroplanen får såväl elever och föräldrar som skolor och skolhuvudmän en markant ökad valfrihet. Det förtjänar dock att ytterligare understrykas att valfriheten inte syftar till en ökad segregering, utan tvärtom till att fler skall få större möjligheter. Skolans ansvar måste alltid gälla alla elever. Man kan välja olika vägar, men utbildningen måste alltid vara likvärdig för alla.

Det finns, som framgår bl.a. av det nyss anförda, goda exempel att lyfta fram. Ett ökat föräldraengagemang, en engagerad skolledning, ett aktivt utvecklingsarbete, är några av de faktorer som erfarenhetsmässigt ger resultat i skolan. Det kan också handla om att arbeta förebyggande så att elever inte slås ut, att anpassa skolmiljö, arbetssätt och arbetsmetoder efter elevernas olika förutsättningar, att sätta in särskilda resurser av elevvårdskaraktär och särskilda hjälpmedel. Det är också viktigt att skolan inte sluter sig i tron att den själv måste lösa alla problem, utan drar nytta av såväl föräldrar, som kunskap hos t.ex. socialtjänst, polis, kyrka och frivilligorganisationer. Riksdag och regering skall inte längre styra hur och på vilket sätt huvudmännen och de professionella i skolan skall arbeta. Det är emellertid viktigt att den övergripande målsättningen och de krav staten ställer på skolhuvudmännen tydliggörs. Regeringen avser därför att speciellt se över de avsnitt i läroplanen som gäller utbildningens likvärdighet och skolhuvudmännens ansvar för elever som är i behov av särskilt stöd.

Som redan inledningsvis nämnts ger skollagen de allmänna grunderna för de värderingar och det förhållningssätt som skall präglade all verksamhet i skolan.

Enligt läroplansförslaget skall skolan aktivt och medvetet påverka och stimulera barn och ungdomar att omfatta vårt samhälles grundläggande värden och att låta dessa komma till uttryck i praktisk vardaglig handling.

Grunden för skolans etiska förhållningssätt och regeringens syn på skolans fostrande roll utvecklas i de inledande avsnitten till denna proposition. Det är denna grundsyn som skall präglade de mål som uttrycks under avsnittet om normer och värden.

Kulturell mångfald och ett globalt perspektiv

Utöver den etiska grunden för skolans arbete tar Läroplanskommittén upp några väsentliga frågor, som också har kommenterats i remissvaren. En sådan fråga är skolans sätt att handskas med den kulturella mångfald som möter dagens barn. Enligt kommittén har skolan som social och kulturell mötesplats en möjlighet och ett ansvar för att stärka barns och ungdomars förmåga att leva med denna kulturella mångfald och se den som en positiv kraft. Statens Invandrarverk (SIV) konstaterar att Läroplanskommittén inte betraktar kulturell mångfald utifrån ett invandrarperspektiv eller ett enskilt etniskt perspektiv, utan som en naturlig del av en ökad komplexitet i tillvaron som hör ihop med internationaliseringen, den europeiska interaktionen, sekulariseringsprocessen och moderniseringen av samhällsstrukturen. Verket menar för sin del att det är rätt och riktigt att se människan och inte invandraren. Regeringen delar detta synsätt och anser att det bör komma till uttryck i läroplanen.

Läroplanskommittén tar också upp kulturarvet, internationaliseringen och miljöfrågorna i vid mening. Många remissinstanser har framhållit vikten av att det nordiska och europeiska kulturarvet sätts in i ett vidare internationellt perspektiv. En rad remissinstanser bl.a. Ekumeniska Skoldelegationen, Riksförbundet Hem och Skola och flera högskolor med lärarutbildning lyfter fram frågor som rör konflikter, krig och fred, miljöproblem och jordens förstörelse. Här måste skolan, framhåller man, lägga grunden till en förståelse för de globala sambanden och för länders och kontinenters ömsesidiga beroende av varandra.

Regeringen delar remissinstansernas uppfattning att de etiska och allmänmänskliga perspektiven i skolan också måste omfatta frågor som rör vidare sammanhang än den enskilde individens egna handlingar.

Elevernas ansvar och inflytande

I skollagen anges att eleverna skall ha inflytande över sin utbildning. Omfattningen och utformningen av elevernas inflytande skall anpassas efter deras ålder, mognad och förutsättningar i övrigt.

Läroplanskommittén tar upp elevinflytandet med en målformulering som innebär att de demokratiska principerna om att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig skall omfatta alla elever. Elevernas kunskapsmässiga och sociala utveckling förutsätter att de tar ett allt större eget ansvar och att de får ett reellt inflytande på skolans verksamhet.

Samtidigt visar aktuella undersökningar att elevernas eget ansvarstagande utnyttjas dåligt i skolan. Elevmedverkan i planeringen av undervisningen är paradoxalt nog vanligast på lågstadiet. Elevdemokratifrågor har ofta koncentrerats till representativa beslutsformer och institutioner såsom klass- och elevråd, medan det i mindre utsträckning präglats det vardagliga skolarbetet.

Regeringen vill i detta sammanhang särskilt framhålla att läroplanen betonar formuleringarna om att eleverna i de olika skolformerna skall ta ett personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö och successivt kunna utöva ett allt större inflytande över sin utbildning och skolans verksamhet. Alla i skolan skall främja elevernas förmåga och vilja att ta ansvar för den fysiska, sociala, och kulturella skolmiljön. Både i skollagen och i läroplanen framhålls således elevernas rätt att aktivt delta såväl i undervisningens uppläggning och planering, som i skolans verksamhet överhuvudtaget. Med rätten att delta och medverka i diskussioner och beslut följer självklart också ett ansvar. Eleverna måste således få träning i att, efter sin förmåga, successivt ta och utveckla ett allt större ansvar för delar av den egna utbildningen och skolans verksamhet i övrigt.

Läraren skall också enligt Läroplanskommittén visa respekt för den enskilde eleven och i vardagligt arbete utgå från ett demokratiskt förhållningssätt. Ett sådant förhållningssätt kan bäst praktiseras genom att eleverna ges reella möjligheter att påverka och ta ansvar för den egna arbetssituationen och arbetsmiljön i skolan.

"Oberoende av kön"

I skollagen slås fast att "alla barn och ungdomar skall, oberoende av kön, geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Utbildningen skall inom varje skolform vara likvärdig varhelst den anordnas i landet".

Jämställdhetsaspekterna på läroplanen tas upp av några remissinstanser. Bl.a. Umeå universitet och Sveriges Förenade Studentkårer (SFS) framhåller t.ex. att Läroplanskommittén visserligen i avsnittet om läroplanens värdegrund säger att skolan skall verka för jämställdhet, men utan att kommentera och motivera frågan. Universitetet menar att en utförligare analys och motivering hade givit en nödvändig bakgrund till läroplanens riktlinjer.

Regeringen vill därför lyfta fram jämställdhetsaspekter på skolans verksamhet såväl i läroplanen som i kursplanerna, och därigenom också lägga en grund för en uppföljning och utvärdering av hur skolan lever upp till jämställdhetsmålet. För att ge ytterligare underlag för jäm-

ställdhetsaspekter i skolan, har Utbildningsdepartementet nyligen tillsatt en särskild arbetsgrupp för att behandla frågor som rör kvinnligt och manligt i skolan. Arbetsgruppen har speciellt fått i uppgift att se på skolans arbetsformer, undervisningens utformning, ämnenas förläggning i tiden och hur exempelvis skillnader mellan flickors och pojkars intressen och förhållningssätt i olika åldrar kan bli en tillgång – och inte ett hinder – i strävan att skapa lika möjligheter för kvinnor och män.

Skola och hem

Redan i direktiven till Läroplanskommittén framhöll regeringen att föräldrarna har ett ansvar för att stödja sina barns skolgång. Samarbetet mellan skolan och hemmet borde, enligt direktiven, utgå från det gemensamma intresset att skapa goda uppväxtbetingelser för barnen, men också från den naturliga fördelningen av huvudansvaret för å ena sidan kunskapsutvecklingen och å andra sidan den personliga fostran och omvårdnaden. Föräldrarnas inflytande över elevens skolgång, framför allt i de lägre årskurserna, framhölls därför som viktig.

I och med de tidigare nämnda besluten om valfrihet i skolan har föräldrarna nu fått en större möjlighet att direkt påverka valet av skola för sina barn. Denna valmöjlighet bör kunna öka föräldrarnas engagemang. Det kan också ge ett incitament till skolorna att förbättra kontakten med föräldrarna.

I förslaget till läroplan har den målformulering som handlar om samarbetet mellan skola och hem fått följande utformning, ”Skola och hem skall med utgångspunkt i det gemensamma ansvaret för elevernas skolgång skapa bästa möjliga förutsättningar för barns och ungdomars utveckling och lärande”.

Rektorn bör, i enlighet med förslaget, ges ett samlat ansvar för att former för samarbetet mellan skolan och hemmen utvecklas samt att föräldrarna får information om skolans mål och sätt att arbeta och om olika valalternativ.

Regeringen vill i detta sammanhang särskilt understryka vikten av att elever och föräldrar får information om vad man som elev och förälder har rätt att förvänta sig av skolan, men också vilka förväntningar och krav skolan har rätt att ställa på elever och föräldrar. Vi återkommer till frågan om information till elever och föräldrar, dels i avsnittet om lokalt utformad studieinformation, dels i samband med att den nya läroplanen införs under avsnittet 4. Ikraftträdande och genomförande.

Skola – förskola – skolbarnsomsorg

Läroplansförslagets målskrivning uttrycker att skolan skall sträva efter att nå ett förtroendefullt samarbete med förskolan och skolbarnsomsorgen för att stödja barnets allsidiga utveckling. För de barn som ännu inte börjat i skolan skall samarbetet särskilt inriktas på att underlätta den skolförberedande verksamheten. Samarbetet skall utgå från de na-

tionella och lokala mål och riktlinjer som gäller för respektive verksamhet.

För att skolan skall kunna erbjuda en så kvalificerad utbildningsmiljö som möjligt, är det självklart angeläget med ett nära och förtroendefullt samarbete med förskola och skolbarnsomsorg. Flera remissinstanser har också tagit upp dessa frågor. Högskolan för lärarutbildning i Stockholm framhåller t.ex. att utredningar både inom och utom landet, har pekat på önskvärdheten av samverkan mellan skola, skolbarnsomsorg och barnomsorg. Den nyttillkomna rätten för barn att börja skolan redan vid sex års ålder accentuerar enligt högskolan ytterligare behovet av samverkan mellan skolan och förskolan. Socialstyrelsen framhåller att Läroplanskommittén inte tillräckligt beaktat möjligheterna till samverkan mellan skolan och skolbarnsomsorgen. Mycket talar enligt Socialstyrelsen för att eleverna berikas, om man från skolans sida tar till vara de möjligheter som fritidshemmen har att hjälpa eleverna att knyta samman teori och praktik.

Av det inledande avsnittet framgår att den flexibla skolstarten och den snabba utvecklingen i kommunerna när det gäller olika former av integrering mellan skola och förskola och mellan skola och skolbarnsomsorg har lett till omfattande förändringar under de senaste åren när det gäller samverkan mellan såväl skola och förskola som skola och skolbarnsomsorg. Många kommuner har också inrättat en gemensam nämnd för skola och barnomsorgsfrågor.

Personalsamarbetet är självklart viktigt. De olika personalkategorierna måste ha kunskap om varandras arbetsområden och arbetssätt och utveckla en ömsesidig respekt för varandras kompetens. I många kommuner genomför man i samband med olika former av integration gemensamma fortbildningar, vilket kan vara en bra väg till samverkan och samförstånd.

Regeringen har, som tidigare nämnts, bl.a. mot bakgrund av den flexibla skolstarten och förslagen till nya läroplaner för grundskolan och gymnasieskolan, tillsatt en särskild utredare för frågor som sammanhänger med skolstart, skolplikt samt de pedagogiska, organisatoriska och ekonomiska konsekvenserna av olika modeller. Läroplanskommittén har förordat en sådan samlad översyn och många remissinstanser har tillstyrkt förslaget. Utbildningsutskottet har också i sitt betänkande 1992/93:UbU7 kommenterat denna i 1993 års budgetproposition avseende utredning och anfört, att man finner det naturligt att riksdagens ställningstagande till ny läroplan för grundskolan kan göras med beaktande av vad som kommer fram i utredningen. Därför skall utredningen i september 1993 lämna en delrapport som ett underlag för riksdagens beslut med anledning av denna proposition.

I avvaktan på vidare utredning av frågan anser regeringen att det är viktigt att ansvaret för att en samverkan kommer till stånd finns uttryckt i läroplanen.

Den obligatoriska skolan skall nära samverka med gymnasieskolan samt med arbetslivet och det omgivande samhället i övrigt. Detta krävs för att eleverna skall få en utbildning av hög kvalitet och få underlag för val av ämnen och fortsatt utbildning.

Samverkan med gymnasieskolan

De förslag till förändringar av gymnasieskolan som regeringen senare denna dag presenterar för riksdagen understryker ytterligare behovet av samverkan mellan de olika obligatoriska skolformerna inom det offentliga skolväsendet och gymnasieskolan samt den frivilliga särskolan. Skolan kommer enligt intentionerna i denna proposition att utvecklas mot en större valfrihet. Eleverna kommer således att lämna grundskolan eller dess motsvarigheter med olika kunskaper i respektive skolforms ämnen beroende på sina egna tillval och kommunernas profileringar. Gymnasieskolans inriktning mot en mer kursutformad skola med stor flexibilitet i val av kurser och ämnen underlättar en ömsesidig anpassning mellan studierna i grundskolan och gymnasieskolan.

Denna angelägna samverkan gäller självklart inte bara grundskolan och gymnasieskolan utan i lika hög grad samverkan mellan andra skolformer t.ex. den obligatoriska särskolan och grundskolan samt den frivilliga särskolan, mellan sameskolan och grundskolan etc.

Studie- och yrkesvägledning

Under rubriken Grundskola - gymnasieskola m.m. behandlar Läroplanskommittén också frågorna om studie- och yrkesval och syopersonalens uppgifter.

Även den obligatoriska skolan skall i enlighet med regeringens ambitioner erbjuda valfrihet och mångfald. Det handlar både om att elever och föräldrar skall kunna välja skola, och om att eleverna skall göra egna val inom ramen för den garanterade undervisningstiden i skolan. Valmöjligheterna skall inte begränsas av elevens kön eller sociala eller kulturella bakgrund. En reell valfrihet och möjligheter att kunna utnyttja den förutsätter en väl fungerande studie- och yrkesorienterande verksamhet i skolan. För särskolans elever spelar yrkesvalslärarna en utomordentligt viktig roll när det gäller att hjälpa dem att orientera sig mot framtida yrkesutbildningar och yrkesval.

Rektorn ges i Läroplanskommitténs förslag ett övergripande ansvar för skolans syoverksamhet. Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) tycker det är bra att rektorns ansvar för syoverksamheten tydliggörs. AMS framhåller också att lärarnas insatser kan komplettera, men inte ersätta, den specialkompetens i vägledning som syopersonalen har. Svenska kommunförbundet och flera kommuner påpekar att studie- och yrkesorienteringen är viktig, men att regering och riksdag inte skall tala om för

kommunerna hur de skall organisera sina insatser. Det räcker enligt många remissinstanser med att ge ett övergripande ansvar till rektorn.

Regeringen anser för sin del att syopersonalen i grundskolan och särskilt yrkesvalslärarna i särskolan har en viktig uppgift när det gäller att ge eleverna stöd och vägledning. Det är därför väsentligt att, i enlighet med Läroplanskommitténs förslag, lyfta fram och tydliggöra ansvarsförhållandena för skolans studie- och yrkesorientering. Hur studie- och yrkesvägledningen skall organiseras och på vilket sätt skolan skall öppnas för det omgivande samhället är emellertid frågor som huvudmännen och skolans personal har att bestämma om.

Vi vill också erinra om den skyldighet som kommunerna enligt skollagen har att informera eleverna om de studiemöjligheter som finns i gymnasieskolan. En möjlighet, som vi nämner i timplaneexemplen i bilaga D, kan vara att låta eleverna mot slutet av grundskolan under några perioder auskultera på något eller några av gymnasieskolans program. Någon nationell reglering av praktik och arbetslivsorientering kommer däremot inte längre att finnas.

Elevvårdspersonal m.m.

I förslaget till läroplan ges rektorn ett övergripande ansvar för att elevvårdsverksamhet utformas så att elever som behöver särskilt stöd och hjälp får detta. Det är enligt regeringens uppfattning viktigt att detta övergripande ansvar läggs på rektorn och klart uttalas i läroplanen. Många remissinstanser har, som framgår av det föregående, framhållit skolans stora ansvar för elever med behov av olika former av stöd och hjälp. Här spelar naturligtvis, vid sidan av lärarna, den elevvårdande personalen en viktig roll.

Ett antal remissinstanser har i sina svar med anledning av arbetsgruppens förslag särskilt framhållit betydelsen av att elever med olika typer av funktionshinder får stöd t.ex. i form av elevassistenter. Det kan tyckas självklart att sådant stöd alltid skall ges, men i det kärva ekonomiska läge som många kommuner nu befinner sig, kan det ändå finnas anledning att understryka, att även om staten inte längre skall reglera i vilken form elevvård och annat stöd till elever med särskilda behov skall ges, så innebär detta inte ett avkall på kravet att det skall ges.

Skolan som lärande miljö

I detta avsnitt av läroplanen föreslås också att alla som arbetar i skolan skall verka för att genom kontakter med arbetsliv, föreningsliv och andra verksamheter utanför skolan berika skolan som en lärande miljö.

I debatten i anslutning till Läroplanskommitténs förslag har från många olika håll framförts synpunkter på vikten av att skolan skall förmedla vårt gemensamma kulturarv och att, förutom att ge eleverna kunskaper, också medverka till att de får utveckla sin kreativitet och skaparlust.

Det är självklart inom ramen för de olika ämnena på grundskolans timplan som mycket av skolans kulturella arbete hör hemma. Det är inte enbart inom de ämnen som traditionellt förknippas med det praktiskt-estetiska området, som eleverna skall få grundläggande insikter i olika uttryck för mänskliga känslor, stämningar och erfarenheter eller träna sin egen skaparförmåga. I många ämnen kan man i mycket högre utsträckning än som sker i dag använda sig av undervisningsmetoder, stoff och studieuppläggning som gynnar elevernas uttrycks-, inlevelse- och kommunikationsförmåga och deras kreativitet.

Det är nu kommunernas och skolpersonalens ansvar att verka för att skolan blir en öppen och lärande miljö, där det är naturligt att ha kontakt med arbetsliv, föreningsliv, kyrkor och olika kulturella institutioner såväl inom ramen för den ordinarie undervisningen, som inom andra aktiviteter i skolans vardag.

Internationella överenskommelser

Till utgångspunkterna för läroplaner och kursplaner hör ett antal grunddokument som Sverige har undertecknat i internationella fördrag och konventioner. De dokument, som det åligger lärare och rektor att beakta är bl.a. FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, Konventionen om barnets rättigheter, Rekommendation om utbildning för internationell förståelse, samarbete och fred och undervisning om de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna och Deklaration och rekommendationer om undervisning i miljöfrågor. Regeringen anser det inte lämpligt att dessa dokument i enlighet med Läroplanskommitténs förslag ges förordningskaraktär. Däremot bör de på annat lämpligt sätt göras tillgängliga för och kända i skolorna.

3.3 Kursplanerna – struktur

Regeringens förslag: Nya kursplaner för grundskolan fastställs av regeringen. Kursplanerna utformas i enlighet med följande riktlinjer.

Varje kursplan skall ange

- ★ ämnets syfte
- ★ mål som undervisningen i ämnet skall sträva mot
- ★ ämnets uppbyggnad och karaktär
- ★ krav – mål som skall ha uppnåtts efter det femte skolåret respektive mål som skall ha uppnåtts vid grundskolans slut.

För den obligatoriska särskolan, sameskolan och specialskolan fastställs kursplanerna av regeringen, eller den myndighet regeringen bestämmer.

Läroplanskommitténs förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstansernas synpunkter: Remissinstanserna är i stort sett positiva till förslagen om kursplanernas struktur och inriktning. Olika synpunkter har dock framförts när det gäller målen, framför allt vad gäller målen att uppnå, som av många anses för högt ställda.

Skälen för regeringens förslag

Kursplanernas nya roll

På samma sätt som läroplanen får kursplanerna en delvis ny roll vid en mål- och resultatorienterad styrning. Kursplanerna skall, enligt Läroplanskommitténs förslag, svara på frågor om varför man läser ämnet, vad ämnets roll är i förhållande till läroplanens mål och vad skolämnet är. De skall också ange den centrala kunskap, förståelse och färdighet eleverna skall uppnå.

I kursplanerna anges innehållet i skolans undervisning. De intar därför en central position i det nya styrsystemet. Kursplanerna skall konkretisera läroplanens mål och tillsammans med läroplanen utgöra den helhet från vilken undervisningen skall utgå. De bör även i fortsättningsen utarbetas och fastställas av regeringen. Härigenom kan man säkerställa tillgången till en likvärdig skola i hela landet. För sameskolan, specialskolan och den obligatoriska särskolan bör dock regeringen kunna bemyndiga Skolverket att fastställa kursplaner.

Regeringens förslag leder till att läroplanen och kursplanerna i mindre utsträckning kommer att reglera arbetsformerna och att timplanerna får en väsentligt mindre styrande roll i skolan. I gengäld innebär detta att större krav kommer att ställas på klarhet, stringens och realism i skolans kursplaner.

Läroplanen, med den utformning som föreslås i denna proposition, bör kunna få en lång livslängd, medan kursplanerna kommer att behöva prövas fortlöpande med avseende på innehåll och kunskapskrav. Vi anser därför att det är viktigt att ett stort intresse i framtiden ägnas åt kursplanerna och att en kursplanekultur utvecklas, där såväl lärare som akademiska institutioner och andra deltar i ett kontinuerligt arbete med att dels omsätta skolans kursplaner till en god undervisning, dels ge förslag till förbättringar. För att utveckla en sådan kultur är det viktigt att se utvärdering, såväl för riket som lokalt, som ett instrument. Det är genom utvärdering som kunskap byggs upp om hur mål utarbetas och anpassas till olika ramar.

Urval av kunskaper

Kursplanerna skall utformas på ett sådant sätt, att de klargör vad alla elever bör lära sig, samtidigt som de skall lämna ett stort utrymme för lärare att, i samverkan med elever och hem, välja stoff och arbetsmetoder. Kursplanerna skall således lägga fast det innehåll av framför allt grundläggande och bestående kunskaper som undervisningen skall förmedla. De skall också ge förutsättningar för det stoffurval som måste göras.

ras lokalt. Regeringen vill gärna i detta sammanhang betona att det gäller att finna en god avvägning mellan å ena sidan det innehåll i skolan, som är av sådan vikt att det bör utgöra en gemensam, nationell referensram och som därför alla elever bör få kunskap om och å andra sidan ett utrymme för lokala beslut om vilket innehåll som skall väljas.

Lärarna skall således, i samråd med eleverna, lägga upp undervisningen så att eleverna når kunskapsmålet. Den målstyrda skolan ger lärarna stora möjligheter att anpassa sina metoder och precisera stoffurvalet vid olika tillfällen till den inlärningsituation eleverna befinner sig i.

Läraren måste alltid ta huvudansvaret för undervisningen. Kursplanernas krav riktar sig därför i hög grad till läraren. Men eleverna måste också ta ett eget ansvar för sin inläring. Läraren kan ge eleverna förutsättningarna och verktygen för inläring; processen att ta till sig kunskaperna är elevens uppgift. Elevernas ansvar måste rimligen utvecklas och stimuleras om de ges reella möjligheter att påverka och delta i undervisningsplaneringen.

Struktur

Regeringen förordar att kursplanerna byggs upp enligt den modell som Läroplanskommittén föreslår. Det innebär att de får en inledande text, där ämnets syfte och roll i förhållande till skolans allmänna mål beskrivs och där ämnet sätts in i sitt sammanhang.

Kursplanerna delas sedan upp i tre huvudområden; mål att sträva mot, ämnets uppbyggnad och karaktär samt mål som skall ha uppnåtts efter det femte skolåret och mål som skall ha uppnåtts vid grundskolans slut. Kursplanernas form kan variera beroende på ett ämnes karaktär och behöver således inte vara enhetlig även om den skall bygga på samma grundstruktur.

Kursplanernas mål är således av två slag. Först beskrivs de mål som uttrycker den inriktning undervisningen skall ha vad avser elevens utveckling av insikter, färdighet, förståelse, erfarenheter osv. Dessa mål skall inte sätta upp någon gräns för elevens kunskapsutveckling, utan vara vida och högt ställda för att ange den riktning mot vilken undervisningen skall sträva.

Den andra typen av mål är de mål, som är kunskapskraven i ämnet. Kraven skall uttrycka den grundläggande kunskaps- och färdighetsnivå i ämnet, som alla elever skall ges möjlighet att uppnå. Syftet är att, i enlighet med Läroplanskommitténs förslag, dels definiera den miniminivå som eleverna skall ha nått efter det femte skolåret, dels att definiera den miniminivå eleverna skall ha nått efter det nionde året.

Denna konstruktion av kursplanerna ger skolan goda möjligheter att lägga upp en undervisning som är anpassad till varje elevs förutsättningar. Kraven innebär att statsmakterna tydligt uttryckt och konkretiserat innebörden av begreppet likvärdig utbildning. Nivån på kraven skall sättas så att alla ges möjlighet att nå dem under den tid som ställs till förfogande tillsammans med rimlig tid för arbetet utöver denna, t.ex. i form av hemuppgifter. Kraven kan alltså sägas vara uttryck för en för

alla gemensam grundkurs. De allra flesta elever kommer naturligtvis att komma längre i sitt lärande. Målen att sträva mot ger ett stort utrymme för fördjupning och breddning av elevernas kunskaper.

Regeringen har tidigare, i avsnitt 3.1, påtalat den risk som vissa remissinstanser angivit, nämligen risken att kravnivån kommer att bli norm i ämnet. Som framgår av det tidigare anförda delar vi emellertid inte remissinstansernas oro i detta avseende. Det kan ändå finnas anledning att kraftigt understryka att kursplanernas kravnivå är golvet, den nivå alla först skall nå, och att det sedan inte finns något tak för ett vidare kunskapsökande. De flesta eleverna skall således kunna nå utöver kravnivån.

Vidare beskriver kursplanen ämnets uppbyggnad och karaktär. Här anges också de särskilda perspektiv som skall läggas på olika kunskapsområden inom ämnet. Man beskriver ämnets kärna genom exempelvis ämnets centrala begrepp, teorier, frågeställningar, perspektiv, aspekter, kunskapsområden etc. Ämnets uppbyggnad ser olika ut i olika ämnen och kommer också att beskrivas på skilda sätt.

Ett nationellt avstämningsstillfälle

Vi föreslår således att krav i kursplanerna anges dels för de kunskaper som eleven skall ha uppnått efter femte året, dels för de kunskaper som eleven skall ha uppnått vid grundskolans slut.

Centralt fastställda krav, som varje elev skall ha möjlighet att uppnå efter femte året, fyller flera funktioner. Det behövs, enligt regeringens uppfattning, en nationell avstämnings tidpunkt under den nioåriga skolgången, som kan ligga till grund för inte bara lokal utan även för nationell utvärdering.

Vid avstämningsstillfället efter det femte året bör således en samlad och allsidig bedömning av elevernas kunskaper och utveckling göras. Det skall vara lärarnas skyldighet att göra en sådan bedömning med utgångspunkt i kursplanekraven och också att analysera orsakerna till eventuella kunskapsbrister hos eleverna. Rektor skall få del av dessa bedömningar så att de kan ligga till grund för hur man lokalt fördelar resurser och planerar för den fortsatta utbildningen. Bedömningen skall således mer ses som en utvärdering av skolans resultat, än av den enskilda elevens.

Även ur elevernas och deras föräldrars synpunkt är det viktigt med en avstämningspunkt. Bedömningen skall delges eleven och hemmet, något som vi återkommer till i avsnitt 3.6. För lärarna kan avstämningspunkten ge ett stöd i planeringsarbetet. Det är också viktigt att skillnaderna mellan olika skolors förläggning av ämnen och delar av dessa i tiden inte alltför mycket skiljer sig åt. Alltför stora skillnader mellan olika skolor försvårar byte av skola och skulle kunna medföra avsevärda problem såväl för den elev, som byter skola, som för den mottagande skolan/kommunen. En avstämningspunkt av detta slag torde effektivt minska sådana risker.

Det är härutöver angeläget att få ett tillfälle utöver avslutningsåret, då grundskolans resultat kan jämföras över landet.

Flera remissinstanser har uttryckt oro för att det av Läroplanskommittén föreslagna avstämningstillfället skall uppfattas som att varje enskild skolas kontinuerliga utvärderingsansvar skulle upphöra. De uttrycker bl.a. farhågor för att elevernas svårigheter i skolarbetet skulle uppmärksammas, och relevanta stödåtgärder sättas in, först efter det femte året. Regeringen delar uppfattningen om att så naturligtvis inte får bli fallet. Tvärtom skall det ingå som en naturlig del i lärarnas arbete att kontinuerligt utvärdera elevernas kunskaper och utveckling. Lärarkårens yrkeskunnande innebär att skolan här har en stark tradition att bedöma elevers behov av stöd under hela skoltiden.

Samtidigt medför den ökade lokala friheten och minskade timplanestyrningen att olika skolor vid en given tidpunkt kan ha hunnit olika långt. Den nationella avstämningen får därigenom också betydelse som stöd för det lokala planeringsarbetet genom att markera hur långt alla skolor minst måste ha nått efter femte året, så att kravet på likvärdighet kan värnas. Som ett ytterligare stöd för skolans egen utvärdering och avstämning mot nationella mål föreslår regeringen vidare diagnostiska prov vid två tillfällen, dels mellan första året och avstämningstillfället, dels mellan avstämningstillfället och grundskolans slut. Dessa förslag finns vidare utvecklade i avsnitt 3.6.

För de elever som, trots aktiva stödåtgärder från skolans sida, inte lyckas uppnå kraven i kursplanerna bör olika åtgärder diskuteras. Om hem och skola är överens härom, bör en individuellt inriktad studiegång eller en förlängning av skoltiden t.ex. vara möjlig. För skolan innebär ett konstaterande av att nivån inte har uppnåtts en förnyad signal om att ytterligare stödåtgärder måste sättas in. Ytterst har naturligtvis kommunen ansvar för att tillräckliga resurser ställs till förfogande och att verksamheten har en ändamålsenlig ledning.

Lärarnas ansvar

De nuvarande kursplanerna är i hög grad inriktade mot att ange innehåll i form av huvudmoment. I de nya kursplanerna beskrivs i stället, som framgår av det nyss anförda, ämnets syfte, mål och krav samt dess uppbyggnad och karaktär. Därmed markeras tydligare gränsdragningen mellan det nationella ansvaret att ange mål för verksamheten och det professionella ansvaret att organisera undervisningen och att välja innehåll inom de ramar som kursplanerna anger.

Undervisningen skall med utgångspunkt i kursplanerna lokalt kunna organiseras på olika sätt, uppdelad i ämnen, som teman eller andra varianter av integration. Kursplanernas uppläggning med tydliga krav och mål ger förutsättningarna för de diskussioner om undervisningens uppläggning och innehåll, som måste vara ett naturligt inslag i lärarnas arbete.

Denna utveckling kommer att ställa höga krav på lärarkåren. Egentligen är det inga nya krav, utan snarare en naturlig utveckling av lärarnas ansvar vad gäller urval av innehåll och utveckling av arbetsmetoder. Däremot blir det tydligt att skolans behov av lärare som kan biträda

rektorn i de pedagogiska uppgifterna ökar. Vi anser att detta bör leda till ökade möjligheter för lärarna att genom utveckling, fortbildning och karriärmöjligheter få bredda och fördjupa sin lärarkompetens.

Prop. 1992/93:220

3.4 Kursplanerna – innehåll

Regeringens bedömning: Regeringen fastställer nya kursplaner för grundskolan i ämnena Bild, Biologi, Engelska, Främmande språk, Fysik, Geografi, Hemkunskap, Hemspråk, Historia, Kemi, Idrott och hälsa, Matematik, Musik, Religionskunskap, Samhällskunskap, Slöjd, Svenska, Teckenspråk samt Teknik.

För specialskolan, särskolan och sameskolan fastställs kursplanerna av regeringen, eller av den myndighet som regeringen bestämmer.

Nuvarande reglering om alternativkurser i engelska och matematik upphör.

Läroplanskommitténs förslag: Överensstämmer i stora delar med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Som framgår tidigare är remissinstanserna i huvudsak positiva till kursplanernas struktur. Varierande åsikter framförs beträffande de olika kursplanernas innehåll. Flera remissinstanser har påpekat att målformuleringarna bör förtydligas och preciseras.

Skälen för regeringens bedömning: Grundläggande för utformningen av kursplaner i en mål- och resultatstyrd skola är att målet, inte metoderna att nå målet, är det centrala. Betoningen av målen i kursplanerna skall inte tolkas så att kursplanerna inte får omfatta något av det innehåll som eleverna skall ha lärt sig i ämnet. Det skall av kursplanerna tydligt framgå vad eleverna skall kunna när de lämnar skolan. Att ange detta är en viktig del av den nationella skolpolitiken. Det är angeläget att kursplanerna är tillräckligt konkreta för att fungera som underlag för lärarnas och elevernas arbete. En alltför övergripande beskrivning av ett ämnes innehåll kan annars få till följd att styrningen av skolans innehåll överflyttas till läromedelsförlagen och att den statliga styrningen därmed blir konturlös och vag.

En likvärdig utbildning förutsätter nationellt fastställda kursplaner. Det ankommer på regeringen att fastställa kursplaner för grundskolan. Regeringens fortsatta arbete med kursplanerna kommer att utgå från Läroplanskommitténs tidigare nämnda betänkande Kursplaner för grundskolan, som har remissbehandlats under våren 1993. För riksdagens information lämnar regeringen här en kortfattad redogörelse för utformningen av kursplanearbetet, liksom en översiktlig beskrivning av ämnenas innehåll. En sammanställning av remissvaren kommer inom kort att finnas tillgänglig i Utbildningsdepartementet.

Vår bedömning är att nationella kursplaner bör finnas för följande ämnen; Bild, Biologi, Engelska, Främmande språk (B- och C-språk),

Fysik, Geografi, Hemkunskap, Hemspråk, Historia, Kemi, Idrott och hälsa, Matematik, Musik, Religionskunskap, Samhällskunskap, Slöjd, Svenska, Teckenspråk samt Teknik. Till skillnad från Läroplanskommittén anser vi dock inte att kursplaner i Barn- och ungdomskunskap, Naturlära, Samhällslära och Teknik och miljö bör fastställas. Vi återkommer i det följande till detta.

Tid och ämnen

Ett skolämne är, som påpekas i betänkandet Kursplaner för grundskolan, inget naturgivet fenomen. De nuvarande ämnena på grundskolans timplan har sin grund i den indelning av stoffet i den obligatoriska skolan som gjordes omkring år 1860. Sedan dess har några ämnen delats upp, andra har förts samman och en del nya har tillkommit. Sedan 1980 finns inte separata kursplaner för ett antal ämnen. Dessa har i stället samlats under rubrikerna naturorienterande respektive samhällsorienterande ämnen.

Dagens orienteringsämnen

Enligt den nationella utvärderingen, som Skolöverstyrelsen redovisade 1991, bedrivs undervisningen i dag som s.k. blockundervisning i ca 15 procent av landets högstadieskolor. På låg- och mellanstadierna med klasslärare förekommer mer av ämnesövergripande undervisning. Trots att nuvarande kursplaner är gemensamma bedrivs alltså större delen av undervisningen ämnesvis, åtminstone på högstadiet.

Andra faktorer än kursplanens konstruktion tycks således ha betydelse vid valet av studieuppläggning. Inte minst torde lärarnas kompetens och traditionen vara avgörande.

Vidare visar SÖ:s nationella utvärdering att vissa ämnen dominerar undervisningen. Detta är särskilt märkbart i samhällsorientering, där geografi och historia dominerar kraftigt över samhällskunskap och religionskunskap. Separata kursplaner och tydliga mål för samtliga ämnen kan motverka en fortsatt utveckling i denna riktning. Utvärderingar visar vidare att läroböckerna är en stark styrfaktor när det gäller stoffurval. Tydliga kursplaner i de olika ämnena kommer att ge en signal åt bl.a. läromedelsproducenter om vilka kunskaper skolan skall ge eleverna.

Vi anser således att de nuvarande s.k. blockämnena, i enlighet med Läroplanskommitténs förslag, bör delas upp i ett antal ämnen med särskilda kursplaner för vart och ett av dessa. Flera remissinstanser har kritiserat kommitténs förslag om orienteringsämnenas uppdelning och sett det som en signal om hur undervisningen skall läggas upp. Som framgått behöver emellertid inte separata kursplaner för de olika ämnena styra de enskilda skolornas val av studieuppläggning. Varje avgränsning av ett kunskapsområde – vare sig denna kallas ämne, tema eller block – riskerar att försvåra gränsöverskridande synsätt och perspektiv. Samtidigt är avgränsningar nödvändiga, om kunskaperna inte skall bli

slumpmässiga och sakna sammanhang. Detta är ett svårlöst dilemma, men den avvägning som rimligen bör vara konsekvensen av en målstyrd skola, är att kursplanerna – vars uppgift är att garantera likvärdighet och kvalitet i kunskaper – görs ämnesvisa, medan timplanen – vars uppgift är att fördela undervisningens tid – ger stort utrymme för lokala prioriteringar av tid och ämnessamverkan.

Kursplanerna skall ange målen för utbildningen, inte hur undervisningen skall läggas upp. Det finns alltså inte heller i fortsättningen något som hindrar en ämnesövergripande undervisningsplanering eller te-
maarbeten. Däremot garanterar separata kursplaner med tydliga krav på vad eleven skall lära sig inom ämnet, att alla ämnen verkligen blir behandlade under skoltiden.

Sammantaget innebär detta att regeringen inte biträder Läroplanskommitténs förslag beträffande ämnena Samhällslära och Naturlära. Det är mot den bakgrund vi här redovisat naturligt att det föreslagna innehållet i dessa ämnen förs till de olika samhälls- och naturvetenskapliga ämnena.

Barn- och ungdomskunskap, Teknik och miljö samt Svenska som andraspråk

På ytterligare tre punkter skiljer sig regeringens bedömning från kommitténs. För det första gäller detta ämnet Barn- och ungdomskunskap. Som flera remissinstanser påpekat innehåller detta ämne, som dessutom har föreslagits få ett mycket litet antal timmar till förfogande, mål och kunskapsområden som på ett naturligt sätt kan sägas höra hemma inom ramen för andra föreslagna ämnen. Vi föreslår därför ingen kursplan i Barn- och ungdomskunskap. I stället kommer regeringen i det fortsatta arbetet att på lämpligt sätt inarbeta ämnets föreslagna innehåll i övriga kursplaner.

Däremot är det, som framgår av det nyss anförda, inget som hindrar att elever eller skolor väljer ett ämnesövergripande tema t.ex. Barn och ungdom – med det breda ungdomsperspektiv som Läroplanskommittén beskriver – eller Teknik och miljö, som då kan sättas samman av delar från olika kursplaner.

För det andra gäller det ämnet Teknik och miljö. Den huvudsakliga invändningen mot det föreslagna nya ämnet har gällt risken att skolans arbete med miljöfrågor skulle koncentreras till detta ämne. Därmed har man befarat, att för miljöundervisningen viktiga kunskapsområden, som har en naturlig utgångspunkt i t.ex. de naturvetenskapliga ämnena, skulle gå förlorade. En annan invändning har gällt bristen på kompetenta lärare. Regeringen delar uppfattningen att miljöperspektivet skall behandlas i alla ämnen. Vi anser dock att en kursplan för ämnet Teknik skall fastställas och återkommer strax till detta.

För det tredje gör vi en fråga från Läroplanskommittén avvikande bedömning när det gäller behovet av en särskild kursplan för svenska som andraspråk. Syftet med denna undervisning är att ge elever med annat modersmål än svenska sådana kunskaper att de så snart som möjligt kan

övergå till den reguljära undervisningen i svenska. Läroplanskommitténs förslag till kursplan för ämnet svenska som andraspråk visar, enligt vår bedömning, på de svårigheter som är förknippade med att tillämpa den valda strukturen på kursplaner inom detta område. För att tydligt markera målsättningen med denna undervisning är det därför angeläget att finna en annan form för regleringen av dess inriktning. Slutmålet för undervisningen i svenska som andraspråk bör vara att eleverna så snart som möjligt helt kan följa undervisningen på och i svenska. Någon kursplan i ämnet bör därför inte fastställas. Regeringen avser att ge Skolverket i uppdrag att, med Läroplanskommitténs förslag som utgångspunkt, utforma ett kommentärmaterial rörande undervisningen i svenska som andraspråk. Rätten till undervisning bör också i framtiden säkerställas genom föreskrifter i grundskoleförordningen. Skolverket måste i sin utvärdering och uppföljning särskilt uppmärksamma invandrarbarnens situation.

Fortsatt kursplanearbete

Vår uppfattning är att det fortsatta arbetet med kursplaner i ämnena Bild, Biologi, Engelska, Främmande språk, Fysik, Geografi, Hemkunskap, Hemspråk, Historia, Kemi, Idrott och hälsa, Matematik, Musik, Religionskunskap, Samhällskunskap, Slöjd och Svenska i huvudsak kan bedrivas med utgångspunkt i de av kommittén framlagda förslagen. De av remissinstanserna framförda synpunkterna, kommer att beaktas i den fortsatta beredningen. Vi ger här en kort beskrivning av inriktningen på dessa ämnen samt kommenterar vissa synpunkter från remissinstanserna. Därutöver beskriver vi också den inriktning vi anser bör gälla för ämnet Teknik.

Läroplanskommittén har inte lämnat något förslag till kursplan i Teckenspråk. Regeringen har därför för avsikt att ge Skolverket i uppdrag att utarbeta ett sådant förslag i samband med att kurs- och timplaner för specialskolan och särskolan skall utarbetas.

Bild

Grundläggande för ämnet bild är att eleven skall utveckla sin förmåga att uttrycka sig kreativt med bilder samt att tillägna sig kunskaper och begrepp som gör det möjligt att förstå och tolka bilder i olika sammanhang.

Biologi

Biologi skall ge förståelse för sammanhang i naturen med utgångspunkt i naturupplevelser och iakttagelser. Syftet är vidare att ge kunskaper om människan som biologisk varelse och om livets evolution. Ämnet skall ha en central roll då det gäller att utveckla omsorg och respekt för det levande och för naturen. Därmed får det, i samverkan med andra ämnen, ett stort ansvar för skolans miljöundervisning. Av kursplanen bör

vidare framgå att barns naturliga intresse för den fysiska omgivningen och olika vardagsfenomen måste utgöra basen för undervisningen liksom vikten av att tillvarata och utveckla också flickors intresse för naturvetenskap.

Engelska

Det ökade utbudet av engelska i massmedia och behovet av att kunna kommunicera på engelska inom olika områden gör att kraven på bredd och djup i engelskkunskaperna ständigt växer.

Syftet med undervisningen i ämnet engelska är att eleverna skall förvärva så goda språkfärdigheter och så mycket av relevant samhälls- och kulturkunskap att de kan fungera i olika engelskspråkiga sammanhang.

De färdigheter och förhållningssätt som eleverna skall förvärva skall ses som integrerade delar i en språkundervisning som kännetecknas av en tyngdpunkt på muntlig och skriftlig kommunikation.

Främmande språk

Undervisningen i främmande språk (B- och C-språk) skall ge eleverna sådana färdigheter att de kan förstå och använda språket i tal och skrift. Den skall också ge kunskaper som ger vidgade perspektiv på levnadsförhållanden, tänkesätt, seder och kultur i de länder vilkas språk eleverna studerar.

Fysik

Syftet med undervisningen i fysik är att utveckla elevernas kunskaper om fysikaliska begrepp och modeller i syfte att förstå och beskriva det vardagliga livets fenomen och företeelser. Skolverket har påpekat att det för både fysik och kemi saknas mål om tillämpningar i vardagslivet. Detta kommer att beaktas i det fortsatta arbetet.

Geografi

Syftet med geografiundervisningen skall vara att eleverna vidgar sina kunskaper om natur och samhälle och får en förståelse för människors livsvillkor i olika delar av världen. I samband med den revidering av förslaget som föranleds av att vi föreslår att samhälls- och naturlära utgår, kommer bl.a. det nordiska perspektivet att beaktas.

Hemkunskap

Undervisningen i ämnet hemkunskap skall ge praktiska och teoretiska kunskaper av betydelse för hälsa och resurshushållning. Undervisningen skall utveckla elevernas förmåga att analysera och lösa praktiska problem samt grundlägga en vana att reflektera över vilka konsekvenser vardagliga handlingar får för hälsa, ekonomi och miljö. Ämnet hem-

Hemspråk

Undervisningen skall leda till att eleverna utvecklar sin språkliga förmåga och därmed främja deras utveckling till tvåspråkiga individer.

Vid utformningen av kraven kommer särskild hänsyn att tas till att ämnet kan läsas inom utrymmet för elevens val, som alternativ till B-språk samt i vissa fall även fortsättningsvis, utanför den timplanebundna tiden. Tillämpningen av kursplanen måste vidare vara flexibel och kunna anpassas till enskilda elevers studietid i ämnet samt till olika elevgruppers språkförhållanden.

Historia

Med en ökad internationalisering växer betydelsen av kunskap om de egna rötterna och om det gemensamma kulturarvet. Undervisningen i historia skall dels förmedla den viktiga del av vårt kulturarv som historiska kunskaper utgör, dels ge eleverna sådana kunskaper att de kan se sig själva och företeelser i nutiden som ett led i ett historiskt skeende. Det svenska och nordiska kulturarvet i vid bemärkelse skall ägnas särskild uppmärksamhet.

Idrott och hälsa

Ämnet idrott och hälsa skall bidra till elevernas harmoniska utveckling såväl fysiskt som psykiskt och socialt. Genom vistelse i naturen och under friluftsverksamheten skall eleverna få upplevelser, kunskaper och erfarenheter som kan stimulera intresset för friluftsliv, natur och miljöfrågor. För de mindre barnen skall leken ges ett stort utrymme. I undervisningen skall grundläggande färdigheter i olika idrottsgrenar ges, med syfte att stimulera till idrottslig verksamhet även utanför skolan.

I ämnet ges undervisning om sunda levnadsvanor som en väg till hälsa och välbefinnande. Denna undervisning är en fortsättning av den hälsofostran i skolan som påbörjades under 1980-talet.

Kemi

Kemiundervisningen skall ge grundläggande kunskaper om materiens olika former och omvandlingar mellan dessa. Den skall även ge kunskaper om materiens struktur, grundämnens egenskaper och om allmänt förekommande kemiska föreningar. Särskilt viktigt är att eleverna blir medvetna om för- och nackdelar med vårt sätt att utnyttja våra kunskaper om ämnen och deras kemiska egenskaper, t.ex. i samband med industriell produktion. Kemin måste därför också sättas in i ett samhälleligt sammanhang.

Skolan skall ge eleverna sådana kunskaper i matematik som behövs för att kunna fatta välgrundade beslut i vardagslivets många valsituationer, för att tolka och använda det ökande flödet av information samt för att följa och delta i samhällets beslutsprocesser. Så inleder Läroplanskommittén sitt förslag till kursplan i matematik. Regeringen delar kommitténs syn på matematik som ett av skolans kärnämnen av stor betydelse för alla elever.

Ett av de viktigaste syftena med undervisningen i matematik är att utveckla elevernas problemlösningsförmåga. Undervisningen skall utformas så att eleverna utvecklar sin tilltro till det egna tänkandet samt till den egna förmågan att lära sig matematik och att använda matematik i olika situationer.

Musik

Undervisningen i ämnet musik skall tillvarata elevernas intresse och behov av musik så att de utvecklar en god musikalisk allmänbildning. Undervisningen skall också ge eleverna möjlighet till specialisering och personlig musikalisk utveckling. Den musikaliska kunskapsutvecklingen i ämnet skall bidra till en personlig och social utveckling och också kunna leda till ett glädjerikt och meningsfullt förhållande till musiken i ett livslångt perspektiv.

Religionskunskap

Till skolans uppgifter hör att förmedla kunskaper om och stimulera till reflektioner kring olika religioner och livsåskådningar som en grund för varje elevs egna ställningstaganden. Undervisningen i ämnet religionskunskap skall fördjupa elevernas kunskaper om religion och ge dem tillfälle att reflektera över varje människas etiska och moraliska ansvar. Undervisningen skall utveckla respekt för rätten till en egen livsåskådning.

Ett lands religiösa liv är en del av dess kultur. Kristendomen har haft och har stor betydelse i det svenska samhället och dess inflytande sträcker sig från kultur, värde- och normsystem, lagstiftning och rättssystem, till samhällsmoral, sedvänjor och tradition. Ämnet skall därför ge kunskaper om den kristna trons föreställningsvärld som en grund för förståelse av hur svensk och västerländsk kultur och samhällsutveckling påverkats och påverkas av Bibeln och kristen tro.

frågor, alkohol, narkotika och tobak, konsumentkunskap, trafikfrågor m.fl. Regeringen anser att det är viktigt att dessa frågor inte behandlas isolerade, utan på ett naturligt sätt integreras i undervisningen i olika ämnen.

Vi avser att i det kommande kursplanarbetet beakta sådana frågor, som ofta berör flera ämnen och där kunskapsområdet inte naturligt i sin helhet kan infogas i ett enda ämnes kursplan. Läroplanen kommer också att uttrycka ett särskilt ansvar för rektorn att bevaka att skolans arbete med kunskapsområden, där flera ämnen skall bidra, samordnas så att de bildar en helhet för eleverna.

Ett annat perspektiv som regeringen anser väsentligt att beakta i det fortsatta kursplanarbetet är det historiska perspektivet. Läroplanskommittén anger att ett sådant perspektiv behövs för att få förståelse för hur kunskap förändrats och förändras. Det är också en förutsättning för att förstå sin egen tid och sin omvärld. Regeringen instämmer i denna bedömning.

Alternativkurser i engelska och matematik

Sedan grundskolan infördes har undervisningen i engelska och matematik bedrivits i två kurser, allmän kurs och särskild kurs. I Lgr 80 återfinns den centrala regleringen i en kort föreskrift till timplanen. Där anges att alternativa kurser finns på högstadiet och att föräldrar efter samråd med eleven väljer alternativkurs för varje läsår. Däremot finns det endast en kursplan i engelska respektive i matematik. Betygssättning har dock skett utifrån skilda referensgrupper.

Under ett antal år har försöksverksamhet och utvecklingsarbete bedrivits för att komma fram till andra sätt att gruppera eleverna och differentiera undervisningen. Ett växande antal skolor överger nu alternativkurssystemet. Ett relativt stort antal elever väljer dock allmän kurs i årskurs 9 vilket kan tolkas som utslag av taktikval inför slutbetyget.

I och med de förändringar som ett nytt statsbidragssystem inneburit har en central reglering av hur eleverna skall grupperas kommit i ett nytt läge. Kommunerna bestämmer själva hur resurserna skall fördelas. De förslag, som vi lägger i denna proposition om timplaneutrymme för elevens fria val och lokal profilering, innebär därtill ökade möjligheter för skolorna att tillgodose elevernas olika intressen och behov. Det är en professionell bedömning som bör ligga till grund för hur eleverna skall grupperas för att uppnå bästa möjliga studieresultat. Vi återkommer till detta i avsnitt 3.5. De lokala förutsättningarna varierar. Elever har skilda intressen, förutsättningar och behov och skolorna har möjligheter att tillgodose dessa variationer på olika sätt. Ämnena är också olika till sin karaktär. Vi gör därför bedömningen att någon central reglering av alternativa kurser i engelska och matematik inte längre behövs.

Regeringens förslag: Riksdagen fastställer en timplan för grundskolan med en garanterad undervisningstid fördelad på ämnen och ämnesgrupper. Härutöver finns tid för elevernas egna val och för skolans val.

Planen innehåller ingen årskursfördelning av undervisningstiden, som uttrycks i timmar om 60 minuter.

Nuvarande reglering av stadier i skolan upphör.

För sameskolan, specialskolan och den obligatoriska särskolan fastställs timplanen av regeringen, eller den myndighet regeringen bestämmer med stöd av bemyndigandet i 15 kap. 1 § skollagen.

Regeringen, eller den myndighet regeringen bestämmer, bemyndigas att göra begränsade avvikelser i timplanen om det finns särskilda skäl samt att meddela de ytterligare föreskrifter för timplanen som behövs.

Läroplanskommitténs och arbetsgruppens förslag: Överensstämmer delvis med regeringens förslag. Kommitténs förslag innebär dock att en minsta garanterad undervisningstid skall anges för alla ämnen och att timplanen indelas i två skeden.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker Läroplanskommitténs förslag till en timplan för grundskolan dock utan stadiindelning. Många vill inte heller ha en fördelning av ämnena på två skeden. Ett stort antal har uttryckt tillfredsställelse med att tiden uttrycks i timmar och inte i lektionstid.

En rad synpunkter har lämnats på förslaget till timfördelning i timplanen.

En majoritet av de remissinstanser som har yttrat sig över arbetsgruppens förslag vill ha en timplan, som omfattar hela utbildningstiden, dock utan indelning i två skeden.

Skälen för regeringens förslag:

Timplanen i skollagen

Regeringen föreslår att riksdagen fastställer en timplan för grundskolan, som fogas till skollagen som en särskild bilaga. I timplanen skall, enligt regeringens förslag, huvuddelen av undervisningstiden fördelas på ett antal ämnen och grupper av ämnen. Vid sidan av ämnena och ämnesgrupperna finns tid avsatt för elevens val. Härutöver finns ett antal timmar till förfogande för skolans val. Den föreslagna timplanen tar inte i anspråk all tid som ryms inom skoldagen och antalet skoldagar under ett läsår enligt nuvarande reglering. Den utgör i stället ett minimikrav för den undervisning som skall anordnas för varje elev. I förslaget till lag om ändring i skollagen har timplanen tagits in som bilaga 3.

Skälet till att regeringen överhuvudtaget föreslår en av riksdagen fastställd timplan hänger samman med den vikt vi lägger vid skollagens likvärdighetsmål. Det är viktigt att alla elever i grundskolan och motsvarande skolformer får möjligheter att skaffa en gemensam kunskapsbas. Genom centralt fastställda kursplaner garanteras ämnesinnehållet och genom timplanerna undervisningens minsta omfattning. En elev som går ut den nioåriga grundskolan, skall således ha fått en undervisning av minst denna omfattning oberoende av i vilken skola eleven har gått eller var i landet han/hon bor. Timplanens funktion i det nya styrsystemet är således att värna om den gemensamma kärnan och att fungera som ett stöd för den enskilda skolans planering och timfördelning. Där emot har timplanen inte längre någon betydelse för statens resursfördelning. Inte heller kan den nationella timplanen uppfattas som liktydig med elevernas schema

De senaste årens utveckling på skolområdet innebär att statens styrning genom timplaner har minskat. I stället för detaljerade föreskrifter om hur tiden i skolan skall fördelas och rubriceras, handlar den statliga styrningen om att definiera kunskapsinnehåll och att utvärdera att skolväsendet lyckas i sitt uppdrag. I denna proposition tas ytterligare steg i denna riktning.

Regeringen är övertygad om att detta kan skapa förutsättningar för bättre resultat och en mer stimulerande miljö såväl för elever som lärare i skolan. Framför allt genom att en sådan större frihet i timplanen och större klarhet i kursplanen skapar bättre utrymme för individualisering av undervisningen, samtidigt som lärarna ges större professionell frihet.

Samtidigt ställs också nya krav på staten. Uppföljning och utvärderingssystemen blir viktiga och kraven på klarhet, realism och stringens i kursplaner ökar. Det finns också på sina håll en oro för att lärare och rektorer inte skulle "vara mogna" denna större frihet i yrket, utan att resultatet blir att vissa kunskaper eller ämnen kommer i kläm. Regeringen anser det viktigt att så inte sker. Skolverket kommer därför att under de kommande åren ges i uppdrag att i sitt uppföljningsarbete följa dessa frågor. Därvidlag bör speciell uppmärksamhet ägnas åt de ämnen som, i enlighet med vad som tidigare har nämnts, under blockämnenas tid ofta kom i kläm. Inte minst handlar det om religionskunskapen, vars betydelse i skolan har framhållits vid flera tillfällen i denna proposition.

Nuvarande timplan

Den nuvarande läroplanen, Lgr 80, innehåller en timplan där antalet undervisningstimmar anges som veckotimmar per stadium. Denna tidsangivelse får inte överskridas. Detta sätt att ange undervisningstiden var också tidigare kopplat till statsbidragssystemet. När sektorsbidraget och sedermera det kommunala utjämningsbidraget infördes, upphörde denna koppling. Inom de ramar som timplanen ger, får kommunerna numera inte enbart som tidigare fördela tid på olika årskurser inom sta-

dierna, utan även själva besluta om gruppstorlekar och liknande. Det är en uppgift för rektorn att besluta om undervisningen i vissa ämnen skall bedrivas integrerat, eller i de olika ämnena var för sig. Möjligheter att anpassa undervisningsvolymen efter elevernas behov finns vid t.ex. anpassad studiegång, särskild undervisningsgrupp, sjukhusundervisning m.m. Därutöver finns i vissa fall, t.ex. i hemspråksklasser, möjligheter att jämka timplanen i enlighet med särskilda förordningar respektive regeringsbeslut. Våren 1992 beslöt regeringen också att, som försöksverksamhet, tillåta lokala beslut om jämkning av timplanen på mellan- och högstadierna inom vissa ramar för att möjliggöra lokala profileringar och s.k. dubbelt tillval.

Utvecklingen har alltså gått mot en ökad frihet att lokalt bestämma hur undervisningen skall ordnas och hur den tillgängliga undervisningstiden skall fördelas mellan olika ämnen/kunskapsområden och stadier.

Garanterad undervisningstid

Det är mot denna bakgrund vi nu lägger fram vårt timplaneförslag. Vi delar Läroplanskommitténs uppfattning att det är angeläget att fastställa ett minimikrav för de resurser som kommunerna är skyldiga att avsätta för grundskolans undervisning. Kravet anges i timplanen i form av en garanterad undervisningstid. Det timtal som anges får inte underskridas, men väl överskridas.

Regeringen har i det föregående framhållit att vårt timplaneförslag inte utnyttjar hela den tid som finns till förfogande i skolan. Det är emellertid viktigt att framhålla att vårt förslag inte innebär en minskning av den faktiska undervisningstiden i förhållande till dagsläget. I dag förekommer en rad aktiviteter i skolan, som tar i anspråk undervisningstid. Det gäller terminsavslutningar, hälsoundersökningar o.dyl. I vårt timplaneförslag har vi, i likhet med Läroplanskommittén, utgått från en nettotid för undervisning. Alla andra aktiviteter i skolan skall ske inom den större ram som skoldagens längd och läsårets skoldagar utgör.

Regeringen vill i detta sammanhang också kort kommentera utrymmet för praktisk arbetslivsorientering (prao) och lägerskola m.m. Läroplanskommittén har i sitt förslag gjort en reduktion av den totala tillgängliga tiden med 161 timmar med utgångspunkt i den tid som finns för sådana aktiviteter i Lgr 80. Denna tid har tidigare också tagits från i timplanen avsatt undervisningstid. I sitt timplaneförslag har kommittén sedan avsatt sammanlagt 120 timmar för praktisk arbetslivsorientering m.m. Dessa timmar har regeringen i stället fördelat på ämnesgrupperna. Härigenom ges de enskilda skolorna möjlighet att planera in sin arbetslivsorientering som speciella studiebesök inom ramen för den tid timplanen ger eller under övrig tid av skoldagen. Däremot innebär regeringens förslag självfallet inte att arbetslivsorientering i olika former skall försvinna ur grundskolan. Dess omfattning regleras dock inte längre på nationell nivå.

Med garanterad undervisningstid avser regeringen i enlighet med kommitténs förslag lärarledd undervisning. Detta begrepp bör, som kommittén föreslagit, definieras som "arbete som planerats av lärare och elev tillsammans och som eleven genomför under lärarens ledning". Den kan naturligtvis rymma såväl traditionell undervisning i klassrummet, som undervisning där eleven självständigt genomför arbetsuppgifter, vilka kräver t.ex. besök på bibliotek, institutioner, arbetsplatser, muséer etc. Tiden är angiven i klocktimmar. Tidsbegreppet innebär däremot inte att undervisningen inte kan läggas upp i pass om 40, 60, 120 eller vilket antal minuter som helst. Lektionsbegreppet och definitionen av lektion bör därmed utgå ur skolförfattningarna.

Nuvarande reglering av friluftsdagar bör också upphöra. I likhet med Läroplanskommittén har regeringen räknat in utrymmet för friluftsdagar i den totala timvolymen och det står således skolhuvudmännen fritt att arrangera friluftsdagar inom eller utom den fastställda timplanen och i den utsträckning man anser önskvärt.

Specialskolan och särskolan tar emot elevgrupper med sinsemellan mycket olika förutsättningar och behov. Den centralt fastställda garanterade undervisningstiden bör i dessa skolformer därför enbart avse respektive skolforms totala timtid.

Ingen studie- eller skedesindelning

Läroplanskommittén har föreslagit att timplanens undervisningstid fördelas på årskurserna 1-5 och 6-9. Därmed skulle den nuvarande studieindelningen försvinna, men timplanen få ett gränssnitt mellan femte och sjätte skolåret. Regeringen anser emellertid, med stöd av en rad remissinstanser, att en sådan skedesindelning i timplanen är onödig och gör därför ingen sådan fördelning av undervisningstiden. Grunden till regeringens ställningstagande är uppfattningen, att det är kursplanerna som skall styra undervisningens planering, uppläggning och innehåll. I kursplanerna kommer, som vi berört under avsnittet 3.3, kunskapskrav att anges för det femte och nionde skolåret. Någon reglering utöver den, som avstämningsförfarandet mellan det femte och sjätte skolåret innebär, anser vi således inte behövlig. Härigenom får kommunerna och skolorna en mycket stor frihet att lägga ut ämnen och timmar under skoldagen, skolveckan och läsåret, och med den begränsning som ligger i kursplanerna, över hela skoltiden. Förslaget om slopad studieindelning medför ändringar i 4, 6 och 7 kap. skollagen. I fråga om 6 kap. avser regeringen att återkomma med förslag till ändring av berörd paragraf, 3 §, i propositionen om ny läroplan och nya betyg för ungdomar och vuxna.

Flexibilitet

Timplanens bestämmelser får inte utgöra ett hinder för pedagogiskt nytankande och förändring. En viss ytterligare flexibilitet är nödvändig. Vi förordar därför att regeringen, eller den myndighet regeringen bestämmer, bemyndigas att göra begränsade avvikelser från timplanen om det

finns särskilda skäl. Det kan t.ex. gälla en skola som, utöver de valmöjligheter som redan finns, vill göra någon mindre förändring i den fördelade timfördelningen. Det kan avse möjlighet för skolan att anordna anpassad studiegång för elever som åberopar sjukdom eller andra särskilda omständigheter eller att jämka timplanen för enskilda elever.

Läroplanskommittén föreslår att timplanen förses med vissa tillämpningsföreskrifter. Regeringen delar kommitténs uppfattning att det finns behov av preciseringar när det gäller t.ex. definitionen av undervisningstid, elevens personliga val, utrymmet för lokala timplanebeslut och minsta gruppstorlek för undervisning i främmande språk. Regeringen, eller den myndighet regeringen bestämmer, bör utfärda de ytterligare föreskrifter för timplanen som behövs. Sådana föreskrifter kan till en del rymmas inom begreppet verkställighetsföreskrifter, som ligger inom regeringens egen kompetens. De kan dock förutses i viss mån gå utöver detta begrepp och de får i så fall utfärdas med stöd av ett bemyndigande från riksdagen. Det kan för tydlighetens skull vara lämpligt att ett sådant bemyndigande ges direkt i anslutning till timplanen.

Föreslagen timplan

Bild	
Hemkunskap	
Idrott och hälsa	1320
Musik	
Slöjd	
Svenska	1490
Engelska	480
Matematik	900
Geografi	
Historia	845
Religionskunskap	
Samhällskunskap	
Biologi	
Fysik	840
Kemi	
Teknik	
Språkval	320
Elevens val	470
Summa	6 665
Skolans val (lokalt jämningsutrymme)	410

Regeringen har i sitt timplaneförslag utgått från Läroplanskommitténs förslag, men har, mot bakgrund av det nyss anförda och med hänsyn till remissinstansernas synpunkter, gjort en rad justeringar.

I stället för att, som Läroplanskommittén förordar, fördela den garanterade undervisningstiden på grundskolans ämnen, har regeringen valt att gruppera ämnena. En sådan gruppering ökar den lokala friheten att ta ett professionellt ansvar för undervisningens uppläggning, fördelning över tiden, och fördelningen av undervisningstiden i förhållande till kursplanernas mål.

Samtidigt är det nödvändigt att i kursplanearbetet utgå från ett antagande om den tid som kan disponeras när kraven fastställs. Som riktpunkt för den fortsatta beredningen kommer regeringen därför att, med utgångspunkt i den nu föreslagna timplanen, göra en översiktlig fördelning av det tillgängliga timutrymmet på samtliga ämnen. Det bör påpekas att denna fördelning i första hand skall vara en utgångspunkt för fastställandet av kravnivåerna i kursplanerna. All tillgänglig tid i timplanen kommer därför inte att fördelas. Denna översiktliga timfördelning kan självklart också ställas till skolornas förfogande, som ett stöd i deras planering. Regeringen avser dock inte att ge dessa riktmärken karaktären av bindande föreskrifter.

I regeringens förslag till timplan har ämnena Bild, Hemkunskap, Idrott och hälsa, Musik samt Slöjd samlats till en ämnesgrupp. Övriga ämnen sammanförs i en grupp av samhällsvetenskapliga respektive naturvetenskapliga ämnen samt en språkgrupp. Ämnena Svenska, Engelska och Matematik får vart och ett en egen timtilldelning. Elevens val utgör en egen timresurs. Härutöver finns ett utrymme för skolans val. Tid för orientering om utbildning och arbetsliv ingår i vårt förslag i de olika ämnena respektive inom elevens och skolans val. Därmed markeras att sådan orientering är en del av undervisningen. Grupperingen av ämnen avser att ge ett större lokalt och professionellt utrymme för avvägningar om dispositionen av den tillgängliga tiden och av undervisningens uppläggning.

Regeringen föreslår, med stöd av en överväldigande remissopinion, att den praktiskt/estetiska ämnesgruppen erhåller mera tid än motsvarande ämnen i Läroplanskommitténs förslag. I regeringens förslag har också grupperna för samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga ämnen fått en viss ökning av timtalet.

För att möjliggöra den förordade förstärkningen av nyss angivna ämnesgrupper har vi tagit i anspråk delar av den föreslagna tiden för elevernas och skolans val. Regeringen gör bedömningen att dessa valmöjligheter ändå har fått en tillfredsställande omfattning.

Regeringen vill i detta sammanhang något kommentera den debatt, som har förts i anslutning till Läroplanskommitténs timplaneförslag. Kritik har framför allt riktats mot att kommitténs förslag, som remissinstanserna har uppfattat det, i alltför hög grad har prioriterat teoretiska ämnen framför praktiska. Regeringen menar att kritiken bygger på en konventionell och felaktig syn på skolans ämnen och undervisning. Många remissinstanser har således utgått från den traditionella och strikta uppdelningen av skolans ämnen i antingen praktiskt/estetiska eller teoretiska, och bortsett från den variation av kunskaper och kun-

skapsformer, som kan rymmas inom ämnena. De förra anses då enbart främja elevens kreativa utveckling, medan de senare anses hämmande för samma utveckling. All undervisning bör emellertid utgå från den tillgängliga kunskapen om barns och ungdomars utveckling och lärande. Arbetet inom alla ämnen i skolan bör präglas av en variation i arbetssätt och metoder. I alla ämnen finns det teoretiska inslag och i alla ämnen kan undervisningen läggas upp med ett större eller mindre användande av praktiska moment och kreativa uttrycksmedel. Samtidigt är det väsentligt för elevernas allsidiga utveckling att det finns utrymme för de ämnen där elevernas möjligheter till praktisk övning och motorisk och estetisk träning dominerar. Regeringens förslag tar därför sikte på att garantera eleverna en väl avvägd fördelning mellan ämnen med olika inriktning.

Elevers val

Utrymmet för elevens val innebär att en elev skall kunna fördjupa och bredda sina kunskaper inom ett eller flera av timplanens ämnen. Denna fördjupning kommer med vårt förslag att kunna ske tidigare än i dag, samtidigt som vi anser att utrymmet för de egna valen självfallet bör öka i de högre klasserna. Regeringen ser möjligheten till egna val som en mycket viktig utveckling i skolan. Skolan skall härigenom kunna ta till vara elevernas speciella intressen och ge dem möjligheter att under en del av skoltiden ägna sig åt studier, som de själva har önskat och valt. Härigenom kan deras intressen, initiativ och engagemang stimuleras, vilket bör öka elevernas studiemotivation.

Vissa gränser måste dock, framför allt av resursskäl men också av kvalitetsskäl, sättas för valmöjligheterna. För det första förordar regeringen att valen, i enlighet med Läroplanskommitténs förslag, begränsas till de ämnen eller delar av ämnen för vilka det finns en centralt fastställd kursplan. För det andra måste, om valen skall bli en realistisk möjlighet, elevunderlaget för det valda ämnet blir tillräckligt stort för att bilda en undervisningsgrupp. Sådana föreskrifter bör rymmas inom det förut åsyftade bemyndigandet att ge vissa kompletterande föreskrifter till timplanen.

Här vill vi samtidigt gärna peka på de möjligheter som timplanens stora flexibilitet ger, när det gäller ämnenas utläggning över studietiden. Man kan t.ex. sätta samman undervisningsgrupper som består av elever från olika klasser och åldersgrupper. Den föreslagna timplanen öppnar således stora möjligheter för skolorna att anpassa sin undervisning efter olika elevgruppers varierande behov, intressen och förutsättningar. Genom att skolan kan arbeta mindre årskursbundet kan t.ex. elever med ett speciellt intresse för ett visst ämne studera detta tillsammans med kamrater i högre årskurser. Elever med behov av särskilt stöd i något ämne kan ges förstärkt undervisning i en gemensam grupp, även om de inte går i samma årskurs.

I regeringens förslag till timplan finns ett utrymme om högst 410 timmar angivet som skolans val. Detta utrymme får skolan ta i anspråk genom en jämkning inom timplanens ram. Timmar får således tas från den praktiskt/estetiska, den samhällsvetenskapliga och den naturvetenskapliga ämnesgruppen, dock inte i en sådan utsträckning att något ämne drabbas oproportionerligt hårt. En alltför kraftig neddragning av ett enskilt ämne är ju inte heller möjlig med tanke på att kursplanernas mål skall uppnås i alla ämnen. Utrymmet för elevens val skall dock alltid utgöra minst 470 timmar.

Detta innebär att skolor, som så önskar, kan ge sin undervisning en profil av ungefär samma omfattning som i dag. Denna möjlighet, som således finns inom ramen för tidigare nämnda försöksverksamhet om lokal profilering och dubbelt tillval, har utnyttjats av ett relativt litet antal skolor. Den valda profileringen har oftast varit musik. Därutöver har framför allt kultur, idrott och språk förekommit eller planerats. Utrymmet kan dock användas på flera sätt. Lokala förhållanden kan t.ex. motivera att vissa ämnen ges en förstärkt tidsresurs utan att detta uppfattas som en särskild profil. Hur det lokala timplaneutrymmet skall användas, är en fråga för rektorn att avgöra i samråd med lärarna. I bilaga C görs en jämförelse mellan nu gällande timplan och den föreslagna timplanen.

I bilaga D ges olika illustrationer av hur timplanen kan utnyttjas i en enskild skola.

Språkprogrammet

Det ökande internationella samarbetet skärper allmänt kraven på bredare och bättre språkkunskaper. Goda språkkunskaper krävs därmed i allt högre utsträckning i arbetslivet och för högre studier, liksom för den som väljer att skaffa sig praktik och utbildning i andra länder. I flera europeiska länder startar undervisningen i främmande språk tidigare än i Sverige liksom undervisning i ett andra främmande språk. Det är viktigt att Sverige inte släpar efter, särskilt med tanke på att vi redan i utgångsläget har ett huvudspråk, som är avsevärt mycket mindre än i länder som har engelska, tyska, franska eller spanska som modersmål. Mot den bakgrunden är det angeläget att undervisningen i främmande språk förstärks i grundskolan.

Engelskan har i dag en självklar ställning som obligatoriskt första främmande språk. Kursplanen i engelska skall ange den globala roll, som det engelska språket har. Samtidigt är det, som vi konstaterade inledningsvis, naturligt att den starka koncentrationen på engelskspråkiga utblickar nu kompletteras med ett ökat intresse för de andra stora europeiska språken.

Det positiva sambandet mellan den totala tiden för undervisning och elevprestationerna i språk är väl dokumenterat inom språkpedagogisk forskning. Regeringens förslag innebär att den nuvarande undervis-

ningsvolymen i engelska bibehålls på nuvarande nivå, samtidigt som B-språket ges en kraftigt utökad timtid i förhållande till nuvarande timplan. I likhet med många remissinstanser anser regeringen, att det inte är rimligt att centralt föreskriva när undervisningen i engelska skall starta. Eftersom den garanterade undervisningstiden är densamma oavsett om man startar under det första skolarbetsåret eller senare, är det rimligt att lokala förhållanden får fälla utslaget. En lokal frihet att besluta när den timplanebundna undervisningen i engelska skall påbörjas befrämjar vidare, enligt regeringens uppfattning, utvecklingsinsatser anpassade till olika förutsättningar och behov. Kommitténs förslag om en obligatorisk start under det första skolarbetsåret, medför behov av stora fortbildningsinsatser och är därmed kostnadskrävande. Med regeringens förslag kan dessa insatser begränsas eller i varje fall spridas under en längre tidsperiod. Regeringen utgår dock från att flertalet skolor kommer att starta engelskundervisningen tidigare än i dag.

Regeringen anser vidare att alla elever skall ha skyldighet att göra ett språkval. För de allra flesta bör detta inriktas på möjligheten att studera ett andra främmande språk. Kommunen bör vara skyldig att erbjuda undervisning i minst två av ämnena franska, tyska och spanska. I förhållande till nuvarande läroplan innebär det en utökning med ett B-språk, nämligen spanska. Spanskan åtnjuter i dag stor popularitet som nybörjarspråk i gymnasieskolan. Det spanska språket är utbrett över stora delar av världen och är ett betydande handelsspråk. Det finns anledning att tro att många elever skulle uppskatta att få påbörja sina studier i spanska redan i grundskolan.

En förutsättning för kommunens skyldighet att anordna undervisning i B-språk är dock att minst fem elever vid den enskilda skolan väljer respektive språk. En annan förutsättning är att endast de språk skall erbjudas som eleven har möjlighet att fortsätta med i gymnasieskolan. Om det i en kommun finns förutsättningar att anordna B-språksundervisning i andra språk än de nämnda, skall denna möjlighet stå öppen. Förutsättningen bör dock vara att eleven, om han/hon så önskar, kan tillförsäkras en möjlighet att fortsätta språkstudierna i gymnasieskolan.

Skolans språkprogram bör enligt Läroplanskommitténs förslag också omfatta hemspråk och svenska som andraspråk. Regeringen, som är positiv till förslaget, anser att det är angeläget att undervisning i hemspråk och svenska som andra språk ses som en integrerad del av språkprogrammet. Vi har tidigare redovisat hur undervisningen skall regleras för svenska som andraspråk. Det blir genom våra förslag möjligt för skolledning och lärare att planera hemspråksundervisningen utifrån samma förutsättningar som gäller för studier i andra språk. Elever, som är berättigade till hemspråksundervisning, bör därför i stället för B-språk och inom ramen för det utrymme som B-språket har i timplanen, kunna läsa hemspråk. Om hemspråk kan läsas som alternativ till B-språk, behöver eleven heller inte gå miste om undervisning i andra ämnen. Samma krav på minst fem elever, som vi föreslår skall gälla för B-språk, bör gälla även här. Hemspråk skall härutöver kunna ges på tid

för elevens val, inom ramen för en lokalt utformad profilering, för vilken tiden för skolans val utnyttjas, eller utanför timplanebunden tid.

Det är vidare angeläget att de elever som vill fördjupa sina kunskaper i samiska eller finska får möjlighet till detta som alternativ till B-språk. Dessa språk intar en särställning i det svenska samhället. I nuvarande reglering av kommunens skyldighet att anordna hemspråksundervisning undantas samiska, tornedalsfinska och zigeniska elever från kravet på minst fem elever per undervisningsgrupp. Detta undantag bör gälla även fortsättningsvis. Inom Utbildningsdepartementet har nyligen tillsatts en arbetsgrupp, som skall utreda och föreslå åtgärder för att stärka det finska språkets ställning i skolan.

Läroplanskommittén föreslår vidare att skolan som alternativ till B-språk också skall erbjuda undervisning i svenska, engelska eller teckenspråk, om elev och föräldrar framfört önskemål härom. Regeringen, som instämmer i förslaget, anser att det för vissa elever kan vara en fördel att få förstärkt undervisning i dessa ämnen i stället för att påbörja studier i ytterligare ett språk.

I detta sammanhang förtjänar även de övriga nordiska språken, framför allt danska och norska, att nämnas. Det är regeringens ambition att Norden mer och mer skall betraktas som en stark gemenskap också på utbildningens område. Det är därför angeläget att eleverna redan i grundskolan lär sig läsa och förstå de skandinaviska språken. Regeringen avser att – i likhet med Läroplanskommittén – markera detta i kursplanen för ämnet svenska. Det språkval, som här behandlas, kan då göra det möjligt för vissa elever att fördjupa sig i t.ex. danska eller norska inom det utrymme som kursplanen i svenska ger.

Valet av B-språk skall enligt förslaget göras inför årskurs 6. Många remissinstanser har varit negativa till detta och bl.a. pekat på organisatoriska och ekonomiska konsekvenser av kommitténs förslag. Regeringen föreslår att man, på samma sätt som när det gäller undervisningen i engelska, bör överlåta till skolhuvudmännen att avgöra när B-språk skall starta.

Ett tredje främmande språk, C-språk, skall enligt kommittén erbjudas inom ramen för utrymmet för elevernas eller skolans val. Regeringen instämmer i förslaget. För särskilt språkintresserade elever är det enligt vår uppfattning positivt att skolan kan erbjuda ytterligare ett språk. I det fortsatta kursplanearbetet kommer regeringen att utgå från Läroplanskommitténs förslag att C-språk skall ha en omfattning om cirka 150 timmar.

3.6 Ett mål- och kunskapsrelaterat betygssystem

Sammanfattning av regeringens förslag och bedömningar: Ett mål- och kunskapsrelaterat betygssystem ersätter det nuvarande grupprelaterade betygssystemet. Endast slutbetyget och minimikraven för det femte året regleras nationellt, medan den lokala friheten att utforma information

om uppnådda studieresultat blir betydande. Fr.o.m. slutet av det femte skolåret skall informationen vara både muntlig och skriftlig.

I slutbetyget anges uppnådda kunskaper i en sexgradig skala med beteckningarna A-F där A står för det högsta betyget och F för otillräckliga kunskaper. Jämförbarhet upprätthålls genom i anslutning till kursplanerna utformade betygskriterier och riksgiltiga prov. Slutbetyg får kompletteras.

I den obligatoriska särskolan skall i regel omdöme ges vid avslutad skolgång. Studieomdöme skall också kunna utfärdas till elever i grundskolan och specialsolan som komplement till ett dåligt betyg.

Skolhuvudmannen ansvarar för att undervisningen har sådan kvalitet att varje elev ges möjlighet att nå upp till de krav som ställs i läroplan och kursplaner. För elever som riskerar att inte klara målen skall skolan vara skyldig att sätta in tillräckliga stödinsatser.

Även fristående skolor som godkänts för fullgörande av vanlig skolplikt skall genomföra riksgiltiga ämnesprov i svenska i slutet av det femte och nionde skolåret och skriftligt informera hemmen om elevens resultat. De får dessutom rätt att utfärda riksgiltiga slutbetyg om de deltar i samtliga de ämnesprov som ingår i det nationella provsystemet.

3.6.1 Riktlinjer för ett mål- och kunskapsrelaterat betygssystem

Regeringens förslag: Bedömning av elevernas kunskaper skall ske med utgångspunkt i kursplanernas mål. Betygen relateras till kursplanernas krav och de kunskapsnivåer som uppnås.

Betygens utformning regleras nationellt i de fall de medför konsekvenser för den enskilde. Betyg i ämnen skall i slutbetyget anges i en sexgradig skala med beteckningarna A-F, där A står för det högsta betyget och F för otillräckliga kunskaper.

Skolan skall regelbundet informera elev och föräldrar om elevens kunskapsutveckling. Det bör i första hand ankomma på den enskilde läraren att avgöra utformningen av och innehållet i denna information. Från och med slutet av det femte skolåret skall sådan information vara både muntlig och skriftlig. Av den skriftliga informationen vid slutet av det femte året skall framgå om eleven uppnått kravnivån i respektive ämne eller ej. Vårdnadshavaren skall kunna avsäga sig rätten till skriftlig information.

Studieomdöme kan utfärdas som ett komplement till betyg till elever i grundskolan och specialsolan.

Elever i den obligatoriska särskolan bör som regel få omdöme vid avslutad skolgång i stället för betyg. Elever i grundsärskola skall dock kunna få slutbetyg i stället för omdöme om vårdnadshavaren begär det. I sådant slutbetyg anges elevernas kunskaper i en tregradig skala.

Betygsberedningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag när det gäller att överge det grupprelaterade betygssystemet till förmån för ett mål- och kunskapsrelaterat och att betygen skall relateras till kursplanernas mål. Beredningens förslag överensstämmer också med regeringens när det gäller antalet betygssteg i grundskolan. När det gäller förslag om åtgärder för elever med svårigheter överensstämmer Betygsberedningens förslag delvis med regeringens förslag. Därutöver föreslår beredningen bl.a. generella betygs-kriterier och att betygssystemet skall byggas upp utifrån en kunskapsprogression i ämnet varigenom de högre betygen sällan blir aktuella i grundskolan.

Remissinstanserna: Så gott som alla remissinstanser tillstyrker förslaget att införa mål- och kunskapsrelaterade betyg. Många uttrycker sin uppskattning över ett betygssystem som premierar kvalitativa kunskapsnivåer. En mycket stor majoritet avvisar dock beredningens förslag, trots dess lovvärda ansats. Mest kritisk är man mot kunskapsprogressionen och de generella betygs-kriterierna.

De flesta anser att betygen måste kunna fungera som urvalsinstrument, framför allt till högre utbildning, men även till gymnasieskolan. Remissopinionen är delad när det gäller från vilken årskurs betyg skall ges och antalet betygssteg i grundskolan. Knappt hälften av dem som kommenterat frågan om när betyg skall ges första gången anser att betyg bör ges tidigast från och med årskurs 7. Många remissinstanser vänder sig också mot beredningens förslag till benämningar på de olika betygsstegen.

Majoriteten av remissinstanserna påpekar vikten av att ge regelbunden information till hemmen. Flera remissinstanser föreslår att det skall vara möjligt för varje kommun/skola att avgöra när betyg skall ges och hur de skall se ut, utöver något eller några få fastställda betygstillfällen.

Många remissinstanser har understrukt vikten av att de svagpresterande elevernas situation måste beaktas särskilt.

Skälen för regeringens förslag: Utgångspunkten för ett nytt betygssystem är att det skall mäta kunskaper, vara kunskapsrelaterat. Det grupprelaterade betygssystemet skall överges. Regeringen ställer sig bakom den syn på kunskaper som kännetecknar Betygsberedningens förslag och som också kommer till uttryck i Läroplanskommitténs betänkande "Skola för bildning" och ser det som angeläget att framför allt undervisningen men också betygssystemet bidrar till en förståelseinriktad kunskapsutveckling.

Både Betygsberedningen och Läroplanskommittén har övervägt frågan om hur bedömningen av elevernas kunskaper skall kunna få stöd i centrala måldokument som läroplan och kursplaner. Båda kommittéerna har varit överens om att kriterier för betygssättning lämpligen kan fogas till kursplanerna. Läroplanskommittén har särskilt betonat vikten av att kriterier för bedömning av prestationer inte bör uttryckas i form av mål, utan i stället utformas i relation till de mål alla skall uppnå i ämnet med hänsyn till den kvalitetsambition, som kommer till uttryck i de s.k. strävansmålen. Kriterier som stöd för en lärares bedömning av

elevprestationer bör därför dels relateras till angivna mål i ämnet, dels utformas så att kraven på kunskapernas art och kvalitet klart framgår.

I avsnittet 3.3 har vi beskrivit kursplanernas struktur. Förslaget innebär att kursplanerna kommer att innehålla dels mål som undervisningen skall sträva mot, dels nivåer som i princip alla elever skall nå efter fem respektive nio skolår. Med utgångspunkt i kravnivån för det nionde skolåret och med hänsyn tagen till de mål utbildningen skall sträva mot bör ytterligare två nivåer över kravnivån specificeras i anslutning till varje ämnes kursplan. Utöver den nivå som i princip alla elever skall nå, godkändnivån, anges en nivå för god prestation och en nivå som markerar utmärkt prestation av högsta kvalitet. Därigenom kan elevernas kunskapsutveckling bedömas i ett flertal steg.

Elever kommer att nå kursplanens mål med kvalitativt olika resultat. För att precisera olika kvalitetsnivåer inom varje ämne bör betygsriterier utarbetas. Kriterierna skall vara goda kännetecken på med vilken kvalitet eleven nått kursplanernas mål. De skall också vara lätta att förstå och använda för både lärare, elever och föräldrar. Betyget kan på så sätt baseras på för eleven i förväg kända kriterier. Läraren väger samman elevens resultat inom ämnets olika delar utifrån kriterier som är specifika för varje ämne.

Arbetet med att utforma ämnesspecifika betygsriterier måste bli föremål för ytterligare utvecklingsarbete, något som såväl Betygsberedningen som många remissinstanser påpekar. Regeringen avser därför uppdraga åt Skolverket att utarbeta ämnesspecifika betygsriterier dels för kravnivån efter fem respektive nio skolår, dels för två nivåer över kravnivån för grundskolans sista år. Som en beläggning av hur kriterier för dessa tre nivåer kan utformas har ett antal exempel utarbetats med utgångspunkt i de föreslagna kursplanemålen i svenska, matematik och musik. Exempelen som återfinns i bilaga B visar enligt vår mening att det är möjligt att utforma betygsriterier som anger kvalitativa nivåer utan att de leder till en begränsning av lärarens frihet att utforma undervisningen, dess innehåll och metoder.

Nationellt reglerade betyg

Bedömning av elevers arbetsresultat och prestationer i skolan behöver ske i många olika sammanhang. Slutbetyget är det officiella beviset på genomgången utbildning och förvärvade kunskaper. Det skall vidare fungera vid urval till fortsatta studier.

Utöver dessa två väsentliga funktioner har betyg också andra funktioner. Betyg kan spela en betydelsefull roll som pedagogiskt hjälpmedel, genom att visa vilka kunskaper skolan värdesätter, genom att premiера goda kunskapsinsatser och motivera till nya tag och genom att träna eleverna i att arbeta mot uppsatta mål. Vidare kan betygen vara ett av de sätt skolan använder för att ge hemmen information om elevens kunskapsutveckling. Slutligen kan betyg vara ett sätt att mäta kunskapsstandarden i olika skolor och i olika delar av landet.

Det ställs alltså krav på att betyg skall fungera i en lång rad olika sammanhang. Det är inte realistiskt att ställa så stora och sinsemellan olika krav på ett och samma betygssystem. Vi ser det därför som nödvändigt att renodla betygens funktioner. De funktioner som kräver ett riksgiltigt betygssystem bör särskiljas från sådana funktioner som bäst löses lokalt. En skiljelinje finns mellan de funktioner där betygen huvudsakligen är ett pedagogiskt hjälpmedel – att ge elever och hem information eller lära elever att arbeta mot i förväg uppställda krav – och de där betygen medför konsekvenser för den enskilde, såsom att antas eller inte antas på en utbildningsväg.

Urvalet till gymnasieskolan är en funktion som framstår som nödvändig att lösa på samma sätt i hela landet. Kommunen har enligt 5 kap. 5 och 13 §§ skollagen skyldighet att erbjuda utbildning på nationella, specialutformade eller individuella program för samtliga ungdomar i kommunen fram till och med det första kalenderhalvåret det år de fyller tjuugo år. I och med denna skyldighet har grundskolans slutbetyg inte längre samma stora betydelse som tidigare för intagning till gymnasieskolan. Alla är ju garanterade en gymnasieplats. Vissa attraktiva utbildningar kommer dock alltid att locka fler sökande än det finns plats för. Betygen kommer därför att fortsätta att spela en roll som urvalsinstrument till vissa utbildningar inom gymnasieskolan. Kraven på rättvis och likartad behandling understryker behovet av ett nationellt betygssystem med riksgiltiga och identiska betygssteg.

Vidare är det nödvändigt med jämförbara betyg för att mäta kunskapsstandarden mellan skolor, kommuner och delar av landet. Sådan jämförelse behöver ske både vid slutet av skolgången och i samband med den avstämning som föreslås ske i slutet av det femte skolåret. För elever som riskerar att inte uppnå de mål som satts upp för utbildningen vid dessa tidpunkter, har kommunen enligt skollagen ansvar för att sätta in lämpliga stödåtgärder. Sådana åtgärder kan vara stödundervisning eller extra undervisningsstid och de får därmed konsekvenser för eleven. Därmed har också just kravnivån för det femte året konsekvenser i första hand för skolan men också för den enskilde. Denna nivå föreslås också finnas fastställd i kursplanerna. Övriga betygssteg och betyg i andra årskurser har inga sådana följder och i konsekvens därmed föreslås existens och utformning av dessa bli lokala beslut.

Man kan alltså konstatera att betyg har olika konsekvenser för den enskilde. Terminsbetygen tjänar som information, vägledning och motivation och är därmed i huvudsak ett pedagogiskt hjälpmedel för skolan och ett sätt att ge information till elev och hem. Som sådant är de naturligtvis viktiga, vilket också speglar sig i de starka önskemål om betygsgivning som oftast finns hos hemmen och eleverna själva. Dock behöver inte formerna för dessa betyg regleras nationellt utan de bör kunna ges i de former som hem, elever och skola finner bäst uppfyller de informativa och pedagogiska uppgifterna. Och om elever, skola och hem kommer överens om något annat sätt att förmedla informationen, bör de ha rätt att göra det. Slutbetyget fungerar dock dessutom som ett

offentligt dokument på fullgjord skolgång med godtagbar kvalitet och som underlag för urval till fortsatt utbildning. På dessa funktioner ställs krav på nationell standard och jämförbarhet, vilket medför att inte enbart skolans skyldighet att ge skriftlig utvärdering utan också betygens former måste regleras. Denna ordning innebär stor lokal frihet och kan därigenom medföra variationer mellan olika skolor. Det vore dock fel mot eleverna om dessa först under det sista året i grundskolan kommer i kontakt med betyg av det slag som ges då. Vi förutsätter att föräldrarnas och elevernas önskemål vad gäller betygsgivningen kommer att tillmätas stor betydelse och utgår från att betyg, utformade i huvudsaklig överensstämmelse med utformningen av slutbetyget, kommer att ges tidigare än grundskolans sista år.

Betygssteg och betygsbeteckningar

I föregående avsnitt har vi redovisat intentionen att i anslutning till kursplanerna ange tre kvalitativa nivåer för gradering av elevernas kunskaper. Mellanliggande nivåer utformas av läraren. Genom en sådan kombination av beprövad lärarerfarenhet och nationellt fastställda kriterier för vissa nivåer blir det möjligt att gradera elevernas kunskaper i sex betygssteg. Utöver nivån godkänd (E), definieras i anslutning till kursplanernas mål en nivå motsvarande den goda prestationen (C) och en för den utmärkta elevprestationen (A). Betyget D kan då definieras genom lärarens bedömning att eleven ligger klart över godkännivån men inte når upp till betyget C. På samma sätt kan den näst högsta beteckningen B definieras.

Lokalt utformad studieinformation

Betyg fungerar i hög grad som pedagogiskt hjälpmedel – ett sätt att ge uppföljning till hem och elev, att träna elever att arbeta mot uppsatta krav och mål och att tvinga skolan att redovisa resultatet av sitt arbete. Skäl för riksövergripande reglering av dessa betygsfunktioner finns inte. Betygens informerande och motiverande uppgift löses mer konstruktivt och med sannolikt mycket större effekt om lärarnas yrkeskunnande och föräldrarnas önskemål får styra formerna.

Grundskolan är i dag skyldig att ta kontakt med föräldrarna till samtliga barn två gånger per år. Klassföreståndaren har ansvar för dessa kontakter. De personliga samtalen och direktkontakten med föräldrarna är en värdefull del av skolans samverkan med hemmen. Kontakterna sker ofta i form av enskilda samtal, där eleverna kan delta.

Det är viktigt att elever och föräldrar regelbundet får en fyllig information om hur det går i skolan. Skyldigheten för skolan att informera om elevens skolsituation och kunskapsutveckling slås nu fast genom riktlinjerna i läroplanen. Innehållet i en sådan information till hemmen bör inte ytterligare regleras centralt. Det bör således stå den skola som så beslutar fritt att – efter samråd mellan rektor, lärare, elever och föräldrar – ge omdömen om såväl kunskapsutveckling i olika ämnen

som i flit, ambition, arbetsförmåga, uppträdande, uppmärksamhet, samarbetsförmåga, självständighet, kreativitet, förmåga att kommunicera, analysförmåga etc. Av särskild betydelse är att informationen inriktas mot sådant som har betydelse för elevens utvecklingsmöjligheter.

Formerna för hur informationen till hemmen skall ske bör inte heller regleras centralt utan bör i princip avgöras lokalt. I följande avseenden bör dock formen vara enhetlig.

Vi föreslår att läraren fr.o.m. slutet av det femte skolåret utöver den muntliga informationen skall ge hemmen en skriftlig redogörelse för elevens kunskaper och prestationer minst en gång varje termin. Som framgår ovan kan dock innehållet i och formerna för redogörelsen variera, det är endast att informationen till hemmen fr.o.m. det femte skolåret skall ske i skriftlig form som regleras. Det är naturligt att den obligatoriska skriftliga informationen anpassas efter slutbetygets sex steg ju högre upp eleven kommer i årskurserna. Ett skäl till detta är att eleverna under sjunde och åttonde året bör ha möjlighet att formulera sina studiemål med utgångspunkt i de krav som de möter under sitt nionde skolår. När och hur detta skall ske bör dock överlätas åt skolan att bestämma.

När det gäller informationen i slutet av det femte skolåret skall det vidare framgå om eleven nått upp till kravnivån eller ej. I den mån eleven ännu inte når upp till den kunskapsnivå som ställts upp för skolans femte år är det skolans skyldighet att sätta in lämpligt stöd. I informationen till hemmet kan det lämpligen ingå att redovisa vilket stöd man avser att sätta in för att hjälpa eleven att nå utbildningens mål. Som också tidigare framhållits står ett avstämningstillfälle i slutet av det femte skolåret på intet sätt i motsatsförhållande till att läraren kontinuerligt skall bedöma sina elevers utveckling för att skolan tidigt skall kunna ge de elever som behöver det extra hjälp.

I detta sammanhang finns det skäl att något behandla frågan om offentlighet och sekretess, något som flera remissinstanser också berört. En skriftlig information om elevens studieresultat som upprättas av skolan blir i likhet med betyg en allmän handling och som sådan i regel offentlig. I fråga om skolans elevvårdande verksamhet - här bortses då från den s.k. särskilda elevvården - kan uppgifter om enskildas personliga förhållanden bli föremål för sekretess. Till elevvården hör bl.a. skolans åtgärder för att komma till rätta med skolsvårigheter som uppstår för den enskilde eleven. Uppgifter som därvid hämtas in om t.ex. elevers fysiska eller psykiska hälsa eller om deras beteenden och prestationer i skolan kan alltså bli föremål för sekretess. Uppgifter om en elevs studieresultat räknas dock inte till elevvård i den betydelse detta begrepp har i 7 kap. 9 § sekretesslagen, utan är i likhet med skolbetyg en offentlig handling.

Nacka kommun har föreslagit att föräldrar skall kunna avsäga sig rättigheten att få skriftliga omdömen om sina barns studieresultat. Vi inser att det kan finnas behov av en sådan möjlighet och föreslår därför att föräldrar skall beredas möjlighet att avsäga sig rättigheten till skriftlig

information. Någon möjlighet att avsäga sig slutbetyg bör dock inte införas, eftersom detta kan begränsa elevens framtida möjligheter.

Prop. 1992/93:220

Elever med svårigheter

Studieomdöme som komplement till betyg

För närvarande gäller, enligt 6 kap. grundskoleförordningen (1988:655, omtryckt 1991:1083), att om en elev varit frånvarande från utbildningen under längre tid, får rektor besluta att betyg inte skall sättas. När skolplikten upphör skall slutbetyg utfärdas med uppgift om den högsta årskurs eleven genomgått samt om elevens senaste betyg i ämnen, ämnesgrupper och tillvalskurser. Om en elev avgår från en kommuns grundskola utan att slutbetyg utfärdas, skall intyg om elevens avgång utfärdas. Ett skäl till ofullständigt slutbetyg kan vara anpassad studiegång.

Även om kommunen har skyldighet att se till att alla elever når läroplanens kunskapskrav så kommer det att finnas elever som av olika skäl inte når dit innan skolplikten upphör. Dessa elever bör – om de själva eller föräldrarna så önskar – kunna få ett kompletterande omdöme utgörande skolans prognos på elevens förutsättningar att bedriva fortsatta studier. Avsikten med studieomdömet är inte att ge någon värdering av elevens kunskaper, utan det skall avse dennes möjlighet att bedriva vidare studier. Konstruktionen liknar därmed de omdömen som kan ges till elever vid folkhögskolor.

Studieomdöme bör kunna komplettera slutbetyget för de elever i grundskolan och specialskolan som får betyget F i fler än två ämnen eller i något av ämnena svenska, matematik och engelska.

I detta sammanhang bör också nämnas att vi längre fram (avsnitt 3.6.3) föreslår att slutbetyg får kompletteras och därmed förbättras. Kommunen har också fortfarande kvar ett ansvar för eleverna efter skolpliktens upphörande. Enligt skollagen är kommunen skyldig att erbjuda gymnasieutbildning på ett specialutformat eller individuellt program åt alla ungdomar som efter avslutad grundskoleutbildning eller motsvarande inte tagits emot i något nationellt program fram till och med det första kalenderhalvåret de fyller tjugo år. Ett individuellt program kan innehålla kompensatoriska åtgärder för elever som saknar tillräckliga förkunskaper.

Betygsberedningens förslag att omdömet till eleven dessutom skall innehålla en redovisning av vilka stödåtgärder som vidtagits bör inte genomföras. En sådan redovisning hör mer hemma i en utvärdering av skolan än av individen. Däremot bör en redovisning av sådana åtgärder kunna vara ett underlag för mottagande skolas planering av fortsatta åtgärder. Redovisningen av grundskolans stödåtgärder bör dock endast ske om mottagande skola begär det.

Särskolan

Det finns skäl som talar både för och emot betygssättning i särskolan.

Emot betyg kan anföras bl.a. att betyg från grundsärskolan eller träningsskolan inte har någon nämnvärd funktion som urvalsinstrument för fortsatt skolverksamhet, eftersom samtliga elever har rätt till fortsatt utbildning i den frivilliga särskolan.

När SÖ år 1990 fastställde läroplan för den obligatoriska särskolan (Lsä 90) angavs att betyg inte skulle ges i särskolan. Stöd för detta beslut ansåg sig SÖ ha fått av de remissinstanser, som yttrade sig över SÖ:s förslag till Läroplan för särskolan.

För någon form av betyg talar att den läroplan, som nu föreslås gälla för det obligatoriska skolväsendet, kommer att innehålla särskilda mål att uppnå för alla elever i olika skolformer. Grunden för att införa en kvalitativ bedömning av elevernas kunskapsutveckling finns därigenom även i särskolan. Särskolans, i första hand grundsärskolans, elever skulle kunna få sin kunskapsutveckling bedömd utifrån krav som särskilt anpassas till skolformen.

Eleven behöver en dokumentation över genomgången utbildning bl.a. för att kunna söka anställning. Särskoleelever som är individintegrerade i grundskolan bör inte särbehandlas i jämförelse med sina klasskamrater. Detta talar för att betyg bör ges till individintegrerade särskoleelever.

Utvecklingsstörningens svårighetsgrad skiljer sig markant hos olika individer och leder till större olikheter eleverna emellan än inom exempelvis grundskolan. I andra avseenden än begåvningsfunktioner behöver en utvecklingsstörd inte vara hämmad i sin utveckling. Den stora spridningen i nivå inom olika inlärnings- och träningsområden och eventuella ytterligare handikapp hos eleverna gör att varje individ måste bedömas utifrån sin egen utveckling. I särskolan skulle ett individrelaterat bedömningssystem vara att föredra framför ett kunskapsrelaterat. Av värde för särskoleeleverna skulle vara att få en beskrivning över sin kunskapsutveckling och sina starka sidor av lärare, som lärt känna eleverna väl. För grundsärskolans elever, framför allt de duktigaste, skulle också ett omdöme över förmågan att bedriva studier kunna vara av stort värde.

Efter en sammanvägning av skälen för och emot betyg anser regeringen att alla elever i den obligatoriska särskolan bör få ett slutdokument, ett intyg, som redovisar genomgången utbildning. Därutöver bör de elever vars vårdnadshavare begär det också kunna få ett studieomdöme. Stor frihet att utforma ett sådant omdöme bör råda.

Elever i grundsärskolan bör ha rätt att få betyg om de begär det. Betyg bör i sådana fall sättas i timplanens ämnen och i relation till den kravnivå som anges i särskolans kursplaner. Betyg anges i en tregradig skala med beteckningar för väl godkänd (VG), godkänd (G) och otillräckliga kunskaper (O).

Regeringens bedömning: Jämförbarheten i ett nationellt reglerat betygssystem upprätthålls genom riksgiltiga prov.

Betygsberedningens förslag: Betygsberedningen framhåller att jämförbarhet i betygssystemet i första hand skall upprätthållas genom ämnesspecifika betygskriterier. När betygssystemet förankrats inom lärarkåren förväntar sig beredningen att bedömaröverensstämmelsen blir så god att betygen kan räcka för att upprätthålla jämförbarheten.

Remissinstanserna: Ett flertal remissinstanser framhåller att nationella prov behövs för att garantera jämförbarhet.

Skälen till regeringens bedömning: Utbildningspolitiken skall – enligt regeringsförklaringen den 6 oktober 1992 – inriktas på att stärka Sverige som en kunskapsnation. Att svenska skolor håller en internationellt godtagbar kunskapsstandard är betydelsefullt likaväl som att kunskapsstandarden inom landet är godtagbar och likvärdig. Det är därför av nationellt intresse att bevaka kvaliteten i svenskt skolväsende, såväl inom det offentliga skolväsendet som i fristående skolor. Ett riksgiltigt betygssystem som stöds av prov är ett sätt att bidra till en sådan kvalitetskontroll. Detta är av särskilt stor betydelse för betygens funktion som urvalsinstrument.

Att följa upp och utvärdera skolans verksamhet är en av Skolverkets huvuduppgifter. Genom sin uppföljnings- och utvärderingsverksamhet skall Skolverket ge politiker och andra beslutsfattare den samlade bild av skolverksamheten som behövs för att konstatera vilka resultat som uppnås i skolan, och ge underlag för beslut om förändringar. Kontroll av kunskapsnivåer är en naturlig del av den utvärdering som Skolverket skall bedriva.

I grundskolan ges för närvarande standardprov i engelska i årskurs 8 samt i svenska och matematik i årskurs 9. Provprogrammet regleras i Lgr 80. Fristående skolor har rätt men inte skyldighet att delta i de prov som anordnas. Flertalet deltar.

På regeringens uppdrag har Skolverket utarbetat förslag till ett nationellt provsystem som för grundskolans del omfattar dels ett utvärderingsprov i slutet av årskurs 9, dels ämnesprov i svenska, engelska och matematik i årskurs 9. Förslaget innehåller också diagnostiska prov i svenska och matematik i årskurs 5.

Ett nationellt provsystem

Regeringen anser att ett nationellt provsystem behövs av flera skäl. På nationell nivå behövs centralt utarbetade prov för att bibehålla en likvärdig utbildning över riket och för att mäta kvalitet och kunskaper i såväl det offentliga skolväsendet som i fristående skolor. En kvalitetskontroll behövs också för att utbildningsresultat i Sverige skall kunna jämföras med andra länders. Kommunernas stora frihet att organisera

och driva sin skolverksamhet ställer ökade krav på central uppföljning och utvärdering av att skolan verkligen ger alla barn en gemensam kärna av baskunskaper och alltså når upp till de nationellt fastställda målen i detta avseende.

Också på lokal nivå kan ett nationellt provsystem behövas. Ny utformning av timplaner och kursplaner ökar behovet av att lokalt kunna stämna av att utbildningen är på rätt väg och kommer att uppfylla nationellt satta mål. Skolan och lärarna måste kunna jämföra sina utbildningsresultat med förväntade normalresultat bl.a. för att kunna sätta in stödåtgärder till elever som behöver det.

I ett nationellt provsystem för grundskolan bör dels ingå diagnostiska prov och grundläggande färdighetsprov för det andra och sjunde skolåret samt ämnesprov för alla elever i basämnena efter fem respektive nio års skolutbildning, dels göras urvalsundersökningar för uppföljning av kunskaper i olika ämnen och årskurser.

I detta sammanhang finns det skäl att framhålla att ett nationellt provsystem innehåller såväl prov som alla skolor måste delta i, prov som bara det offentliga skolväsendets skolor måste delta i och prov som erbjuds som service. Det offentliga skolväsendets skolor skall delta i såväl urvalsundersökningar som ingår i den nationella utvärderingen som ämnesprov i slutet av det femte respektive nionde skolåret. För fristående skolor med undantag av internationella skolor bör en minsta skyldighet att delta i provprogrammet innebära att de skall delta i ämnesprov i svenska. Utöver dessa obligatoriska prov skall alla skolor ha tillgång till diagnostiska prov för det andra respektive sjunde skolåret.

Ämnesprov

Ämnesprovets huvudsakliga syfte är att kontrollera om eleven uppnått kursplanernas kunskapskrav och att vara ett hjälpmedel för läraren vid betygssättning. Behov av kontroll om eleverna nått kravnivån finns såväl vid avstämningstidpunkten efter fem skolår som när slutbetygen skall sättas. Ämnesprov i svenska, engelska och matematik vid dessa tidpunkter bör därför ingå i ett nationellt provsystem. Detta är ämnen där vi i dag har god provkompetens i Sverige, vilket är betydelsefullt för utveckling av ett nationellt provsystem med kvalitativt goda prov. Att utveckla ytterligare prov i nya ämnen är förenat med stora kostnader. Det bör därför räcka med ämnesprov i dessa tre ämnen. Däremot kan centralt utformade bedömningsinstrument i andra av skolans ämnen givetvis komma i fråga som en del av nationell kunskapsutvärdering.

Diagnostiska prov

Många remissinstanser har pekat på behovet av att stöd till elever med svårigheter måste sättas in tidigt och att det inte får dröja ända till avstämningstidpunkten i slutet av det femte skolåret innan elever får stöd-undervisning eller annan hjälp. Synpunkter har också framkommit om att skolan kan behöva hjälp för att kunna göra en avstämning mot de

nationella målen, även under perioden mellan avstämningstillfället efter det femte året och grundskolans slut. Vi delar dessa uppfattningar. Detta kräver dock inte att nya kravnivåer eller nationella avstämningstillfällen införs, utan att staten erbjuder skolorna tillgång till diagnostiska prov som kan hjälpa skolorna att bedöma sina förutsättningar att nå de mål som skall uppnås vid avstämningstillfället respektive vid grundskolans slut. Detta är viktigt inte minst för att skolan så snart som möjligt skall kunna sätta in lämpliga stödåtgärder.

I detta sammanhang skulle tillgång till diagnostiska prov och ämnesprov i en central provbank kunna vara av stort värde. Särskilt angelägna är prov som mäter grundläggande färdigheter i att läsa, skriva och räkna. Med prov för det andra skolåret skulle lärarnas möjligheter att tidigt kunna diagnosticera elevernas svårigheter förbättras och underlaget för tidiga åtgärder skulle bli bättre. Med prov under det sjunde året kan skolan göra en bedömning av var eleverna står i förhållande till slutmålet. Regeringen avser därför ge Skolverket i uppdrag att utveckla sådana prov. Det är angeläget att diagnostiskt material av olika slag utvecklas i många ämnen som stöd för undervisningen. På lite längre sikt bör sådant material, tillsammans med tidigare givna ämnesprov, kunna ingå i en central provbank varifrån lärare skall kunna rekvirera lämpligt sammansatta prov.

Nationella kunskaps- och färdighetsbedömningar

Under slutet av 1980-talet utvecklade SÖ ett nationellt program för utvärdering av skolan som bl.a. innefattade kunskaps- och färdighetsbedömningar i grundskolan. Den första ägde rum 1989 och omfattade ett urval elever i årskurserna 2 och 5. Skolverket har genomfört den andra nationella utvärderingen i denna form våren 1992. Den omfattade årskurserna 2, 5 och 9.

I sitt förslag om nationella prov har Skolverket diskuterat ett avslutande utvärderingsprov för samtliga grundskoleelever i årskurs 9. Det föreslagna provet avser att mäta elevens förmåga att använda förvärvade kunskaper för att självständigt formulera ståndpunkter i aktuella och angelägna frågor och är starkt influerat av det problemlösande provet i den nationella utvärderingen. Som Skolverket påpekar går den internationella utvecklingen inom nationella mätningar i riktning mot att utveckla prov av detta slag. Provtypen är dock tämligen ny och oprövad i större skala i Sverige. I avvaktan på ytterligare utveckling av dessa nya modeller för utvärdering av elevresultat är regeringen inte beredd att nu föreslå sådana utvärderingsprov för samtliga elever vid grundskolans slut.

I Skolverkets huvuduppgift ingår att utvärdera skolan och dess resultat i olika delar av landet. Regeringen ser kunskaps- och färdighetsbedömningar som en väsentlig del av denna utvärdering, av betydelse såväl på nationell nivå som lokal nivå, och finner det angeläget att de fortsätter.

Regeringens bedömning: Slutbetyg från det obligatoriska skolväsendet får kompletteras och därmed förbättras. Sådan komplettering sker genom provning.

Betygsberedningens förslag: Överensstämmer i stort med regeringens.

Remissinstanserna: Tillstyrker Betygsberedningens förslag.

Skälen för regeringens bedömning: Den som erhållit slutbetyg från årskurs 9 i grundskolan kan för närvarande visserligen förbättra sitt betyg i ett visst ämne genom s.k. fyllnadsprovning. Vid intagning till gymnasieskolan beaktas dock endast sådant kompletterat betyg om det behövs för behörighet. Däremot tillgodoräknas för närvarande inte det kompletterade ämnesbetyget vid urval.

I ett kunskapsrelaterat betygssystem är det mer naturligt att kunna komplettera ett betyg än i ett grupprelaterat. Det nya betyget sätts ju i relation till ytterligare förvärvade kunskaper och inte till hur eleven förhåller sig till övriga elever. Generellt bör gälla att den som har förbättrat sina kunskaper och önskar få bevis på det, bör kunna få ett nytt ämnesbetyg genom att genomgå provning. Detta avser såväl ämnen som eleven läst tidigare som sådana som tidigare inte studerats. Ett kompletterat betyg bör ges samma status som övriga ämnesbetyg i slutbetyget vid antagning till fortsatt utbildning.

3.6.4 Fristående skolor

Regeringens förslag: I likhet med offentliga skolor skall alla fristående skolor som är godkända för fullgörande av vanlig skolplikt, oavsett profil, språk och huvudmannaskap, genomföra riksgiltiga ämnesprov i svenska i slutet av det femte respektive nionde skolåret och skriftligt informera hemmen om elevens resultat på dessa prov. Undantag görs endast för skolor som enligt skollagen definieras som internationella skolor.

Skälen för regeringens bedömning: Flertalet fristående skolor ger betyg i den form och den utsträckning de själva väljer. Denna huvudregel bör fortsättningsvis gälla. I ett fall finns dock skäl att fastställa riksgiltiga normer som bör omfatta såväl kommunala som fristående skolor, nämligen behovet av att säkerställa tillräckliga kunskaper i svenska. Alla skolor, oavsett profil, språk och huvudman bör därför genomföra riksgiltiga ämnesprov i svenska för eleverna i slutet av det femte och det nionde skolåret. Skolan bör vara skyldig att skriftligt informera elev och hem om elevens resultat på proven. Dessa skyldigheter bör framgå av skollagen. Bestämmelser kan lämpligen tas in i 9 kap.

Utöver ovanstående skyldighet kan många fristående skolor förväntas vilja utfärda fullständiga slutbetyg som är jämförbara med betyg från

kommunala skolor. Fristående skolor som är godkända för fullgörande av vanlig skolplikt föreslås få rätt att utfärda slutbetyg med samma be-
teckningar och enligt samma kriterier som de offentliga skolorna. Vill-
koret är dock att de deltar i de ämnesprov i svenska, matematik och
engelska som skall stödja betygssättningen.

3.6.5 Skolans resultatansvar

Regeringens bedömning: Kommunen har ett ansvar för att ut-
bildningen i grundskolan har sådan kvalitet att varje elev ges
möjlighet att nå upp till grundskolans kunskapskrav såsom de
uttrycks i läroplan och kursplaner. Motsvarande skyldighet för
skolhuvudmannen gäller gentemot eleverna i sameskolan, spe-
cialskolan och den obligatoriska särskolan. För elever som ris-
kerar att inte klara målen för det femte respektive nionde skolå-
ret är skolan enligt skollagen skyldig att vidta lämpliga åtgärder.

Betygsberedningens förslag: Överensstämmer när det gäller grundsko-
lan i stort med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Tillstyrker Betygsberedningens förslag.

Skälen för regeringens bedömning: Utgångspunkten för skolans arbete
måste vara att alla elever vid slutet av sin skolgång i den obligatoriska
skolan skall ha nått de mål som ställts upp för skolgången. Utbild-
ningens mål finns uttryckta dels i skollagen, dels i läroplanen. Målet för
respektive ämne återfinns i kursplanen.

Den obligatoriska skolans viktigaste ansvar är att varje elev lämnar
skolan med en godkänd kunskaps- och kompetensnivå. För att leva
upp till detta ansvar måste skolan erbjuda de elever som så behöver ett
flexibelt, individuellt avpassat stöd vid just den tidpunkt då eleverna be-
höver det. Insatser för att motverka svårigheter och reparera brister får
inte anstå till slutet av grundskoletiden utan måste sättas in tidigt. För
att markera vikten av att insatser sätts in tidigt, har vi tidigare (avsnitt
3.6.2) föreslagit att skolan skall genomföra diagnostiska prov under det
andra och sjunde skolåret och att kursplanerna skall utformas med en
markerad kravnivå efter det femte skolåret. För de elever som riskerar
att bli efter är skolan skyldig att vidta lämpliga åtgärder så att eleven ges
hjälp att komma ifatt. Detta skolans resultatansvar framgår av 1 kap. 2
och 12 §§ skollagen. Med stödundervisning eller extra undervisning ef-
ter skoltid eller på del av ferierna bör eleven ges den särskilda hjälp
som behövs för att nå upp till grundskolans kunskapskrav. Om hem
och skola är överens därom bör också en förlängning av skoltiden i vis-
sa fall kunna vara möjlig.

Om en skolhuvudman genomfört utbildningen i enlighet med före-
skrifterna i skollagen, i läroplanen och i andra författningar samt i före-
kommande fall satt in särskilda stödåtgärder, måste huvudmannen anses
ha uppfyllt de krav som statsmakterna ställer på huvudmannen, även
om en elev trots detta inte lyckas nå uppsatta mål. För sådana ungdo-

mar har kommunen ett fortsatt ansvar, eftersom kommunen är skyldig att dels erbjuda gymnasieutbildning åt ungdomar som avslutat grundskolan eller motsvarande, dels erbjuda särskolans elever utbildning i den frivilliga särskolan. Denna skyldighet gäller utbildning som är avsedd att påbörjas fram till och med det första kalenderhalvåret det år eleven fyller tjugo år.

3.7 Övriga ändringar i skollagen

Regeringens förslag: I skollagen åläggs skolans personal ett särskilt ansvar för att förhindra att en elev utsätter andra för någon form av kränkande behandling.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 1 kap. 2 § tredje stycket skollagen skall var och en som verkar inom skolan främja aktningen för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. I den allmänna motiveringen till bestämmelsen som återfinns i propositionen (1990/91:18) om ansvaret för skolan anges att aktningen för varje människas egenvärde måste räknas till skolans viktiga fostransmål. Skolan måste på alla sätt söka främja att människor av olika ursprung och bakgrund i vårt land innefattas i samhällsgemenskapen. Att kraftfullt motverka alla former av mobbning samt uttryck för rasism och främlingsfientlighet är exempel på vad detta mål mer konkret innebär.

Regeringen förordar nu att 1 kap. 2 § tredje stycket skollagen utformas så, att det av lagen klart framgår att den som verkar inom skolan skall bemöda sig om att hindra varje försök från elever att utsätta andra elever eller personal i skolan för olika former av kränkande behandling, inte minst mobbning. Motsvarande tillägg bör även tas in i 1 kap. 9 § och gälla det offentliga skolväsendet för vuxna.

Alla i skolan har rätt att känna sig trygga och kunna gå till skolan utan rädsla för förföljelser eller trakasserier av något slag. De vuxna i skolan har därför ett stort ansvar för att vara uppmärksamma på ansatser till mobbning och lyhörda för sådana signaler som kan tyda på dåliga kamratrelationer i skolan eller på att en enskild elev inte mår bra. De verksamma i skolan bör således gripa in och vidta lämpliga åtgärder vid tecken på vantrivsel eller mobbning i skolan. En avvaktande attityd kan förvärra problemen och innebära en mycket svår situation för mobbningsoffret. Den kan också tolkas som en tyst sanktion av mobbarnas beteende.

Det finns emellertid en rad exempel på åtgärder som har visat sig framgångsrika i kampen mot mobbning. Det viktigaste är självklart att skapa en öppen och tillitsfull atmosfär i skolan, där eleven får möta en trygg gemenskap och blir bemött med respekt för sin person. Varje skola bör också ha ett åtgärdsprogram mot mobbning och därmed en handlingsberedskap, om problem skulle uppstå. Ett klart uttalande i skolla-

gen kan bli ytterligare incitament för skolorna att utarbeta sådana åtgärdsprogram. Det kan också bli ett stöd för tillsynen.

Regeringen vill dock starkt understryka att denna nya bestämmelse i skollagen inte får uppfattas som om skolan skulle vara en plats, där annan lagstiftning, som rör våld och trakasserier, inte skulle gälla. Tvärtom är det en markering av skolans särskilda ansvar för att vara uppmärksam på tendenser till ett icke acceptabelt beteende. I detta ansvar bör också ingå att skolan inte skall sluta sig i en missriktad ambition att "lösa sina egna problem", utan aktivt bör samarbeta med exempelvis polis och socialtjänst, i syfte att göra klart att samhällets övriga lagar och regelsystem gäller också i skolan.

Förslaget om att avskaffa stadiindelningen i grundskolan leder till att bestämmelsen i 9 kap. skollagen om stadierelaterat bidrag till fristående skolor, som godkänts för vanlig skolplikt måste ändras. Regeringen avser att återkomma i denna fråga.

4 Ikraftträdande och genomförande

Regeringens förslag: Den nya läroplanen för det obligatoriska skolväsendet införs successivt. Fr.o.m. läsåret 1994/95 får kommunerna övergå till den nya läroplanen i tillämpliga delar.

Läroplanen, kursplanerna och timplanen träder i kraft läsåret 1995/96 för årskurserna 1-7 i grundskolan, särskolan och specialskolan och för hela sameskolan. De som är högstadieelever läsåret 1995/96 skall ges möjlighet att gå ut högstadiet enligt äldre bestämmelser. Reformen skall vara helt genomförd i grundskolan och särskolan läsåret 1997/98 samt i specialskolan 1998/99.

Det nya betygssystemet införs parallellt med kursplanerna och skall vara helt genomfört läsåret 1997/98.

Regeringen ansvarar för en genomförandeplan och fördelar disponibla resurser.

Läroplanskommitténs förslag: Läroplanskommittén föreslår att den nya läroplanen i princip skall tillämpas för hela grundskolan från 1 juli 1994. Man presenterar också några tänkbara alternativ, ett där kursplaner och timplan tillämpas fullt ut för årskurs 1-6 från den 1 juli 1994 medan årskurserna 7-9 får fullfölja sin utbildning och ett där brytpunkten läggs efter årskurs 5 och årskurserna 6-9 får fullfölja utbildningen enligt tidigare system.

Kommittén föreslår att Skolverket ges det samlade ansvaret för genomförandet och att en särskild genomföranderesurs ställs till kommunernas förfogande under en treårsperiod.

Kommitténs förslag till genomförandestrategi överensstämmer i huvudsak med regeringens bedömning.

Remissinstansernas synpunkter: Ett antal remissinstanser, som har yttrat sig om ikraftträdandet, tillstyrker Läroplanskommitténs förslag. Många förordar dock att kommunerna själva skall få välja tidpunkt för övergången till nya kursplaner och timplan eller att genomförandetidpunkten senareläggs.

Många kommuner framför att en statlig genomföranderesurs bör ställas till kommunernas förfogande.

Skälen för regeringens förslag:

Tidpunkt för genomförandet

Det är angeläget att den nya läroplanen kan genomföras så snart som möjligt, såväl med tanke på behovet av en reformering av skolan, som på de förväntningar som nu finns hos alla berörda. Samtidigt måste den process, som ett införande av en ny läroplan innebär, ta en viss tid. Regeringen räknar med att kunna fastställa läroplan och kursplaner samt utfärda övriga förordningar tidigast under senhösten 1993 och senast under våren 1994, under förutsättning av att riksdagen tar beslut om propositionen under höstens riksmöte. Skolhuvudmännen, skolans personal och andra berörda måste få en rimlig planeringsperiod efter det att relevanta styrdokument finns tillgängliga.

Flera remissinstanser, bl.a. Skolverket, Lärarförbundet och några kommuner har framhållit att det är viktigt att den nya läroplanen börjar tillämpas vid samma tidpunkt i alla grundskolor. Regeringen delar denna uppfattning och menar att det ligger ett stort värde i att alla barn i landet följer samma läroplan och samma kursplaner.

Regeringen förordar med hänsyn till det anförda att läroplanen i sin helhet samt kursplaner och timplaner införs läsåret 1995/96 för årskurserna 1-7. I likhet med Läroplanskommittén anser regeringen att eleverna i grundskolans högsta årskurser bör få möjlighet att gå ut skolan enligt Lgr 80. Vissa delar av läroplanen, t.ex. de delar som rör utbildningens allmänna inriktning, ansvarsfördelningen inom skolan etc., bör dock kunna tillämpas i hela grundskolan redan läsåret 1994/95. Det kan ligga en fördel i att i den mån läroplanen föranleder organisatoriska och administrativa förändringar i skolan, sådana förändringar genomförs successivt under planeringsperioden.

Läroplanen och timplanen lämnar, som framgår av det föregående, ett mycket stor utrymme för lokal planering och lokala initiativ. Takten i de förändringar som man kan och vill genomföra lokalt, kan man härigenom bestämma själv. Timplanens flexibilitet ger t.ex. möjlighet att planera med nuvarande förhållanden som utgångspunkt och först så småningom genomföra mer genomgripande förändringar.

De föreslagna förändringarna i skolan ställer stora krav på kompetensutveckling hos alla berörda personalkategorier. Den förhållandevis korta planeringsperioden ger inte utrymme för mer än ett första steg vad gäller information, fortbildning och olika andra kompetensutvecklande åtgärder. Regeringen tänker sig dock att relativt massiva insatser

kan genomföras från det att riksdagsbesluten finns tillgängliga och fram till läsårsstarten 1995/96. Sedan får ett fortsatt utvecklingsarbete och en successiv kompetensutveckling ske allteftersom reformen vinner insteg ute i skolorna.

Information

I ett mål- och resultatorienterat styrsystem blir de centrala styrdokumenterna särskilt viktiga. Det är i några få övergripande dokument, bl.a. läroplan och kursplaner, som staten skall lägga fast skolans mål och riktlinjer. Det är därför väsentligt att styrdokumenterna är tydliga och angivna mål utvärderingsbara. Dokumenten måste dessutom vara väl kända och kunna utnyttjas som redskap i arbetet av dem som har att tillämpa dem. Staten måste således ta på sig ett stort ansvar inte bara för dokumentens innehåll och utformning, utan också för informationen om och implementeringen av dem. Detta gäller inte minst intentionerna bakom de statliga bestämmelserna och motiven för dem.

Huvudansvaret för information om den nya läroplanen, kursplanerna och timplanen bör således ligga på staten. Regeringen har också i direktiven till Skolverkets fördjupade anslagsframställning uppdragit åt verket att lägga fram en plan för genomförandet av skolreformerna. Skolverket har i sitt remissvar på Läroplanskommitténs betänkande framhållit att verket förutsätter att man får det samlade ansvaret för de centrala insatserna innefattande genomförande, information, stöd för lokal kompetensutveckling samt stöd till utveckling och idéspredning.

Regeringen har vidare för avsikt att låta utarbeta en central information med tyngdpunkt på utbildningspolitiska mål, motiv och intentioner bakom skolväsendets reformering. Denna information är i första hand avsedd för skolans beslutsfattare, skolans personal, lärarutbildningsinstitutionernas personal m.fl.

Beträffande elev- och föräldrainformationen har det ansvariga statsrådet aviserat sin avsikt att låta utarbeta ett särskilt informationsmaterial riktat till elever och föräldrar med barn i skolan. Materialet skall ge elever och föräldrar (vårdnadshavare) en god information om de rättigheter och möjligheter skolan erbjuder, men också om de krav skolan ställer när det gäller t.ex. skolplikt, ansvar, elev- och föräldramedverkan i skolan etc.

Utvecklingsarbete

För att en så genomgripande reform skall få genomslag och fungera i hela skolväsendet krävs, som flera remissinstanser också har framhållit, ett långsiktigt utvecklingsarbete. Huvuddelen av detta arbete ligger lokalt på kommunerna som ansvariga skolhuvudmän, och på de enskilda skolornas personal. Kommunerna har således ett stort ansvar för att förankra förändringarna och intentionerna bakom dem bland alla berörda. Kommunerna skall ju också med de statliga bestämmelserna som grund utforma egna skolplaner och de enskilda skolorna arbetsplaner.

Det är i detta sammanhang viktigt att poängtera den flexibilitet som ligger i kursplaner och i timplanen och framför allt den stora frihet som finns såväl vad avser undervisningens uppläggning och planering som vad avser det pedagogiska arbetet i skolan. Denna flexibilitet ställer stora krav på både skolhuvudmän och de professionella i skolan, men ger samtidigt stora utvecklingsmöjligheter. Den öppnar, som vi nyss har påpekat, möjligheter att skapa utrymme för en successiv utveckling i linje med den nya läroplanen. Det är t.ex. inte nödvändigt att omedelbart införa en maximal profilering, radikalt ändra scheman och studieuppläggning etc. Sådana förändringar kan i stället genomföras i enlighet med ett lokalt kompetens- och utvecklingsprogram.

Malmö kommun påpekar i sitt remissvar apropå behovet av förändring i skolan, att det ändå inte handlar så mycket om ökade krav på skolan som om *andra* krav än tidigare. Ett sådant annorlunda krav, som förtjänar att framhållas, är det krav på ett ökat elevinflytande, som numera finns inskrivet i skollagen. Elevinflytandet förutsätter ett arbets sätt i skolan, där det t.ex. förs öppna samtal mellan lärare och elever om arbetsplaner och om utbildningens uppläggning, arbetsformer och utvärdering. Elevorganisationen framhåller i detta sammanhang vikten av att också eleverna får information om de nya förutsättningar som gäller i skolan.

På central nivå kommer ett utvecklingsarbete att starta för utarbetande av kvalitativa betygskriterier i anslutning till kursplanerna. Avsikten är att dessa kriterier skall vara utarbetade i god tid före våren 1998 då slutbetyg enligt det nya systemet skall sättas för första gången.

Kompetensutveckling

Det som med ett sammanfattande begrepp brukar kallas kompetensutveckling, dvs. lokalt utvecklingsarbete, fortbildning, vidareutbildning och personalutveckling, är ett av de viktigaste styrmedlen i skolan. Sedan den 1 januari 1991 har kommunerna det fulla arbetsgivaransvaret för lärarna och är enligt skollagen skyldiga att se till att fortbildning anordnas för den personal som har hand om utbildningen. De nya principerna för skolans styrning innebär även att Skolverket har ett tydligare ansvar och stora befogenheter att direkt leda den statligt finansierade fortbildningsverksamheten och också att ange dess konkreta innehåll utifrån de mål riksdagen och regeringen ställer upp.

I samband med reformer som innebär förändringar av så centrala måldokument som läroplan och kursplaner är det naturligt att staten tar ett särskilt ansvar för kompetensutveckling. Som vi har redovisat ovan har Skolverket därför fått i uppdrag att i sin fördjupade anslagsframställning hösten 1993 presentera sin planering av hur läroplansreformen skall genomföras. I samband därmed skall verket också redovisa planerna för genomförande av lärares och skolledares kompetensutveckling.

Ansvar för planeringen av kompetensutvecklingen på kommunal nivå är till stor del delegerat till enskilda rektorsområden. Rektorer, andra skolledare och fortbildningsansvariga blir därför en viktig första målgrupp för fortbildning. I stor utsträckning är det de som kommer att planera och prioritera de lokala utvecklingsinsatserna varför de tidigt måste få en god bild av bakgrunden och tankarna bakom reformeringen av läroplan och betygssystem.

Av stor betydelse är också att lokala skolpolitiker och tjänstemän bereds tillfälle att sätta sig in i avsikten med reformen och dess konsekvenser för kommunen och de enskilda skolorna.

All personal i skolan behöver få ordentlig information om läroplansreformen och om ett nytt betygssystem. Det är viktigt att en allmän utbildning om reformen inte enbart riktas till undervisande personal utan att alla som är verksamma inom skolan blir väl informerade om nyheterna och vad reformeringen av grundskolan innebär för deras arbete.

Den målgrupp som behöver mest omfattande kompetensutveckling är givetvis den undervisande personalen. En ny läroplan, nya riktlinjer med tydlig ansvarsfördelning, nya kursplaner, en ny timplan och ett nytt betygssystem innebär behov av en omfattande kompetensutveckling för att reformen skall få genomslag och leda till en mål- och resultatorienterad styrning av skolan.

Till de målgrupper som tidigt bör bli väl insatta i reformen hör också lärarutbildarna. Såväl till blivande som till redan verksamma lärare är lärarutbildningsinstitutionerna viktiga kunskapsförmedlare i samband med skolreformer.

De målgrupper som således i första hand bör utbildas med de statliga medel Skolverket disponerar är dels grupper som svarar för planering av kompetensutveckling som rektor, fortbildningsansvariga m.fl., dels grupper som kan fungera som kunskapsförmedlare och direkt stöd i lokal kompetensutveckling, t.ex. lärarutbildare, kursledare och cirkelledare.

Kompetensutvecklingsområden

Läroplanens tydliga ansvarsfördelning leder till att varje skola, utifrån den ansvarsfördelning som för närvarande råder på skolan, nu måste föra en diskussion och fatta beslut om hur man skall organisera undervisningen för att nå de nationella målen. Elevernas nya roll med reellt inflytande över sina studier och ökade valmöjligheter ställer krav på studieorganisationen, på lärarnas kompetens och på information till eleverna. Vidare behöver man gemensamt diskutera igenom hur informationen till hemmen om elevernas studieresultat skall utformas. Allt detta är frågor som behöver hanteras med utgångspunkt i den egna skolans behov och som måste bygga på lokalt förankrad kompetensutveckling.

Frågorna om de växande kraven på kompetens hos lärare och skolledare har stor aktualitet. I propositionen (1992/93:250) Ny läroplan och

nya betyg för ungdomar och vuxna förs en diskussion om dessa frågor som, i tillämpliga delar, också äger giltighet för grundskolan.

Behov av kompetensutveckling om mål- och resultatorienterad styrning som metod blir aktuellt med anledning av kursplanernas mål att sträva mot och att uppnå. Nära samman med målstyrning och kursplanernas kravnivåer hör också utvärdering av skolans undervisning och bedömning av elevernas färdigheter. Ökade kunskaper om såväl metoder för lokal utvärdering som olika bedömningskriterier kommer att behövas.

Nya och ändrade kursplaner aktualiserar behovet av fördjupade och i några fall nya ämneskunskaper för vissa lärargrupper. Tidigarelagd undervisning i engelska och andra språk fordrar såväl ökade språkkunskaper som metodkunskaper hos lärare, som undervisar i grundskolans tidigare årskurser. Den nya läroplanen fäster också en ökad uppmärksamhet på miljöperspektivet och den etiska dimensionen i skolans undervisning. Detta innebär ett fortbildningsbehov när det gäller frågeställningar i vid mening och framför allt när det gäller religionskunskap.

Särskild ämnesfortbildning för sameskolans, specialskolans och den obligatoriska särskolans lärare kan komma att behövas när kursplaner och timplaner för dessa skolformer har fastställts.

De resurser som står till Skolverkets förfogande bör i första hand användas för att stödja kommunernas kompetensutvecklingsarbete inom ovanstående områden.

Resurser

Statsbidrag till stöd för kompetensutveckling ingår sedan den 1 januari 1993 i det generella statsbidragssystemet till kommunerna. Budgetåret 1990/91, det sista året då medel specialdestinerades till lokal skolutveckling, uppgick statsbidraget till hela skolväsendet till sammanlagt drygt 470 mkr. Flertalet kommuner avsatte 1991/92 oförändrade resurser för fortbildning.

Den största resursen för fortbildning utgörs dock av lärarnas tid. Kommunen har rätt att använda fem studiedagar per år för fortbildning och har dessutom enligt avtal möjlighet att disponera lärarna för fortbildning, planering och utvärdering på ferietid under högst 24 dagar under en treårsperiod. Tillsammans med feriearbetstiden är studiedagarna en betydelsefull resurs för fortbildning. Maximalt utnyttjad kan tiden räcka till 13–17 dagars fortbildning per år.

I 1993 års budgetproposition (prop. 1992/93:100 bil. 9) har för budgetåret 1993/94 föreslagits att drygt 85 mkr skall reserveras för sådan fortbildning som Skolverket beslutar om samt för statlig rektorsutbildning. Vidare har föreslagits att Skolverket fr.o.m. den 1 juli 1993 skall disponera ett nytt anslag på 125 mkr för genomförande av skolreformer. Här vill regeringen anmäla sin avsikt att avsätta en viss del av detta belopp till regeringens disposition för information i samband med riksdagens beslut om ny läroplan och nytt betygssystem.

Regeringen behandlar i denna proposition inte lärarutbildnings- och läraryrsörörningsfrågorna utöver det nyss anförda vad gäller kompetensutvecklingen för redan verksamma lärare. Vi vill dock något kommentera de konsekvenser för den framtida lärarutbildningen, som den nu förordade reformeringen av grundskolan kan få. På kort sikt dominerar således kompetensutvecklingsfrågorna, men på lång sikt kan förändringarna i skolans styrsystem och de konsekvenser de får för skolans organisation och undervisning också föranleda en översyn av nuvarande lärarutbildningar och av hur väl de är anpassade till skolans behov. Kommunernas möjligheter att ta lokala timplanebeslut, skolans och elevernas val, undervisningens uppläggning, är exempel på förhållanden, som kan påverka behovet av lärare och den inriktning och kompetens som kommer att efterfrågas i framtiden. Samtidigt är detta förhållanden, som inte redan nu går att överblicka eller förutse.

Vi har nyss framhållit att en tidigare språkstart kan medföra konsekvenser för lärarutbildningen, liksom överhuvudtaget det utvidgade språkprogrammet. Andra förändringar, som kan innebära konsekvenser för de av regeringen årligen fastställda lärarexamina och annan högre utbildning, är den starka betoningen på miljöfrågor, ett ökat behov av lärare med en ny och annorlunda kompetens på det tekniska området etc.

Regeringen har i propositionen om den högre utbildningen (prop. 1992/93:169) behandlat läraryrsörörningen. De examenskrav som ställs upp för universitet och högskolor för den kommande treåriga budgetperioden bör innebära att lärarbehovet, med samma behörighetsgrad som i dagsläget, kan täckas.

Viss osäkerhet gäller de prognoser som förutser att det totala behovet av lärare kommer att öka mot slutet av 1990-talet. I början av perioden förutses behovet av tidigare lärare vara störst, men mot slutet av decenniet bör i stället utbildningen av senarelärare ökas.

Regeringen avser mot bakgrund av det nyss anförda att noga följa utvecklingen vad gäller det framtida behovet av lärare, liksom av behovet av förändringar i lärarutbildningarna.

Finansieringsprincipens tillämpning

I enlighet med den s.k. finansieringsprincipen bör kommuner och landsting inte åläggas nya uppgifter, utan att de samtidigt ges möjligheter att finansiera dessa på annat sätt än med höjda skatter. Om statsmakterna fattar beslut, som medför utgiftsökningar för kommunsektorn, bör dessa således finansieras genom en ökning av statsbidragen, eller genom att staten fattar beslut som möjliggör besparingar. Finansieringsprincipen innebär också att statsbidragen bör minska om kommunerna frångår skyldigheter eller om de till följd av regelförändringar får möjlighet att bedriva en effektivare verksamhet.

Regeringen bedömer att de förslag som lämnas i denna proposition inte är av den art att de medför några ökade utgifter för kommunerna. Visserligen kan kostnadsbilden förändras genom den nya timplanen. Det ökade utrymmet för elevens och skolans val skulle kunna medföra ökade kostnader för skolverksamheten om valen leder till flera små undervisningsgrupper. Å andra sidan kombineras den ökade valfriheten med en betydande kommunal frihet i fråga om hur man planerar och genomför verksamhet. En ökad flexibilitet och förbättrade möjligheter till lokala anpassningar präglar för övrigt hela timplaneförslaget. Sammantaget leder detta till att förutsättningarna ökar för en rationell och kostnadseffektiv verksamhet. Regeringens bedömning är således att de förslag som har lämnats i propositionen generellt sett inte medför ökade utgifter för kommunerna. Det kan emellertid inte heller göras gällande att följden av förslagen blir sådana regelförändringar att de med stöd av finansieringsprincipen skulle motivera någon minskning av de kommunala bidragen.

5 Upprättat lagförslag

I enlighet med vad som tidigare har anförts har inom Utbildningsdepartementet upprättats förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100).

6 Specialmotivering

Förslag till ändring i skollagen

1 kap. Allmänna föreskrifter

2 § Alla barn och ungdomar skall, oberoende av kön, geografiskt hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Utbildningen skall inom varje skolförhållande vara likvärdig, varhelst den anordnas i landet.

Utbildningen skall ge eleverna kunskaper och färdigheter samt, i samarbete med hemmen, främja deras harmoniska utveckling till ansvars-kännande människor och samhällsmedlemmar. I utbildningen skall hänsyn tas till elever med särskilda behov.

Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. Särskilt skall den som verkar inom skolan bemöda sig om att hindra varje försök från elever att utsätta andra för kränkande behandling.

I tredje stycket har tagits in ett tillägg att den som verkar inom skolan särskilt skall bemöda sig om att hindra varje försök från elever att utsätta andra för kränkande behandling. Bestämmelsen avser sålunda mobbningsförsök både mot andra elever och mot exempelvis skolpersonal.

De närmare skälen för tillägget, som framför allt syftar till att stävja mobbning, har behandlats i avsnittet 3.7.

9 § Det offentliga skolväsendet för vuxna skall ge vuxna tillfälle att i enlighet med individuella önskemål komplettera sin utbildning. Härigenom skall främst de som erhållit minst utbildning få möjlighet att stärka sin ställning i arbetslivet och i det kulturella och politiska livet. Utbildningen skall inom varje skolform vara likvärdig, varhelst den anordnas i landet.

Verksamheten inom det offentliga skolväsendet för vuxna skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom det skolväsendet skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. Särskilt skall den som verkar inom skolväsendet bemöda sig om att hindra varje försök från elever att utsätta andra för kränkande behandling.

Tillägget i andra stycket stämmer överens med vad som enligt 1 kap. 2 § föreslås skall komma att gälla för det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Bakgrunden till bestämmelsen har behandlats i avsnittet 3.7.

4 kap. Grundskolan

3 § Grundskolan skall ha nio årskurser.

Utbildningen i varje årskurs skall bedrivas under ett läsår. Varje läsår skall delas upp på en hösttermin och en vårtermin.

Eleverna i grundskolan skall ha en i huvudsak gemensam studiegång, om inte annat följer av föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

I avsnittet 3.5 föreslås att den nuvarande stadiindelningen i grundskolan skall upphöra.

3 a § Vissa bestämmelser om utbildningens omfattning i grundskolan (timplan) framgår av bilaga 3. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får

1. meddela de närmare föreskrifter angående tillämpning av timplanen som behövs,
2. göra begränsade avvikelser från timplanen, om det finns särskilda skäl.

I en ny paragraf, 3 a §, och i en ny bilaga, bilaga 3, har tagits in bestämmelser om utbildningens omfattning, dvs. timplanen. Timplanens struktur och innehåll har behandlats utförligt i avsnittet 3.5.

Övergången till den nya timplanen behandlas i punkt 2 i övergångsbestämmelserna.

I avsnittet 3.5 har betonats vikten av att även elever inom det övriga offentliga obligatoriska skolväsendet garanteras en minsta undervis-

ningstid. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kommer därför att med stöd av bemyndigandet i 15 kap. 1 § skollagen fastställa timplaner för sarskolan, specialskolan och sameskolan. Grundskolans timplan kommer darvid att tjana som utgangspunkt, men timplanerna måste givetvis anpassas till förhållandena vid de tre skolformerna, vilket också framhålls i motiveringen i avsnitt 3.5.

7 kap. Specialskolan

3 § Specialskolan skall för utbildning på grundskolenivå ha tio årskurser.

Stadieindelningen föreslås upphöra i samtliga skolformer inom det offentliga obligatoriska skolväsendet (avsnitt 3.5).

9 kap. Fristående skolor

11 § Fristående skolor som avses i 1 och 5 §§ skall i fråga om sin utbildning för skolpliktiga elever stå under tillsyn av Statens skolverk. Skolorna är skyldiga att delta i den uppföljning och utvärdering av skolväsendet som genomförs av Statens skolverk.

Fristående skolor som avses i 1 § är vidare skyldiga att delta i riksomfattande prov i den utsträckning som föreskrivs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Skolorna är också skyldiga att informera eleverna och deras vårdnadshavare om elevens resultat vid sådana prov.

Frågan om skyldighet för fristående skolor som är godkända för vanlig skolplikt att genomföra riksomfattande ämnesprov i svenska och att informera elev och hem om elevens resultat på proven har behandlats i avsnittet 3.6.4. Det framgår där att skyldigheten inte skall gälla för fristående skolor med internationell inriktning.

12 § Om en fristående skola som avses i 1 och 5 §§ inte längre uppfyller kraven för godkännande och briserna inte avhjälpes efter påpekande för huvudmannen, skall godkännandet återkallas. Detsamma gäller om en fristående skola trots påpekande inte iakttar sin skyldighet enligt 11 § att delta i uppföljning och utvärdering samt riksomfattande prov. Detsamma gäller också om skolan åsidosätter sin skyldighet att lämna information om proven.

Återkallande beslutas av den myndighet som beslutar om godkännande.

Den utvidgade skyldigheten för fristående skolor i det nya stycket i 11 § får till följd att ändringar måste göras också i 12 §.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1994, såvitt avser 1 kap. 2 och 9 §§ och i övrigt den 1 juli 1995.
2. Bestämmelserna i 4 kap. 3 a § tillämpas första gången i årskurserna 1-7 läsåret 1995/96, i årskurs 8 läsåret 1996/97 och i årskurs 9 läsåret 1997/98.

Införandet av den nya timplanen i grundskolan har behandlats i avsnittet 4. Härav framgår att timplanen skall tillämpas i årskurserna 1-7 fr.o.m. läsåret 1995/96. Timplanen för högstadiet i Lgr 80 kommer således att tillämpas för eleverna i årskurserna 8 och 9 läsåret 1995/96 och för eleverna i årskurs 9 även läsåret 1996/97. Fr.o.m. läsåret 1997/98 kommer den nya timplanen att tillämpas i hela grundskolan.

7 Ärendet till riksdagen

Regeringen föreslår att riksdagen

dels

1. antar förslaget till lag om ändring i skollagen (1985:1100),
dels godkänner de föreslagna riktlinjerna för
2. läroplanens struktur och inriktning (avsnitt 3.1),
3. kursplanernas struktur (avsnitt 3.3),
4. timplanens struktur och innehåll (avsnitt 3.5),
5. ett mål och kunskapsrelaterat betygssystem (avsnitt 3.6),
6. godkänner vad regeringen har anfört om den nya läroplanens ikraftträdande och genomförande (avsnitt 4).

Lag om ändring i skollagen (1985:1100)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (1985:1100)¹

dels att 1 kap. 2 och 9 §§, 4 kap. 3 §, 7 kap. 3 § samt 9 kap. 11 och 12 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 4 kap. 3 a § och en ny bilaga, bilaga 3, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

2 §

Alla barn och ungdomar skall, oberoende av kön, geografiskt hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Utbildningen skall inom varje skolform vara likvärdig, varhelst den anordnas i landet.

Utbildningen skall ge eleverna kunskaper och färdigheter samt, i samarbete med hemmen, främja deras harmoniska utveckling till ansvars-kännande människor och samhällsmedlemmar. I utbildningen skall hänsyn tas till elever med särskilda behov.

Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. *Särskilt skall den som verkar inom skolan bemöda sig om att hindra varje försök från elever att utsätta andra för kränkande behandling.*

9 §

Det offentliga skolväsendet för vuxna skall ge vuxna tillfälle att i enlighet med individuella önskemål komplettera sin utbildning. Härigenom skall främst de som erhållit minst utbildning få möjlighet att stärka sin ställning i arbetslivet och i det kulturella och politiska livet. Utbildningen skall inom varje skolform vara likvärdig, varhelst den anordnas i landet.

¹ Lagen omtryckt 1991:1111.

Verksamheten inom det offentliga skolväsendet för vuxna skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom det skolväsendet skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

Verksamheten inom det offentliga skolväsendet för vuxna skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom det skolväsendet skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. *Särskilt skall den som verkar inom skolväsendet bemöda sig om att hindra varje försök från elever att utsätta andra för kränkande behandling.*

4 kap.

3 §

Grundskolan skall ha nio årskurser. *Av dessa utgör 1-3 lågstadium, 4-6 mellanstadium och 7-9 högstadium.*

Grundskolan skall ha nio årskurser.

Utbildningen i varje årskurs skall bedrivas under ett läsår. Varje läsår skall delas upp på en hösttermin och en vårtermin.

Eleverna i grundskolan skall ha en i huvudsak gemensam studiegång, om inte annat följer av föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

3 a §

Vissa bestämmelser om utbildningens omfattning i grundskolan (timplan) framgår av bilaga 3. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får

1. meddela de närmare föreskrifter angående tillämpning av timplanen som behövs,

2. göra begränsade avvikelser från timplanen, om det finns särskilda skäl.

7 kap.

3 §

Specialskolan skall för utbildning på grundskolenivå ha tio årskurser, som fördelas på lågstadium, mellanstadium och högstadium enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Specialskolan skall för utbildning på grundskolenivå ha tio årskurser.

9 kap.

11 §²

Fristående skolor som avses i 1 och 5 §§ skall i fråga om sin utbildning för skolpliktiga elever stå under tillsyn av Statens skolverk. Skolorna är skyldiga att delta i den uppföljning och utvärdering av skolväsendet som genomförs av Statens skolverk.

Fristående skolor som avses i 1 § är vidare skyldiga att delta i riksomfattande prov i den utsträckning som föreskrivs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Skolorna är också skyldiga att informera eleverna och deras vårdnadshavare om elevens resultat vid sådana prov.

12 §³

Om en fristående skola som avses i 1 och 5 §§ inte längre uppfyller kraven för godkännande och bristerna inte avhjälpas efter påpekande för huvudmannen, skall godkännandet återkallas. Detsamma gäller om en fristående skola trots påpekande inte iakttar sin skyldighet enligt 11 § att delta i uppföljning och utvärdering.

Om en fristående skola som avses i 1 och 5 §§ inte längre uppfyller kraven för godkännande och bristerna inte avhjälpas efter påpekande för huvudmannen, skall godkännandet återkallas. Detsamma gäller om en fristående skola trots påpekande inte iakttar sin skyldighet enligt 11 § att delta i uppföljning och utvärdering *samt riksomfattande prov. Detsamma gäller också om skolan åsidosätter sin skyldighet att lämna information om proven.*

Återkallande beslutas av den myndighet som beslutar om godkännande.

² Enligt prop. 1992/93:230.

³ Enligt prop. 1992/93:230.

Utbildningens omfattning i grundskolan i timmar om 60 minuter för ämnen och ämnesgrupper samt totalt.

Prop. 1992/93:220
Propositionens
lagförslag
Bilaga 3

Ämnen	
Bild	1 320
Hemkunskap	
Idrott och hälsa	
Musik	
<u>Slöjd</u>	
Svenska	1 490
Engelska	480
<u>Matematik</u>	900
Geografi	845
Historia	
Religionskunskap	
<u>Samhällskunskap</u>	
Biologi	840
Fysik	
Kemi	
<u>Teknik</u>	
<u>Språkval</u>	320
<u>Elevers val</u>	470
Totalt garanterat antal timmar	6 665
Därav skolans val	410

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1994, såvitt avser 1 kap. 2 och 9 §§ och i övrigt den 1 juli 1995.

2. Bestämmelserna i 4 kap. 3 a § tillämpas första gången i årskurserna 1-7 läsåret 1995/96, i årskurs 8 läsåret 1996/97 och i årskurs 9 läsåret 1997/98.

Arbetsgruppens förslag till läroplan för grundskolan, specialskolan och den obligatoriska särskolan

Prop. 1992/93:220
Bilaga A

I det följande presenteras ett förslag till en gemensam läroplan för hela det obligatoriska skolväsendet, dvs. grundskolan, specialskolan och den obligatoriska särskolan. Förslaget har utarbetats av en arbetsgrupp inom Utbildningsdepartementet och är baserat på Läroplanskommitténs förslag i avsnitt 6.2 i betänkandet (SOU 1992:94) "Skola för bildning". Arbetsgruppen presenterar sitt förslag i promemorian (Ds 1992:129) "Ny läroplan för specialskolan och den obligatoriska särskolan". Ändringar och tillägg i förhållande till Läroplanskommitténs förslag har markerats.

Förslag till läroplan för grundskolan, specialskolan och den obligatoriska särskolan

Inledning

Denna läroplan har tillkommit 150 år efter det att Sverige fick en allmän folkskola. Av den "Kongl. Maj:ts Nådiga Stadga" som Carl XIV Johan undertecknade den 18 juni 1842 framgår att det var varje stadsförsamling och varje sockens skyldighet att inrätta en skola. Vid sin tillkomst var således folkskolan en lokal angelägenhet. Någon läroplan i dagens mening fanns inte. Staten styrde genom lärarutbildning och genom att se till att endast de läroböcker som godkänts av staten fick användas. Med tiden utgavs statliga normalplaner och 1919 kom en undervisningsplan för rikets folkskolor. Den första läroplanen kom med grundskolans genomförande år 1962. Den innehöll, liksom senare läroplaner, allmänna mål och riktlinjer, timplaner och kursplaner. Här föreliggande läroplan omfattar endast mål och riktlinjer.

Även undervisning av barn och ungdomar med funktionsnedsättningar har lång tradition och stark förankring i Sverige. Skolor för blindas och dövas grundades i början av 1800-talet och 1869 utfärdades en kunglig kungörelse "angående läroplan för undervisning i döfstumskolor". Genom 1967 års omsorgslag fick även gravt utvecklingsstörda elever med tilläggshandikapp skolplikt och rätt till utbildning.

Läroplanen är det dokument som skall styra skolans verksamhet och ange vem som har ansvar för olika delar av skolverksamheten och vad detta ansvar innebär. Detta uttrycks dels i grundläggande värden, dels i mål och riktlinjer för verksamheten. Läroplanen uttrycker därmed vilka krav och förväntningar elever och föräldrar kan ställa på skolan och vilka krav skolan ställer på elever och föräldrar.

Läroplanen anger utbildningens värdegrund och dess mål - den bildning och utbildning som samhället skall svara för. En läroplan är därmed ett av de viktigaste kulturdokumentet i samhället. Här och i kurs-

planerna uttrycks vilka värden, kunskaper och färdigheter som skall överföras från den vuxna generationen till barn och ungdomar.

Det samhälle som för 150 år sedan fick en allmän folkskola var ett jordbrukarsamhälle stätt i förändring mot industrialisering och urbanisering. Denna läroplan skall verka i ett samhälle med delvis andra krav på skolans mål och innehåll, där den samlade kunskapen och antalet informationskällor växer snabbt. Den skall svara mot en omvärld i förändring och en förändrad styrning av skolans verksamhet samt mot utvecklingen inom pedagogisk och ämnesdidaktisk forskning.

De grundläggande målen för skolväsendet anges i skollagens första kapitel. Dessa mål innebär att alla barn och ungdomar skall ha lika tillgång till utbildning och få en likvärdig utbildning inom varje skolform. Skolan skall ge eleverna kunskaper och färdigheter samt, i samarbete med hemmen, främja deras harmoniska utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar. I utbildningen skall hänsyn tas till elever med särskilda behov.

Utöver dessa mål finns i denna läroplan särskilda mål för utbildningen samt riktlinjer för arbetet. De nationella utbildningsmålen utgörs av målen i läroplanen samt de mål i kursplanerna för de olika ämnena som utbildningen skall sträva mot. Dessa utbildningsmål skall konkretiseras i den lokala arbetsplanen och i de undervisningsmål som varje lärare tillsammans med eleverna utformar.

Målen för utbildningen är således organiserade i

- mål för utbildningen i sin helhet - läroplanen
- mål för utbildningen i de enskilda ämnena - kursplanerna.

Läroplanen är utformad på följande sätt. Inledningsvis anges den värdegrund som skolans arbete skall vila på och de uppgifter skolan har. De mål och riktlinjer som därpå följer skall förstås mot denna bakgrund.

Målen är av två slag. Det är dels sådana mål som skolan skall arbeta mot och sträva efter, dels mål vilka skolan har ansvar för att alla elever når. Målen är uttryckta i de kunskaper, färdigheter och erfarenheter som eleven skall skaffa sig i utbildningen. Riktlinjerna är utformade så att ansvarsfördelningen i skolan framgår tydligt. Ansvaret för att skolans arbete bedrivs i riktning mot målen vilar på såväl skolhuvudmannen som skolans personal.

Mål och riktlinjer är grupperade i sex områden

Kunskaper och färdigheter

Normer och värden

Elevernas ansvar och inflytande

Skola och hem

Skola - förskola - skolbarnsomsorg

Samverkan med gymnasieskola m.m.

Därefter ges riktlinjer för rektors särskilda ansvar samt riktlinjer för betyg och bedömning.

Kommunerna har från den 1 juli 1991 ett odelat ansvar för att skolverksamheten genomförs i enlighet med lag och förordning. Senast den

1 januari 1996 skall kommunerna ta över ansvaret för särskolan. Staten är huvudman för specialskolan som undervisar elevgrupper som är synskadade, döva/hörselskadade samt gravt språkstörda. Denna läroplan är anpassad till den nya ansvarsfördelningen och till en mål- och resultatorienterad styrning av skolan. Den har därför en annan uppbyggnad än tidigare läroplaner. Den anger värden, mål och väsentliga riktlinjer för arbetet i skolan. Det ankommer på lärare och skolledare att tillsammans med eleverna välja arbetsmetoder och arbetsformer för att nå målen.

I bilaga 1 till läroplanen anges de styrdokument och definieras de begrepp som ansvarsfördelning och styrning vilar på.

Sverige har som nation förbundit sig att följa vissa internationella överenskommelser. Av betydelse för skolan är främst sådana som har sin grund i de mänskliga fri- och rättigheterna som de proklamerades av Förenta Nationerna den 10 december 1948. De är förankrade i vårt rättsliga och politiska system och ger uttryck för det svenska folkets ställningstaganden i dessa frågor. De utgör därför en given grund för skolans verksamhet. I bilaga 2 anges vissa överenskommelser som Sverige anslutit sig till och åtagit sig att verka för inom bl.a. skolans område.

Skolans värdegrund och uppgifter

Det offentliga skolväsendet vilar på demokratins grund. En demokrati är inte värdenetral, den speglar samhälleliga värden som historiskt vuxit fram. Detta uttrycks i skollagen på följande vis: "Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö." Dessa värden skall utgöra grunden för det kulturarv skolväsendet skall föra vidare.

Människolivets okränkbarhet, individens frihet, solidaritet med svaga och utsatta samt alla människors lika värde utgör kärnan i de värden skolan skall gestalta och förmedla. Tillsammans med aktningen för varje människas egenvärde och respekten för det levande, utgör de den etiska grunden för skolans arbete. Det är värden som bland annat genom kristen etik och västerländsk humanism har en djup förankring i vårt land.

Principerna om öppenhet och respekt för människor med olika värderingar och ursprung hör till grunderna för demokratin. Ingen skall i skolan behöva utsättas för mobbning eller trakasserier. Fientlighet mot eller avståndstagande från det som är annorlunda måste i skolan bemötas med kunskap, öppen diskussion och medmänsklighet som främsta vapen.

Genom internationaliseringen och en stor rörlighet över gränserna ställs höga krav på förmågan att leva med kulturell mångfald och se den som en positiv kraft. Skolan har som social och kulturell mötesplats en möjlighet och ett ansvar för att stärka denna förmåga hos alla som arbetar där. Medvetenhet och kunskap om kulturarvet – såväl det svenska

som från den vidare kulturkrets vi tillhör – och en trygg identitet är viktiga att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingsgrunder. Kontakter med skolor och ungdomar i andra länder bidrar till detta.

Skolan skall vara öppen för och uppmuntra att skilda uppfattningar framförs och hävda betydelsen av personliga ställningstaganden. I frågor där det föreligger olika uppfattningar skall undervisningen alltid vara saklig och allsidig. Skolan tar emot barn från alla grupper i samhället. Alla föräldrar skall med samma förtroende kunna skicka sina barn till skolan, förvissade om att dessa inte blir ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra av mot varandra kämpande åskådningar. Alla som verkar i skolan skall dock alltid hävda vårt samhälles väsentliga värden och klart ta avstånd från det som strider mot dessa.

Skolan skall verka för jämställdhet mellan kvinnor och män.

Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Skollagen fastslår att "Alla barn och ungdomar skall, oberoende av kön, geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Utbildningen skall inom varje skolform vara likvärdig, varhelst den anordnas i landet." Normerna för likvärdigheten anges genom de nationellt fastställda målen. Men likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen varhelst den erbjuds skall utformas på samma sätt. Hänsyn skall tas till elevers olika förutsättningar. Det finns också olika vägar att nå målen. Med dessa utgångspunkter kan undervisningen aldrig bli lika för alla.

Den skolplikt som gäller för alla barn och ungdomar, innebär ett ansvar från skolans sida. Skolan skall klargöra för elever och föräldrar vilka mål utbildningen har, vilka krav skolan ställer och vilka rättigheter och skyldigheter elever och föräldrar har.

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla grundläggande demokratiska värderingar. Skolverksamheten måste bedrivas enligt demokratiska principer och förbereda för ett aktivt deltagande i samhällslivet. Den skall utveckla elevernas förmåga att ta personligt ansvar. En förutsättning för elevers och föräldrars rätt till inflytande och påverkan är att den enskilda skolan är tydlig i fråga om mål, innehåll och arbetsformer. Detta är inte minst viktigt som underlag för den enskildes val av skola.

Utbildning och fostran är i djupare mening en fråga om att överföra ett kulturarv – värden, traditioner, språk, kunskaper – från en generation till nästa. Detta är ett delat ansvar mellan hem och skola. Skolans huvuduppgift är att ge eleverna kunskaper och färdigheter och i samarbete med hemmen främja deras utveckling till ansvarsställande människor och samhällsmedlemmar.

Skolan har uppgiften att dels överföra värden, kunskaper och färdigheter, dels förbereda eleverna för att leva och verka i det framtida samhället. Skolan skall förmedla sådana mer beständiga kunskaper och färdigheter som utgör den gemensamma referensram som alla i samhället

behöver och som hjälper eleverna att orientera sig i en komplex verklighet med stort informationsflöde och snabb förändringstakt. Studiefärdigheter och metoder att tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktiga. Det är också nödvändigt att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt kunna granska fakta och förhållanden och inse konsekvenserna av olika alternativ.

Förändringar i arbetslivet, ny teknologi, internationaliseringen och miljöfrågornas komplexitet ställer krav på människors kunskaper. Detta ställer också krav på deras förmåga att ta initiativ och ansvar och på att kunna arbeta och lösa problem både självständigt och tillsammans med andra.

De etiska perspektiven är av betydelse i många av de frågor som tas upp i skolan. Undervisningen i olika ämnen skall därför behandla dessa perspektiv och ge en grund för och främja elevernas förmåga till personliga ställningstaganden.

En viktig uppgift för skolan är att ge överblick och sammanhang. I undervisningen i skolans ämnen skall läggas ett historiskt perspektiv som bland annat låter eleverna utveckla en beredskap inför framtiden och som främjar förmågan till dynamiskt tänkande.

Skolan skall främja elevernas harmoniska utveckling. Detta skall åstadkommas genom en varierad sammansättning av olika ämnen och kunskapsformer. De gemensamma erfarenheter samt det sociala samspel och lärande, som skolan i sin helhet ger, skapar också förutsättningar för en sådan utveckling. För barn och ungdomar med språkliga svårigheter är tillgång till också andra uttrycksmedel än det verbala språket väsentlig.

Eleverna skall få uppleva olika uttryck för kunskaper, erfarenheter, känslor och stämningar. De skall få pröva och utveckla olika uttrycksformer. Drama, rytmik, dans, musicerande och skapande i bild och form skall vara inslag i skolans verksamhet. En harmonisk bildningsgång omfattar inslag av såväl manuellt som intellektuellt arbete. Förmåga till eget konstnärligt och annat skapande hör till de färdigheter eleverna skall tillägna sig. I skolarbetet skall de intellektuella såväl som de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna uppmärksammas.

Skolan skall stimulera varje elev att bilda sig och att växa med sina uppgifter. Skolan verkar i en omgivning med många olika kunskapskällor. Uppgiften är att söka skapa de bästa samlade betingelserna för elevernas bildning, tänkande och kunskapsutveckling. Personlig trygghet och självkänsla grundläggs i hemmet, men skolan har också en viktig roll. Varje elev har rätt att i skolan få utvecklas, känna växandets glädje och få erfara den tillfredsställelse som dagliga framsteg och övervinnandet av svårigheter innebär. Eleven måste därför få möta respekt för sin person och sitt arbete. Skolan skall sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet, vilja och lust att lära.

Skolans verksamhet som helhet måste utvecklas för att svara mot uppställda mål. Därvid skall den ta tillvara kunskaper och erfarenheter bland annat från det övriga arbetslivet. Utprovande av nya metoder, ut-

Mål och riktlinjer

Kunskaper och färdigheter

Skolan skall ge eleverna sådana kunskaper och färdigheter som är nödvändiga för var och en, både som individ och samhällsmedlem och som ger en grund för fortsatt utbildning. De skall få kännedom om centrala delar av kulturarvet, främst det svenska, men också det nordiska och det västerländska i övrigt. Skolan skall bidra till elevernas harmoniska utveckling. I alla ämnen skall strävan vara att praktiska och teoretiska kunskaper balanseras och integreras.

Mål

Strävan i skolan skall vara att eleven

- ★ tillägnar sig goda kunskaper inom skolans ämnen och ämnesområden
- ★ utvecklar ett rikt och nyanserat språk samt förstår betydelsen av att vårda sitt språk
- ★ kan använda sina kunskaper som redskap för att
 - formulera och pröva antaganden och lösa problem
 - reflektera över erfarenheter
 - kritiskt granska och värdera påståenden och förhållanden
- ★ utvecklar nyfikenhet och lust att lära
- ★ utvecklar sitt eget sätt att lära
- ★ befäster en vana att självständigt formulera ståndpunkter grundade på såväl kunskaper som förnuftsmässiga och etiska överväganden
- ★ lär sig arbeta både självständigt och tillsammans med andra
- ★ kan kommunicera på flera än ett främmande språk.

Varje elev som lämnar grundskolan skall

- ★ behärska det svenska språket så att eleven kan lyssna och läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i tal och skrift
- ★ behärska grundläggande matematiskt tänkande för att kunna lösa vardagliga problem
- ★ känna till och förstå grundläggande begrepp och sammanhang inom naturvetenskapliga, tekniska, samhällsvetenskapliga och humanistiska kunskapsområden
- ★ kunna kommunicera i tal och skrift på engelska
- ★ ha insikt i centrala delar av det svenska och västerländska kulturarvet
- ★ ha utvecklat sin förmåga att uttrycka sig i konstnärliga och andra skapande former samt ha kunskaper om medier och deras roll
- ★ känna till grunderna för samhällets lagar och regler samt sina rättigheter och skyldigheter i skolan och i samhället

- ★ ha kunskaper om internationell samverkan och globala samband samt om förutsättningar för en god miljö
 - ★ ha kunskaper om förutsättningar för en god hälsa
 - ★ ha fördjupade kunskaper inom några ämnesområden efter eget val.
- Det är skolans och skolhuvudmannens ansvar att dessa mål uppnås.

Varje elev som lämnar specialskolan för döva och hörselskadade skall

- ★ behärska teckenspråk och det svenska språket så att eleven kan lyssna och läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i teckenspråk och skrift eller alternativ kommunikation
 - ★ behärska grundläggande matematiskt tänkande för att kunna lösa vardagliga problem
 - ★ känna till och förstå grundläggande begrepp och sammanhang inom naturvetenskapliga, tekniska, samhällsvetenskapliga och humanistiska kunskapsområden
 - ★ kunna kommunicera i skrift på engelska
 - ★ ha insikt i centrala delar av det svenska och västerländska kulturarvet
 - ★ ha utvecklat sin förmåga att uttrycka sig i konstnärliga och andra skapande former samt ha kunskaper om medier och deras roll
 - ★ känna till grunderna för samhällets lagar och regler samt sina rättigheter och skyldigheter i skolan och i samhället
 - ★ ha kunskaper om internationell samverkan och globala samband samt om förutsättningar för en god miljö
 - ★ ha kunskaper om förutsättningar för en god hälsa
 - ★ ha fördjupade kunskaper inom några ämnesområden efter eget val.
- Det är skolans och skolhuvudmannens ansvar att dessa mål uppnås.

Varje elev som lämnar specialskolan för synskadade skall

- ★ behärska det svenska språket så att eleven kan lyssna och läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i tal och skrift eller alternativ kommunikation
- ★ behärska grundläggande matematiskt tänkande för att kunna lösa vardagliga problem
- ★ känna till och förstå grundläggande begrepp och sammanhang inom naturvetenskapliga, tekniska, samhällsvetenskapliga och humanistiska kunskapsområden
- ★ kunna kommunicera i tal och skrift på engelska
- ★ ha insikt i centrala delar av det svenska och västerländska kulturarvet
- ★ ha utvecklat sin förmåga att uttrycka sig i konstnärliga och andra skapande former samt ha kunskaper om medier och deras roll
- ★ känna till grunderna för samhällets lagar och regler samt sina rättigheter och skyldigheter i skolan och i samhället
- ★ ha kunskaper om internationell samverkan och globala samband samt om förutsättningar för en god miljö
- ★ ha kunskaper om förutsättningar för en god hälsa

- ★ ha fördjupade kunskaper inom några ämnesområden efter eget val
- ★ ha utvecklat sin förmåga att använda färdigheter som kompenserar verkningarna av funktionsnedsättningen.

Det är skolans och skolhuvudmannens ansvar att dessa mål uppnås.

Varje elev som lämnar grundsärskolan skall

- ★ vara medveten om sin egen person och kunna använda sina inboende resurser
- ★ ha fördjupade kunskaper inom några ämnesområden
- ★ ha utvecklat ett aktivt intresse inom något område som kan utveckla individen och berika tillvaron också utanför skolan
- ★ kunna söka kunskap och veta var man får hjälp att söka kunskap
- ★ kunna kommunicera och behärska det svenska språket/teckenspråk eller alternativ kommunikation så att eleven aktivt kan lyssna och läsa, uttrycka tankar muntligt och skriftligt för sitt vardagsbehov
- ★ ha kunskap om medier och deras roll
- ★ känna till och förstå grundläggande sammanhang i sin egen omvärld med begrepp från naturvetenskapliga, tekniska, samhällsvetenskapliga och humanistiska kunskapsområden
- ★ ha utvecklat färdigheter i matematik för att lösa problem i sin dagliga livsföring
- ★ kunna använda engelska för dagligt behov
- ★ ha kunskaper om den egna kulturen samt känna till och visa förståelse för andra kulturer
- ★ ha utvecklat sin förmåga att dels kreativt uttrycka sig i skapande verksamhet, dels tolka budskap som förmedlas genom sådana arbeten och aktiviteter
- ★ för sitt dagliga behov känna till grunderna för samhällets lagar och regler samt sina rättigheter och skyldigheter i skolan och samhället
- ★ ha kännedom om internationell samverkan
- ★ ha kännedom om förutsättningar för en god miljö
- ★ känna till grunderna för en god hälsa.

Det är skolans och skolhuvudmannens ansvar att dessa mål uppnås.

Varje elev som lämnar träningsskolan skall ha utvecklat sin förmåga

- ★ i socialt samspel
- ★ i kommunikation samt att använda signaler, symboler och språk
- ★ att hantera tid, rum, kvalitet, kvantitet och orsakssammanhang i sin omvärld
- ★ att få kunskap om sin kropp och dess rörelseförmåga
- ★ till fysisk aktivitet för hälsa och välbefinnande
- ★ att vara nyfiken och ta initiativ
- ★ att reagera på egna känslor och vara mottaglig för intryck
- ★ att använda olika uttrycksmedel i upplevelser och för kreativt skapande
- ★ att medverka i och ta ansvar för återkommande aktiviteter i sitt dagliga liv

- ★ att använda färdigheter och känna till regler som gör det lättare att fungera i vardagslivet
 - ★ att uppfatta sig själv som individ och ha förståelse för andra
 - ★ till ett aktivt intresse inom något område som kan utveckla individen och berika tillvaron också utanför skolan.
- Det är skolans och skolhuvudmannens ansvar att dessa mål uppnås.

Riktlinjer

Läraren skall

- ★ utgå från den enskilda elevens behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande
- ★ stärka varje elevs vilja och tillit till sin förmåga att lära
- ★ organisera arbetet så att eleven
 - utvecklas efter sina egna förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda hela sin förmåga
 - upplever att kunskap är meningsfull och att den egna kunskapsutvecklingen går framåt
 - får stöd i sin språkutveckling
 - successivt får fler och större självständiga uppgifter och ökat eget ansvar
- ★ allsidigt bedöma elevens kunskapsutveckling och arbete och föra en fortlöpande dialog med elev och föräldrar om denna
- ★ vid slutet av det femte skolåret utifrån kursplanernas krav allsidigt värdera varje elevs kunskaps- och färdighetsutveckling, muntligt och skriftligt redovisa detta för elev och föräldrar samt informera rektor
- ★ ge utrymme för elevens förmåga till eget skapande och användning av olika uttrycksmedel
- ★ stimulera, handleda och stödja eleven och ge särskilt stöd till elever med svårigheter
- ★ samverka med andra lärare i arbetet för att nå utbildningsmålen.

Alla som arbetar i skolan skall

- ★ hjälpa elever som är i behov av särskilt stöd
- ★ samverka för att göra skolan till en miljö för lärande.

Normer och värden

Skolan skall aktivt och medvetet påverka och stimulera barn och ungdomar att omfatta demokratins grundläggande värden och att låta dessa komma till uttryck i praktisk vardaglig handling.

Mål

Strävan i skolan skall vara att eleven

- ★ utvecklar en förmåga att göra medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper och personliga erfarenheter

- ★ respekterar andra människors integritet
- ★ tar avstånd från att människor utsätts för förtryck och medverkar till att bistå människor som har problem och svårigheter
- ★ kan leva sig in i och förstå hur andra människor har det och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen
- ★ visar respekt för och omsorg om såväl närmiljön som miljön i ett vidare perspektiv.

Riklinjer

Läraren skall

- ★ klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets grundläggande värden och konsekvenserna av dessa för det personliga handlandet
- ★ öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem
- ★ tillsammans med eleverna utveckla regler för arbetet och samvaron i gruppen
- ★ samarbeta med föräldrarna i fostran av barn och ungdom och därvid klargöra skolans normer och regler och hur dessa lägger en grund för arbetet i skolan och för samarbetet med hemmen
- ★ visa respekt för den enskilda eleven och i det vardagliga arbetet utgå från ett demokratiskt förhållningssätt.

Alla som arbetar i skolan skall

- ★ utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för människor också utanför den närmaste gruppen
- ★ i arbetet med eleverna verka för solidaritet med eftersatta grupper både inom och utom landet.

Elevernas ansvar och inflytande

De demokratiska principerna om att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig skall omfatta alla elever. Elevernas kunskapsmässiga och sociala utveckling förutsätter att de tar ett allt större eget ansvar och att de får ett reellt inflytande på skolans verksamhet.

Mål

Strävan i skolan skall vara att eleven

- ★ tar personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö
- ★ successivt utövar ett allt större inflytande över sin utbildning och skolans verksamhet
- ★ har kunskap om demokratins principer och kan och vill arbeta i demokratiska former.

Läraren skall

- ★ utgå från att eleverna kan och vill ta personligt ansvar för sin inläring och sitt arbete i skolan
- ★ se till att alla elever oavsett kön och social och kulturell bakgrund får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll och att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad
- ★ aktivt verka för att flickor och pojkar får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen
- ★ svara för att eleverna får pröva olika arbetssätt och arbetsformer
- ★ tillsammans med eleverna planera och utvärdera undervisningen.

Alla som arbetar i skolan skall

- ★ verka för att demokratiska arbetsformer utvecklas och praktiseras i skolan
- ★ främja elevernas förmåga och vilja att ta ansvar för den sociala, kulturella och fysiska skolmiljön.

Skola och hem

Mål

Skola och hem skall med utgångspunkt i det gemensamma ansvaret för elevernas skolgång skapa bästa möjliga förutsättningar för barns och ungdomars utveckling och lärande.

Riklinjer

Läraren skall

- ★ med utgångspunkt i det ansvar föräldrarna har samverka med dem och fortlöpande informera om elevens skolsituation och kunskapsutveckling
- ★ hålla sig informerad om den enskilda elevens personliga situation och därvid iakttäta respekt för elevens integritet.

Alla som arbetar i skolan skall

- ★ samarbeta med och stödja samarbetet mellan elevernas föräldrar så att man tillsammans kan utveckla skolans innehåll och verksamhet.

Skola – förskola – skolbarnsomsorg

Mål

Skolan skall sträva efter att nå ett förtroendefullt samarbete med förskolan och skolbarnsomsorgen för att stödja barnets allsidiga utveckling. För de barn som ännu inte börjat i skolan skall samarbetet särskilt inriktas på att underlätta den skolförberedande verksamheten. Samarbetet

Riktlinjer

Läraren skall

- ★ tillsammans med personal inom förskolan och skolbarnsomsorgen uppmärksamma varje barns behov av stöd och stimulans
- ★ ta del av förskolepersonalens kunskaper och erfarenheter och samverka med den inför barnets skolstart
- ★ samverka med personal inom skolbarnsomsorgen i syfte att främja barnets skolgång och allsidiga utveckling.

Samverkan med gymnasieskola m.m.

Skolan skall nära samverka med gymnasieskolan samt med arbetslivet och det omgivande samhället i övrigt. Detta krävs för att eleverna skall få en utbildning av hög kvalitet och få underlag för val av kurser och fortsatt utbildning.

Mål

Strävan i skolan skall vara att eleven

- ★ inhämtar tillräckliga kunskaper och erfarenheter för att kunna träffa väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning
- ★ kan granska olika valmöjligheter och ta ställning till frågor som rör den egna framtiden
- ★ får inblick i det omgivande samhällets arbetsliv, kulturliv och föreningsliv, liksom kännedom om möjligheter till utbildning i andra länder.

Riktlinjer

Läraren skall

- ★ bidra med underlag för den enskilda elevens val av fortsatt utbildning
- ★ utveckla kontakter med gymnasieskolan, med organisationer, företag eller andra som kan medverka till att nå uppsatta undervisningsmål.

Alla som arbetar i skolan skall

- ★ verka för att genom kontakter med arbetsliv, föreningsliv och andra verksamheter utanför skolan berika skolan som en lärande miljö
- ★ bidra till att motverka sådana begränsningar i elevens studie- och yrkesval som grundar sig på kön eller social eller kulturell bakgrund.

Syopersonalen skall

- ★ informera och vägleda eleverna inför fortsatt utbildning
- ★ vara till stöd för den övriga personalens studie- och yrkesorienterande insatser.

Prop. 1992/93:220

Bilaga A

Rektors ansvar

Rektor har ansvar för att en lokal arbetsplan upprättas och för att arbetet med de uppsatta undervisningsmålen och verksamhetsmålen fortlöpande följs och utvärderas.

Rektor har ett övergripande ansvar för att verksamheten som helhet inriktas på att nå de nationellt fastställda målen. Rektor har därvid, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att

- ★ lärare och annan personal får möjligheter till den utveckling och fortbildning som krävs för att de professionellt skall kunna genomföra sina uppgifter
- ★ arbetsmiljön i skolan utformas så att eleverna får tillgång till handledning samt läromedel av god kvalitet och annat stöd för att själva kunna söka och utveckla kunskaper, bl.a. bibliotek, datorer och andra tekniska hjälpmedel
- ★ skolans arbete med kunskapsområden, där flera ämnen skall bidra, samordnas så att de bildar en helhet för eleven samt för att eleverna får undervisning om trafikfrågor
- ★ undervisning och elevvårdsverksamhet utformas så att elever som behöver särskilt stöd och hjälp får detta
- ★ former för samarbete mellan skolan och hemmen utvecklas samt att föräldrarna får information om skolans mål och sätt att arbeta och om olika valalternativ
- ★ föräldrarna kontaktas om de uppstår problem och svårigheter för eleven i skolan
- ★ resursfördelning och stödåtgärder anpassas till den samlade värdering av elevernas utveckling som lärare gör efter det femte skolåret
- ★ i samverkan med förskola och skolbarnsomsorg skapa förutsättningar för samsyn och samplanering
- ★ genom samverkan med gymnasieskolan och arbetslivet utanför skolan tillse att eleverna får egna konkreta erfarenheter av betydelse för deras val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning
- ★ den studie- och yrkesorienterande verksamheten organiseras så att eleverna får vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför val av fortsatt utbildningsväg
- ★ skolans internationella kontakter utvecklas.

Definitioner m.m.

Utbildningsmålen anger de värden och principer undervisningen skall omfatta och de kunskaper, färdigheter m.m. eleven skall ha efter avslutad skolgång. Grunden för skolans mål och arbete anges i skollagens första kapitel 2 §. Målen utvecklas i tre steg.

- I **läroplanen** anges de mål som gäller för utbildningen i sin helhet. Här anges också de riktlinjer som gäller för arbetet. Målen är av två slag: dels mål som skolan skall arbeta mot och sträva efter, dels mål som skolan har ansvar för att alla elever uppnår.
- I **kursplanerna** anges hur dessa mål kommer till uttryck i enskilda ämnen. Detta uttrycks dels i de mål som utbildningen i ämnet skall sträva mot, dels i de mål som utgör grund för utvärdering av elevernas kunskapsutveckling.
- Den **lokala arbetsplanen** utgör en konkretisering för den enskilda skolenheten av läroplan och kursplaner samt kommunens skolplan. I den anges **verksamhetsmål** och **undervisningsmål**.

Slutligen tar målen gestalt i planeringen och genomförandet av undervisningen inom enskilda ämnen, ämnesområden och teman samt i olika arbetsuppgifter för eleverna.

Som ett stöd för skolornas planering, arbete med den lokala arbetsplanen, uppföljning och utvärdering skall Skolverket utge **kommentarer och referensmaterial**. Detta utgörs av kommentarer till läroplan och kursplaner och redovisar resultat från forsknings- och utvecklingsarbete och exempel på olika lösningar, metoder och arbetssätt.

Kommunen skall upprätta en **skolplan**. Skolplanen antas av kommunfullmäktige. I den skall anges hur kommunens skolväsende skall gestaltas och utvecklas. Det skall särskilt framgå vilka åtgärder kommunen avser att vidta för att de nationellt fastställda målen skall uppnås. Kommunen skall kontinuerligt följa upp och utvärdera skolplanen.

Timplanen garanterar varje elev en minsta undervisningstid i bl.a. olika ämnen. Timplanen anger också en balans mellan ämnena och skall bidra till att eleverna får en likvärdig utbildning.

Undervisningsmål är de mål som den enskilde läraren tillsammans med eleverna ställer upp för undervisningen. Därigenom konkretiseras och kompletteras de nationellt fastställda utbildningsmålen. Det sker genom val av stoff, sekvensering och organiserande av stoffet samt genom val av arbetsmetoder. Det är varje lärares skyldighet att tillsammans med eleverna utforma sina undervisningsmål och genomföra sin undervisning så att de i läroplan och kursplaner fastställda utbildningsmålen uppnås. Läromedel är sådant som lärare och elever kommer överens om att använda för att uppnå målen för undervisningen.

Internationella överenskommelser

Till utgångspunkterna för läroplaner och kursplaner hör också ett antal grunddokument som Sverige undertecknat i internationella fördrag och konventioner. Dels utgör dessa en grund för skrivningarna i läroplaner och kursplaner, dels har Sverige åtagit sig att i utbildningen föra ut kändomen om dokumenten.

Dokument som det åligger lärare och rektor att beakta är:

FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna (antagen av FN:s generalförsamling år 1948).

Konventionen om barnets rättigheter (antagen av FN:s generalförsamling år 1989).

Rekommendation om utbildning för internationell förståelse, samarbete och fred och undervisning om de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna (antagen av UNESCO:s generalkonferens år 1974).

Deklaration och rekommendationer om undervisning i miljöfrågor (antagen vid UNESCO:s ministerkonferens i Tblisi år 1977).

Utgångspunkter

Utgångspunkten för nedanstående betygskriterier är de mål som skall ha uppnåtts i slutet av det nionde skolåret i Läroplanskommitténs förslag till kursplaner i matematik, musik och svenska. Syftet med betygskriterierna är att precisera olika kvalitetsnivåer inom varje ämne. Kriterierna skall vara goda kännetecken på att en elev nått någon av följande nivåer:

- ★ E eller godkändnivån, den nivå som i princip alla elever i årskurs 9 skall uppnå,
- ★ C, en god prestation som enligt erfarna lärares uppfattning vanligtvis uppnås av en stor grupp elever,
- ★ A, en utmärkt prestation av högsta kvalitet som endast en liten grupp elever kan tänkas nå upp till.

Kriterierna för de olika nivåerna skall vara lätta att förstå och använda både av lärare, elever och föräldrar.

Eleverna kommer att nå kursplanens mål med kvalitativt olika resultat. Läraren väger samman elevens resultat inom ämnets olika delar utifrån kriterier som är specifika för varje ämne. Betyget blir beroende av de samlade prestationerna i ämnet.

Med dessa utgångspunkter har följande betygskriterier i matematik, musik och svenska utarbetats. Kriterierna är exempel på hur sådana kan utformas och är inte heller heltäckande i förhållande till kursplanemålen. När kursplanerna fastställts bör ämnesspecifika kriterier för olika kvalitetssteg utvecklas i anslutning till respektive kursplan.

Musik

För nivå E bör eleven

I musicerande:

kunna tillämpa elementära kunskaper och färdigheter i enkla musikaliska förlopp enskilt och i grupp, exempelvis genom att

- korrekt återge en melodi vokalt,
- spela en bekant, enkel melodi.

I musiklyssnande:

ha enkla analysredskap för att orientera sig i samhällets musikutbud, t.ex. genom att

- känna igen och namnge enskilda instrument, musikgenrer och ensembler typer,
- beskriva musikens funktion i olika samhällen

I musikkunnande:

ha grundläggande allmänbildande musikkunskaper som kan tillämpas individuellt, t.ex. genom att

- gehörmässigt kunna samordna rytm och puls i enkla och sammansatta taktarter,
- veta tangentnamn på klaviaturens vita tangenter,

I läsning:

kunna läsa skönlitteratur med förståelse för syftet med och bakgrunden till textens innehåll, känna till litterära personer och förstå något om litteratur som källa till kunskap och upplevelse; läsa saklitteratur och tidningstext med insikten att olika åsikter speglas, t.ex. så att

- läsningen leder till ett eget förhållningssätt till texten
- jämförelser mellan texter innebär en fördjupad förståelse av innehållet
- reflektioner om texters form kan göras; iakttagelser om enskilda formuleringar i texten eller hur den är uppbyggd
- läsningen skärper blicken för språklig variation och uttrycksfullhet.

För nivå A bör eleven därutöver

i tal och skrift:

kunna dra slutsatser och tillämpa tidigare förvärvade kunskaper i nya sammanhang samt anpassa framställningen efter mottagare och syfte, t.ex. genom att

- resonera kring olika åsikter för att komma fram till en ståndpunkt
- pröva hur olika sätt att framföra ett budskap påverkar innebörden
- ha en god uppfattning om och kunna tillämpa de krav som ställs på uppläggning och språkriktighet i texter av olika slag.

I läsning:

kunna uttrycka både upplevelse och nyanserad värdering vid läsning av skön- och saklitteratur samt visa ett eget förhållningssätt till skönlitteratur och andra texter, t.ex. så att

- innehållet i en text kan tolkas på mer än ett sätt
- texter sätts in i ett sammanhang och i relation till aktuella händelser och förhärskande idéer
- kunskaper om hur språket lever och förändras har betydelse för förståelsen.

Matematik

För nivå E bör eleven

ha förvärvat sådana kunskaper och färdigheter som behövs för att kunna lösa problem och hantera situationer som vanligen förekommer i hem och samhälle t.ex. genom att

- kunna avgöra vilken information som behövs för att formulera och lösa ett sådant matematiskt problem
- kunna på lämpligt sätt beräkna styckepriset, kilopriset eller literpriset på en vara.

I aritmetik

kännetecknas detta t.ex. genom att eleven

- förstår och kan använda positionssystemet,

- kan storleksordna tal som omväxlande är skrivna i bråkform och decimalform,
- med säkerhet kan beräkna storleken av ett aritmetiskt uttryck innehållande flera räknessätt med hjälp av miniräknare.

I statistik

kännetecknas detta t.ex. genom att eleven

- kan tolka och använda en tidtabell med ankomst- och avgångstider
- kan genomföra en enkel statistisk undersökning och presentera resultatet på lämpligt sätt

För nivå C bör eleven

i aritmetik:

förstå och kunna använda grundläggande talbegrepp och räkning med reella tal, närmvärden, proportionalitet och procent genom att t.ex.

- kunna beskriva och använda flera olika sätt att storleksordna reella tal
- kunna förenkla numeriska uttryck med hjälp av räknelagarna utan att använda miniräknare.

I statistik:

förstå och kunna använda grundläggande statistiska begrepp och metoder samt jämföra viktiga egenskaper hos statistisk information genom att t.ex.

- kunna ge olika exempel på hur man kan ljuga med statistik
- kunna tolka likheter och skillnader mellan olika statistiska material beskrivna i en och samma diagramform.

För nivå A bör eleven därutöver

i aritmetik t.ex.

- kunna redogöra för grundläggande likheter och skillnader mellan naturliga tal, rationella tal och reella tal,

i statistik t.ex.

- kunna redogöra för hur man med hjälp av statistiska metoder kan skapa underlag för beslut och prognoser.

Utgångspunkten för regeringens förslag till timplan är det totala antalet timmar som står till förfogande enligt nu gällande timplan. De s.k. studieveckotimmarna (omfattande 40 min/vecka) som totalt uppgår till 283 för hela grundskolan har omräknats till klocktimmar (60 min). Läsåret har beräknats vara 35,6 veckor (minst 178 dagar). Det totala antalet timmar blir då 6 717. Idag reduceras undervisningen av olika "schemabrytande" aktiviteter. Det gäller t.ex. friluftsdagar, prao och skolavslutningar. De olika ämnena har därför i jämförelsen reducerats proportionellt för detta (-387 tim). Den angivna tiden för resp. ämne är avrundad¹.

I regeringens förslag anges garanterad undervisningstid för ämne eller ämnesgrupp. Denna får inte underskridas annat än som en följd av att skolans val utnyttjas, dvs. om en jämkning skett (upp till 410 timmar). En sådan jämkning innebär att tid omfördelas till del av eller hela ämnen eller ämnesgrupper, som temastudier eller liknande. Tid för upp-rop, skolavslutningar o.dyl. har inte medräknats i förslaget varför det totala antalet timmar är 6 665. Däremot förutsätter förslaget att arbetslivsorientering och eventuella lägerskolor ingår i undervisningstiden för de olika ämnena. På samma sätt ingår också tid för friluftsdagar i den angivna tiden för berörda ämnen. Inga hinder föreligger för att lokalt besluta om mer tid än den föreslagna.

I jämförelsen utgår vi från de föreslagna ämnesbeteckningarna.

¹ Av tekniska skäl har tiden för matematik avrundats nedåt (1498,52 tim.).

	Lgr 80	Föreslagen timplan	Prop. 1992/93:220 Bilaga C
Bild	246		
Hemkunskap	112		
Idrott och hälsa	537	1320	
Musik	246		
Slöjd	358		
 Svenska	 1498	 1490	
Engelska	470	480	
Matematik	895	900	
 Geografi			
Historia		845	
Religionskunskap			
Samhällskunskap	1588 ²		
Biologi			
Fysik		840	
Kemi			
Teknik	—		
 Språkval	 246 ³	 320	
Elevers val	112 ⁴	470	
 Barnkunskap	 22 ⁵		
Friluftsdagar	151		
Prao m.m.	161		
Skolavslutningar m.m.	75		
 Summa	 6717	 6665	
 Skolans val (lokalt jämknings- utrymme)	 475 ⁶	 410	

² För de nuvarande orienteringsämnena anges här den sammanlagda tiden. Dessa ämnen ges i dag dels tid som helt block på lågstadiet, dels tid för natur- resp. samhällsorientering på mellan- och högstadiet.

³ Tillval.

⁴ Här har tiden för fria aktiviteter angetts.

⁵ Barnkunskap ingår i regeringens förslag i flera andra ämnen.

⁶ Maximalt tillåten jämkning enligt nuvarande bestämmelser.

Inledning

Regeringens förslag till timplan ger kommunerna inflytande och därmed ansvar för hur den garanterade undervisningstiden skall disponeras, såväl mellan ämnen som inom och mellan olika årskurser i grundskolan. Kommunen beslutar därutöver också om eventuell ytterligare undervisningstid. De bedömningar som bör ligga till grund för beslut i timplanefrågor är i första hand en fråga för lärarna och rektorn. Det är professionella bedömningar, av de lokala behoven och av tillgänglig kompetens samt samråd med föräldrar och elever, som ger underlag för sådana beslut. För varje skola måste alltså en mer detaljerad lokal timplan bestämmas. Utifrån denna skall sedan schemaläggningen göras.

I det följande kommer sex exempel på olika lokala tillämpningar av timplanen att ges. Exempelen skall endast ses som illustrationer av de möjligheter som timplanen ger. De är enbart teoretiska konstruktioner och skall inte betraktas som rekommendationer.

Tiden i exemplen anges som timmar per årskurs. Dessa har i exemplen avrundats till hela timmar varför totalsumman inte alltid stämmer.

Exempel 1 - Hammarskolan

Ljushammar är ett gammalt brukssamhälle. Det är en liten ort med stor inflyttning av invandrare. Många av dessa arbetar på den enda större industrin som numera finns på orten. För att öka samhörigheten mellan invandrarelever och svenska elever har Hammarskolan valt att särskilt under de första åren satsa på en undervisning med hembygdsprofil. Ett viktigt komplement till profilen är en förstärkt religionsundervisning. Motiven för detta är bl.a. det stora behov av ökade kunskaper om vårt kristna kulturarv som lärarna upplever.

Lärarna utarbetar en modell för vilket innehåll som skall väljas och hur undervisningen skall organiseras. Skolledningen godkänner förslaget.

Den godkända modellen innehåller bl.a. följande inslag:

- Hur såg här ut för 50 år sedan, 100 år, 200 år, 300 år
- Dåtidens industrier
- Dåtidens invandrare
- Livet på det gamla bruket
 - hur bodde man, mäns och kvinnors arbetssituation, barnens situation, skolgång, kyrkans betydelse, fackföreningsrörelsens och nykterhetsrörelsens framväxt, effekter av ny teknik m.m.
- Ljushammarås betydelse för ortens utveckling
- Hur ser det ut i dag.

Lärarna fortsätter sedan arbetet med att utveckla profilen, såväl dess innehåll, som dess omfattning. Man väljer följande konstruktion.

Under de första fem åren läggs ett tema kallat Hembygden, till vilket tid och innehåll från ämnena samhällskunskap, historia, geografi, biologi, hemkunskap och teknik används. Utlagt per vecka får därmed temat Hembygden ca 1,5 timme under det första året och drygt 3 timmar under det femte skolåret. Viss jämkning av tid görs från de naturvetenskapliga ämnena till de samhällsvetenskapliga.

Hammarskolan

Ämne	År 1	2	3	4	5	6	7	8	9	Totalt
Bild	30	33	33	24	24	24	18	18	18	220
Musik	30	33	33	24	24	24	18	18	18	220
Slöjd			47	47	47	42	42	39	52	316
Hemkunskap					18	18	21	24		80
Idrott och hälsa	59	59	59	59	59	59	35	30	30	450
Svenska	193	193	193	223	223	178	98	98	93	1 490
Engelska	12	12	24	77	71	71	71	71	71	480
Matematik	83	101	107	104	104	104	102	101	101	906
Hembygden	53	101	116	125	131					525
Samhällskunskap						30	42	42	42	154
Historia						30	53	53	53	190
Geografi						24	36	36	36	131
Religionskunskap	18	18	21	24	24	24	24	24	27	202
Biologi						24	30	36	47	136
Fysik				12	12	12	24	36	36	131
Kemi				12	12	12	24	36	36	131
Teknik						18	24	36	36	113
Språkval						77	77	83	83	320
Elevers val	21	21	24	36	53	53	71	89	102	470
Totalt per år	498	570	656	765	801	822	808	866	879	

Exempel 2 - Fredriksbergsskolan

En alldeles vanlig skola har den alltid varit, Fredriksbergsskolan. En stabil lärarkår, gott skolklimat och eleverna trivs. Skolans lärare är nöjda med de resultat som skolan uppnår och tycker att det är naturligt att fortsätta att undervisa i huvudsak som tidigare. Flera av lärarna närmar sig pensionsåldern och menar att skolan kan avvakta med större förändringar tills nya lärare tar över.

Rektorn, som delar lärarnas bedömning, beslutar att fördela tiden för skolans val på ett sätt som gör förändringarna relativt små i jämförelse med timfördelningen i Lgr 80.

Fram t.o.m. det sjätte skolåret läggs undervisningen i både de samhällsvetenskapliga och de naturvetenskapliga ämnena samt tekniken upp i ett orienteringsämne. De olika ämnenas kursplaner tjänar som mål för vad eleverna bör kunna inom respektive ämne och som vägledning för lärarnas uppläggning av undervisningen.

Fr.o.m. det sjunde skolåret organiseras undervisningen i samhällskunskap, historia, geografi och religionskunskap som ett samhällsvetenskapligt område. Härigenom kan den ämnessamverkan fortsätta, som lärarna under flera års tid funnit vara värdefull för att ge eleverna sammanhang

och helhet. På liknande sätt planeras undervisningen i biologi, fysik och kemi som ett sammanhängande naturvetenskapligt undervisningsområde. Det nya ämnet teknik ges under de senare årskurserna egen tid bl.a. för att underlätta samverkan med hemkunskap under sjunde och åttonde året.

I årskurs 7 påbörjas också studierna i det andra främmande språket. Tiden till elevens personliga val har i detta exempel antagits fördela sig på praktiskt-estetiska ämnen och ett tredje främmande språk.

Prop. 1992/93:220
Bilaga D

Fredriksbergsskolan

Ämne	År 1	2	3	4	5	6	7	8	9	Totalt
Bild	36	30	30	24	24	24	18	18	18	220
Musik	36	30	30	24	24	24	30	30		225
Slöjd			47	53	59	59	59	42		320
Hemkunskap					24	18	40	42		123
Idrott och hälsa	59	71	71	59	59	59	47	47	47	522
Svenska	208	208	203	223	223	178	92	92	61	1 490
Engelska			47	77	71	71	71	71	71	480
Matematik	95	95	95	104	104	104	102	101	101	900
Orienteringsämne	107	154	136	148	148	184				878
Samhällsorientering							107	107	140	354
Naturorientering							71	107	119	297
Teknik							18	24	24	65
Språkval						104	107	110		320
Elevens val	21	21	24	36	53	53	59	61	142	470
Totalt per år	561	608	688	748	789	774	818	847	832	

Exempel 3 - Hagaskolan

I Hagaskolan finns ett par musiklärare som sedan flera år arbetat med körverksamhet för skolans elever. Vid skolvslutningar, luciatåg och examensfester är det självklart att någon av skolkörerna skall sjunga. Nu senast har eleverna skrivit och uppfört en musikal som blev en stor framgång. Musikalprojektet var möjligt att genomföra genom samarbete med den kommunala musikskolan, som stod för blåsensemblen och lånade ut instrument.

Nu växer efterfrågan på att få vara med i någon av körerna. Några elever vill ha hjälp med arrangemang till sin musikgrupp. På flera möten diskuteras frågan hur skolan skall kunna ta tillvara det stora intresse som finns bland eleverna och förslag kommer om att starta särskilda musikklasser. Dessutom är det flera föräldrar från andra delar av kommunen som väljer Hagaskolan just för dess duktiga musiklärare.

Tillfrågad av rektor gör musiklärarna en skiss över hur de skulle kunna tänka sig att organisera musikklasser, förslag till timfördelning och vilka resurser som i så fall skulle behövas. Viss instrumentalundervisning skulle kunna ske i samarbete med den kommunala musikskolan, som också dras in i förberedelserna.

Rektorn inser ganska snart att skolans egna resurser måste förstärkas. Bl.a. behöver man ytterligare en tjänst som musiklärare för att kunna arbeta med mindre grupper och ett nytt piano i samlingssalen. I en skrivelse till skolstyrelsen redovisar hon planerna på att i samarbete med kommunala musikskolan starta utvidgad musikundervisning i särskilda klasser samt de resurser detta ställer krav på. Skolstyrelsen behandlar frågan i samband med den årliga budgetberedningen och eftersom det ses som ett angeläget förslag tillstyrks det efter att skoldirektören visat att det var möjligt att genomföra genom en omprioritering av resurser.

På Hagaskolan utnyttjar rektorn det tidsutrymmet som timplanen ger för skolans val på en musikklass per årskurs. Den klassen får, om eleverna utnyttjar den tid de själva kan välja, härigenom musikundervisning under de fem första åren med 1,5-3,5 timmar per vecka, och med 3,5-5 timmar per vecka under de fyra senare åren. I tiden kan då ingå instrumentalundervisning, som kommunala musikskolan ansvarar för.

Hagaskolans uppläggning av sin musikklass ger mer tid för musikundervisning än flertalet av de försök med musikklasser som bedrivs. Omräknat i 40-minuterslektioner skulle musikklass eleverna i Hagaskolan kunna få 10 stadiesveckotimmar under lågstadiet, 15 under mellanstadiet och 20 under högstadiet. Den försöksverksamhet med musikklasser, som många kommuner nu driver, ger i allmänhet musikklass eleverna upp till 15 stadiesveckotimmar under mellanstadiet och 12 på högstadiet.

Hagaskolan

Ämne	År 1	2	3	4	5	6	7	8	9	Totalt
Bild	36	30	30	24	24	24	18	18	18	220
Musik	36	65	71	71	65	65	77	83	94	628
Slöjd			47	47	42	42	42			220
Hemkunskap					18	18	21	24		80
Idrott och hälsa	59	59	59	59	59	59	35	30	30	450
Svenska	208	208	208	223	223	178	83	83	78	1 490
Engelska	12	12	24	77	71	71	71	71	71	480
Matematik	95	95	95	104	104	104	102	101	101	900
Samhällskunskap	12	12	15	18	18	18	30	30	30	181
Historia	12	15	15	21	21	18	30	30	29	189
Geografi	12	15	15	21	21	18	24	24	24	172
Religionskunskap	12	12	15	18	18	18	24	24	24	163
Biologi	12	18	24	12	12	12	30	36	47	202
Fysik	12	12	12	12	12	12	24	36	36	166
Kemi	12	12	12	12	12	12	24	36	36	166
Teknik	12	12	12	12	12	12	24	36	36	166
Språkval						77	77	83	83	320
Elevens val	21	21	24	36	53	53	71	89	102	470
Totalt per år	561	596	676	765	783	810	805	831	838	

Exempel 4 - Sörängsskolan

Sörängsskolan är en grundskola med alla årskurser i en förort till Stockholm. Det är ett relativt nybyggt och invandrartätt område. Skolan

är bara några år gammal med stora och ändamålsenliga lokaler, men det finns redan tendenser till vandalisering och slitage. Skolan har en integrerad sexårsverksamhet i en s.k. barnskola och en integrerad skolbarnsomsorg.

Skolledningen konstaterade att såväl den nationella som lokala utvärderingar visade att skolans resultat låg under genomsnittet i landet. Speciellt var svenskkunskaperna hos de många invandrareleverna dåliga.

Skolledningen bestämde sig för göra en grundlig inventering av såväl skolans problem som dess möjligheter. I denna inventering drogs alla personalkategorier, såväl som elever och föräldrar in.

Man konstaterade tillsammans att behovet av en förbättrad svenskundervisning var stort och att många elever hade dåliga motionsvanor. På plussidan nämndes särskilt den engagerade personalkåren där många var lite besjälade av pionjärandan på en ny skola, bra lokaler, en väl fungerande skolbarnsomsorg och framför allt en vilja till utveckling.

Skolledningen förelade ungdoms- och utbildningsnämnden ett handlingsprogram vid dess majsammanträde 1994. Detta antogs av nämnden, som också gick med på att omprioritera vissa resurser så att Sörängsskolan fick ett mindre budgettillskott. Tillskottet skulle användas för att förbättra mathållningen i skolan.

Läsåret 1995/96 lade sedan skolledningen ut en timplan som innebar att större delen av resurserna för skolans val lades på en förstärkning av idrottsämnet, en mindre förstärkning av hemkunskap och en kraftig förstärkning av svenska. Eleverna uppmuntrades att i de egna valen välja hemspråk, vilket många elever också gjorde.

Entusiasmerade av alla diskussionerna på skolan och ivriga att få vara med i det nya tog en rad lärare initiativ till temaundervisning och samverkan. Som exempel kan nämnas att ett par klasslärare tillsammans med svenskläraren och bildläraren startade ett projekt där invandrarelever fick skriva berättelser om sina hemländer, som illustrerades på bildlektionerna. För högstadieleverna växte det ut till rena tvärvetenskapliga projekt som sträckte sig över svenska, geografi, samhällskunskap, bild m.fl. ämnen. Många egna val hamnade inom dessa projekt.

Sörängsskolan

Ämne	År 1	2	3	4	5	6	7	8	9	Totalt
Bild	36	30	30	24	24	24	18	18	18	220
Musik	36	30	30	24	24	24	18	18	18	220
Slöjd			47	47	47	47	42			231
Hemkunskap					30	30	27	24	24	134
Idrott och hälsa	59	77	77	71	71	71	53	53	53	587
Svenska	178	196	199	246	246	208	142	131	122	1 667
Engelska	21	21	36	77	71	71	71	71	71	510
Matematik	95	95	95	104	104	104	102	101	101	900
Samhällskunskap	12	12	15	18	18	18	30	30	30	181
Historia	12	15	15	21	21	18	30	30	29	189
Geografi	12	15	15	21	21	18	24	24	24	172
Religionskunskap	12	12	15	18	18	18	24	24	24	163
Biologi	12	18	24	12	12	12	30	36	47	202
Fysik	12	12	12	12	12	12	24	36	36	166
Kemi	12	12	12	12	12	12	24	36	36	166
Teknik	12	12	12	12	12	12	24	36	36	166
Språkval						77	77	83	83	320
Elevers val	42	42	42	47	47	47	59	71	72	470
Totalt per år	561	596	673	765	789	822	817	819	822	

Exempel 5 - Ytterstaskolan

På Ytterstaskolan, en äldre skola med undervisning i årskurserna 7-9, har sedan flera år funnits ett väl fungerande samarbete mellan lärarna i de naturvetenskapliga ämnena. En gemensam syn på undervisningen i dessa ämnen har utvecklats. Lärarna är mycket medvetna om att många elever, främst flickor, brukar tappa intresset för naturvetenskap och teknik i den senare delen av grundskolan. Sedan ett par år har man därför ett samarbete med klasslärarna på de skolor som utgör upptagningsområde. Detta samarbete har bland annat kommit till uttryck genom att eleverna redan i årskurs 3 fått möjlighet att nyttja de särskilda laborationssalarna vid Ytterstaskolan. Eleverna i årskurs 9 har också fungerat som handledare för sina yngre kamrater och själva, tillsammans med sin lärare, utarbetat olika stationssystem.

Rektor vid skolan gav, med anledning av de nya kursplanerna och den nya timplanen, denna lärargrupp i uppdrag att utarbeta ett förslag till hur de nya möjligheterna skulle kunna användas för att ytterligare utveckla och förstärka undervisningen i både naturvetenskap och teknik. Lärarna som uppfattade uppdraget som positivt gav sig i kast med uppgiften. Resultatet blev bifogade timplan och en lokal arbetsplan, i vilken särskilt perspektivet 1-9 och gruppens ambitioner vad avser utveckling av undervisningen lyfts fram. Arbetet presenterades för övriga lärare såväl vid Ytterstaskolan som vid de andra skolor som berördes. Efter en del diskussioner framträdde en stor enighet om att "i perspektiv av det allmänna behovet av förstärkt teknisk/naturvetenskaplig kompetens för att kunna delta i samhällslivet, men också för att öka intres-

set hos flickor och därmed bredda rekryteringsunderlaget till teknisk/naturvetenskaplig utbildning” satsa på att utveckla undervisningen i den föreslagna riktningen.

Prop. 1992/93:220
Bilaga D

Rektor beslutar därefter att tillämpa den föreslagna timplanen. I denna hade de naturvetenskapliga ämnena, under de första fem åren, integrerats i ett naturvetenskapligt ämnesblock med tonvikt på biologi. Under de fyra senare skolorn sker en uppdelning i biologi, fysik, kemi. Undervisningen vid skolan planeras så att de naturvetenskapliga ämnena sammanläggs i längre sammanhängande arbetspass. Därigenom kan de samverkande lärarna utan större svårigheter genomföra exkursioner och andra former av undersökningar utanför skolbyggnaderna. Alla elever ges dessutom möjlighet att, inom ramen för studie- och yrkesorienteringen, auskultera på NT-, Industri- och Elteletekniska programmet vid kommunens gymnasieskola. Ett särskilt program för att göra dessa auskultationer till positiva upplevelser för flickorna utarbetas i samarbete med lärarna vid gymnasieskolan.

Teknikämnet, som har starka beröringspunkter med bl.a. slöjd, hemkunskap och historia ges tid redan från andra året. Den tidiga starten motiveras främst med att man för att utveckla flickornas intresse för teknik måste påbörja undervisningen när deras spontana intresse för området är stort.

Ytterstaskolan

Ämne	År 1	2	3	4	5	6	7	8	9	Totalt
Bild	36	30	30	24	24	24	18	18	18	220
Musik	36	30	30	24	24	24	18	18	18	220
Slöjd			47	47	42	42	42			220
Hemkunskap					18	18	21	24		80
Idrott och hälsa	59	59	59	59	59	59	35	30	30	450
Svenska	208	208	208	223	223	178	83	83	78	1 490
Engelska	12	12	24	77	71	71	71	71	71	480
Matematik	95	95	95	104	104	104	102	101	101	900
Samhällskunskap	12	12	15	18	18	18	30	30	30	181
Historia	12	15	15	21	21	18	30	30	29	189
Geografi	12	15	15	21	21	21	24	24	24	175
Religionskunskap	12	12	15	18	18	18	24	24	24	163
Naturorientering	47	71	83	71	77					350
Biologi						45	47	53	59	205
Fysik						21	47	53	59	181
Kemi						20	47	53	59	180
Teknik		18	18	24	24	24	24	24	36	190
Språkval						77	77	83	83	320
Elevers val	21	21	24	36	53	53	71	89	102	470
Totalt per år	561	596	676	765	795	833	810	807	821	

Exempel 6 - Axviksskolan

Axviksskolan har undervisning i alla årskurser och är belägen i närheten av havet. Varje skola skall senast i maj till skolstyrelsen redovisa sin lokala arbetsplan tillsammans med uppgifter om hur skolan avser att

fördela undervisningstiden. Rektorn skall enligt kommunens skolplan fatta beslut efter samråd med lärare, elever och föräldrar.

Prop. 1992/93:220
Bilaga D

I de diskussioner, som förs med anledning av kommunens beslut, fastnar man vid Axviksskolan för att betona miljöfrågorna. Huvudargumentet är att man ser möjligheter i att bygga på elevernas intresse och engagemang i miljöfrågor bland annat för att skapa en stark motivation för skolarbetet. Kollegiet ser också miljöfrågorna som mycket centrala och vill förstärka undervisningen i dessa frågor i syfte att ge eleverna bättre handlingsberedskap inför deras fortsatta liv.

I den lokala arbetsplanen, efter diskussioner bland lärarna och med elever och föräldrar, fastställer rektor därför den föreslagna inriktningen. Under de första 6 åren sker undervisningen i ett orienteringsämne bestående av geografi, historia, samhällskunskap, religionskunskap, biologi, fysik, kemi och teknik. Genom att utnyttja de möjligheter till omfördelning som skolans val ger, tillsammans med bidrag från främst de naturvetenskapliga ämnena skapas ett genomgående tema under hela skoltiden - strimman - som benämns miljö. Denna tidsfördelning beslutas av rektorn efter förslag från lärarna. Målen för detta tema hämtas ur kursplanerna för biologi, fysik, kemi, teknik och samhällskunskap. Arbetslaget som har ansvar för strimman består dock av representanter också för bl.a. hemkunskap. På detta sätt försäkras man sig om att undervisningen i de olika ämnena planeras så att samverkan kan ske.

Rektorn beslutar också att avsätta resurser för att under två år särskilt följa den valda uppläggningsen. Framförallt syftar utvärderingen, som görs av en utomstående utvärderare, till att säkerställa att kursplanernas mål i respektive ämne uppnås.

Axviksskolan

Ämne	År 1	2	3	4	5	6	7	8	9	Totalt
Bild	36	30	30	24	24	24	18	18	18	220
Musik	36	30	30	24	24	24	18	18	18	220
Slöjd			47	47	42	42	42			220
Hemkunskap					18	18	21	24		80
Idrott och hälsa	59	59	59	59	59	59	35	30	30	450
Svenska	208	208	208	223	223	178	83	83	78	1 490
Engelska	12	12	24	77	71	71	71	71	71	480
Matematik	95	95	95	104	104	104	102	101	101	900
Orienteringsämne	95	107	119	125	125	119				688
Samhällskunskap							30	30	30	89
Historia							30	30	29	88
Geografi							24	24	24	71
Religionskunskap							24	24	23	71
Biologi							36	42	53	131
Fysik							24	36	36	95
Kemi							24	36	36	95
Teknik							24	36	36	95
Miljö-strimma		36	42	47	53	53	53	53	53	392
Elevers val	21	21	24	36	53	53	71	89	102	470
Språkval						77	77	83	83	320
Totalt per år	561	596	676	765	795	822	805	825	820	

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 19 maj 1993

Närvarande: statsministern Bildt, ordförande, och statsråden B. Westerberg, Friggebo, Hörnlund, Olsson, Svensson, af Ugglas, Dinkelspiel, Hellsvik, Wibble, Björck, Davidsson, Könberg, Odell, P. Westerberg, Ask.

Statsrådet Ask anmäler fråga om *en ny läroplan och ett nytt betygssystem för grundskolan, sameskolan, specialskolan och den obligatoriska särskolan*

Regeringen besutar att genom proposition lämna förslag till riksdagen om en ny läroplan och ett nytt betygssystem för grundskolan, sameskolan, specialskolan och den obligatoriska särskolan i enlighet med bilagan till detta protokoll.

Ur protokollet

Propositionens huvudsakliga innehåll	1
1 Ärendet och dess beredning	3
2 Allmänna utgångspunkter	4
2.1 Skolan i en föränderlig värld	
- Förändringar i skolans närhet och omvärld	4
2.2 Skolans roll och uppgifter	11
2.3 Skolutvecklingen under 1980-talet	22
3 Överväganden och förslag	29
3.1 Läroplanen - struktur och inriktning	29
3.2 Läroplanen - mål och riktlinjer	38
3.3 Kursplanerna - struktur	48
3.4 Kursplanerna - innehåll	53
3.5 Timplanen - struktur och innehåll	63
3.6 Ett mål- och kunskapsrelaterat betygssystem	72
3.6.1 Riktlinjer för ett mål- och kunskapsrelaterat betygssystem	73
3.6.2 Betyg och prov	81
3.6.3 Komplettering	84
3.6.4 Fristående skolor	84
3.6.5 Skolans resultatansvar	85
3.7 Övriga ändringar i skollagen	86
4 Ikraftträdande och genomförande	87
5 Upprättat lagförslag	94
6 Specialmotivering	94
7 Ärendet till riksdagen	97
Propositionens lagförslag	98
Bilaga A Arbetsgruppens förslag till läroplan för grundskolan, specialskolan och den obligatoriska särskolan	102
Bilaga B Exempel på betygskriterier	117
Bilaga C Jämförelse med Lgr 80	122
Bilaga D Exempel på lokala timplaner	124
Utdrag ur regeringsprotokollet 1993-05-19	132

Sammanfattning av Läroplanskommitténs betänkande (SOU 1992:94) Skola för bildning

Prop. 1992/93:220
Prop. 1992/93:250
Bilaga 1

Uppdraget

Läroplanskommittén har främst haft till uppgift att utarbeta förslag till läroplaner för grundskolan, gymnasieskolan och komvux samt till timplan och kursplaner för grundskolan. Vidare har den haft att utarbeta förslag till utgångspunkter för den skolförberedande verksamheten och förslag till förstärkt undervisning i svenska och språk i de olika skolformerna. Kommittén har även haft vissa andra uppdrag som rör den gymnasiala utbildningen.

Bakgrund och motiv

Ett läroplansarbete handlar ytterst om frågor kring utbildningens grund och vad ett offentligt skolväsende kan göra och skall göra. Det handlar också om bildning i dess djupaste och vidaste mening.

Utifrån detta har kommittén haft följande frågor som utgångspunkter för sitt arbete.

- Vilka uppgifter blir viktiga och möjliga för skolan att ha i framtiden?
- Vilka mål skall skolan ha och hur skall de utformas?
- Vilket innehåll skall väljas ut för lärande och hur skall det organiseras?
- Vad skall styras nationellt och vilken frihet skall finnas lokalt?

Arbetet med en ny läroplan kan aldrig ske förutsättningslöst. Nu gällande läroplaner och den utbildningsdiskussion som pågår inom och utom landets gränser måste utgöra en utgångspunkt. Hänsyn måste också tas till hur ansvaret för skolans utveckling nu är fördelat mellan politiker och professionella, mellan stat och kommun. Hänsyn måste vidare tas till behovet av att säkerställa en likvärdig och kvalitativt god utbildning över hela landet och att samtidigt ge utrymme för en lokal och individuell valfrihet. Andra viktiga utgångspunkter är den övergripande struktur som beslutade reformer utgör, de förändringar som skett och sker i skolans omvärld liksom aktuell forskning om kunskap och lärande.

Läroplaner och skolans uppgifter

Läroplaner är viktiga i ett pluralistiskt samhälle för att fastställa och legitimera såväl skolans värdegrund som urvalet och organisationen av innehållet i skolan. En läroplan måste sålunda innehålla både värden och mål. I skollagen anges de grundläggande värden som skall gälla för det offentliga skolväsendet: lika tillgång till utbildning, likvärdig utbildning, grundläggande demokratiska värderingar, varje människas egenvärde,

respekt för vår gemensamma miljö. Sådana värden, som även kommer till uttryck i bl.a. grundlagen, i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna och i FN:s konvention om barnets rättigheter, kan kallas oförfärliga, genom att de i en given kulturkrets gäller under alla omständigheter. De kan aldrig sättas ur spel, även om de under vissa omständigheter kan te sig opraktiska, ekonomiska eller onyttiga.

Mål anger däremot sådant som skall uppnås eller eftersträvas. Målen i läroplanen, och i kursplanerna, skall inte sätta ett tak för kunskapsutvecklingen. Utöver värden och mål skall läroplanen innehålla riktlinjer för arbetet i skolan. Riktlinjerna avser rättesnören eller principer för arbetet i skolan.

I Sverige har läroplans- och kursplanearbete länge betraktats som en angelägenhet för politiker, administratörer och ämnesexperter. De som är verksamma i skolan har förväntats "förverkliga" läroplanen. En konsekvens av den förändrade styrningen av det offentliga skolväsendet och av de nya möjligheterna att etablera fristående skolor är att skolans personal fått ett större ansvar för hur stoff väljs ut och organiseras och för val av arbetssätt och metoder. Lärare och elever får anledning att arbeta med frågor som tidigare i hög grad sköts av den centrala skoladministrationen och läromedelsförlagen.

Den förändrade styrningen ger förnyad aktualitet också åt frågan om likvärdighet och valfrihet. Likvärdighet har varit ett centralt begrepp för utvecklingen av svensk skola, och har motiverat en lång rad av statliga insatser för att styra den svenska skolan. Frågan om valfrihet har emellertid också varit central i diskussionen om skolan och har under årens lopp tagit sig olika uttryck. De gångna årens erfarenheter visar att frågor om likvärdighet och valfrihet är lika viktiga som någonsin tidigare.

Den obligatoriska skolan skall ge alla barn och ungdomar en gemensam grund att stå på, men möjligheterna att på lokalt och enskilt initiativ utforma en skola som präglas av rik mångfald och variation måste också säkerställas. Förslagen till nya måldokument måste därför utformas så att nationell likvärdighet bevaras och att utrymme finns för lokal och individuell frihet.

"Kunskap och färdigheter" och "fostran" har ansetts som skolans huvuduppgifter i nästan alla styrdokument för skolan. Dessa uppgifter har ibland ställts mot varandra, men motsättningen dem emellan är skenbar. All undervisning innebär fostran i någon mening. Bakom detta ryms emellertid frågor som en större läroplansförändring väcker och som varje tid måste ge sina svar på. Några exempel på sådana frågor är: Vilka uppgifter för skolan är viktiga och möjliga i framtiden? Vilka mål skall skolan ha och vilket innehåll skall väljas ut? Vilken frihet skall finnas? De grundläggande frågorna kring undervisningens mål och hur dessa skall förverkligas måste ställas och besvaras av alla verksamma i skolan. Läroplanerna ger inga färdiga svar.

Varje skolsystem och läroplan bygger på vissa bestämda föreställningar om människans förmåga och möjligheter att lära. Varje tidsepok har

sina dominerande föreställningar om vad som är meningsfullt att lära och vad lärande är. Olika bildningstraditioner, inklusive våra inhemska är därför en viktig plattform när frågorna skall besvaras. Frågan om vad bildning i vår tid är, måste ställas i relation till det konkreta arbetets förutsättningar och villkor. Med varje genomgripande läroplansförändring aktualiseras den klassiska bildningsfrågan och därmed frågor kring vad ett offentligt utbildningsväsende kan göra och vilken roll det skall ha. Frågorna kan aldrig ges ett enkelt svar eftersom framtiden inte kan förutsägas. Frågorna måste dock ställas då de markerar att skolan inte kan nöja sig med att verkställa nuets krav. Skolans bildningsarbete måste snarare bygga på seklers samlade erfarenheter. Detta handlar dock inte om att söka återskapa något som funnits tidigare. En skola för alla, där bildningsarbetet är huvudsak, har aldrig funnits.

Kunskaper och lärande

Varje skolsystem och varje läroplan bygger på föreställningar om vad kunskap är och hur lärande sker. I ett system där staten endast skall ange mål för och inriktning av skolverksamheten blir det än viktigare att i läroplansarbetet redovisa en uppfattning om kunskap och lärande. Mål- och resultatstyrning ställer krav på tydliga nationella beskrivningar av vilka kunskaper eleverna skall utveckla och detta förutsätter i sin tur en kvalificerad kunskapsdiskussion bland skolledare, lärare och elever på de lokala skolorterna.

Som grund för förslagen om vilka slags kunskaper det är skolans uppgift att förmedla redovisas en uppfattning om kunskap och lärande med utgångspunkt i aktuell forskning.

Det är framför allt tre aspekter av kunskap, vars betydelse kommit alltmer i fokus under de senaste decennierna. Den första är kunskapens konstruktiva aspekt. Detta innebär att kunskap inte är en avbildning av världen, utan ett sätt att göra världen begriplig. Kunskaper utvecklas i ett växelspel mellan vad man vill uppnå, den kunskap man redan har, problem man upplever med utgångspunkt i denna samt de erfarenheter man gör. Den andra aspekten på kunskap är den kontextuella. Kunskap är beroende av sitt sammanhang, vilket utgör den grund mot vilken kunskapen blir begriplig. Den tredje är kunskapens funktionella, eller instrumentella, aspekt dvs. kunskap som redskap.

Det finns kunskaper av olika slag. Man kan t.ex. veta att saker förhåller sig på vissa sätt, man kan veta hur något skall göras och kunna göra det, man kan förstå sammanhang och innebörder och man kan handla med gott omdöme. Fyra olika kunskapsformer diskuteras i betänkandet; fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet. Det måste finnas en balans mellan dessa kunskapsformer eftersom de kompletterar varandra och utgör varandras förutsättningar.

Kommittén ger vidare en redovisning av hur inlärningsforskningen bidragit till en förändrad förståelse av individers lärande. Förändringen kan beskrivas i tre steg, nämligen lärande som

- införlivande av yttre kunskaper
- förståelse utifrån elevens utvecklingsnivå
- ett samspel mellan individ och miljö.

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 1

Människans förståelse och tänkande är inte något enbart mentalt. Det är alltid något som skall förstås av någon i ett sammanhang. Detta sammanhang är såväl språkligt som praktiskt. Det är genom interaktion med andra människor såväl som med den fysiska omgivningen som individen lär sig.

Med utgångspunkt i den forskningsgenomgång som kommittén gjort kan skolans kunskapsuppgift inte enkelt reduceras till en fråga om urval av kunskaper att förmedla. Kunskaper kan inte betraktas som färdiga produkter, som kan förstås isolerade från de sammanhang där de utvecklades. På samma sätt påverkas elevernas kunskapsutveckling av hur skolans verksamhet är organiserad. Skolan måste erbjuda ett socialt sammanhang där elevernas "kunskapande" blir meningsfullt. Eleverna måste tillägna sig begrepp och strukturer från olika ämnesområden på ett sätt så att de kan fungera som intellektuella verktyg.

I skolan skall det finnas en balans mellan praktiska och teoretiska kunskaper. Genom reflektion över praktiska erfarenheter och genom praktisk erfarenhet av teoretiskt arbete utvecklas förmågan till tänkande och reflektion. Härigenom läggs en första grund för utveckling av ett vetenskapligt sätt att arbeta och tänka. I det kunskapande arbetet ingår också kreativa, estetiska och etiska dimensioner.

Genomgången av begreppen kunskap och lärande mynnar ut i en diskussion om de kunskaper skolan skall förmedla, samt hur detta kan komma till uttryck i läro- och kursplaner.

Skolan och omvärldsförändringarna

Frågor om urval och organisation av kunskap behandlas med utgångspunkt i de förändringar som aktualiserats främst sedan de nu gällande läroplanerna utformades. Förändringar både i och utanför skolan, i Sverige såväl som i det övriga Europa och världen ställer successivt nya krav riktade mot skolan. Kraven måste noggrant prövas i relation till de huvuduppgifter det offentliga skolväsendet har och till den ansvarsfördelning som nu gäller på skolområdet. I fokus står därmed de urvalsfrågor som är knutna till vad som nationellt skall anges och vad som är föremål för lokala beslut och överväganden.

Barns och ungdomars livsvärldar påverkas av strukturen hos och rollfördelningen mellan familj, skola och samhället i övrigt. Skolans roll och betydelse har ökat samtidigt som den både som informationsförmedlare och normskapare utsätts för konkurrens på ett annat sätt än tidigare. Skolans, främst då grundskolans, samverkan med hemmen måste utvecklas. Skolan som en trygg, utvecklande och socialt fostrande plats måste samtidigt betonas. Skolans verksamhet skall bygga på och har som en viktig uppgift att förmedla och stärka grundläggande demo-

kratiska och etiska värden. En viktig förutsättning för detta är att elevernas personliga ansvar och inflytande i skolan stärks.

Den pågående internationaliseringen ställer skolan inför delvis nya uppgifter. Detta har konsekvenser såväl för de nationella styrdokumenten som för det lokala arbetet i skolan. Utbildningen i främmande språk behöver förstärkas. Skolans uppgift att förmedla centrala delar av vårt kulturarv får ny aktualitet som grund för internationell samverkan och för förståelse och respekt för andra folks kultur och värdegrund. Skolan präglas av en allt större mångkulturalitet som i sig kan utveckla kulturell medvetenhet och bidra till att skilda kulturmönster och språk som representeras i skolan, ses som en tillgång. Kontakter med skolor i andra länder samt utbildningsutbyte av skilda slag skall aktivt främjas. Internationell samverkan, t.ex. i form av överenskommelser och konventioner, är viktig att stödja och sprida kännedom om inom skolans värld.

Det medialt präglade samhället skapar nya villkor för opinionsbildning och bidrar till framväxten av olika ungdomskulturer. För att få överblick i informationsflödet, förstå sin omgivning och sin egen tid och ta ställning till öppna och dolda budskap, behövs förmåga att kunna sova och kritiskt granska samt att kunna tolka ord och bild – läsa det visuella språket. Det är förmågor som skolan bör utveckla genom att låta eleverna använda sig av moderna hjälpmedel som datorer, video m.m. Det är mer fråga om att använda sig av nya hjälpmedel och tillgänglig teknik än att göra dessa till ett innehåll i skolan. Informations- teknologins utveckling ger nya förutsättningar för bl.a. tillgång till nya kunskapskällor för kontakter mellan skolor och även för lärarfortbildning.

Omsorgen om den gemensamma miljön, lokalt och nationellt såväl som internationellt, förutsätter grundläggande kunskaper om centrala sammanhang såsom resursförbrukning, kretslopp och ekologiska system. Konsekvenser av materiell konsumtion och levnadsvanor måste bli klara för alla, engagemang och uppfinningsrikedom krävs för ett bemästrande av miljöproblemen. Miljökunskap behöver i grundskolan få en fast ämnesförankring samtidigt som samverkan mellan ämnen är väsentlig.

Utvecklingen i samhället innesluter ökade krav på medborgerligt inflytande och att kunna välja mellan alternativ. Skolan har en viktig roll i att ge medborgerlig bildning. Detta innebär bl.a. att kunna, vilja och våga använda det talade och skrivna språket, ha förmåga till kritisk granskning och att kunna möta och värdera argument. Det innebär också en vana att fungera i demokratiska former och en delaktighet i vårt kulturarv i vid mening. Kraven på inflytande och eget ansvar ställs också alltmer i arbetslivet, där människors kompetens, förmåga att värdera kompetens samt kommunikations- och samarbetsförmåga accentueras. Förändringar i ungdomars villkor och i arbetslivet innebär att arbetslivsorientering och studie- och yrkesorientering även fortsättningsvis måste vara en del av skolans verksamhet, men formerna för bl.a. den

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 1

praktiska arbetslivsorienteringen i grundskolan skall främst vara föremål för lokalt bestämmande.

Förståelsen av förändringar som sker i omvärlden och även förståelsen av kunskapens förändring, kräver ett historiskt perspektiv inte bara i ämnen inriktade på samhällets utveckling utan i all undervisning.

De etiska grundfrågorna har alltid varit närvarande men de aktualiseras på nya sätt genom internationalisering, teknologisk utveckling och andra förändringar i samhället. Etiska perspektiv skall läggas i undervisningen i många ämnen. Genom att tas upp i naturliga sammanhang, både i skolans vardagshändelser och som en aspekt av kunskapens konsekvenser, skapas förutsättningar för utveckling av elevernas medvetna personliga ställningstaganden och för att de kan grunda dessa på såväl värderingar som kunskaper.

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 1

Måldokumentet och styrsystemet

Den beslutade ansvarsfördelningen för skolan innebär en tydligare fördelning av ansvaret mellan den nationella och den lokala nivån och mellan dem som skall besluta om verksamhetens mål och inriktning (politiker) och dem som skall arbeta för förverkligandet (främst lärare och skolledare). Detta ställer nya krav på styrdokumentens form och funktion. Det ställer också krav på de instrument som måste utvecklas för att nationellt följa och utvärdera skolans verksamhet och för vilka Statens skolverk har ett ansvar.

Mål- och resultatorientering innebär att skolans verksamhet inte behöver eller skall styras främst genom regler och föreskrifter utan genom de nationellt uppsatta målen. Lärare, skolledare och elever skall omforma de mål som anges på nationell nivå till undervisningsmål på den egna skolan och på det sättet utforma sin lokala arbetsplan. Genom detta och det större utrymme som skall finnas lokalt att bestämma vägarna och medlen för att nå målen kan en slags deltagande målstyrning åstadkommas. Graden av måluppfyllelse skall sedan avgöras genom de utvärderingsinsatser som utvecklas nationellt och lokalt. Utvärderingen skall ge signaler tillbaka till beslutsfattarna om var något behöver förbättras och var resurser skall sättas in.

Elevers och föräldrars delaktighet och inflytande över elevernas skolgång yttrar sig bl.a. i rätten att välja skola och inriktning på utbildningen. Därutöver är möjligheten för elever att inom ramen för en utbildning göra individuella val en viktig form av inflytande som bör stärkas. Men också läroplanernas och kursplanernas form och inriktning har stor betydelse för möjligheterna lokalt att komma överens om hur man skall arbeta och vilket konkret innehåll undervisningen skall ha. Målen som anges nationellt måste vara tydliga i sin inriktning men samtidigt lämna ett friutrymme för den lokala nivån.

Läroplan har i svenskt språkbruk i regel avsett ett dokument som innesluter såväl övergripande mål och riktlinjer som timplaner och kursplaner. I våra direktiv anges att läroplanerna skall innehålla övergripande

de mål och riktlinjer för utbildningen i landet medan kursplaner och timplaner skall vara särskilda dokument. När vi fortsättningsvis talar om läroplan avser vi alltså endast övergripande mål och riktlinjer. Detta ligger också närmare det synsätt som alltmer vinner internationell terräng.

De nationellt fastställda målen föreslås vara av två principiellt skilda slag. "Strävansmål" är sådana mål som man skall sträva mot och arbeta efter. De skall styra inriktningen av arbetet i skolan. Strävansmålen är vida och högt ställda och meningen är inte att de skall kunna uppnås helt, men de skall vara utgångspunkter för undervisningen. De skall spegla de möjligheter till utveckling som finns i skolan och de skall ge stöd för den lokala urvalsdiskussionen. Till skillnad från strävansmål anger "uppnåendemål" de kunskaper alla elever skall garanteras att få i grundskolan. Sådana mål skall vara en grund för utvärdering, lokalt och nationellt, och ge signaler om hur långt eleverna har nått i sin kunskapsutveckling och om resurser av olika slag behöver omfördelas. Kursplanerna för grundskolan föreslås därför innehålla sådana uppnåendemål som avser slutet av det femte resp. det nionde skolåret.

Läroplaner och kursplaner skall således lämna ett friutrymme för en professionell lokal utveckling av skolan utan att den nationella likvärdigheten äventyras. Samma principer skall gälla den timplan som nationellt fastställs för skolan. Timplanen skall främst utgöra en grund för vilka resurser kommunen minst måste avsätta för undervisning och ange en minsta garanterad tid för bl.a. de för alla elever obligatoriska ämnena. Till styrdokumentet på lokal nivå hör skolplanen som fastställs av kommunfullmäktige. Den anger bl.a. vilka resurser kommunen anslår för att de nationella målen skall nås och hur det kommunala skolväsendet skall utvecklas.

Samverkan med förskola och skolbarnsomsorg

För att skolan skall kunna erbjuda en så trygg och utvecklande miljö som möjligt är det viktigt att skolan har ett nära och förtroendefullt samarbete med förskola och skolbarnsomsorg. Samarbetet med förskolan skall främst sikta till att utveckla en skolförberedande verksamhet som skapar kontinuitet för barnen och underlättar skolstarten. Genom en samverkan mellan skola och skolbarnsomsorg kan man inom de olika verksamheterna skapa optimala förutsättningar för barnets allsidiga utveckling och lärande. Skolan skall ta sin del av ansvaret för att en samverkan kommer till stånd. Förutsättningarna för samverkan har väsentligt underlättats av att kommunerna fått rätt att fritt organisera sina nämnder.

Den viktigaste förutsättningen för ett gott samarbete mellan skola, förskola och skolbarnsomsorg är att samverkan mellan de olika personalgrupperna bygger på en ömsesidig respekt för varandras yrkeskunskande. Det handlar inte om en sammanvävning av roller och uppgifter utan om en nära kommunikation för att skapa gemensamma synsätt

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 1

och lösa gemensamma problem. Betydelsen av en sådan samverkan bör avspeglas både i grundskolans läroplan och i pedagogiska program för förskola och fritidshem. För skolans del bör såväl rektors som lärares ansvar framgå. Hur samarbetet skall formas och underlättas liksom frågor om ändamålsenlig lokalplanering och gemensam fortbildning ligger på kommunal nivå att besluta om. Barnets behov av kontinuitet, trygghet och allsidig stimulans måste stå i förgrunden. Detta skall speglas i läroplanen.

Prop. 1992/93:220
Prop. 1992/93:250
Bilaga 1

Förslag

Läroplaner

Kraven på en läroplan är att den skall svara på frågor om vilka värden utbildningen skall vila på och vilken slags kunskap som skall väljas ut för lärande. Den skall ange vilket kulturarv i vid mening som skall överföras från en generation till nästa och hur skolan skall förbereda för en omvärld i förändring. Den skall också klargöra ansvarsfördelningen mellan olika inblandade aktörer och hur ansvaret skall utövas.

Läroplanen skall ange de nationella målen, men den skall, till skillnad från tidigare, inte ge anvisningar om hur målen skall nås, dvs. val av stoff, arbetssätt och arbetsmetod. Detta innebär inte att urvalsfrågan helt läggs över på lokal nivå. I stället ökar kraven på att de nationellt fastställda målen skall vara tydliga och kunna utgöra en grund för lokala prioriteringar. Samtidigt ges inflytande och ansvar till lärare och rektorer att utforma verksamhetsmål och undervisningsmål i linje med de nationella målen och att i det praktiska arbetet verka för att nå dem.

Kommitténs betänkande i sin helhet kan ses som en kommentar till läroplanerna.

Kommitténs läroplansförslag innefattar skolans värdegrund och uppgifter, nationella utbildningsmål samt väsentliga riktlinjer för arbetet i skolan, för skolans samarbete med hemmen samt för samverkan med förskola, gymnasieskola m.m.

Det svenska skolväsendet vilar på grundläggande demokratiska värden som historiskt vuxit fram och fått förankring i vårt land. Våra förslag bygger liksom nuvarande läroplaner på denna grund. Förslagen till läroplan för grundskolan respektive gymnasieskolan och komvux har stora likheter. Grundläggande värden samt övergripande mål och riktlinjer är i huvudsak gemensamma för de olika skolformerna. Det som skiljer skolformerna åt, deras olika uppdrag, målgrupper, elevernas ålder m.m., kommer främst fram i andra måldokument samt genom hur man på lokal nivå organiserar verksamheten.

Vi lägger förslag till läroplan för grundskolan och till en gemensam läroplan för gymnasieskolan och komvux. Våra läroplansförslag skiljer sig från tidigare läroplaner främst genom att de har en annan uppbyggnad och form. De främsta skillnaderna är att våra förslag till läroplaner generellt har ett mindre omfång, är mer koncentrerade, skiljer mellan

värden, mål och riktlinjer, inte har anvisningar om arbetssätt, arbetsformer m.m. utan endast väsentliga riktlinjer samt har tydliga adressater.

Målen är i läroplansförslagen disponerade i några områden. Gemensamma områden i de båda läroplanerna är Kunskaper och färdigheter, Normer och värden samt Elevernas ansvar och inflytande. Målen uttrycks i ett elevperspektiv; det är elevens kunskapsutveckling som är utgångspunkten. Till målen är också knutna riktlinjer där lärarens och skolpersonalens skyldigheter anges. I ett särskilt avsnitt ges riktlinjer för rektor.

I läroplanen används, så som vi tidigare redovisat, två typer av mål; strävansmål som skolan skall arbeta mot och sträva efter och, under avsnittet Kunskaper och färdigheter, uppnåendemål som uttrycker vad varje elev minst skall ha med sig när hon eller han lämnar grundskolan. Det är skolhuvudmannens och skolans ansvar att verksamheten inriktas mot de nationella strävansmålen och att alla elever når de angivna uppnåendemålen.

I läroplanernas riktlinjer anges lärarens respektive skolpersonalens ansvar. Läroplanen uttrycker därför vad läraren skall, vad all personal skall respektive vad rektor särskilt skall ansvara för. I och med att det läggs ansvar på någon kan också ansvaret utkrävas. Skolpersonal, elever, föräldrar, politiker vet vem som är ansvarig.

Eftersom vi dels skapar vissa nya begrepp, dels använder etablerade begrepp med delvis nya innebörder föreslår vi också att vissa definitioner m.m. läggs som bilaga 1 till läroplanen. Vi föreslår också att som bilaga 2 till läroplanen skall förtecknas internationella konventioner och andra överenskommelser som Sverige förbundit sig att verka för på utbildningens område och som det ankommer på lärare och rektor att beakta.

Kursplaner för grundskolan

Vi har enligt våra direktiv i uppdrag att för grundskolan lämna färdiga kursplaneförslag i svenska, matematik och musik och förslag till huvudsakligt innehåll i övriga ämnen senast den 1 september. Färdiga kursplaneförslag i övriga ämnen skall redovisas senast den 30 december 1992.

Det är främst genom undervisningen i ämnena som skolans övergripande mål skall nås. Läroplanen är därför en av de viktigaste utgångspunkterna för kursplanerna i olika ämnen. Inte bara läroplanens utan också kursplanernas roll förändras vid övergång till en mål- och resultatorienterad styrning. Kursplanerna skall enligt vårt förslag ge svar på frågor om varför man läser ämnet, vad ämnets roll är i förhållande till läroplanens mål och vad skolämnet består i. De skall ange centrala kunskaper, uttryckta i t.ex. förståelse, färdighet och erfarenhet, som eleverna skall uppnå i ett visst ämne och därvid skapa förutsättningar för nationell likvärdighet. Samtidigt skall de lämna ett utvecklingsmässigt frirum till lärare och elever. De skall vara utvärderingsbara både i ett nationellt och ett individuellt perspektiv.

Målen i kursplanerna är liksom i läroplanen av två slag, strävansmål och uppnåendemål. Det som skall styra undervisningen är, förutom strävansmålen, det som anges om ämnets kärna och de centrala perspektiv ämnet bygger på. Uppnåendemålen anger vad eleverna minst skall ha nått i slutet av det femte resp. nionde skolåret.

Strävansmålen utformning innebär således att det finns utrymme inom kursplanens ram för både den fördjupning eller breddning i ett ämne som eleverna vill göra inom sitt fria val och den profil skolan väljer inom sitt disponibla timutrymme.

Utifrån läroplanens och kursplanens mål skall lärare och elever formulera sina undervisningsmål, välja konkret innehåll, metoder och arbetsformer. Eleverna skall med ökande mognad ha ett allt större inflytande i denna process. Kursplanerna kommer inte att ge anvisningar om hur detta skall gå till och inte ange några vägar till målen. De kan därigenom komma att uppfattas som torftiga jämfört med tidigare kursplaner. Det ligger inom Skolverkets generella uppdrag att via kommentarer och referensmaterial kring bl.a. olika ämnen stödja utvecklingen i skolan och på så sätt bidra till att underlätta skolornas övergång till en mer målstyrd verksamhet. I bilaga 7 till detta betänkande ger vi ett exempel på kommentarer.

Vår ambition har inte varit att göra kursplanerna formmässigt enhetliga. Detta skulle vara att göra våld på ämnenas karaktär. Vi har valt att ha en i huvudsak enhetlig disposition, men inom den ramen har lämnats stort utrymme för anpassning till respektive ämne. Punkt 2 nedan kan exempelvis ha olika rubriker beroende på ämne.

Kursplanerna har en inledande text där ämnets syfte och roll i förhållande till skolans allmänna mål beskrivs, och där ämnet sätts in i sitt sammanhang. Kursplanen är sedan uppdelad i fyra huvudområden:

1. Mål för ämnet
2. Ämnets uppbyggnad, "väsen" eller struktur
3. Mål som skall ha uppnåtts vid slutet av femte årskursen
4. Mål som skall ha uppnåtts vid grundskolans slut.

Målen för ämnet är uttryckta i vad eleven skall kunna, behärska, ha insikt i, utveckla etc.

De uttrycker vad skolan skall sträva efter och arbeta mot och de anger inriktningen på arbetet i skolan. I ett målorienterat system kan inte ämnet definieras genom sitt innehåll i meningen det stoff eller de moment som skall behandlas. I stället beskrivs ämnets kärna eller karaktär genom exempelvis ämnets centrala begrepp, teorier, frågeställningar, perspektiv, aspekter, kunskapsområden etc. Denna ämnets struktur ser olika ut i olika ämnen och beskrivs också på skilda sätt. Mål och struktur kan sägas tillsammans definiera ämnet som skolämne på den nivå som kursplanen gäller.

Uppnåendemålen i kursplanen anger vad varje elev minst skall ha uppnått i ämnet. Alla elever kan inte komma lika långt, men i en obligatorisk skola skall alla garanteras en miniminivå. Målen för vad eleverna minst skall ha nått vid slutet av det femte skolåret avses vara en sorts

kontrollstation. Även om eleverna utvecklas olika snabbt, även om en del börjar skolan vid 6 års ålder och andra vid 7 bör det finnas en avstämningsspunkt där en samlad och allsidig bedömning av elevens kunskaper och utveckling sker. Det skall vara lärarens skyldighet att göra en sådan bedömning med utgångspunkt i kursplanens mål och att också analysera orsakerna till eventuella kunskapsbrister hos eleverna. Rektor skall få del av dessa bedömningar så att de kan ligga till grund för hur man lokalt fördelar resurser och planerar för eleverna fortsatta utbildning.

Denna avstämning får inte likställas med en traditionell betygsättning av eleverna. Syftet är att skolan skall kunna göra rätt avvägning av vilka insatser som behövs för elevernas fortsatta utveckling. Detta är särskilt viktigt med tanke på de skillnader i mognad och utveckling som finns bland elever i dessa åldrar. Elever och föräldrar skall få ta del av den samlade bedömningen skriftligt men också ges möjlighet att i samtal diskutera den och planeringen framåt. Detta skall vara en naturlig fortsättning på den dialog mellan hem och skola som fortlöpande bör ha skett. För att inte den utvärdering som målen för femte skolåret medför skall bli alltför formell eller bunden till test, ser vi det som viktigt att olika modeller att över tid dokumentera elevernas utveckling tas fram.

Grundskolans timplan

Timplanen kommer framöver att ha en annan funktion än tidigare. Knytningen till statsbidragssystemet har upphört. Timplaneförslaget anger den minsta undervisningstid som eleverna har rätt att få och därmed den tid som kommunen minst är skyldig att avsätta resurser för. Kommunen kan om den så vill använda tid utöver timplanen inom ramen för skoldagens längd och läsårets skoldagar.

All tid i timplanen avser lärarledd undervisning, dvs. undervisning som planerats av lärare och elev och som eleven genomför under lärares ledning. Tiden uttrycks i timmar (60 minuter) och inte i veckotimmar som hittills.

Timplanen föreslås bestå av i princip fyra olika tidsutrymmen. Huvuddelen upptas av minsta garanterad tid för i timplanen angivna obligatoriska ämnen. Skolan skall lokalt ha ett timplaneutrymme för sin profilering och ett utrymme skall finnas för elevens personliga val. Dessa båda tidsutrymmen upptar vardera ca 8 procent av timplanens totala tid. Ett mindre utrymme finns slutligen för undervisning som syftar till att ge orientering om utbildning och arbetsliv m.m.

Genom behovet av en avstämning eller "kontrollstation" vid slutet av det femte skolåret och en övergång från integrerade ämnen till ämnesuppdelning, har kommittén funnit skäl att presentera timplanen med en uppdelning mellan å ena sidan årskurserna 1-5 och å andra sidan årskurserna 6-9. Denna uppdelning av tiden föreslår vi skall kunna jämkas genom beslut av styrelsen för skolan.

Vissa av de obligatoriska ämnena har i förslaget till timplan fått en ökad timtid, t.ex. svenska och främmande språk samt matematik. Andra

ämnena har, som konsekvens bl.a. av att skolan och eleven skall ha ett valutrymme, i förslaget fått en minsta timtid som i regel understiger den tid ämnet har i gällande timplan.

Bland de övriga förslag som vi lägger i anslutning till förslaget till timplanen märks

- Vissa ämnen har fått en ny inriktning och ny benämning, bl.a. ämnen i teknik och miljö samt barn- och ungdomskunskap.
- Språkprogrammet i grundskolan förstärks. Engelska föreslås starta första skolåret (med viss övergångstid) och ett obligatoriskt B-språksval införs fr.o.m. år 6.
- I stället för B-språk skall elev som önskar kunna läsa svenska, engelska, I teckenspråk eller hemspråk.
- Eleven skall inom ramen för sitt personliga val eller skolans profil kunna välja att läsa ett tredje främmande språk, C-språk, under grundskolans sista år.
- Nuvarande reglering om alternativkurser i engelska och matematik föreslås upphöra.

I förslagen ingår också att frågorna om skolpliktsålder och ett tionde skolår utreds.

Förutom förslaget till ny timplan lämnas också förslag till föreskrifter till denna timplan.

Gymnasieskolan och komvux

Utifrån en diskussion om måldokumentet för gymnasieskolan och komvux föreslås att Skolverket får i uppdrag att utarbeta program mål för den kommunala vuxenutbildningen och dess olika delar samt för individuella program, specialutformade program och kompletteringskurser i gymnasieskolan.

Olika vägar att höja den gymnasiala utbildningens kvalitet diskuteras utifrån tid, elevernas förkunskaper, lärarnas kompetens, studieorganisation, lokaler och utrustning samt gymnasieutbildning som förberedelse för högskolestudier och yrkesliv. Förstärkning av undervisning i svenska och främmande språk behandlas i särskilda avsnitt liksom frågan om studiekontrakt.

Sammanfattningsvis förordar kommittén

- en snabbare utveckling mot en kursutformad gymnasieskola och ökad flexibilitet i gymnasieskolans organisation
- en utveckling mot grundskole- och gymnasieutbildning som en sammanhängande studiegång, med gemensamma kommentar- och referensmaterial och på sikt gemensamma kursplaner
- en spridning via Skolverket av idéer och resultat från lokala utvecklingsprojekt som rör bl.a. kursutformad gymnasieskola, kunskapscentra m.m.
- att regelsystemet medger att elever kan slutföra ett gymnasieprogram på kortare tid än tre år samt att frågan om ett tionde skolår utreds

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 1

- att kontakterna och utbytet mellan gymnasieskolan och högskolan utvecklas och utvidgas liksom mellan gymnasieskolan och arbetslivet
- att översyn görs av utbildning och kompetenskrav för yrkeslärare
- att karaktärsdelen i de studieförberedande programmen tillförs en kurs i svenska om 50 timmar, med inriktning mot mer avancerade studier och att garantitiden för ämnet idrott på de studieförberedande programmen minskas med 50 timmar
- att det i läroplanen betonas att eleverna skall ha ansvar för sina studier, kunna arbeta självständigt, överblicka större kunskapsfält, utveckla kritiskt tänkande och ett alltmer vetenskapligt sätt att arbeta och tänka
- att det förslag till kurssystem i engelska som Skolverket utvecklat genomförs generellt i den gymnasiala utbildningen, att ett liknande kurssystem utvecklas för B- och C-språk och att kursutformade modeller utvecklas också för andra ämnen
- att i läroplanen betonas att eleverna skall utveckla sin självkännetom och förmåga till individuell studieplanering och att det läggs på rektors ansvar att eleverna i dialog med skolan gör upp en individuell planering för sina studier
- en fortsatt avreglering för att skapa utrymme för lokal utveckling.

Ikraftträdande och genomförande

Frågor om när föreslagna styrdokument m.m. skall träda i kraft och hur genomförandet av förslagen skall ske, har inte legat i kommitténs uppdrag. Några tänkbara alternativ diskuteras dock i betänkandet eftersom detta är viktiga frågor för den remissbehandling som skall ske av våra förslag.

Att från statens sida föreskriva hur ett implementationsarbete kring nya läroplaner och andra styrdokument skall gå till på lokal nivå, skulle strida mot andan i det nya ansvars- och styrsystemet. Sådana beslut måste fattas i kommunerna. Däremot bör man på nationell nivå informera olika grupper, erbjuda fortbildning till nyckelpersoner i den lokala organisationen och erbjuda idé- och studiematerial som stöd och service för det lokala arbetet.

Vi föreslår att en genomföranderesurs ställs till kommunernas förhållande under exempelvis en treårsperiod.

Sammanställning av remissyttranden över Läroplanskommitténs betänkande (SOU 1992:94) Skola för bildning

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 2

Remissinstanserna

Remissyttranden har kommit in från Brottsförebyggande rådet (BRÅ), Socialstyrelsen (SOS), Statens handikappråd (SHR), Statskontoret, Riksrevisionsverket (RRV), Statens skolverk, Statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH), Verket för högskoleservice (VHS), Centrala Studiestödsnämnden (CSN), Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), Statens invandrarverk (SIV), Jämställdhetsombudsmannen (JämO), Statens ungdomsråd, Universitetet i Stockholm, Tekniska högskolan i Stockholm, Högskolan för lärarutbildning i Stockholm, Konstfackskolan, Musikhögskolan i Stockholm, Idrottshögskolan i Stockholm, Universitetet i Uppsala, Högskolan i Falun/Borlänge, Högskolan i Gävle/Sandviken, Högskolan i Örebro, Universitetet i Linköping, Högskolan i Jönköping, Universitetet i Lund, Högskolan i Kalmar, Högskolan i Kristianstad, Högskolan i Växjö, Universitetet i Göteborg, Chalmers tekniska högskola, Högskolan i Karlstad, Universitetet i Umeå, Högskolan i Luleå, Högskolan i Sundsvall/Härnösand, Svenska Språknämnden, Läroplanskommittén, Botkyrka, Danderyds, Haninge, Nacka, Stockholms, Södertälje, Österåkers, Enköpings, Uppsala, Älvkarleby, Eskilstuna, Katrineholms, Nyköpings, Kinda, Linköpings, Motala, Norrköpings, Ödeshögs, Gislaveds, Gnosjö, Jönköpings, Markaryds, Tingsryds, Växjö, Borgholms, Emmaboda, Kalmars, Oskarshamns, Vimmerby, Gotlands, Karlskrona, Olofströms, Hässleholms, Helsingborgs, Malmö, Svedala, Trelleborgs, Halmstads, Göteborgs, Orusts, Öckerö, Borås, Färgelanda, Vänersborgs, Gullspångs, Götene, Lidköpings, Skara, Skövde, Tibro, Arvika, Grums, Karlstads, Torsby, Karlskoga, Nora, Örebro, Norbergs, Skinnskattebergs, Västerås, Borlänge, Faluns, Bollnäs, Gävle, Hofors, Ljusdals, Sundsvalls, Ånge, Östersunds, Lycksele, Skellefteå, Umeå, Vilhelmina, Vindelns, Bodens, Jokkmokks, Luleå, Piteå och Övertorneå kommuner, Stockholms och Västerbottens läns landstingskommuner, Svenska Akademien, Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien, Kungliga Vetenskapsakademien, Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA), Svenska Kommunförbundet (SK), Landstingsförbundet (LF), Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF), Företagarnas Riksorganisation (FR), Lantbrukarnas Riksförbund (LRF), Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Landsorganisationen i Sverige (LO), Lärarnas Riksförbund (LR), Lärarförbundet, Sveriges Skolledarförbund, Riksförbundet Hem och Skola (RHS), Elevorganisationen i Sverige, Samarbetsorganisationen för Sveriges vuxenstudier (SAMVUX), Elevkårernas centralorganisation (ECO), Ekumeniska Skoldelegationen, Handikappförbundens Centralkommitté (HCK), De Handikappades Riksförbund (DHR), Överbefälhavaren (ÖB), Folkhälsoinstitutet, Arbetarskyddsstyrelsen (ASS), Trafiksäkerhetsverket (TSV), Statens Livsmedelsverk, Statens kulturråd, Statens na-

Prop. 1992/93:220
Prop. 1992/93:250
Bilaga 2

Disposition av remissammanställningen

1. Allmänna synpunkter.
2. Bakgrund och motiv.
3. Läroplaner för grundskolan samt gymnasieskolan och komvux.
4. Kursplaner för grundskolan.
5. Timplan för grundskolan.
6. Speciella förslag för gymnasieskolan och komvux.
7. Ikraftträdande och genomförande.

En majoritet av de remissinstanser som kommenterat betänkandet i dess helhet tillstyrker detta. Grundtonen är positiv även hos dem som endast har haft synpunkter på delar av förslaget. Flera instanser, bland annat *Skolverket*, *RHS*, *SFS*, *Västerås kommun*, *Karlstads kommun*, *Lunds Universitet* och *Högskolan i Kristianstad*, anser inledningskapitlet vara så värdefulla och intressanta att de borde spridas till en vidare krets, t.ex. i samband med fortbildning. I förkortad och strukturerad form borde de publiceras tillsammans med läroplanen.

16

delar av läroplanen samt grundskolans timplan. Några instanser, bland andra HCK, beklagar att den viktiga frågan om skolans framtid inte blivit tillräckligt utredd p.g.a. tidsskäl. Många påtalar den bristande samordningen med Betygsberedningens betänkande.

Beträffande allmänna synpunkter, som gäller alla skolformer, riktar sig invändningarna främst mot delar av resonemangen om internationalisering, miljö och etik/humanism. Det förekommer även synpunkter på bland annat textavsnitten om bildningsbegreppet, kunskapssynen, mål- och resultatorientering, utvärdering, jämställdhet, valfrihet samt omsorgen om elever med svårigheter.

Nedan redovisas remissinstansernas synpunkter.

2. Bakgrund och motiv

Avsnittet Bakgrund och motiv tar upp vissa faktorer som påverkat och påverkar läroplaners innehåll och utformning. I kapitlet Kunskap och lärande ges en samlad syn på lärande och kunskapsutveckling. Vissa förändringar i omvärlden såsom den pågående internationaliseringen, miljöfrågor och informationsteknologins utveckling, aktualiserar frågor på ett nytt sätt och ställer nya krav på skolan. Dessa frågor tas upp i kapitlet Skolan och omvärldsförändringarna.

Den nya ansvarsfördelningen för skolan och övergången från regelstyrning till mål- och resultatorientering tas upp i kapitlet Måldokumentet och styrsystemet. I kapitlet Samverkan med förskola och skolbarnsomsorg konstateras att en skolförberedande verksamhet behövs. Frågan om skolpliktens inträdande och skoltidens längd föreslås ges en samlad översyn.

En majoritet av remissinstanserna ställer sig positiva till avsnittet i dess helhet.

Läroplaner och skolans uppgifter

Remissinstanserna skriver i stort sett positiva kommentarer till detta avsnitt. Så noterar exempelvis *Högskolan Falun/Borlänge* med tillfredsställelse ansatsen i betänkandets två första kapitel och anser kapitlen mycket viktiga som utgångspunkt inom såväl det allmänna skolväsendet, som inom lärarutbildningen.

Exempelvis *Uppsala Universitet* ser dock vissa spänningar, mellan de "oförfärliga värdena" och dels skolvardagen i resursbristens tecken, dels kravet på pluralism och mångfald.

Vissa instanser saknar ett tydligare bakgrundsresonemang och klarare ställningstagande beträffande olika typer av segregation. *Högskolan i Kristianstad* efterlyser såväl klass- som könsperspektiv och invandrarperspektiv. LO vill sätta jämlikhetsmålet i förgrunden. Bl.a. *Umeå Universitet*, *Statens Ungdomsråd* och *Luleå kommun* efterlyser tydligare skrivelser om flickors och pojkars olika och ojämlika villkor i skolan. *Lärarförbundet*, *Statens Skolverk*, *Högskolan för lärarutbildning i Stockholm*,

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 2

Uppsala Universitet, Göteborgs Universitet, RBU, Olofströms kommun, Grums kommun och Skara kommun m.fl. påpekar att helhetssynen på elever med behov av särskilt stöd inte betonas tillräckligt.

Prop. 1992/93:220
Prop. 1992/93:250
Bilaga 2

Bildningsbegreppet och kunskapssynen

De flesta remissinstanser instämmer, vissa entusiastiskt, i kommitténs resonemang om humanistisk bildning samt synen på kunskap. Tillstyrker gör bland andra Göteborgs Universitet, Högskolan för lärarutbildning i Stockholm, Lärarförbundet, LO, Skolledarförbundet, Statens Ungdomsråd och Stockholms kommun.

Invändningar finns, likaså påpekanden om att vissa aspekter saknas eller är för vagt utformade. Högskolan i Linköping menar i fråga om bildningsbegreppet att kommittén allt för mycket koncentrerat sig på det kognitiva och borde ha försökt tillämpa sitt resonemang också på sådant som i tidigare läroplaner diskuterats i personlighets- eller värdestermer. Konstfackskolan, bland andra, anser att kommitténs bildningsbegrepp saknar två väsentliga områden, bildkonst och musik.

Högskolan i Örebro, Högskolan i Karlstad m.fl. anser att det dynamiska bildningsideal som kommittén pläderar för i avsnittet Bakgrund och motiv tyvärr inte går att återfinna i förslagsdelen, där i stället ett statiskt bildningsideal dominerar. Högskolan i Kristianstad ställer sig frågande till om bildningsbegreppet går att förena med speciella uppnåendemål.

Enligt Högskolan i Jönköping framstår utredningens förslag som positivt och konstruktivt på ett sådant sätt att harmoniseringen gömmer den konkreta vardag i vilken människorna i skolan befinner sig. LO menar att utredningens analys och diskussion av kunskapsbegreppet inte tillräckligt beaktat skillnader i elevernas inlärningsvillkor med hänsyn till social bakgrund, intresse, kön och begåvningsprofil.

Enligt Kungl. Vetenskapsakademien är det i gymnasieskolan ett möjligt och önskvärt förhållningssätt att beakta kunskapers relativitet; för lägre stadier har detta föga relevans. Huvuddelen av undervisningen i grundskolan bör gälla områden och frågor där baskunskapen är etablerad och allmänt accepterad och inte sådant som ligger vid den aktiva forskningsfronten där olika tolkningar av resultatens innebörd alltjämt är möjliga.

Många gläder sig åt betoningen av det historiska perspektivet. Riksan-tikvarieämbetet vill i bildningssammanhanget framhålla den pedagogiska potential som finns i de fysiska föremål som presenteras i museerna och som i form av fornlämningar, äldre byggnader och kulturmiljöer finns bevarade i kulturlandskapet.

Till de kunskaper och färdigheter som alla elever som lämnar grundskolan skall ha, vill några remissinstanser foga ytterligare områden. ÖB har t.ex. betonat vikten av att alla elever i skolan får kunskaper om grunderna för den svenska säkerhetspolitiken och om sina rättigheter och skyldigheter i samhället, däribland den allmänna värnplikten. Folkhälsoinstitutet har speciellt framhållit skolans ansvar för att bibringa eleverna hälsoundervisning och hälsofostran.

Övriga anmärkningar gäller exempelvis avvägningen teori/praktik och ett allför insnävat humaniorabegrepp.

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 2

Internationaliseringen i världen

De flesta remissinstanser instämmer i att internationaliseringen utgör en viktig faktor att ta hänsyn till. Ett stort antal instanser, däribland *Rädda Barnen*, *SFS*, *Högskolan i Kalmar*, *Vänersborgs*, *Bollnäs*, *Umeå* och *Skellefteå kommuner*, menar dock att det globala perspektivet måste lyftas fram tydligare i texten. Det påpekas att det egna kulturarvet och europeisk identitet betonas på bekostnad av global förståelse. *Högskolan för lärarutbildning i Stockholm* anser att vissa internationella frågor som miljö, krig, etniska konflikter, internationell solidaritet och förståelse och respekt för andra folk inte ges tillräcklig tyngd i uppnåendemålen. SIV menar att utvecklingen i vårt samhälle under senare tid varit så präglad av orientering mot EG att den nordiska dimensionen kommit i skymundan. Även *Föreningen Norden* påpekar att behovet av nordiskt samarbete tydligare behöver framskrivas i läroplanerna. Föreningen Norden föreslår bl.a. att Helsingforsavtalet, som anger riktlinjer för de nordiska ländernas samarbete, läggs till de internationella överenskommelser som ingår som bilaga i läroplansförslaget.

RHS anser att överlevnadsfrågorna och det globala perspektivet blivit allt för nedtonat – konflikter, krig och fred, miljöproblem och jordens försörjning ges inte det utrymme som det borde ha. *Svenska kyrkans mission* m.fl. hävdar att fredsperspektivet saknas helt och anser att det är betecknande för utredningen att den inte funnit det angeläget att förnya eller fördjupa solidaritets- och rättvisebegreppet. *Ekumeniska skoldelegationen* menar att internationaliseringen och etiken måste behandla frågor som t.ex. en global människosyn, där rättvis-, freds- och miljöfrågor integreras med ekonomiska, historiska, etiska och religiösa aspekter.

Vår gemensamma miljö

Flertalet remissinstanser finner det glädjande att miljöfrågorna fått en så stark roll i den nya läroplanen. En del instanser vill dock inte att miljö behandlas ensidigt kopplat till teknik, eftersom den berör människor på många skilda områden (se vidare avsnittet om Teknik och miljö).

Bl.a. *Naturskyddsföreningen* och *Fältbiologerna* påpekar dock att betänkandet inte följer de synpunkter som förts fram på UNCED-konferensen 1992 i dokumentet Agenda 21. Där uppmanas regeringarna att förbereda strategier med mål att integrera miljö och utveckling i övergripande strukturer på alla nivåer i skolan.

Vissa instanser, t.ex. *Umeå kommun*, anser inte att miljö skall kopplas så hårt till internationella frågor, eftersom miljö inte enbart är en internationell fråga och internationella frågor är mycket mer än miljö.

Vägverket uppmärksammar några av de mest påtagliga förändringarna i barnets närmaste omvärld: bilismens utveckling har förändrat de ung-

as närmiljö och skapat stora risker för deras fysiska, psykiska och sociala hälsa.

Prop. 1992/93:220
Prop. 1992/93:250
Bilaga 2

Kulturellt perspektiv

När det gäller det kulturella perspektivet menar *SIV* att det är rätt och riktigt att betrakta kulturell mångfald som en naturlig del av ökad komplexitet i tillvaron som hör ihop med internationaliseringen, den europeiska integrationen, sekulariseringsprocessen och moderniseringen av samhällsstrukturen. *SIV* anser vidare att detta nya perspektiv tydligt måste föras in i all lärarutbildning och läromedelsproduktion.

SIOS menar att kommittén negligerar det faktum att Sverige är ett mångkulturellt samhälle och att det idag i den svenska skolan finns hundratusentals elever med annan språklig och kulturell bakgrund. *Botkyrka kommun* vill framhålla att människor med annat ursprung än det nuvarande svenska utgör en stor resurs i sin kunskap om såväl det egna landets kultur som det så kallade genuint svenska, vilket gör att de kan jämföra och överföra kunskaper som är oerhört värdefulla för att fungera i ett internationellt samhälle. Även *Socialstyrelsen* anser att kommittén inte tillräckligt beaktat den tillgång som de många språk och kulturer som eleverna representerar utgör i dagens skola och den resurs som de flerkulturella eleverna kan bli i framtiden.

Kristen etik och västerländsk humanism

På detta område finns den mest påtagliga spännvidden i åsiktsformuleringen, alltså önskemål om mer uttalad betoning på just den kristna etiken till avståndstagande från det kristna med hänvisning till religionsfriheten. Vissa önskar mer fokusering på allmänmänskliga etiska värden. Ordet livstolkning anses oklart.

Ekumeniska skoldelegationen bland andra anser att den kristna etiken behöver definieras närmare än vad som sker i bilaga 8 beträffande skolans värdegrund och mål, tillämpbarhet i skolans vardag och undervisningen i olika ämnen, särskilt religionskunskapen.

Vänersborgs kommun, bland andra, anser att den kristna etiken allena inte kan ligga till grund för de värderingar som präglar ett mångkulturellt samhälle som Sverige. *Högskolan i Sundsvall* påpekar vikten av att den starka betoningen på tio Guds bud och humanismens grundläggande principer inte ställs i motsatsförhållande till andra religioners och kulturers etiska grundprinciper. *Högskolan i Kalmar* menar att det tydligare bör framgå att kristendomen är en av många religioner, och att den inte, i ett globalt perspektiv, har en överlägsen ställning.

Högskolan i Luleå anser att den etiska grunden, betydelsen av att stärka det egna kulturarvet som grund för samverkan, att utveckla förmåga att förstå och leva sig in i andras villkor, ytterligare borde förstärkas, så att läroplanens behandling av frågorna inte blir så snävt Europacentrerad.

Avsnittet Måldokument och styrsystem har fått övervägande positiv kritik bland remissinstanserna. Bland andra *Ekumeniska skoldelegationen* ställer sig positiv till den nya ansvarsfördelningen för skolan och övergången från en regelstyrning till en mål- och resultatorienterad sådan, under förutsättning att såväl individens som samhällets bästa står i centrum.

SIOS anser dock att kommittén, i ambitionen att ange tydliga mål och riktlinjer, påtagligt har förbisett att det i den svenska skolan finns ett ansevärt antal invandrar- och minoritetselever med annat modersmål än svenska och "om skolan skall främja dessa elevers harmoniska utveckling" krävs angivelse av tydliga mål och riktlinjer. *RBU* menar att de nationellt fastställda målen kräver en betydligt mer distinkt skrivning vad avser behoven hos elever med rörelsehinder än vad som nu är fallet.

Kommunförbundet påpekar att frågan huruvida en centralt reglerad timplan är förenlig med en mål- och resultatstyrd skola, bör övervägas i ett längre perspektiv.

Samverkan med förskola och skolbarnsomsorg

I frågan om samverkan med förskola och skolbarnsomsorg beklagar ett antal instanser, däribland *Högskolan för lärarutbildning i Stockholm*, *Högskolan i Sundsvall/Härnösand*, *Lärarförbundet*, *TCO* och *Föreningen Sveriges Socialchefer*, att de tidigare intentionerna med ett gemensamt styrdokument för barnomsorg och skola inte fullföljdes. *Skelleftå kommun* anser att en gemensam arbetsplan för såväl förskola som skola och skolbarnsomsorg med fördel kan utarbetas lokalt. *Växjö kommun* förespråkar att en tydligare definition av vem som har ansvaret för att samverkan kommer till stånd och genomförs, exempelvis rektor, bör uttålas.

BRÅ anser att det till de motiv kommittén anger för skolans samverkan med förskola och skolbarnsomsorg bör läggas det förebyggande. Senare års forskning tyder, enligt *BRÅ*, på att tidiga insatser är av stort brottsförebyggande värde. *Bollnäs kommun* framhåller i sammanhanget att förskolan har ett egenvärde och att förskolepersonalens kompetens bör tillvaratas, inte bara i en samverkan inför skolstarten, utan också i övrigt i undervisningen, framför allt på lågstadiet. *Statens ungdomsråd* tillstyrker resonemang om samarbetet med skolbarnsomsorgen, men påpekar att liknande resonemang om samverkan mellan skola och socialtjänsten samt fritids- och kulturverksamhet möjligen saknas.

Skoltidens längd

Ett flertal instanser, däribland *LR*, *Lärarförbundet*, *RBU*, *Rädda Barnen*, *Högskolan i Karlstad*, *Högskolan i Jönköping*, *Högskolan för lärarutbildning i Stockholm*, *Kommunförbundet*, *Socialstyrelsen*, *Malmö*, *Markaryd*,

Botkyrka, Örebro, Katrineholms, Gotlands, Motala, Vilhelmina, Östersunds och Hässleholms kommuner, instämmer i att frågan om skoltidens längd och skolpliktens inträdande kräver en samlad översyn. *Ljusdals kommun* menar att frågan om tidpunkt för skolstart och skoltidens längd bör avgöras innan en ny läroplan fastställs. Även *Borås kommun* anser att det hade varit bra om läroplanskommittén haft ett förslag till lösning och inte bara ett krav på översyn.

Sundsvalls kommun anser att vi även fortsättningsvis bör ha en nioårig skola, men med möjlighet till ett tionde frivilligt år för de elever som så önskar eller som inte kunnat nå de mål som anges för den obligatoriska skolan. *Tibro kommun* förespråkar att ett tionde skolår införs för att undvika minskning av de praktisk-estetiska ämnena och för att möjliggöra de nya områden som kommittén förslår, bl.a. en satsning på språkinläring och teknik- och miljöområdet. *Läraryrket* föreslår en obligatorisk förskola för sexåringar, som skulle innebära att det sista året i förskola utgör det första i en tioårig skolgång för alla barn. *Socialstyrelsen* delar kommitténs uppfattning att en samlad översyn behövs, men anser samtidigt att kommittén inte beaktat de möjligheter till samverkan mellan skola och skolbarnsomsorg som finns såväl organisatoriskt som innehållsmässigt. *Barnmiljörådet* ser med stor oro på den tidigarelagda skolstarten och dess konsekvenser för barn.

3. Läroplaner för grundskolan samt gymnasieskolan och komvux

Läroplanen avser de övergripande målen och riktlinjerna för grundskolan respektive gymnasieskolan och komvux. Läroplanerna fastställer även skolformernas värdegrund och uppgifter. Målen är disponerade i bl.a. områdena: Kunskaper och färdigheter, Normer och värden samt Elevernas ansvar och inflytande. Viktiga byggstenar i förslaget är uppdelningen av mål i strävansmål och uppnåendemål. Nedan behandlas några av de delar i läroplansförslagen remissinstanserna haft synpunkter på.

Av de remissinstanser som yttrat sig i frågan har den övervägande delen i princip tillstyrkt förslagen. Instanserna har särskilt uppskattat den kortfattade strukturen och den tydliga ansvarsfördelningen.

Allmänt

Ett antal remissinstanser påpekar att samstämmigheten mellan begynnelsekapitlen och läroplanens utformning är bristfällig. T.ex. *Skolverket*, *Lunds Universitet*, *Högskolan i Växjö*, *Göteborgs Universitet*, *BRÅ* och *RBU* saknar en koppling, i flera sammanhang, mellan de inledande resonemangen och läroplansförslaget. Remissinstanserna har i regel inte uttalat sig om läroplanen för gymnasieskolan och komvux separat, utom i vissa begränsade avsnitt.

Flertalet remissinstanser stöder förslaget att gymnasieskolan och komvux får en gemensam läroplan. Detta anses förbättra förutsättningarna för ett livslångt lärande och minska risken för återvändsgränder.

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 2

Socialstyrelsen anser att samtliga läroplaner borde ha omarbetats samtidigt. Det borde, enligt *Socialstyrelsen* ha prövats om mål och riktlinjer för grundskola, grundsärskola, träningsskola och specialskola kunde sammanföras till ett måldokument. *Teologiska institutionen vid Lunds Universitet* förordar att samtliga avsnitt om skolans värdegrund ses över igen, samordnas, preciseras och får ett enhetligt språkbruk – allt med syftet att skapa teoretisk klarhet, men också underlätta för alla dem som sedan skall försöka omsätta detta i skolans arbete. *Högskolan i Gävle/Sandviken* framhåller att texten till läroplanen bör omarbetas så att elever och lärare förstår syfte och innehåll. *RHS* påpekar att det kan bli svårt att få en djupare förståelse för "målet" då texterna i förslaget är korta och få motiveringar finns med.

Skolans värdegrund

Skolans värdegrund tillstyrks på samtliga punkter av *Skolverket*. Den etik, som utredningen föreslår att skolan skall präglas av, har sin historiska bakgrund i kristendomens ställning och den västerländska traditionen i det svenska samhället. *Skolverket* vill dock föreslå, med utgångspunkt från den faktiska verkligheten i dagens mångkulturella samhälle, att det inte görs en inskränkning till kristendom och västerländsk humanism. *Kommunförbundet* menar däremot att den kristna etiken och den västerländska humanismen såsom grund för skolans arbete tydligare bör framhållas och inte sammanblandas med andra värdegrunder. *Elevorganisationen* anser att hänvisningarna till kristen etik och västerländsk humanism bör lyftas ur förslaget, då de kan misstolkas, även om synen på att vårt samhälle i mångt och mycket bygger på detta delas av organisationen.

Även *Skellefteå kommun* föreslår att begreppen "kristen etik och västerländsk humanism" stryks på alla punkter där de ingår i förslagen. Motiveringen är att begreppen har vållat en omfattande diskussion där varje inlägg vittnat om att definitionerna av begreppen är lika många som antal personer som deltar i debatten. *Skellefteå kommun* framhåller vidare att det är viktigt att skolans undervisning är neutral i religion i vårt pluralistiska samhälle. *Utbildningssamrådet för grundskollärarstuderenter* påpekar att genom att hävda den kristna etiken, och därmed kristendomen som religion, som vägledande följer en direkt motsägelse i kravet på kulturell mångfald. *Utbildningssamrådet* anser att den svenska skolan måste anamma samtliga konsekvenser av en alltmer internationaliserad tillvaro och bygga på en demokratisk samhällssyn och en humanistisk människosyn.

SFS anser att den beskrivning av kulturarvet som ges i den inledande texten och i uppnåendemålen i avsnittet Kunskap och färdigheter är alltför etnocentrisk. Det är enligt SFS orimligt att elevernas insikter skall begränsas till svenska och västerländska värden då vi går mot en alltmer mångkulturell värld. SFS anser också att förslaget alltför lättvindigt avfärdar den komplexa problematik som jämställdhet mellan könen utgör och menar att frågan bör få en mer framskjuten plats under rubriken Normer och värden. Även *Utbildningssamrådet för grundskol-lärarstudenter* saknar normer om jämställdhet mellan kvinnor och män. *Jämställdhetsarbetsförening (JA)* konstaterar att jämställdhetsaspekter kan och bör läggas på alla de fem huvudområden som behandlas i mål och riktlinjer i läroplanen. Föreningen har förslag till skrivningar som omfattar bl.a. nyfikenhet och intresse för det som är för könet otraditionellt, medvetenhet om värderingar kring kvinnligt och manligt, behovet av att utveckla en trygg och tidsenlig könsidentitet etc.

Skolverket föreslår att målet om det svenska samhällets grundläggande värden och konsekvenserna för det personliga handlandet bör kompletteras så att även konflikter mellan grundläggande värden och existerande verklighet skall belysas. Bland annat *Högskolan i Kristianstad* och *Naturvårdsverket* anser att miljöfrågorna behöver ges större tyngd i läroplansförslaget.

SAF anser att de föreslagna läroplanerna är alltför likartade. Man vill att det skall framgå att grundskolan skall ge alla elever en tillräcklig medborgerlig bildning medan gymnasieskolan skall förbereda för yrkesliv och högskolestudier. Flera remissinstanser, exempelvis *Göteborgs kommun* och *SAMVUX*, påpekar att läroplanstexten i vissa avsnitt bör kompletteras i syfte att åstadkomma vuxenanpassning.

LR påpekar i likhet med t.ex. *Komvux Kristianstad* att den utformning som läroplansförslaget har fått ibland leder till oklarhet om vilken skolförhållande som avses. Begreppen "skolan" och "eleven" känns fel eller otydligt när man avser vuxna studerande. Vidare påpekar *LR* i likhet med t.ex. *Stockholms, Enköpings* och *Gävle kommuner*, att vissa strävansmål under rubriken Kunskaper och färdigheter uppenbarligen endast gäller elever i gymnasieskolan som läser ett helt program. Det gäller målen "– kan kommunicera på minst två främmande språk" och "– har en god insikt i centrala delar av det svenska och västerländska kulturarvet". Dessa strävansmål kan inte gälla för studerande i komvux, som t.ex. läser enstaka yrkesämnen eller deltar i grundläggande vuxenutbildning.

I förslaget till läroplan för grundskolan finns bland riktlinjerna en uppmaning till grundskolan att nära samverka med gymnasieskolan. Flera remissinstanser framhåller att det bör vara ett åliggande även för gymnasieskolan att samverka med grundskolan.

Majoriteten av de remissinstanser som kommenterat uppnåendemålen och strävansmålen har ställt sig positiva till förslaget. De synpunkter som dock framkommer gäller framförallt ordvalet och uppdelningens tillämpbarhet.

Bland andra *Svenska Akademien*, *Högskolan i Kalmar* och *Örebro kommun* avvisar orden som sådana och föreslår i stället de språkliga konstruktionerna "mål att sträva efter", "mål att uppnå". Vidare föreslår *Högskolan i Sundsvall/Härnösand* begreppen "visioner och mål". *Svenska språknämnden* rekommenderar "mål och ideal".

LR anser att uppdelningen strävans-uppnåendemål är riktig men finner samtidigt att den kan vara svår att tillämpa. Även *Högskolan i Örebro* är i huvudsak positiv till uppdelningen men framhåller att innebörden av den måste preciseras.

KTH menar att strävansmålen är, om de tolkas bokstavligt, alltför utopiska, medan *Högskolan i Kristianstad* ställer sig frågande till om bildningsbegreppet går att förena med speciella uppnåendemål.

Kungl. Vetenskapsakademien pekar på vissa oklarheter vid tillämpningen av uppdelningen av målen. Bland annat är det, enligt Vetenskapsakademien, oklart hur uppnåendemålen skall relateras till skolans läroplaner och hur utbildningen skall bedrivas i skolans verklighet. *Statskontoret* anser det angeläget att måldefinitionerna klarläggs. T.ex. bör mål, enligt Statskontorets mening, vara konsistenta och uppföljningsbara. Strävansmålen motsvarar mer den anda och det förhållnings-sätt som bör präglar skolarbetet. De motsvarar närmast begreppet riktlinjer, menar Statskontoret. Även *Utbildningssamrådet för grundskollärar-studenter* har synpunkter på uppdelningen och menar att man måste se över vad som ska stå var. Det finns, enligt Utbildningssamrådet, exempel på strävansmål som i stället borde vara uppnåendemål. *Stockhoms Universitet* framhåller att "strävansmålen" dels är värderingar som borde utarbetas i skolorna, dels är svåra att följa upp. "Uppnåendemålen" däremot kan och bör följas upp på såväl lokal som nationell nivå. *Luleå kommun* anser att uppdelningen i två slags mål är överarbetad och medför att målformuleringarna blir onödigt otydliga.

Bland andra *Barn- och ungdomsdelegationen* påpekar att det är viktigt att uppnåendemålens minimikrav inte blir maximikrav. Elevernas ambitioner måste, enligt delegationen, uppmuntras. T.ex. *Skolledarförbundet*, *Högskolan i Sundsvall/Härnösand*, *Karlstads*, *Norrköpings* och *Nyköpings kommuner* menar att uppnåendemålen i vissa fall är orealistiska och vill varna för att sätta målen för högt. RHS föreslår att även uppnåendemål formuleras som inte direkt är inriktade på kunskaper och färdigheter som t.ex. förmågan att samarbeta, att generellt lösa problem, att ta personlig ställning, att ta ansvar osv.

Exempelvis *Skolverket*, *Oskarshamns kommun*, *HCK*, *SIH* och *RBU* uttrycker oro över att uppnåendemålen i vissa fall är formulerade så att de ej kan uppnås av elever med svårigheter. *Oskarshamns kommun* anser att sådana mål bör omformuleras till strävansmål. *Svenska Förbundet för*

Specialpedagogik menar att den styrning av kunskapsutveckling som uppnåendemålen kan leda till är olycklig för elever med vissa svårigheter.

Göteborgs Universitet anser att vissa strävansmål som formulerats i läroplansförslaget för gymnasieskolan och komvux är intetsägende och inte visar något av de kompetenskrav i arbetslivet som betänkandet kort diskuterar (sid. 108): "Kommunikations- och observationsförmåga, analytisk förmåga och förmåga att ta initiativ och att arbeta i lag blir viktigare än faktakunskaper med kort livslängd." Universitetet anser detta olyckligt både med tanke på de krav på en utvidgad kompetens som har rests från näringslivets sida och med utgångspunkt i de vetenskapliga studier som har visat på problemen i gymnasieskolan med just utvecklingen av denna sorts kompetens.

Ansvar i skolan

Ansvarsfördelningen bland skolans personal har generellt fått ett positivt mottagande bland remissinstanserna. Ett antal instanser har dock vissa kommentarer. *Östersunds kommun* anser att den statliga styrningen fortfarande är för stor på skolområdet. Kommunens ansvar bör omfatta mer än enbart medelstilledelningen och med det möjligheten att uppnå de nationella målen. Ansvarsfördelningen bör kommunen svara för och den bör inte regleras av den nya läroplanen. *Högskolan i Karlstad* saknar svar på ansvar för skolans verksamhetsplanering i förslaget. Det är enligt högskolan väsentligt att lärarna ges en stor del av ansvaret för verksamhetsutvecklingen såväl i mer snäv mening inom den egna ämneskompetensen, som inom skolan som helhet. *SFS* framhåller att rektor skall vara ytterst ansvarig för att arbetet utvärderas och att resultatet synliggörs.

Speciellt rektors ansvar är det flera remissinstanser som har synpunkter på. *Skolverket* påpekar att avsnittet om rektors ansvarsområde när det gäller grundskolan bör harmonieras bättre med gymnasieskolans motsvarande avsnitt. *LR* ser det som angeläget att ett antal uppgifter, som i förslaget lagts under såväl rektors som lärares ansvar, samlas under rektors ansvar.

Bla. *SAF* och *LR* vill att rektors personalansvar tydligare skall framgå. *SAF* anser att det tydligare bör anges i läroplanen att rektor har en chefsroll för all personal i skolan samt ett samlat ansvar för att skolan producerar ett bra utbildningsresultat. *Skolledarförbundet* konstaterar bl.a. att det blir rektors uppgift att entusiasmera lärare och annan personal inför utformningen av lokala arbetsplaner och handlingsplaner liksom att ansvara för kontakten och samarbetet med föräldrarna och ansvaret för föräldrainflytandet över elevernas skolgång.

Arbetskyddsstyrelsen, och även *LR*, vill i läroplanen betona rektors ansvar för att i enlighet med arbetsmiljölagen och föreskrifterna om internkontroll av arbetsmiljön integrera arbetsmiljöarbetet i den övriga verksamheten. Rektors ansvar för trafikundervisning ifrågasätts, bland annat av *Helsingborgs kommun* och *Arvika kommun*. *Vägverket* anser

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 2

däremot att det är ytterst angeläget att läroplanen klarlägger rektors ansvar för att se till att eleverna har säkra skolvägar samt att trafiksäkerhetsfrågor tas upp i undervisningen.

Folkhälsoinstitutet och *BRÅ* anser att rektor eller annan lämplig person bör tilldelas särskilt ansvar för områdena sex och samlevnad, alkohol, narkotika och tobak, trafikfrågor samt bok- och bibliotekskunskap på motsvarande sätt som gäller för gymnasieskolan. *Borås kommun* och *Bibliotekshögskolan i Borås* saknar den nuvarande läroplanens skrivning om ansvar för att eleverna har tillgång till skolbibliotek. *Arvika kommun* vill att rektors ansvar för miljöfrågorna lyfts fram mer i läroplanen.

Socialstyrelsen påpekar att rektors ansvar bör omfatta även uppföljning och utvärdering av samarbetet mellan grundskola, förskola och skolbarnomsorg. Företeelserna skolk och mobbning borde, enligt Socialstyrelsen, ha belysts i betänkandet. Särskilt rektors och lärares ansvar borde tydliggöras. *RHS* påpekar vikten av att rektor ges ett tydligare ansvar för att skolverksamheten i sin helhet bedrivs med utgångspunkt från alla uttryckta strävansmål i läroplanen. *RHS* vill även att läroplanen starkare betonar rektors ansvar för att samverkansformer mellan skola och föräldrar utvecklas och att föräldrarna får inflytande över elevernas skolgång. Även bl.a. *BRÅ* och *Ljusdals kommun* anser att kommitténs behandling av samverkan mellan skola och hem är alltför defensiv och enkelriktad. *Svenska förbundet för specialpedagogik* framhåller att man klarare än som skett bör markera skolans ansvar för samverkan med hemmen, särskilt under det inledande gymnasieåret.

Kommunförbundet riktar på vissa punkter kritik mot den detaljeringsnivå som Läroplanskommittén använder i utformningen av ansvaret på olika nivåer. Ett exempel är regleringen av SYO-personalens arbetsuppgifter. Kommunförbundet och flera kommuner påpekar att studie- och yrkesorienteringen är viktig, men att regering och riksdag inte skall tala om för kommunerna hur de skall organisera sina insatser. Det räcker enligt många remissinstanser med att ge ett övergripande ansvar till rektorn. *AMS* tycker att det är bra att rektorns ansvar för syoverksamheten tydliggörs. *AMS* framhåller också att lärarnas insatser kan komplettera, men inte ersätta, den specialkompetens i vägledning som syopersonalen har.

Bl.a. *Barnmiljörådet* och *BRÅ* vill betona att stor vikt måste läggas på skolans arbetssätt. Det blir enligt *Barnmiljörådet* viktigare att utveckla metoder för hur inlärningen skall gå till än att precisera exakt vad barn skall lära sig. Enligt *BRÅ:s* uppfattning finns det en risk att arbetsuppgifter som kräver samarbete och gemensamt ansvarstagande, vilket är viktigt att eleverna får träning i, kommer att minska. *Skolledarförbundet* saknar i betänkandet begreppen arbetsenheter och studieledare, vilket är en arbetsgrupp, som rektor även i fortsättningen behöver. *Skolkuratorers förening* vill att det i läroplanen anges vilka uppgifter elevvårdspersonalen skall arbeta med.

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 2

SFS framhåller att Läroplanskommittén inte genomgående använt sina kunskaper om inlärningssituationen vid utformandet av läroplanen. Nästan genomgående har kommittén formulerat sig att "skolan skall ge kunskaper, eleverna får kunskaper, lärarna skall ge eleverna".

Eleveorganisationen och *Statens ungdomsråd* anser att de av Läroplanskommittén föreslagna formuleringarna om elevinflytande är för generella och svaga. Rådet tar i sitt remissyttrande också upp problemet med mobbning och refererar till en intervjuundersökning av ungdomar i åldern 16-25 år. Drygt en fjärdedel uppgav att de någon gång blivit utsatta för mobbning, den övervägande delen i skolan. Bara en fjärdedel av dem som utsatts för mobbning hade diskuterat det med, fått stöd eller hjälp av en lärare. Enligt rådets uppfattning skulle mobbningsproblemen kunna förebyggas bättre genom ett utvidgat inflytande och ansvarstagande för lärare och elever inom detta område. Rådet framhåller lika så att elevernas sociala utveckling främjas av delaktighet och ansvarstagande.

Västerås kommun framhåller att lärares skyldighet att samverka över ämnesgränserna uttryckligen bör framgå av läroplanen medan SFS föreslår att det i lärares åligganden bör ingå att kontinuerligt hålla sig à jour med utvecklingen både inom de egna ämnena och den pedagogiska forskningen.

Stöd för svaga elever

Många remissinstanser anser att det saknas en övergripande idé om hur skolan skall möta och förebygga svårigheter för dels elever med en komplicerad inlärningssituation, dels elever med funktionshinder.

Bland andra *Högskolan för lärarutbildning i Stockholm*, *Lärarförbundet*, *Umeå Universitet*, *Uppsala Universitet*, *Göteborgs Universitet*, *SIH*, *Rädda Barnen*, *Statens Ungdomsråd*, *Kooperativa institutet*, *Skara*, *Umeå*, *Grums* och *Österåkers kommuner* menar att större uppmärksamhet borde riktas mot de svaga eleverna. *Socialstyrelsen* anser att Läroplanskommittén i alltför liten utsträckning berört olika grupper av elever som behöver speciella insatser för att utbildningen skall bli likvärdig för alla. Att den föreslagna nedskärningen av praktiskt-estetiska ämnena är särskilt olycklig för dessa elever poängteras av t.ex. *Skolledarförbundet*, *LO*, *Svedalas* och *Nyköpings kommuner*. Bl.a. *SIH* har påpekat att läroplanerna skall omfatta alla elever, dvs även dem som har funktionshinder av olika art och grad och att läroplansförslaget därför måste bearbetas.

När det gäller kursplanerna uppskattas allmänt avsnittet i kursplanen i Svenska om barn med behov av stöd. Däremot anser t.ex. *Skolverket*, *Lärarförbundet*, *HCK*, *Rädda Barnen* och *Trelleborgs kommun* att samtliga kursplaner bör innehålla ett avsnitt om barn, som behöver särskilt stöd.

Remissinstanserna har, när det gäller döva och hörselskadade elever, särskilt poängterat vikten av tvåspråkighet och att såväl teckenspråk som svenska måste ingå i utbildningen. Bl.a. *Skolverket* och *SIH* har

framfört behovet av en, för elevgruppen med grava språkstörningar, särskilt anpassad målformulering.

En klarare skrivning i ansvarsfördelningen vad gäller elever med svårigheter efterfrågas av bl.a. *RBU, Lärarförbundet, Utbildningssamrådet för grundskollärarstudenter, SFS* och *Umeå kommun*. Elevvårdspersonalens roll behöver särskilt klargöras enligt t.ex. *Sveriges Skolkuratorers Förening, Svenska Förbundet för Specialpedagogik, Lärarförbundet, Umeå* och *Borås kommuner*.

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 2

4. Grundskolans kursplaner

Läroplanskommittén redovisar i betänkandet färdiga kursplaneförslag i svenska, matematik och musik och förslag till huvudsakligt innehåll i övriga ämnen. Det ges även en allmän redovisning av kursplanernas funktion, struktur och uppbyggnad.

Allmänt

Av de remissinstanser, som har kommenterat kursplanerna, tillstyrker de flesta förslaget. *Skolverket* delar Läroplanskommitténs syn på kursplanernas roll, funktion, struktur och uppbyggnad. I de förslag som har lagts fram krävs dock, enligt *Skolverket*, en tydligare åtskillnad mellan de delar i kursplanerna som har föreskriftsstatus, och de delar, som måste anses vara kommentarer till kursplaner. *Skellefteå kommun* saknar i kursplaner och timplan utrymme för aktiviteter, som ej går att hänföra till enskilt ämne, eftersom de ofta är ämnesövergripande eller integrerade. Det gäller tema och/eller projektstudier, periodläsning m.m., som nuvarande läroplan uppmanar till. *Statskontoret* anser att målstrukturen och hierarkin i förslagen till kursplaner inte är konsistenta. Som exempel hänvisar *Statskontoret* till kursplanen i B-språk där delmålen går längre i kraven på kunskaper än huvudmålet för ämnet.

Uppnåendemål och strävansmål

Även när det gäller uppdelningen av mål i uppnåendemål och strävansmål ställer sig de flesta instanser, som har yttrat sig, positiva. Ett antal remissinstanser, däribland *Skolverket, Skolledarförbundet, Högskolorna i Kalmar och Luleå, Elevorganisationen, Norrköpings, Grums, Ånge och Trelleborgs kommuner*, anser dock att uppnåendemålen i vissa fall, särskilt när det gäller svenska, matematik och musik, är orealistiska och har satts för högt.

Bollnäs kommun varnar för att det i och med uppdelningen i uppnåendemål och strävansmål finns en risk för att uppnåendemålen blir alltför styrande. *Bollnäs kommun* anser även att kursplanerna bör kompletteras med en tydligare och utförligare skrivning kring bl.a. flyktingfrågor, rasism och resursfördelning i ett globalt perspektiv. *SFS* påpekar att uppnåendemålen stannar vid det direkt mätbara, vilket kan bidra till att undervisningen begränsas till detta. Vidare menar *SFS* att klargöran-

det av lärarens och skolans skyldigheter har försvunnit på kursplanenivå. Många av de mål som är strävansmål borde, enligt SFS, i stället uttryckas som åligganden för läraren, varigenom de blir lättare att utvärdera.

Prop. 1992/93:220
Prop. 1992/93:250
Bilaga 2

5. Grundskolans timplan

Timplaneförslaget anger den minsta undervisningstid som eleverna har rätt att få och därmed den tid som kommunen minst är skyldig att avsätta resurser för. Tiden uttrycks i timmar (60 minuter).

Timplanen anger en minsta garanterad tid för angivna obligatoriska ämnen. Härutöver anges ett lokalt timplaneutrymme för profilering och ett utrymme för elevens personliga val.

Genom behovet av en avstämning eller ”kontrollstation” i slutet av det femte skolåret och en övergång från integrerade ämnen till ämnesuppdelning, har kommittén funnit skäl att presentera timplanen med en uppdelning mellan å ena sidan årskurserna 1–5 och å andra sidan årskurserna 6–9.

Vissa av de obligatoriska ämnena har i förslaget till timplan fått en ökad timtid, t.ex. svenska och främmande språk samt matematik. Andra ämnen har, som konsekvens bl.a. av att skolan och eleven skall ha ett valutrymme, i förslaget fått en minsta timtid som i regel understiger den tid ämnet har i gällande timplan.

Bland de övriga förslag som Läroplanskommittén lägger i anslutning till förslaget till timplan märks:

- Vissa ämnen har fått en ny inriktning och ny benämning, bl.a. ämnena teknik och miljö samt barn- och ungdomskunskap.
- Språkprogrammet i grundskolan förstärks. Engelska föreslås starta första skolåret (med viss övergångstid) och ett obligatoriskt B-språkswal införs fr.o.m. årskurs 6.
- I stället för B-språk skall elev som så önskar kunna läsa svenska, engelska, teckenspråk eller hemspråk.
- Eleverna skall inom ramen för sitt personliga val eller skolans profil kunna välja att läsa ett tredje främmande språk, C-språk, under grundskolans sista år.
- Nuvarande reglering om alternativkurser i engelska och matematik föreslås upphöra.

Nedan framförs remissinstansernas synpunkter kring vissa av dessa frågor.

Timplanen utgör det område som remissinstanserna ställt sig mest kritiska till. Minskningen av tid för praktiskt-estetiska ämnen, och då särskilt Idrott, lek och hälsa, är det förslag, som instanserna i störst utsträckning vänt sig emot, men även uppdelningen av timplanen i skeden 1–5 och 6–9, införandet av engelska från årskurs 1 och B-språk från årskurs 6, har varit föremål för flera remissinstansers ogillande.

Ett antal remissinstanser, däribland t.ex. *LO*, *Nacka kommun* och *Naturskyddsföreningen*, ser en inkonsekvens mellan läroplansförslaget och förslaget till timplan. *Olofströms kommun* hävdar att det inte alltid känns som om författarna till kursplaner och beräkningarna av timplaner har läst den egna inledningen. Enligt *Sundsvalls kommun* är det en kvalitativ förändring av undervisningen som behövs och inte kvantitativ, mer lärartimmar, som Läroplanskommittén föreslår.

Enligt *Kommunförbundet* räcker systemet med en garanterad minimi-tid för att tillgodose kravet på likvärdighet över landet. Det bör dock överlåtas till varje enskild kommun att fördela timmarna över hela grundskoletiden. Bestämmelserna om senaste tidpunkt för att införa vissa ämnen är tillräckliga som reglering, menar Kommunförbundet. *RHS* föreslår att timplanen görs friare för att ge större möjligheter till temastudier och mera övergripande kunskapsområden. *Östersunds* och *Nacka kommuner* är inne på möjligheten att helt låta läroplanen med tillhörande kursplaner styra undervisningens mål. *SFS* menar att frågan om hur målen i kursplaner och läroplan bäst uppnås, borde åligga varje skola att avgöra utifrån varje elevs behov och skolans förutsättningar. I detta arbete är, enligt *SFS*, timplanen ett hinder.

Högskolan i Växjö anser att relationen mellan teoretiska och praktiska ämnen i timplanen utgår från argument som inte är analyserade. En analyserad argumentering i förslaget kunde, enligt Högskolan, ha lett till andra pedagogiskt sakliga alternativ.

Utbildningssamrådet för grundskollärarstudenter anser att den ämnesindelning som timplanen föreskriver är irrationell. Frågan om hur målen i kursplaner/läroplaner bäst uppnås, borde åligga varje skola att avgöra. I detta arbete är timplanen ett hinder, fastslår Utbildningssamrådet, och reserverar sig mot hela timplaneförslaget. *Högskolan i Linköping* frågar sig hur Läroplanskommittén motiverat varför lärandet skall delas upp i just de ämnen kursplaner och timplaner avser och med just den angivna blandningen av akademiskt motiverade ämnen och skolmotiverade ämnen. *RHS* ställer sig kritisk till en strikt uppdelning av timplanen i traditionella skolämnen, i stället för en uppdelning i kunskapsområden. *Naturskyddsföreningen* konstaterar att förslaget innebär en minskning av disponibel tid för de fastlagda ämnesstudierna. Det kan därför diskuteras om utrymmet är tillräckligt för att ge de baskunskaper som behövs för struktur och förståelse och som skall betygsättas.

SAF anser att man genom att på lämpligt sätt fördela elevens totala arbetstid mellan traditionell lärarledd undervisning, eget arbete med tillgång till handledning och helt självständigt arbete, kan frilägga resurser i skolan. Dessutom menar *SAF* att timtalet på lågstadiet bör kunna utökas med ca 20% inom ramen för oförändrade resurser. Detta gör det t.ex. möjligt att organisera om timplanen i grundskolan så att ett ökat utrymme för t.ex. C-språk eller andra ämnen med låg timtilldelning skapas. Även *Västerås kommun* anser att man, på längre sikt, måste höja det totala timtalet i skolorna. Detta kan man, enligt Västerås kommun,

göra genom att ta ut fler timmar per vecka eller förlänga skollåret. *Soci-
alstyrelsen* efterlyser en utredning av möjligheterna att förlänga den tota-
la veckoarbetstiden i grundskolan.

Vissa kommuner har ur ett glesbygdsperspektiv synpunkter på timpla-
neförslaget. I och med att timplanen skall ange en minsta garanterad
undervisningstid för eleverna frågar sig *Motala kommun* bl.a. om det
kommer att uppstå skillnader mellan kommuner på grund av olika re-
surser och om det kommer att uppstå problem för elev som byter skola
mellan kommuner med olika system. *Tingsryds kommun* framhåller att
förslaget för en landsbygdskommun kommer att medföra vissa problem
och ökade kostnader. Detta gäller i främsta rummet dels den mer äm-
nesinriktade undervisningen i orienteringsämnena från årskurs 6, dels B-
språket från samma årskurs.

Stadieindelning, kontrollstation i årskurs 5 och ämnesuppdelning i årskurs 6.

Då den föreslagna kontrollstationen i årskurs 5 och ämnesuppdelningen
av natur- och samhällsorienterande blocken i årskurs 6 hänger så intimt
samman med frågan om stadieindelning, behandlas dessa frågor delvis
ihop.

Förslaget om avskaffandet av nuvarande stadieindelning tillstyrks all-
mänt av remissinstanserna. Däremot uppfattas den föreslagna avstäm-
ningspunkten i årskurs 5 och ämnesuppdelningen av natur- och sam-
hällsorienterande blocken generellt som en ny stadieindelning 1-5 och
6-9, vilket flertalet instanser motsätter sig. Några instanser, däribland
Högskolan i Växjö och *Högskolan i Örebro*, efterlyser ett klagörande
på den punkten.

Även när det gäller frågan om en avstämningsspunkt i årskurs 5 väger
de negativa rösterna över. Förutom att det framförs synpunkter på att
kontrollstationen förstärker känslan av stadieindelning, riktar kritiken
framför allt in sig på att det är för få avstämningstillfällen och att första
kontrolltillfället kommer för sent.

Uppdelningen av natur- och samhällsorienterande blocken i årskurs 6
avstyrks av en övervägande majoritet av de instanser som kommenter-
at frågan. Remissinstanserna menar bland annat att ämnesuppdelning-
en förstärker stadieindelningen. Vidare påpekar några remissinstanser
att helhetsbilden går förlorad och att man går miste om ämnessamver-
kan, vilket leder till ineffektivitet.

Skolverket ställer sig positivt till förslaget till timplan, med den reser-
vationen att ingen uppdelning görs i två skeden. Därigenom blir möjlig-
heterna till lokala lösningar större, och hela grundskoletiden ses i ett
samtat perspektiv, menar *Skolverket*.

Skolledarförbundet frågar sig om det inte finns en risk för att den nya
stadietimplanen medför alltför många lokala varianter, som kan urhol-
ka begreppet en likvärdig skola och försvåra möjligheterna att byta sko-
la.

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 2

Kungl. Vetenskapsakademien motsätter sig avskaffandet av den nuvarande stadielinindelningen. Goda skäl talar, enligt Vetenskapsakademien, för denna då uppdelningen har motiverats av en successiv utveckling av utbildningens innehåll och utformning. Bl.a. är det stimulerande och värdefullt för eleverna att få markera sina framsteg i utbildningen genom att vart tredje år flyttas upp till ett högre skolstadium med nytt innehåll och nya lärare, menar Vetenskapsakademien.

Stockholms kommun ställer sig däremot bakom förslaget till uppdelning av grundskolan i två stadier. *Stockholms kommun* framhåller dock att förslaget, tillsammans med förstärkt språkundervisning, ställer ekonomiska krav på skolorna, såväl vad gäller fortbildning av lärare som nya krav på lokalerna. *Borås kommun* vänder sig mot den föreslagna stadielinindelningen, men föreslår i stället att grundskolan delas i två stadier, 1-6 och 7-9 med bibehållande av nuvarande högstadium.

Bland annat *Svenska Förbundet för Specialpedagogik*, *Luleå*, *Borås*, *Gävle*, *Helsingborgs*, *Skellefteå* och *Bodens kommuner*, menar att helhetssynen, som framförs i bakgrundsdelen i betänkandet, går förlorad med en uppdelning i två skeden. T.ex. *Gävle kommun* hävdar att grundskolan i och med denna uppdelning riskerar att klyvas i två helt skilda delar. Grundskolan bör i stället, enligt *Gävle kommun* vara så väl sammanhållen som möjligt med helhetssyn på både elever och kunskaper. Enligt *Botkyrka kommun* strider förslaget mot målstyrning, decentralisering och den pedagogiska grundsyn som redovisas i betänkandets inledning.

Barn- och ungdomsdelegationen anser att förslaget till stadielinindelning kan missförstås och leda till en permanentning av den gamla tradition från folkskolans och realskolans tid som vi, enligt delegationen, aldrig lyckats bli av med. *Oskarshamns kommun* ser förslaget som ett steg i utvecklingen mot en stadielös grundskola, vilket uppfattas som positivt. De föreslagna två stadierna får dock, enligt kommunen, inte innebära att vi får ett "klasslärarstadium" och ett "ämneslärarstadium".

Flera remissinstanser, däribland *Högskolan i Luleå*, *Högskolan i Falun/Borlänge*, *Borås*, *Motala*, *Uppsala*, *Växjö*, *Luleå*, *Bollnäs*, *Skellefteå* och *Nacka kommuner*, menar att förslaget dåligt korresponderar med intentionerna bakom den genomförda förändringen av grundskollärrutbildningen.

Bl.a. *Läraryrket*, *Göteborgs Universitet*, *Högskolan i Gävle*, *Sandviken* och *Botkyrka kommun*, avvisar förslaget med hänvisning till att de saknar pedagogiska och organisatoriska motiveringar till skedesindelningen. *FR* anser att uppdelningen endast får någon pedagogisk betydelse om de två blocken betraktas som årskurslösa och respektive kursplan får klart definierade s.k. uppnåendemål. Enligt *Botkyrka kommun* har förslaget inneburit negativa konsekvenser i den pedagogisk/didaktiska diskussionen. T.ex. *Älvkarleby kommun* menar att förslaget leder till organisatoriska konsekvenser som starkt kommer att begränsa den lokala skolans möjligheter att välja "egen väg" fram till målen. Även *Statskon-*

toret menar, att skedesindelningen kan medföra olika former av strukturella och organisatoriska problem.

Ett flertal kommuner har ur ett glesbygdsperspektiv synpunkter på den föreslagna skedesindelningen, med avstämningspunkt och ämnesuppdelning i årskurs 5.

Trelleborgs kommun anser att kontrollstationen i årskurs 5 inte får ha en sådan utformning att det blir en avgränsning mellan årskurs 1-5 och 6-9. Den föreslagna timplanen med garanterad undervisningstid bör följaktligen, enligt *Trelleborgs kommun*, inte delas upp utan överlåtas till kommunerna att själva avgöra när de ämnen som kommittén föreslår skall starta i årskurs 6-9. Även *Skara kommun* avvisar en ny tvingande indelning i skeden och utgår från att man lokalt i varje kommun får möjlighet att lösa praktiska problem som kan uppstå vid införande av en ny läroplan vad gäller årskursernas fördelning på skolenheten och lärarnas tjänstgöring på bästa sätt utan styrande regleringar. *Kalmar kommun* ställer sig tveksam till att dela upp timplanen i två skeden och påpekar att den kontrollstation som man lägger in i slutet av femte skolåret inte får uppfattas som ett organisatoriskt hinder för hur skolverksamheten kan organiseras ute i kommunerna.

Skolledarförbundet och även *Östersunds* och *Emmaboda kommuner* ställer sig tveksamma till förslaget då de ser en rad negativa konsekvenser: risk för nedläggning av vissa glesbygdsskolor, brist på utrymme i högstadieskolorna, ökade skolskjutskostnader, dyrare undervisning, behov av lärarfortbildning och vissa problem med lärartillgång. *Skolledarförbundet* pekar även på extra kostnader då organisationen av arbetet med ämnesundervisning i fyra i stället för tre årskurser kommer att kräva större skolledarresurser. Även *Barn- och ungdomsdelegationen*, *Luleå*, *Gotlands*, *Lycksele*, *Svedala* och *Motala kommuner* befarar ökade kostnader och problem för landsbygdsskolor. *Motala kommun* efterlyser bättre motiveringar, analyser och konsekvensbeskrivningar. *Ljusdals kommun* anser att stadiindelningen kommer att innebära en omorganisation av skolan, främst i glesbygdskommuner med många låg- och mellanstadieskolor. Detta kommer, genom flyttning mellan kommuner eller mellan skolor med olika system, att medföra problem för den enskilde individen, menar kommunen. *Lycksele kommun* hävdar att den föreslagna skedesindelningen, för en glesbygdskommun, innebär betydande merkostnader utan motsvarande pedagogiska vinster.

Övertorneå kommun menar att förslaget innebär en "ny" stadiindelning som starkt missgynnar de kommuner som försöker behålla småskolor i glesbygden eftersom elevunderlaget minskar kraftigt. *Piteå kommun* och även *Högskolan i Kristianstad* anser att förslaget innebär stora svårigheter att organisera skolverksamheten i en kommun med många små skolor. Förslaget är mer anpassat för storstadsområde än genomtänkt för hela landet, hävdar kommunen och högskolan.

Enköpings kommun ser ingen konflikt i att man i en årskurs 1-9 skola, från centralt håll, anger när vissa ämnen introduceras - exempelvis B-språk från årskurs 6, men anser att timplanen bör anges i ett 1-9 per-

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 2

spektiv. Även *Umeå kommun* anser att den bästa lösningen är att hela grundskoletiden utgör ett stadium och att avgörandet om kontrollstationernas placering får göras på lokal nivå.

Skinnskattebergs kommun föreslår att timplanen fastställs för hela grundskolan och att varje kommun får besluta om fördelningen mellan årskurserna och att kontrollstationen utformas så, att den inte blir styrande för timmarnas utläggning på årskurser. Även *Jönköpings kommun* förordar en sammanhållen kurs- och timplan för grundskolan, dvs. för årskurs 1-9, där en garanti för förekomsten av de olika delarna bör skrivas in i timplaneföreskrifterna. *Haninge kommun* föreslår att det bör ligga på kommunens och skolstyrelsens ansvar att ur ett pedagogiskt, metodiskt och ämnesorganisatoriskt och administrativt perspektiv besluta om hur förändringen mellan årskurserna 5 och 6 skall genomföras.

Linköpings kommun framhåller att en ny tvingande stadielinje motsäger den överenskomna ansvarsfördelningen mellan stat och kommun om staten på nytt skall kunna styra kommunens organisation av skolverksamheten.

Ett flertal remissinstanser, däribland *Lärarförbundet*, *Göteborgs Universitet*, *Umeå Universitet*, *Rädda Barnen*, *HCK*, *Botkyrka*, *Borås*, *Gävle*, *Lycksele*, *Svedala*, *Linköpings*, *Piteå* och *Örebro kommuner*, avvisar förslaget om kontrollstation i årskurs 5 med hänvisning till att arbetet i skolan kontinuerligt bör stämmas av. Flera instanser menar att utvärderingen måste påbörjas tidigare. T.ex. *RHS* och *Gotlands kommun* föreslår att kontrollstationen i årskurs 5 flyttas till årskurs 4.

DHR framhåller att det inte är acceptabelt att elever tidigt delas in i en A- och en B-grupp. För att motverka detta måste skolan tidigt sätta in resurser för elever med särskilda behov. Skolan kan, enligt *DHR*, inte vänta med att göra detta tills en avstämningsstation har infunnit sig (efter årskurs 5 och 9). *Utbildningssamrådet för grundskollärarstudenter* föreslår att utvärdering görs vid olika tillfällen för olika ämnen. Det har, enligt *Utbildningssamrådet*, bl.a. framförts från företrädare för matematikämnet att det vore önskvärt med en tidigare kontroll av elevernas utveckling i matematik. Dessutom kan en stor utvärdering bli alltför betonad så att den viktigaste utvärderingen, den kontinuerliga, blir åsidosatt, menar *Utbildningssamrådet*.

Bl.a. *Lärarförbundet* och *Elevorganisationen* motsätter sig en avstämningspunkt i årskurs 5, då detta kan leda till att skolans resurser koncentreras till det andra skedet trots att det är bättre att koncentrera specialresurser till de första årskurserna. *SFS* vill, för att motarbeta tendenserna till stadielinje, sprida utvärderingarna så att olika ämnen utvärderas vid olika tillfällen. Även *Lärarhögskolan i Lund* motsätter sig den utformning som kontrollstationen i årskurs 5 fått i förslaget och förordar i stället en gradvis ämnesdifferentiering och förändring i övrigt av grundskolans struktur och organisation.

Eskestuna kommun menar att det föreslagna systemskiftet i undervisningen mellan årskurserna 5 och 6, med bl.a. nya lärare i årskurs 6, försvårar den önskade uppföljningen av elevernas fortsatta utveckling. Gö-

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 2

tene kommun anser att behovet av utvärdering efter årskurs 5 och årskurs 9 kan lösas utan den föreslagna stadiindelningen.

Katrineholms kommun ifrågasätter starkt gränsen mellan årskurs 5 och 6 och menar att ett genomförande av förslaget förutsätter, sett ur såväl pedagogisk som ekonomisk synvinkel, att många olika organisatoriska lösningar tillåts. *Högskolan i Linköping* menar att både pedagogiska och ekonomiska skäl talar för att mellanutvärderingarna i grundskolan fördelas över flera årskurser. Timplanen bör därför, enligt *Högskolan*, då inte heller utformas så att den uppmuntrar en skarp stadiegräns, som lätt blir en ny skarp gräns mellan lärarkategorier och styr lokalutnyttjandet. *Umeå Universitet* vill understryka att årskurs 5 inte får ses som en "vattendelare" vad avser användandet av klass- respektive ämneslärare.

Bl.a. *Skolverket*, *Kommunförbundet*, *LO* och *Olofströms kommun* tillstyrker förslaget om en obligatorisk skriftlig och muntlig utvärdering av varje elev i årskurs 5. Formerna för den övriga kontinuerliga utvärderingen av eleverna och kontakten mellan skola och föräldrar bör dock, enligt *Kommunförbundet*, vara en fråga för den enskilda kommunen eller skolan att avgöra. *LO* påpekar att det faktum att "ribban" läggs vid 5:e årskursen inte innebär någon frihet att avstå från uppföljning av varje enskild elevs kunskapsutveckling under tidigare årskurser.

Borgholms kommun tycker att kommitténs förslag om uppnåendemål för årskurs 5 respektive 9 är bra. Kommunen anser dock att det vore önskvärt med en kontrollstation även i årskurs 8, för det nationella uppföljningssystemet.

Även *Norrköpings kommun* tillstyrker den föreslagna avstämningspunkten i årskurs 5, vilken är positiv utifrån kommunens/skolans ansvar för elevernas studieresultat.

Östersunds kommun anser att en kontrollstation efter fem och nio år kan vara bra men ej nödvändig. Det viktigaste är, enligt kommunen, att en kontinuerlig uppföljning sker genom åren, med individuell utbildningsplanering och uppföljning av eleverna med ett eventuellt åtgärdsprogram.

När det gäller förslaget om ämnesuppdelningen av natur- och samhällsorienterande blocken framhåller ett flertal instanser att helhetssynen i undervisningen går förlorad. Några exempel på instanser som framför denna åsikt är *Lärarförbundet*, *Barn- och ungdomsdelegationen*, *BRÅ*, *Sundsvalls*, *Gotlands*, *Borås*, *Ånge*, *Skellefteå*, *Västerås*, *Kristianstad*, *Bollnäs*, *Eskilstuna*, *Lycksele* och *Umeå kommuner*.

TCO hävdar att Läroplanskommittén i liten utsträckning intresserat sig för kopplingen mellan skolan och det omgivande samhället. Om kommittén hade gjort det skulle den knappast ha föreslagit en starkt ämnesuppdelad undervisning.

Ekumeniska skoldelegationen anser däremot att ett blockämne som samhällslära försvårar överblick och progressionstänkande för kursplanernas utformning och för de lärare som skall tolka och tillämpa dem. Skoldelegationen menar att varje ämne behöver en egen kursplan i

samtliga årskurser och samhällslära bör därför ersättas med samma separata ämnen som i årskurs 6-9.

Högskolan i Gävle och även *Malmö* och *Kalmar kommuner* menar att en tematisk uppläggning av studierna är väsentlig och avvisar därför förslaget. *RBU* anser att ämnesuppdelningen blir speciellt problematisk för elever med rörelsehinder. För dessa elever är det, enligt *RBU*, väsentligt att det finns möjligheter till tematisk läsning och sammanhängande arbetspass utan avbrott och tidspress. *Barnmiljörådet* vill betona att ett ämnesöverskridande arbetssätt underlättar ett arbetssätt som utgår från barns egna frågor, vilka sällan är insnävade inom ett enda ämne.

RHS hävdar att ämnesuppdelningen är ett hinder för det ämnesövergripande arbetssätt, som utredningen själv argumenterar för. *Karlskrona kommun* anser att samverkan mellan de undervisande lärarna i respektive block ytterligare bör betonas. *Högskolan i Kalmar* vill att samverkan, såväl inom som mellan ämnesgrupperna, tydligare bör skrivas fram. *Kooperativa institutet* förordar att skolan uppmuntras att använda sig av ämnesövergripande studier och av projektarbetsmetodik i undervisningen. *Högskolan i Linköping* anser att det som skrivs i läroplansförslaget om skolans värdegrund och uppgifter måste förverkligas i samverkan mellan ämnena.

Trelleborgs kommun framhåller att ämnesuppdelningen kommer att leda till en splittrad och i kunskapshänseende ineffektiv undervisning. *Trelleborgs kommun* vill, tillsammans med t.ex. *Lycksele kommun*, peka på risken för att undervisningen blir fragmentarisk. *TCO* anser att förslaget om en ämnesuppdelad undervisning går stick i stäv med utvecklingen i arbetslivet.

Borås kommun anser att avskaffandet av blockämnena innebär ett stort steg tillbaka och påpekar, tillsammans med t.ex. *Högskolan i Luleå*, att den nya grundskollärarytbildningen bygger på ett ämnesintegrerat arbetssätt. Även *Botkyrka kommun* ser förslaget som en tillbakagång och anser att undervisningen bör organiseras utifrån ett tvärvetenskapligt och problemorienterat synsätt. *Umeå Universitet* ser förslaget som olyckligt och menar att det inom lärarutbildningen gjorts goda erfarenheter vad gäller integration och samverkan mellan olika delämnen inom natur- respektive samhällslära.

Högskolan i Luleå menar att den trygghet och arbetsro barnen och ungdomarna behöver motverkas och påpekar även att den komplexa verkligheten inte är uppdelad ämnesvis.

Högskolan i Kristianstad varnar för att förslaget kan uppfattas som en återgång till den gamla realskolans tradition, där ämnena lästes isolerade från varandra. *Läraryrket* anser bl.a. att en strikt ämnesindelad undervisning motverkar arbete i läroplan, står i strid med decentraliseringssträvandena och att årskurs 6 kan komma att betraktas som en del av det traditionella högstadiet. *Oskarshamns kommun* anser att samhälls- och naturlära tidigast kan uppdelas i årskurs 7.

Barn- och ungdomsdelegationen anser att undervisningen organisato-

riskt och pedagogiskt bör anordnas så att man får en växelverkan mellan ämnesuppdelning och integration.

Skinnskattebergs kommun föreslår att varje enskild kommun ges befogenhet att själv fatta beslut ifall undervisningen skall ske integrerat eller med mer omfattande ämnesfördelning samt att kommunens befogenhet inrymmer möjlighet att själv avgöra i vilken årsklass och i vilken omfattning i övrigt ämnesfördelningen skall genomföras. *Katrineholms kommun* menar att det borde falla inom ramen för den pedagogiska professionen – läraren tillsammans med eleverna – att avgöra vilken organisationsprincip man vill arbeta efter. Renodlad ämnesundervisning eller temaundervisning med stoff från olika So-/No-ämnen är två organisationsprinciper som, enligt kommunen, bägge kan leda fram till de uppställda målen.

Högskolan för lärarutbildning i Stockholm poängterar att skrivningen i läroplanen om skolans/arbetslagets/lärarens möjlighet att organisera undervisningen som de själva vill bör förtydligas. Högskolan vill peka på att även om betygen ska sättas i varje enskilt ämne, kan undervisningen organiseras i större ämnesblock. *Skolverket* framhåller att det klart bör framgå i skrivningarna i kursplanerna, att innehåll och organisation inte är givna av att varje ämne får en garanterad undervisningstid. Skolverket konstaterar vidare att den garantin kan lösas på fler sätt än med en strikt ämnesindelning.

Elevernas valfrihet och skolornas profilering

Majoriteten av de remissinstanser som yttrat sig i frågan ställer sig positiva till ökat timplaneutrymme för valfrihet för elever och lokal profilering.

Av de kommuner som har negativa kommentarer kring förslaget utgör majoriteten kommuner av mindre storlek. Kritiken, som i huvudsak riktar in sig på den lokala profileringen, utgår från ett glesbygdsperspektiv. Några små kommuner som t.ex. *Borgholms*, *Gullspångs*, *Ljusdals* och *Vilhelminas kommuner* och även andra instanser, t.ex. *Umeå Universitet* och *Högskolan i Kristianstad*, påpekar att den lokala profileringen i praktiken kan medföra att valet för elever inskränks för dem som ej kan välja skola. *Kommunförbundet* anser emellertid att en ännu större andel av den totala tiden i timplanen borde användas för lokal profilering. Härigenom skulle kommunerna få större möjligheter att erbjuda eleverna ett rikare utbud inom bl.a. det praktiskt-estetiska området, menar Kommunförbundet.

Flera kommuner, och andra instanser, har kommentarer av olika slag till förslaget.

Växjö kommun påpekar att förslaget kommer att skapa svårigheter i den kommunala verksamheten, på grund av bl.a. att kostnaderna ökar för mindre grupper och att profileringen skapar problem för elever som byter skola. *Gävle kommun* menar att valfriheten vid små enheter blir ytterst begränsad, eftersom ekonomin inte tillåter små grupper.

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 2

Luleå kommun menar att förslaget bygger på ett storstadstänkande, då möjligheterna att realisera detta förutsätter stort befolkningsunderlag, stora skolor och god tillgång på välutbildade lärare.

Katrineholms kommun menar att existensen av en mindre låg- och mellanstadieskola på landsbygden kan bli hotad om rätten att välja skola görs obegränsad.

Linköpings kommun bedömer det som orealistiskt med en utveckling som innebär att alla skolor skulle kunna erbjuda alla typer av efterfrågade ämnen/kurser inom ramen för elevernas fria val.

Oskarshamns kommun föreslår att valfrihet och lokal profilering slås samman och att det överläts till kommunerna att avgöra fördelningen.

Södertälje kommun är positiv till förslaget, men anser att det krävs att sektorsbidraget justeras så att kommunerna ges ekonomiska möjligheter att leva upp till förslaget.

Skolverket konstaterar att de ökade valmöjligheterna ställer stora krav på informationsinsatser och kvalificerad studievägledning från skolans sida samt en organisatorisk och pedagogisk utveckling inom skolan så att inte elevernas valmöjligheter i praktiken begränsas till ett fåtal ämnen.

HCK vill understryka att en ökad valfrihet inom skolväsendet inte får leda till att elever med funktionshinder drabbas av ökad ojämlikhet. *DHR* och *SIH* poängterar att alla skolor måste vara tillgängliga för alla elever. *Göteborgs Universitet* framhåller att omfattande "fria" val är förbundna med en klar risk för socialt baserad segregering. *TCO* påpekar att ett större utrymme för val alltid innebär en risk för skiktning av eleverna efter kön och samhällsgrupp.

Elevorganisationen avvisar förslaget om lokalt timplaneutrymme och elevens fria val med hänvisning till att organisationen vill se en sammanhållen grundskola. Det problem organisationen ser med valfriheten är att den stjäl så mycket utrymme från de obligatoriska ämnena.

Skolledarförbundet anser att det kan övervägas om valfriheten i stället kan tillgodoses genom ett s.k. dubbelt tillval.

Högskolan i Karlstad understryker att valfrihet alltid innebär frihet att såväl välja till som bort. Det innebär att ämnen kan riskera få låg prioritet av ekonomiska skäl (på den kommunala nivån) och av kortsiktigt nyttoinriktade skäl (på den individuella nivån). Högskolan menar att en konsekvensdiskussion om denna sida av valfriheten hade varit på sin plats.

Umeå Universitet anser att valfriheten främst bör gälla val av stoff och arbetsmetoder, och menar att kommittén utförligt borde ha diskuterat valfrihetens gränser.

Statens Ungdomsråd anser att elevinflytande, vad gäller att delta i undervisningens uppläggning och att delta i de formella beslutsprocesserna om skolans ekonomi och förvaltning, bör betonas hårdare.

LO ställer sig positiv till förslaget, men menar att utrymmet för skolans val och elevens val måste vara underordnat de "resultatmål" som är satta, enligt LO:s synsätt.

Flera remissinstanser, däribland *Lärarförbundet, LR, Högskolan för lärarutbildning i Stockholm, Högskolan i Kristianstad, RHS, Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien, Enköpings, Karlskoga, Kalmar, Jönköpings, Karlstads, Borås, Helsingborgs, Hässleholms, Eskilstuna, Götene, Piteå och Gävle kommuner*, några av dem positiva till själva grunden i förslaget, vill dra ner på tiden för elevernas valfrihet och särskilt det lokala timplaneutrymmet. Ett antal instanser vill att reduceringen ska ske till förmån för mer tid för den obligatoriska ämnesundervisningen och särskilt de praktiskt-estetiska ämnena.

JämO är av den åsikten att neddragningarna av antalet timmar i ämnena Hemkunskap och Lek, idrott och hälsa, inte kan uppvägas av elevens fria val. Det är när alla elever, oavsett kön, deltar i dessa ämnen i lika stor utsträckning som jämställdheten främjas på bästa sätt.

Uppsala Universitet förhåller sig något tveksamt till omfattningen av den valfria delen av utbildningen. Det torde, enligt Universitetet, bli svårt att med en så stor valfrihet inom utbildningen uppnå den ur nationell synpunkt likvärdiga och kvalitativt goda utbildning som är ett av målen i förslaget. Universitetet påpekar även att irrationella överväganden kan leda till att elever kan göra tillval som försvårar deras senare utbildning. Detta gäller framför allt flickor och deras tillval av matematik, naturvetenskap och teknik. Även *KTH* vill varna för att ett alltför stort utrymme lämnas för elevens personliga val och skolornas profilering. För att kunna garantera kunskapsnivån, när en elev lämnar grundskolan respektive gymnasiet, måste det finnas centralt fastställda, tvingande kursplaner i alla läroämnena, menar *KTH*.

RHS är i princip positiv till valfrihet och profilering, men påpekar att detta förutsätter att det finns en reell möjlighet att välja. Det finns det ännu inte, enligt *RHS*, och många kommer sannolikt "tvingas" välja en annan inriktning än man egentligen vill. Då det, enligt *Rädda Barnen*, finns en risk för att de kommunala besparingarna oömsättningsmässigt gör många val, förordar organisationen särskilda föreskrifter till timplanen som garanterar det fria valet. Detta, i kombination med den lokala profileringen, innebär annars att eleven kan "påtvingas" ämnena eller ökat antal timmar i ämnena som hon inte skulle ha valt själv. *RRV* pekar på risken att tillgången på lärare i olika ämnen blir styrande för valet av lokal profil.

SFS välkomnar förslaget. Utrymmet för elevens fria val ger dels elevens skolgång en personlig prägel, dels en vana att göra vägval.

Högskolan i Sundsvall/Härnösand ser möjligheten att lokalt planera för fria val och profilering som ett bemyndigande av skolenheter, elever och föräldrar. Kanske återvänder arbetsglädjen till skolan när eleven får ökad valmöjlighet, menar högskolan.

Ekumeniska skoldelegationen ställer sig mycket positiv till ett utvecklingsarbete kring lokal profilering av mer konfessionell inriktning och till annan form av samverkan med lokala församlingar. Skoldelegationen föreslår vidare att Skolverket får i uppdrag att i kommentarmaterial ta fram några sådana exempel på hur lokal profiltid skall kunna användas.

das. *Statens Kulturråd* ser profilering och valfrihet som en utmaning och möjlighet också för kulturområdet. *Munkfors kommun* anser att profilverket skall styras så att det blir praktisk-estetisk verksamhet som erbjuds eleverna vid detta val.

Prop. 1992/93:220
Prop. 1992/93:250
Bilaga 2

Språkens ställning

Läroplanskommittén föreslår en förstärkning av språkprogrammet i skolan. Bl.a. föreslås engelska starta första skolåret och att ett obligatoriskt B-språkval införs fr.o.m. årskurs 6.

Majoriteten av de remissinstanser som kommenterat förslaget ställer sig positiva till att språkens ställning stärks. Däremot har flera remissinstanser synpunkter på tidigareläggandet av introduktionen av engelska och införandet av B-språk i årskurs 6.

Förslaget om introduktion av engelska i årskurs 1 möter massiv kritik bland de instanser som kommenterat frågan. Kritikerna menar i huvudsak att det inte finns några pedagogiska argument för en tidigareläggning och att det är bättre för eleverna att först lära sig svenska ordentligt. Det skulle dessutom, enligt flera instanser, kräva kostsamma utbildningsinsatser.

Även när det gäller införandet av B-språk i årskurs 6, väger de negativa rösterna över. Kritiken riktar framför allt in sig på praktiska problem och att det bör anpassas till skolornas olika förutsättningar. Flera remissinstanser vill senarelägga starten för B-språk och lägga över beslutet till kommunen och skolan.

SIV förespråkar att alla elever från och med det första läsåret läser ett tredje språk förutom svenska och engelska. Detta skulle, enligt *SIV*, motiveras av samhällets internationalisering och den nationella resurs som finns i de olika språkgruppernas modersmålskunskaper.

SAF menar att näringslivets krav på främmande språk, i och med förslaget, är tillgodosedda.

Gävle kommun har en positiv inställning till en tidigarelagd och utökad språkundervisning, men pekar samtidigt på vissa konsekvenser och svårigheter: t.ex. fortbildning av 1-7 lärare, utveckling av metoden i språk, praktiska problem för skolor som inte ligger i direkt anslutning till högstadieskolor med tanke på lärarkompetens och elevunderlag för minst två B-språksalternativ.

Lyckseles kommun konstaterar att bristen på behöriga språklärare och fåtalet elever i respektive språkgrupp endast ger skenbara valmöjligheter för eleverna i glesbygdsskolorna.

Linköpings kommun delar kommitténs uppfattning om språkens betydelse. Kommunen anser emellertid att betydelsen av kommunikativ förmåga, att uttrycka sig och förstå även på annat sätt än genom det talade och skrivna språket, bör komma till tydligare uttryck i strävansmålen.

Högskolan för lärarutbildning i Stockholm är tveksam till att de främmande språken får en så stor plats i den obligatoriska timplanen. Högskolans förslag är att införa engelska i årskurs 4 i stället för i årskurs 1 och att inte göra valet av ytterligare ett främmande språk obligatoriskt

från årskurs 6, vilket skulle ge utrymme för den ökning av timtalet för de hårdast drabbade ämnena, som högskolan anser nödvändig.

Ett flertal remissinstanser, däribland *Svenska Akademien*, *Svenska Språknämnden*, *Botkyrka*, *Sundsvall*, *Karlstads*, *Vänersborgs*, *Österåkers kommuner*, *Umeå Universitet*, *Uppsala Universitet* och *Göteborgs Universitet*, framhåller att det inte finns några pedagogiska motiveringar till att introducera engelskan redan i årskurs 1.

Flera kommuner, däribland *Malmö*, *Katrineholms*, *Trelleborgs*, *Kalmar*, *Bollnäs* och *Gotlands kommuner*, och även *Skolverket* och *Lärarförbundet*, förespråkar att tidpunkten för engelskundervisningens början överlämnas för beslut på lokal nivå. *Uppsala kommun* anser däremot inte det alternativet vara möjligt, då många elever flyttar mellan olika skolor. Kommunen finner vidare att undervisningen i engelska bör påbörjas i årskurs 3.

Eleverorganisationen ställer sig något tveksam till förslaget om engelska från årskurs 1, då man anser att det beror på hur förhållandena i den lokala skolan ser ut. *Västerås kommun* anser att skolan bör erbjuda flera "starttillfällen" för engelskundervisningen.

Högskolan i Kristianstad avslår förslaget att engelska skall vara obligatoriskt från årskurs 1, främst p.g.a. kostnader för fortbildning och förändring av lärarutbildningen för att alla lärare skall kunna undervisa i ämnet. Även bl.a. *Högskolan i Kalmar* samt *Karlstads*, *Österåkers* och *Motala kommuner* känner tveksamhet till förslaget p.g.a. de krävande fortbildningsinsatserna. *LR* tillstyrker att engelska förekommer som komplement i andra ämnens undervisning redan under de första skolåren, men accepterar inte på grund av brist på kompetenta lärare att ämnet får egen tid på timplanen redan under de första årskurserna. *Statskontoret* och *Barn- och ungdomsdelegationen* konstaterar att omfattningen av fortbildning kan bli avsevärd, vilket innebär kostnader som faller på kommunerna.

Helsingborgs kommun tillstyrker förslaget, men vill betona vikten av att engelskundervisningen inleds under de första grundskoleåren med en för eleverna anpassad pedagogisk uppläggning. Detta kräver, enligt kommunen, omfattande fortbildningsinsatser.

Örebro kommun anser att man kan tillvarata elevernas naturliga kontakter med engelska i lämpliga sammanhang utan att för den skull ta in en bestämmelse om att språket skall påbörjas i årskurs 1. *RHS* menar att engelska bör ingå naturligt i kommunikativa övningar från år ett, men inte utgöra ett eget ämne.

Bl.a. *Svenska Språknämnden* uttrycker farhågor för att elevernas svenskkunskaper kan bli lidande genom en tidig start av engelskundervisningen. *Bodens* och *Eskilstuna kommuner* anser att satsningarna i stället bör göras på svenska. *Borås kommun* vänder sig emot förslaget om engelska från årskurs 1, och hänvisar till att många lärare hävdar att inläringen i svenska blir lidande. *Botkyrka kommun* kan inte ställa sig bakom förslaget, med hänvisning till att det är viktigt att de första årskurserna satsa på modersmålet, oavsett vilket modersmålet är. Även

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 2

Vimmerby och Färgelanda kommuner menar att det är angeläget att först utveckla goda kunskaper i modersmålet.

Falu kommun anser inte att elevernas tid för engelska behöver utökas. Kommunen menar att införandet av engelska i årskurs 1 kan möjliggöras inom ramen för skolans profilering, om så önskas. Även *Kommunförbundet, LR och Barn- och ungdomsdelegationen* anser att eleverna bör kunna erbjudas engelska i de första årskurserna inom ramen för det personliga valet eller inom skolans lokala profil vid skolor som har lärare utbildade för undervisning i ämnet.

Högskolan i Sundsvall/Härnösand ställer sig positiv till tidigare lagda studier i B-språk och C-språk, vilket ses som en anpassning till samhällsutvecklingen och internationaliseringen. Även *Elevorganisationen* ställer sig positiv till förslaget om obligatoriskt B-språk. Organisationen vill dock betona hur viktigt det är att en ordentlig förändring av undervisningen i främmande språk kommer till stånd.

RHS och även *Bodens kommun* anser att B-språk bör vara frivilligt och föreslår därför ett system liknande dagens med möjlighet till dubbla tillval. Även *Umeå Universitet* och *Eskilstuna kommun* är inne på att erbjuda B-språk i årskurs 6 men utan att göra valet tvingande. *Högskolan i Gävle/Sandviken* menar att B-språket i fortsättningen bör vara ett valfritt ämne, och att starten i huvudsak bör förläggas till samma tidpunkt som i nuvarande läroplan. *Västerås kommun* är tveksam till att tvinga alla elever i grundskolan att lära sig ett andra främmande språk utöver engelska. *Borås kommun* anser det för tidigt att börja studera ett B-språk redan vid 11-12 års ålder.

Skolverket föreslår att det inte skall regleras vilket år studierna i B-språk skall påbörjas. Detta p.g.a. att Läroplanskommittén, enligt Skolverket, underskattat svårigheterna med att omedelbart införa ett andra främmande språk. Ett sådant beslut kommer bl.a. att medföra kostnadsökningar i många kommuner, främst vad gäller transporter mellan låg- och mellanstadieskolor och högstadieskolor. Det kommer även att behövas en viss fortbildning för att göra något bra av situationen, menar Skolverket. Vidare föreslår Skolverket att spanskan blir ett nytt alternativ till franska och tyska, som B-språk.

Bl.a. *Oskarshamns, Borgholms* och *Bollnäs kommuner* konstaterar att B-språksundervisning från årskurs 6 kommer att ge kommunen ekonomiska, organisatoriska och pedagogiska problem. Även *Hässleholms kommun* påpekar att införandet av B-språk från årskurs 6 innebär praktiska problem för skolor på mindre orter och för bygdeskolor med enbart låg- och mellanstadier beträffande tillgång till lärare. *Gotlands kommun* avstyrker införandet av B-språk i årskurs 6 och konstaterar att det för kommuner med glesbygdsskolor innebär att små resurskrävande språkgrupper bildas och att eleverna i de små skolorna får en inskränkt valfrihet.

Vimmerby kommun tillstyrker att skolan skall erbjuda undervisning i B-språk och C-språk enligt förslaget, dock under förutsättning att B-språkstillvalet kan ske årskurs 7 efter lokalt beslut. Motiveringen är

Prop. 1992/93:220
Prop. 1992/93:250
Bilaga 2

främst de problem och ökade kostnader som en glesbygdskommun har för att kunna erbjuda ett rimligt B-språkstillval i årskurs 6. Även *Örebro kommun* och *Katrineholms kommun* föreslår att B-språk startar i årskurs 7, p.g.a. organisatoriska problem av både tids- och kostnadsart. LR avstyrker förslaget om en obligatorisk start i årskurs 6. I stället bör det, enligt LR, till de särskilda föreskrifterna till timplanen fogas en regel om att B-språket skall påbörjas senast i årskurs 7.

Malmö kommun och *Växjö kommun* föreslår att obligatoriskt B-språk i stället kallas obligatoriskt språkval, då språkvalet avser B-språk, hem-språk, teckenspråk eller förstärkning i svenska eller engelska. *Gävle kommun* föreslår beteckningen språkligt tillval.

Svenska och matematik

I likhet med de främmande språken har svenska samt matematik fått en förstärkning i timplaneförslaget. De flesta remissinstanser tillstyrker i och för sig denna förstärkning, t.ex. *Svenska Akademien* och *LO*, men vissa är kritiska till effekterna på tidsfördelningen till övriga ämnen. T.ex. *Vimmerby* och *Borlänge kommuner* menar att tiden för svenska och matematik bör reduceras. Genom en mer stram kursplan, menar *Vimmerby kommun* att undervisningen i stället bör kunna effektiviseras. Även *Västerås kommun* anser att man, innan man höjer timantalet i ett visst ämne, bör pröva om man inte kan nå samma mål genom att effektivisera undervisningen. Bl.a. *Vänersborgs* och *Skellefteå kommuner* kan inte se något stöd för att just tiden för matematikundervisningen måste utökas.

Praktiskt-estetiska ämnen

Som en konsekvens av att vissa av de obligatoriska ämnena i förslaget fått en ökad timtid, t.ex. främmande språk, svenska samt matematik, har de flesta andra ämnen fått en minsta timtid som understiger den tid som ämnet har i gällande timplan. Däribland återfinns de praktiskt-estetiska ämnena, vilket har medfört en massiv kritikerstorm bland remissinstanserna.

En överväldigande majoritet av remissinstanserna avstyrker Läroplanskommitténs förslag om minskad garanterad tid för de praktiskt-estetiska ämnena; lek, idrott och hälsa, slöjd, bild, musik och hemkunskap.

Flera remissinstanser, t.ex. *Lärarförbundet*, *Lunds Universitet*, *LO*, *Högskolan för lärarutbildning i Stockholm*, *RHS*, *Eleverorganisationen*, *Rädda Barnen*, *Folkhälsoinstitutet*, *Botkyrka*, *Umeå*, *Nyköpings*, *Lycksele*, *Vimmerby*, *Trelleborgs*, *Gävle*, *Hässelholms*, *Enköpings*, *Svedala*, *Katrineholms*, *Vilhelmina*, *Borgholms*, *Norbergs* och *Färgelanda kommuner* menar att förslaget innebär en alltför markant övervikt av teoretiska moment.

Högskolan i Luleå anser att den underton som finns i förslaget inne-

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 2

bär en tydlig icke acceptabel markering av de praktiskt-estetiska ämnena som mindre betydelsefulla.

Högskolan i Sudsvall/Härnösand anser att ett inslag av de praktiskt-estetiska ämnena i alla ämnen och områden har positiva konsekvenser för elevers totala inlärn timer och deras progression vad gäller senare kunskapsinhämtning.

T.ex. *Lärarförbundet, Högskolan i Luleå, Barn- och ungdomsdelegationen, Ljusdals, Ödeshögs och Falu kommuner* påtalar de praktiskt-estetiska ämnenas betydelse för bl.a. intellektuell och känslomässig personlighetsutveckling och för ett stärkt självförtroende.

Bl.a. *Motala, Bodens och Skinnskattebergs kommuner* påpekar de praktiskt-estetiska ämnenas funktion som "ventil" eller "andningshål" i det övriga skolarbetet.

Statskontoret anser att timplaneförslaget ligger i linje med strävan att stärka skolans roll som kunskapsförmedlare.

Remissinstansernas kritiska synpunkter har framför allt gällt lek, idrott och hälsa. Flera remissinstanser, däribland t.ex. *LR, Högskolan i Jönköping, Umeå Universitet, Högskolan i Kristianstad, Arbetarskyddsstyrelsen, Folkhälsoinstitutet, Barn- och ungdomsdelegationen, Barnmiljörådet, Västerbottens läns landsting, Nyköpings, Östersunds, Borås, Västerås, Eskilstuna, Skövde, Ljusdals och Orust kommuner* hänvisar till att folkhälsan blir lidande av en tidsnedskärning i timplanen. *Idrottshögskolan* framhåller att ämnet är viktigt för den unga generationens framtida hälsa och därmed för den framtida samhällsekonomin. Även *SAF* påtalar att elevernas fysiska hälsa är en god investering för samhället. *Föreningen Sveriges Socialchefer* befarar att arbetsskadorna inom vårddyrket kan komma att öka om undervisningen och utövandet av lek, idrott och hälsoämnet skärs ner i skolan.

HCK, SIH, SRF och RBU poängterar att lek, idrott och hälsa och även andra praktiskt-estetiska ämnen, har stor betydelse för många elever med funktionshinder.

Ett antal instanser, däribland *Borås och Motala kommuner* påtalar att Läroplanskommittén konstaterar att andelen barn och ungdomar som inte alls ägnar sig åt idrott under sin fritid ökar markant, vilket uppfattas stå i motsatsförhållande till själva förslaget.

Idrottshögskolan anser inte att det fria valet löser de problem den föreslagna timplanen skapar. Det är i och för sig troligt att vissa skolor profilerar sig mot idrott, men denna profilering kommer då självfallet att attrahera redan idrottsaktiva elever, menar högskolan.

Några remissinstanser, t.ex. *LR* framför att bild och konst har betydelse för elevernas kreativitet. *Chalmers tekniska högskola* menar att ämnet har betydelse för t.ex. arkitektutbildningen, men även för civilingenjörs- och ingenjörsutbildningarna. *Högskolan i Kristianstad* påpekar bildämnet nyckelroll när det gäller att förstå och tolka bilder. *Barnmiljörådet* och *Ljusdals kommun* menar att bildämnet ger eleverna en rimlig möjlighet att analysera och värja sig mot massmedias stora påverkan.

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 2

Nyköpings kommun konstaterar att även själen måste må bra under skollåren. Därför behövs, enligt kommunen, både bild och musiklektioner för att eleverna ska kunna hämta kraft till den övriga delen av skoldagen.

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 2

LR anser att den kraftiga minskningen av ämnet musik i årskurserna 6-9 utgör en allvarlig fara för att elevernas intresse för musik i alltför hög grad kommer att styras av det kommersiella musikutbudet. *Statens kulturråd* påpekar att nedrustningen i många kommuner av den frivilliga kulturverksamheten innebär att skolan får ett större ansvar för elevernas musikutveckling. *Högskolan i Kristianstad* menar att ämnet läroplansmässigt är bra, men att timplanen inte medger att förslaget kan genomföras. *Eskilstuna kommun* anser att ämnena bild och musik inte bara är viktiga för enskilda elever, utan också för kulturlivet i stort i vårt samhälle.

LRF menar att ämnet hemkunskap ger eleverna en för alla nödvändig vardagskunskap. *Kooperativa institutet* vill ha en förstärkt hemkunskap respektive konsumentkunskap, då eleverna behöver en handlingsberedskap i sin roll som blivande konsument. *KF* betonar att hemkunskapen inrymmer starka kreativa inslag där skapandet sker parallellt med tillämpningar av annars enbart teoretiska kunskaper från andra ämnesområden t.ex. matematik. *JämO* anser att antalet timmar för ämnet hemkunskap även fortsättningsvis bör ligga kvar på dagens nivå, då ämnet främjar jämställdheten mellan könen. *Folhälsoinstitutet* påtalar hemkunskapens roll i det hälsobefrämjande och sjukdomsförebyggande arbetet i skolan, vilket på sikt kan förbättra folkhälsan väsentligt.

Bl.a. *Nyköpings kommun* anser att alla behöver de kunskaper eleverna får i slöjd och hemkunskap för att klara sin vardag som vuxen. *Eskilstuna kommun* betonar att slöjdämnet är en väl förankrad kulturell verksamhet i skolan, som samtidigt utvecklar elevernas konstnärliga anlag.

Samhälls- och naturkunskapsämnen

Även timantalet för de samhälls- och naturvetenskapliga blocken har minskat. Detta kritiserar av ett antal remissinstanser, även om omfattningen inte går att jämföra med reaktionen mot tidsminskningen för de praktiskt-estetiska ämnena. T.ex. *Borlänge kommun* och *Naturskyddsföreringen* vänder sig mot minskningen av tiden för SO-och NO-ämnena i helhet. *Ekumeniska skoldelegationen* vänder sig mot att tidsminskningen relativt sett drabbat SO-ämnena hårdare. Vissa instanser vänder sig mot tidsminskningen för separata ämnena. T.ex. *Riksantikvarieämbetet* anser att timantalet för historia bör utökas. *Borgholms kommun* tycker att det är märkligt att ämnena som historia och religionskunskap misshandlats i timplanen.

Vissa ämnen har fått en ny inriktning och ny benämning, bl.a. ämnena teknik och miljö samt barn- och ungdomskunskap.

När det gäller ämnet Teknik och miljö ställer sig remissinstanserna generellt positiva till att miljöfrågorna uppmärksammas. Däremot anser majoriteten av de instanser som kommenterat förslaget, däribland *Lärarförbundet*, *LR*, *Elevorganisationen*, *RHS*, *LRF*, *Konsumentverket*, *Naturskyddsföreningen*, *Kungliga Vetenskapsakademien*, *Högskolan i Kristianstad*, *Lunds Universitet*, *Göteborgs Universitet*, *Högskolan i Jönköping*, *Borås*, *Gävle*, *Katrineholms*, *Kalmar*, *Svedala* och *Trelleborgs kommuner*, att undervisningen i natur- respektive samhällsorienterande ämnen är en bättre utgångspunkt för skolans miljöundervisning.

Även bl.a. *Skolverket*, *Högskolan i Gävle/Sandviken*, *Högskolan i Luleå*, *Högskolan i Linköping*, *Umeå Universitet*, *KF*, *Naturvårdsverket*, *Riksantikvarieämbetet*, *Örebro*, *Bollnäs*, *Götene* och *Sundsvalls kommuner*, är tveksamma till att koppla miljöfrågorna så ensidigt till teknikämnet.

Högskolan för lärarutbildning i Stockholm tillstyrker kommitténs förslag, men vill kraftigt understryka att samarbete/samverkan med andra ämnen skall vara uttalat, eftersom miljöämnet måste ses ur många olika perspektiv och behandlas inom flera av skolans ämnen.

SAF påpekar att det är viktigt att teknik och miljö får en sådan utformning att det konsekvent stödjer naturvetenskaperna och blir en tillämpning av dem.

Skolledarförbundet menar att ämnets införande är förenat med lärarsvårigheter, då olika lösningar kommer att behövas lokalt eftersom inga lärare har kompetens för hela ämnet. Även *Chalmers tekniska högskola* och *Uppsala Universitet* påpekar att det är nödvändigt att ha frågan om lärarkompetens aktuell vid arbetet med kursplaner för ämnet.

Även i fråga om ämnet barn- och ungdomskunskap ställer sig remissinstanserna allmänt positiva till att barn- och ungdomsfrågor lyfts fram. Precis som med ämnet Teknik och miljö, ser dock majoriteten av de instanser som kommenterat förslaget, t.ex. *LR*, *Trelleborgs*, *Gullspångs*, *Borås*, *Gävle*, *Vimmerby*, *Örebro*, *Växjö* och *Svedala kommuner*, hellre att barn- och ungdomskunskapen integreras i andra, redan existerande ämnen. T.ex. *Kungliga Vetenskapsakademien* föreslår att ämnets biologiska innehåll ingår i biologiämnet och att det sociala innehållet ingår i samhällskunskapen. De etiska frågorna bör, enligt *Vetenskapsakademien*, behandlas i religionskunskapen.

Uppsala Universitet påpekar att ett genomförande av förslaget kräver en lärarkompetens som med säkerhet torde saknas i dag. *Ånge kommun* ser ett problem att i glesbygd kunna finna all den kompetens som behövs för en bra undervisning. *Elevorganisationen* poängterar att det är viktigt att det satsas resurser på utbildning av nya lärare samt fortbildning av redan verksamma lärare.

Remissinstanserna stödjer allmänt att särskild tid avsätts i timplanen för undervisning och orientering om utbildning och arbetsliv. Däremot anser ett antal instanser, t.ex. *Sveriges Vägledarförening*, *AMS*, *TCO*, *RHS* och *Kooperativa institutet*, att tiden för syoinsatser inte får reduceras, vilket är en konsekvens av Läroplanskommitténs förslag.

6. Speciella förslag för gymnasieskolan och komvux

Läroplanskommittén lägger förslag till en gemensam läroplan för gymnasieskolan och komvux. Man anser att det är angeläget att så långt möjligt ha gemensamma måldokument för skolformer som nära skall samverka med varandra för att ge både ungdomar och vuxna tillgång till ett större och rikhaltigare utbildningsutbud. Värden samt övergripande mål och riktlinjer för arbetet är i huvudsak gemensamma redan i nuvarande läroplaner för gymnasieskolan och komvux. De delvis skilda uppgifter och mål som gäller för de båda skolformerna liksom vilka målgrupper de vänder sig till bör enligt Läroplanskommitténs mening i första hand framkomma i andra måldokument.

Flertalet remissinstanser stöder förslaget att gymnasieskolan och komvux får en gemensam läroplan. Detta anses förbättra förutsättningarna för ett livslångt lärande och minska risken för återvändsgränder. Man uppskattar också att förutsättningarna för samverkan mellan de båda skolformerna ökar. Det anses positivt med ett gemensamt måldokument "där också skillnaderna skapar en kompletterande helhet" (*Botkyrka kommun*). Många saknar dock en tydlig markering vad gäller utbildningsmål och organisation i de olika skolformerna.

Skolverket, *LR*, *Göteborgs*, *Ånge och Bodens kommuner*, *Komvux Karlstad*, *SAMVUX* m.fl. framhåller att målskrivningarna måste korrigeras så att skolformernas skilda profiler tydligt lyfts fram. En översyn av förslaget bör göras så att det klart framgår vad som är unikt för respektive skolform. Ett särskilt avsnitt bör föras in i läroplanen om komvux mål, uppgifter och prioriteringar.

Det finns också remissinstanser som opponerar sig mot en gemensam läroplan för gymnasieskolan och komvux. *Elevkårernas Centralorganisation (ECO)* och *Svenska Folkhögskolans Lärarförbund (SFHL)* anser att vuxen- och ungdomsutbildning bäst gynnas av att utvecklas parallellt och helst med separata läroplaner. ECO ser skäl att bevara, hålla samman och renodla det som kännetecknar vuxenutbildningen i stället för att röra ihop den med andra utbildningsformer. *TCO* anser också att det är mycket som talar för att det skall vara skilda läroplaner för gymnasieskolan respektive komvux, vilket inte hindrar att vissa delar av innehållet kan vara gemensamt.

Programmål finns för gymnasieskolans nationella program (gäller i tillämpliga delar för gymnasial vuxenutbildning) och för den grundläggande vuxenutbildningen. Läroplanskommittén föreslår att Skolverket ges i uppdrag att till regeringen föreslå program-mål för hela den kommunala vuxenutbildningen. I programmå-len skall anges de allmänna målen för vuxenutbildningen och vad komvux uppgift är i relation till dem. Dessutom skall kom-vux målgrupper, mål och specifika riktlinjer för verksamheten framgå. Programmålen bör bestå av en gemensam del och specifi-ka delar för grundläggande vuxenutbildning, gymnasial vuxenut-bildning respektive påbyggnadsutbildning.

Endast ett mindre antal remissinstanser har yttrat sig i denna fråga. Åsikterna går isär. Tolkningen av svaren kompliceras dessutom av att några instanser uppfattat förslaget som att samtliga gymnasieskolans program borde ha en speciell komvuxversion, vilket inte har varit kom-mitténs avsikt.

De flesta tillstyrker Läroplanskommitténs förslag om gemensamma mål för komvux som helhet, exempelvis *Högskolan i Karlstad*, *Oskarshamns kommun* och *AMS*. Hälften av dem som tillstyrker anser emeller-tid att termen programmål i detta fall är olycklig. Man rekommenderar, som exempelvis *Nyköpings kommun*, *Elevkårernas Centralorganisation*, *Göteborgs* och *Gävle kommuner*, någon annan benämning, t.ex. "utbild-ningsmål" eller "gemensamma mål". *Norrköpings kommun* liksom *Lä-rarförbundet* anser att komvux mål med fördel kan tas in i läroplanen.

De flesta av dem som yttrat sig tillstyrker också separata mål för kom-vux olika delar. Även här föreslår hälften av instanserna, bl.a. *LR*, an-nan benämning än programmål, t.ex. "särskilda mål" eller "speciella mål".

Ytterligare programmål inom gymnasieskolan

Läroplanskommittén föreslår att Skolverket får i uppdrag att till regeringen föreslå programmål för gymnasieskolans individuella program, specialutformade program, kompletteringskurser samt lärlingsutbildning på motsvarande sätt som för vuxenutbildning-en.

Endast ett tiotal instanser har uttalat sig i denna fråga. Remissbilden är splittrad och svårtolkad: ungefär hälften tillstyrker läroplanskommit-téns förslag medan övriga är helt negativa eller anser att programmål för de nämnda utbildningsvägarna inte kommer att behövas i en kursut-formad gymnasieskola.

Uppsala, *Oskarshamns*, *Malmö* och *Göteborgs kommuner* är i stort sett positiva till Läroplanskommitténs förslag. *Göteborgs kommun* anser dock att kompletteringskurser inte kommer att behövas i en kursutfor-mad skola, eftersom det skapas möjlighet till lokalt profilerade kurser av kompletteringskaraktär. *Norrköpings kommun* och *Företagarnas Riks-*

organisation ifrågasätter om de föreslagna programmålen alls behövs i en kursutformad gymnasieskola.

Kommunförbundet anser att det är styrelsen för individuella program, specialutformade program och lärlingsutbildning som fastställer inriktningen. De individuella programmen skall utgå från de enskilda elevernas behov och från de lokala förutsättningarna. De specialutformade programmen skall tillgodose de krav och önskemål som inte ryms inom de nationella programmen. Lärlingsutbildning kombinerar studier på gymnasieskolan och utbildning på ett företag. Kommunförbundet anser att de syftesangivelser som finns i skollag och gymnasieförordning räcker. Några insnävringar genom särskilda program mål är inte nödvändiga.

Skolverket delar kommitténs uppfattning om att det behövs styrdokument även för individuella program, där det specifika med dem poängteras. Termen program mål är dock inte lämplig menar Skolverket, som för detta anför samma motiv som Kommunförbundet. För lärlingsutbildningen bör enligt Skolverket också fastställas ett måldokument, som dock endast bör omfatta kärnämnen.

Enligt *Skolverkets* mening kommer utvecklingen mot en kursutformad gymnasieskola att kräva en prövning av de nuvarande programmålen för de nationella programmen, eftersom besluten om nationella program har fattats utifrån något andra förutsättningar än dem som kommer att gälla för en kursutformad utbildning. Skolverket anser därför att det bör göras en förutsättningslös prövning av utformningen av målen för såväl gymnasieskolan som den kommunala vuxenutbildningen. Bl.a. *Västerås kommun* anser att alla program mål för gymnasieskolans nationella program bör flyttas över till Mål och riktlinjer i läroplanen.

Att höja den gymnasiala utbildningens kvalitet

Med utgångspunkt i läroplanens mål som innebär mål att sträva efter definierar läroplanskommittén kvalitet som hög måluppfyllelse. Man väljer också ut för diskussion vissa speciella faktorer: tid, elevernas förkunskaper, studieorganisatoriska förutsättningar, gymnasieutbildningen som förberedelse för högskolestudier och yrkesliv, lärarnas kompetens samt lokaler och utrustning.

Inga remissinstanser kommenterar närmare betänkandets kvalitetsdefinition.

Målstyrning eller tidsstyrning

Läroplanskommitténs åsikt är att man skall låta målen styra mer än tiden och låta elever gå vidare när målen är nådda. Vidare vill kommittén att man överväger en annan fördelning mellan lärarledd undervisning, handledning och elevens eget arbete.

Många remissinstanser påpekar i skilda sammanhang att tidsstyrning och organisationsstyrning står i principiell motsats till kravet på mål-

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 2

och resultatstyrd utbildning, likaså till själva bildningsbegreppet. Så gott som alla som berör frågan anser att målen skall styra och inte tiden.

Exempelvis *Katrineholms* och *Göteborgs kommuner* samt *RHS* vill att målen skall styra och tidsåtgången anpassas utifrån elevernas förutsättningar och behov. *Malmö kommun* framhåller att en längre studietid är lämplig bl.a. för handikappade elever. Ett gymnasieförberedande år är viktigt för att göra gymnasieskolan till en skola som alla elever kan klara av.

Kommunförbundet konstaterar att den hierarki av styrdokument som föreslås i betänkandet i stort sett är ändamålsenlig ur kommunal synpunkt. Man ifrågasätter dock om en centralt reglerad timplan är förenlig med en mål- och resultatstyrd skola. Även ur pedagogisk synvinkel ifrågasätts denna tidsstyrning, speciellt med hänsyn till att centralt reglerade timplaner är ganska unikt i en internationell jämförelse. Kommunförbundet föreslår inte i dag ett avskaffande av nationella timplaner men anser att frågan bör övervägas i ett längre perspektiv.

Förslaget om en annan fördelning mellan lärarledd tid, handledning, elevens eget arbete och utrymmet för stöd till vissa elever tillstyrks av flera instanser, t.ex. *Norrköpings* och *Malmö kommuner*, *Universitetet i Linköping* och *SAF*. Man påpekar att förslaget är intressant både ur ekonomisk och studieteknisk synvinkel. *Malmö kommun* framhåller dock att förslaget måste både förankras och utvecklas lokalt och blir beroende av om arbetstidsöverenskommelser kan göras.

En 12-årig studiegång

Om de förändringar som Läroplanskommittén föreslagit för grundskolan genomförs, kommer eleverna att ha bättre förkunskaper när de kommer till gymnasieskolan. I många ämnen blir det då möjligt att se kunskapsutvecklingen i ett 12-årsperspektiv. Läroplanskommittén förordar en utveckling mot grundskole- och gymnasieutbildning som en sammanhängande studiegång, med gemensamma kommentar- och referensmaterial och på sikt gemensamma kursplaner.

Kunskapsprogression genom de olika skolformerna tillstyrks av remsinstanserna. Det påpekas att det bara är möjligt i de ämnen som verkligen följer eleverna genom grundskola och gymnasieskola. Man framhåller också att det är viktigt med nära samarbete mellan grundskolan och gymnasieskolan, bland annat för att förhindra onödig repetition. Det finns dock delade meningar om hur nära banden skall knytas.

Flera instanser, exempelvis *LR*, *Ekumeniska Skoldelegationen*, *Lycksele kommun* och *Liberala Ungdomsförbundet* tillstyrker tanken på progression genom alla skolformer och anser att den bör genomföras konsekvent. *Östersunds* och *Karlstads kommuner* påpekar dock att svårigheterna inte får underskattas, exempelvis de båda skolformernas skilda mål och uppgifter och elevernas spännvidd i ålder, förkunskaper och mög-

Prop. 1992/93:220
Prop. 1992/93:250
Bilaga 2

Jönköpings kommun är tveksam till om strävan efter helhetssyn, överblick och kontakter skall drivas så långt som till gemensamma kursplaner, bl.a. med hänsyn till det betygssystem som Betygsberedningen föreslår. Grundskola och gymnasieskola måste även i fortsättningen betraktas som olika skolformer med skilda målsättningar.

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 2

Kursutformad gymnasieskola

I propositionen Växa med kunskaper (prop. 1990/91:85) presenterades tankegångar om en kursutformad gymnasieskola. Regeringen angav under våren 1992 i propositionen om vissa gymnasie- och vuxenutbildningsrågor m.m. (prop. 1991/92:157) ännu tydligare en sådan inriktning. Läroplanskommittén förordar en snabbare utveckling mot en kursutformad gymnasieskola samt ökad flexibilitet i gymnasieskolans organisation så att det finns möjligheter för elever att genomföra ett nationellt program på kortare tid än tre år.

De flesta remissinstanserna har inte uttalat sig specifikt om kursutformning utan i allmänna ordalag tillstyrkt förslaget för gymnasieskolan och komvux i dess helhet. Av dem som uttalat sig om en kursutformad gymnasieskola är de flesta övervägande positiva, bland annat med hänvisning till den ökade flexibiliteten och valfriheten. Det råder dock en viss osäkerhet om den exakta innebörden av en kursutformad gymnasieskola.

Nästan alla verkar ta för givet att utvecklingen går mot ett kurssystem med hänvisning till ovan nämnda propositioner. Många är inte bara välvilligt inställda utan dessutom entusiastiska. Trots detta ser även de instanser, som är positiva, svårigheter som måste övervinnas, och de uttrycker tveksamhet inför vissa aspekter. Å andra sidan visar också de, som är övervägande negativa, intresse för kursutformning i ett längre perspektiv.

Många remissinstanser framhåller behovet av individuell studieplanering och en stödjande syofunktion i samband med kursutformning. Se vidare härom under rubriken Studiekontrakt och syo.

Bl.a. *Stockholms kommun*, *Hässelholms kommun*, *Socialstyrelsen*, *Högskolan i Falun/Borlänge* och *AMS* välkomnar förslaget om en kursutformad gymnasieskola, inspirerad av komvux erfarenheter. Det skulle radikalt kunna bidra till en önskvärd flexibilitet och frihet i utbildningsvalet och vara anpassningsbar till de enskilda människornas varierande intressen och behov av yrkesutbildning. *Malmö kommun* utgår från att man kommer att bygga vidare på erfarenheter från tidigare försöksverksamheter (dubbelt timtal i språk, grund- och tilläggskurser m.m.).

Högskolan i Växjö t.ex. ser det som en stor fördel, såväl ur samhällets som ur den enskildes perspektiv, att den enskilde eleven ges stort utrymme till individuella val, dels ur motivationssynpunkt, dels också med hänsyn till att vi därigenom erhåller en variations- och innehållsrik kunskapsmångfald. *Gotlands kommun* räknar dock med att det ald-

rig kan bli en total frihet, eftersom yrkesförberedande program rimligtvis måste leda fram till en fastlagd kompetensnivå.

Skolverket påpekar att en gymnasieskola på kortare tid än 3 år ligger i linje med att skolan är mål- och resultatstyrd. Det bör dock prövas om förslaget överensstämmer med riksdagens beslut om minsta garanterad undervisningstid. En sådan är främst ett medel att garantera elevers rätt till undervisning och således en likvärdighetsgaranti.

Nacka kommun tillstyrker kursutformning och en flexibel organisation, eftersom gymnasieskolan nu skall ta emot elever från grundskolan med mycket skiftande förkunskaper och tillgodose alla elevers behov och krav.

Bland andra *Skolledarförbundet*, *Universitetet i Linköping*, *Högskolan för lärarutbildning i Stockholm*, *Växjö* och *Karlstads kommuner* tillstyrker på sikt en övergång till en kursutformad gymnasieskola men hyser tveksamhet utifrån elevernas sociala situation utan klassgemenskap. Man räknar med att det kan vara en fara för de svagare, lågpresterande och tysta. *RBU* anser att flexibiliteten behövs men behöver kombineras med ett tydligare ansvarstagande i fråga om skol- och undervisningssituationer för elever med funktionshinder.

Enköpings, *Vimmerby*, *Gotlands* och *Jönköpings kommuner* bland andra påpekar att kursutformningen ställer stora organisatoriska och schematekniska krav och att de ekonomiska aspekterna av en sådan utveckling bör belysas. *Skolledarförbundet* hyser samma farhågor och framhåller även att samverkan över ämnesgränserna försvåras.

Elevorganisationen i Sverige, *TCO* och *Universitetet i Lund* ställer sig tveksamma till kursutformning. Kurser blir lätt stoffuppbbyggda och kurserna blir hårt styrda vilket minskar elevinflytandet. *TCO* rekommenderar ett omfattande utredningsarbete där frågan blir allsidigt och förutsättningslöst belyst.

Bland andra *KTH* och *Universitetet i Linköping* framhåller att kursutformningen skulle göra det svårt för högskolorna vid intagningen. Eventuellt får högskolorna anordna egna behörighetsprov.

SAF och *Liberala Ungdomsförbundet* föreslår en modell med färre kärnämnen. *Föreningen Lärare i Samhällskunskap och Socialkunskap* samt *Komvux Kronborg i Malmö* anser att det är riktigt att varje kärnämne skall ha en gemensam baskurs för alla program och sedan inrikta mot respektive programs speciella profil.

Högskolan för lärarutbildning i Stockholm, *Kommunförbundet* och *Vilhelmina kommun* anser det tveksamt om det går att leva upp till önskad valfrihet i kommuner utanför storstadsregionerna och hyser farhågor att de mindre kommunerna kan få stora svårigheter att erbjuda ett brett programutbud. Samverkan med komvux kan vara en lösning i detta avseende. Kommunförbundet framhåller att det i landets kommuner finns ett stort intresse av att utveckla egna modeller för kursutformning. Det är därför viktigt att denna utveckling inte hämmas av en centralt fastställd modell.

Bland andra *Danderyds kommun* räknar med att kursutformning kommer att ställa krav på en reformering av lärarnas arbetstidssystem. Det bör då vara ett lokalt ansvar att se till att arbetsbördan svarar mot arbetets krav och de enskilda lärarnas förutsättningar.

Vissa instanser, t.ex. *Södertälje kommun*, framhåller att kursindelningen kan vara svår att förena med det betygsförslag som Betygsberedningen föreslår. Betygen Godkänt och Väl Godkänt räcker för delkurser. De kurser ett ämne delas in i måste vara väl definierade och lika över riket. Kursindelningen bör alltså ske centralt.

Enligt *Skolledarförbundet* bör man först genomföra programgymnasiet för att sedan successivt anpassa kursutformning och arbetssätt i undervisningen till utökad valfrihet. *Katrineholms kommun* har liknande åsikter. Enligt *Norrköpings kommun* däremot är det angeläget och önskvärt att kommunerna ges möjlighet att gå olika vägar mot en kursutformad gymnasieskola, eventuellt även utan att först gå "omvägen" över program.

Skolverkets förslag till kursutformad språkutbildning

Skolverket har utvecklat ett förslag till kursutformad språkutbildning (Ett kursutformat gymnasium – förslag till kurssystem, kravnivåer och betyg i engelska, Skolverket 1992-03-29). Kommittén föreslår att Skolverket också för andra ämnen på likartat sätt utvecklar och prövar modeller för kursutformning.

Endast ett mindre antal remissinstanser har kommenterat Skolverkets kursplan i engelska. Meningarna är delade.

Exempelvis *LR* och *Växjö kommun* tillstyrker kommitténs förslag. *Elevorganisationen i Sverige* och *Läraryrket* hävdar att grundkursen i engelska måste ge allmän behörighet.

Göteborgs kommun ser fördelar med generella kursmål i språk, eftersom svaga elever kan få betyg i engelska som C- eller B-språk, medan duktiga elever kan uppnå A- eller B-nivå i flera språk. Man tillstyrker däremot inte det föreliggande förslaget till kursutformning av engelska utan rekommenderar att erfarenheterna från komvux i första hand tas till vara.

Lärarnas kompetens

Läroplanskommittén föreslår att en översyn görs av utbildning och kompetenskrav för yrkeslärarna. Kommittén instämmer i de synpunkter som framförs i propositionen om lärarutbildning (prop. 1991/92:75) om vikten av att olika åtgärder vidtas för att öka antalet forskarutbildade lärare i den gymnasiala utbildningen.

Enligt Läroplanskommitténs mening är det både möjligt och önskvärt att på olika vägar stimulera kontakterna mellan den gymnasiala utbildningen och högskolan liksom mellan gymnasieskolan och arbetslivet.

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 2

Översyn av utbildning och kompetenskrav för yrkeslärarna tillstyrks genomgående. Flera instanser varnar dock för att yrkesläraren-praktikern byts ut mot en teoretiker. Flera tillstyrker också en ökning av antalet lärare med forskningsinriktning. För att inte skolan skall förlora de lärare som vidareutbildar sig föreslår några instanser att det för lärare skall räcka med en något kortare väg med slutmålet licentiatexamen.

Många instanser framhåller att en kvalitetshöjning av gymnasieskolan kräver en kvalitetshöjning av hela lärarkåren. Förutom fortbildning krävs översyn av all lärarutbildning. Man bör beakta konsekvenser även för lärarutbildare.

Exempelvis *Skolverket, Socialstyrelsen, Kommunförbundet, Sveriges Verkstadsindustrier, SAF, LO, TCO, LR, Lärarförbundet, Skolledarförbundet*, ett tiotal *högskolor*, ett tiotal *kommuner* samt *Företagarnas Riksorganisation* uttalar sig övervägande positivt till kommitténs förslag.

Lycksele kommun saknar i betänkandet en analys av läroplansförändringarnas konsekvenser för grundläggande lärarutbildning och för lärarutbildare. Bland andra *Högskolan i Kalmar, Högskolan i Sundsvall/Härnösand, Universitetet i Lund, SFS* och *Stockholms kommun* önskar en översyn av utbildningen för alla gymnasielärare, eftersom den kunskapssyn som beskrivs i betänkandet ställer nya och stora krav på läraren. För att förslagets intentioner skall kunna genomföras krävs ett förändrat innehåll i lärarutbildningen.

Universitetet i Linköping påpekar att det är stor risk att gymnasielärare som ägnar fem till sex år åt doktorandstudier, inte återvänder till gymnasieskolan. Universitetet föreslår därför en kortare väg som leder till en licentiatexamen med tonvikten förskjuten mot doktorandkurser. *Uppsala Universitet* anser att ett samarbete med högskolans lärare i gymnasieskolan är i högsta grad önskvärt vad avser föreläsningar, tjänstebyten och läromedelsutveckling. Man konstaterar att det dock är nödvändigt att formulera incitament för en sådan verksamhet vad beträffar högskolans lärare.

SAF hävdar att det är viktigt att det skapas möjlighet för gymnasieskolor att erbjuda statligt finansierade påbyggnadsutbildningar i anslutning till skolor med teknisk och ekonomisk profil. Man föreslår att utbildningarna utformas tillsammans för företrädare för en närliggande högskola och för aktuell bransch.

Förberedelse för högskolestudier och yrkesverksamhet

Kommittén anger som ett mål i läroplanen att eleverna skall kunna ta allt större ansvar för sina studier, kunna arbeta självständigt, överblicka större kunskapsfält, utveckla kritiskt tänkande och ett alltmer vetenskapligt sätt att arbeta och tänka.

De instanser som uttalat sig i frågan tillstyrker enhälligt.

Läroplanskommittén framhåller att den förändrade ansvarsfördelningen och nya måldokument ställer krav på en professionell utveckling och kompetenshöjning med fokus på mål- och resultatstyrningens konsekvenser på lokal nivå. Kommittén föreslår att en genomföranderesurs ställs till kommunernas förfogande under exempelvis en treårsperiod.

Remissinstanserna framför genomgående starka önskemål om resurser för omfattande fortbildning som en förutsättning för implementering. Många skilda områden föreslås, exempelvis kunskapssyn, värdegrund, media, nya ämneskunskaper, fördjupade språkkunskaper, didaktik, internationella frågor, etniska frågor, etik, kultur, lokala arbetsplaner, utveckling av elevmedmerkan, kursutformning, målformulering och utvärdering.

LR betonar särskilt behovet av ämnesfortbildning, speciellt i nya ämnen som tillkommit genom gymnasiereformen. Vidare behövs fortbildning om och i den kursutformade gymnasieskolan samt i metoder för målbeskrivningar och utvärderingar. *Skolledarförbundet* vill för rektorernas del ha fortbildningsinsatser inom områdena målformulering, planering och utvärderingsmetodik.

Högskolan i Sundsvall/Härnösand framhåller att fortbildningen kring en ny läroplan måste vara processinriktad med den egna skolverkligheten som arbetsmaterial och kopplas samman med utveckling av lokala måldokument. Med en hög abstraktionsnivå går det att dölja motsättningar, men ju konkretare målen blir desto mer kontroversiella kan de te sig. Att utveckla fortbildning på detta område är en grannliga uppgift som måste få såväl tid som ekonomiska resurser. Liknande tankegångar framförs av flera remissinstanser.

Lokaler och utrustning

Läroplanskommittén framhåller att en modern utbildning kräver tillgång till ändamålsenliga lokaler och kvalificerad utrustning. Man pekar på värdet av att utveckla kunskapscentra samt på möjligheterna att använda modeller, prototyper och simuleringsprogram för att minska investeringsbehovet.

Remissinstanserna instämmer i läroplanskommitténs synpunkter. Vissa påpekar att alla skollokaler bör vara anpassade för elever med funktionshinder. För att spara resurser föreslås samverkan med museer och bibliotek samt med andra utbildningsanordnare.

DHR och *SHR* framhåller att det är mycket viktigt att alla skolor blir tillgängliga för alla elever och att funktionshindrade elever får anpassade hjälpmedel och läromedel. Om så inte sker begränsas valmöjligheterna kraftigt för elever med funktionshinder.

Kommunförbundet pekar på att en utökad samverkan mellan utbildningsanordnare och arbetsliv, bland annat i fråga om lokaler och utr-

ustning, kan främja utvecklingen av yrkesutbildningen. Man framhåller också vikten av samråd beträffande ekonomiska konsekvenser av olika kursplaneförslag.

Prop. 1992/93:220
Prop. 1992/93:250
Bilaga 2

Avreglering

Läroplanskommittén vill att den avreglering som skett på skolans område skall fortsätta för att skapa utrymme för lokal utveckling som kan medföra högre kvalitet.

Många remissinstanser instämmer helt allmänt i att avregleringen skall fortsätta utan att precisera område. Det fåtal konkreta förslag som lämnas gäller i regel olika former av tidsreglering.

Bland andra *Göteborgs* och *Skinnskattebergs kommuner* samt *Skolverket* anser att nuvarande tids- och organisationsreglering måste granskas noga och omprövas. *Uppsala kommun* reagerar mot bestämmelser om vad som får ingå i individuella val och lokala tillägg.

Jönköpings kommun ställer i princip upp på ökad flexibilitet liksom en fortsatt avreglering men rekommenderar ändå att man tar ett steg i taget; det kan annars skapas ett system som blir organisatoriskt och administrativt svårhanterat och man riskerar den nationella jämförbarheten.

Förstärkt undervisning i svenska 50 timmar

På grund av svenskämnets centrala roll för kunskapsutveckling och på grund av de brister i skriftlig framställning och förmåga till kritisk prövning, som framkommit i riksdagens revisorers granskning av resultatet i gymnasieskolan, föreslår Läroplanskommittén en förstärkning på de studieförberedande programmen av ämnet svenska med 50 timmar inom ramen för karaktärsämnena. Kommittén föreslår att dessa 50 timmar tas från ämnet idrott och hälsa som därmed får samma timtal som i övriga program.

De flesta remissinstanser har inte yttrat sig specifikt i denna fråga. Av dem som yttrat sig är en övervägande majoritet positiva till förstärkt svenska men de flesta vill inte att timmarna skall tas från idrott. De som avstyrker neddragning av ämnet idrott och hälsa har oftast inte något alternativt förslag till varifrån timmarna skall tas. Det finns också en del som generellt avstyrkt neddragning i idrottsämnet i gymnasieskolan i samband med att man uttalat sig om idrott i allmänhet eller i grundskolan.

Det finns önskemål om att den separata kursen i svenska även skall kunna erbjudas studerande på övriga program som individuellt tillval. Flera instanser föreslår också andra sätt att förstärka svenskämnet inom ramen för nuvarande timplan.

Exempelvis *Universitetet i Linköping*, *LR*, *Lärarförbundet*, *Skolledarförbundet* och *Uppsala kommun* stöder förslaget om 50 timmar eftersom alla måste kunna kommunicera, men man är tveksam till om timmarna skall tas från idrott. Olika förslag till förstärkning framförs: en större

andel hemuppgifter och självverksamhet, eleverna måste möta meningsfulla skrivsituationer också i andra ämnen. SAF anser att kursen i svenska på 50 timmar bör kunna arrangeras inom ramen för en kursutformad skola utan att tid speciellt reserveras från något annat ämne.

Högskolan i Växjö påpekar att höjningen med 50 timmar med fördel skulle kunna användas till delning av undervisningsgrupper för att göra en intensivare, mer avancerad och mer individanpassad språkträning möjlig. Ännu en del skulle kunna användas till förstärkt förberedelse inför specialarbetet. Dessa synpunkter delas också av *Svensklärarförbundet*. *Eleverorganisationen i Sverige* påpekar att svenska måste ses i ett 1-12-perspektiv. Förbättringar på grundskolan får genomslag även på gymnasieskolan.

Stockholms läns landsting, *Landstingsförbundet*, *Skolverket* samt *Malmö* och *Halmstads kommuner* anser att även elever på yrkesinriktade program skall erbjudas utökning av svenskämnet. De förordar därför en nationell tillvalskurs tillgänglig för alla elever oberoende av studieprogram.

Arvika, *Torsby* och *Gävle kommuner* avstyrker bestämt flyttning av timmar från idrott till svenska. Man framhåller att det speciellt kommer att drabba flickor, som röker i större omfattning och är mindre engagerade i idrottsaktiviteter på sin fritid än jämnåriga pojkar. Problemet inrymmer således även en jämställdhetsdimension.

Lärare vid Lerums gymnasieskola är kritiska till förslaget om en gemensam referensgrupp för samtliga elever på gymnasieskolan i ämnet svenska. "Meningsfullt stoff" betyder inte samma sak i olika program. Vid Lerums gymnasieskola integreras svenskan i yrkesämnet på de yrkesförberedande linjerna. Den delen är omöjlig att jämföra med de studieförberedande linjernas svenskundervisning. Om målen inte skall sättas högre än att alla elever kan uppnå dem, då är 15-20 % av eleverna fullärda redan innan de börjar gymnasieskolan.

Andra förslag till timplaneändringar

Här ges många olika förslag till förstärkning av ämnen, ofta utifrån särintressen. Bland ämnen som förslås tillkomma eller utökas märks idrott, företagsekonomi, datateknik, ordbehandling inkl. tangentbordsteknik, miljökunskap, historia, filosofi, psykologi, konst- och musikhistoria, engelska, svenska som andraspråk, finska och samiska som modersmål, sexual- och samlevnadsundervisning samt punktskrift för vuxenblinda.

Västerås och *Umeå kommuner* samt *SAF* anser att man också bör se över tillgängligheten för övriga praktiskt estetiska ämnen under utrymmet för tillval. De estetiska valämnena inom individuella valets ram ställs mot språkvalen. Detta innebär en klar försämring jämfört med tidigare vad avser valmöjligheterna och ingen förstärkning av språkens ställning.

LO hävdar att utifrån den bildnings- och kunskapssyn som redovisats av Läroplanskommittén och som *LO* stöder, är det svårt att börja disku-

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 2

tera "timmar hit och timmar dit" inom de olika ämnesområdena. En helhetssyn på elevernas inläring borde utgå ifrån att de professionella i skolan själva gör en bedömning utifrån varje elevs behov.

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 2

Främmande språk

Läroplanskommittén föreslår att Skolverket får i uppdrag att utveckla ett nytt kurssystem i B-och C-språk i gymnasieskolan liknande det som skisserats för engelska. Enligt kommitténs mening bör man uppmuntra försöksverksamhet med undervisning på främmande språk i andra ämnen (bilingual education). Däremot avvisar kommittén ett återinförande av kravet på B-språksstudier i grundskolan för de språk man önskar studera i de studieförberedande programmen.

De flesta som uttalat sig har varit positiva till förstärkning av utrymme för främmande språk. Man betonar ofta vikten att se språken i ett 1-12-perspektiv, dvs. den gymnasiala kvalitetsnivån är beroende av vad man uppnår i grundskolan.

Man är tveksam till vissa delfrågor, speciellt om gruppstorlekar och antal grupper i språk, eftersom eleverna kommer från grundskolan både med många språk och med många nivåer, såväl organisatoriskt (B-och C-språk i olika antal år) som individuellt. Kommer små kommuner i praktiken att kunna ge ett tillräckligt stort utbud av kurser i språk?

Bland andra *KTH* ställer sig positiv till ökad tid för främmande språk. Som avnämare till gymnasieskolan ser *KTH* helst att betoningen av främmande språk läggs på tyska och franska med minst tre årskurser i något av dessa språk i stället för att erbjuda ett mycket varierande utbud av främmande språk: en civilingenjör bör kunna behärska minst två främmande språk.

Högskolan i Karlstad påpekar att garantitiden för kärnämnet engelska innebär en minskning av timtalet och uttrycker oro för att svaga elever inte kompenserar detta bortfall av språk. Liknande anmärkningar framförs av *Universitetet i Lund*, *Högskolan i Sundsvall/Härnösand* och *Borlänge kommun*.

SIV anser det önskvärt att utrymmet för orientering om och studium av också andra språk och kulturer hålls öppet. Utöver den nordiska aspekt som all svensk undervisning bör kännetecknas av finns goda skäl att stimulera intresset för t.ex. Rysslands, de baltiska staternas och Polens språk och kultur, vidare invandrarnas språk och kulturområden, t.ex. arabiska. Den nordiska aspekten betonas även av *Svenska Språknämnden*.

Bland andra *Fransklärföreningen* och *Uppsala kommun* tillstyrker utveckling av bilingual education där förutsättningarna är gynnsamma. En mer realistisk tanke är i annat fall att man uppmuntrar till läsning av texter på tyska och franska i vissa kursavsnitt av andra ämnen. *Skolverket* framhåller betydelsen av att elever läser engelskt material i alla ämnen.

Svenska Språknämnden framhåller att det kan uppstå diskutabla konsekvenser av undervisning på engelska i andra ämnen: de enskilda elevernas svenskkunskaper kan försämrast. Det finns också risk att välutbildade svenska elever inte kan tala om teknik, ekonomi etc på svenska, och att svenska språket utarmas och inte kan användas i sådana sammanhang. Man frågar sig också hur det sociala umgänget påverkas och vem som utvärderar och sprider information om dessa aspekter. Liknande synpunkter framförs även av *Universitetet i Lund*.

Högskolan i Karlstad och *Universitet i Uppsala* tycker att ett återinförande av kravet på B-språksstudier för de studieförberedande programmen bör övervägas.

Arvika och *Torsby kommuner* hävdar att vissa av kommitténs förslag till förändringar i undervisningen av moderna språk är orealistiska för små skolor, t.ex. alternativkurser inom B- och C-språk, kraftiga inslag av programspecifika texter och dubbla timtal i ett språk i stället för vanligt timtal i två språk. Först vid en skolstorlek på 6-8 paralleller kan kommitténs förslag bli tillämpliga. Liknande åsikter framförs av *Vimmerby kommun* som räknar med att förslagens konsekvenser kan bli att grupperna på olika nivåer blir så små att undervisningen ej kan komma till stånd.

Sveriges Finska Lärarförbund påpekar att finska språket har en särställning bland hemspråken. En minskning av hemspråksundervisning i finska kan åstadkomma ökade kostnader på andra områden, t.ex. äldreomsorgen som kräver ökande andel tvåspråkig personal.

Studiekontrakt och syo

Eftersom begreppet studiekontrakt har vissa nackdelar, föreslår Läroplanskommittén i stället termen "individuell studieplan". Kommittén föreslår vidare att det läggs på rektors ansvar att varje elev i dialog med skolan gör upp en individuell planering för sina studier. Den lokala skolan bör själv besluta om utformning och rutiner.

Av dem som uttalat sig om studiekontrakt är nästan alla positiva. De flesta använder dock hellre uttrycket individuella studieplaner. Många betonar att studievägledning blir en mycket viktig uppgift för skolan i samband med elevernas studieplanering i en kursutformad gymnasieskola. Tveksamhet gäller om svårigheter av organisatorisk och schemateknisk art.

Alla som uttalar sig om syo gör det för att betona dess viktiga roll, dels för individen, dels för ett optimalt utnyttjande av samhällets utbildningstjänster. Man påpekar också behovet av information om internationella utbildningsmöjligheter. Några vill ändra benämningen till studie- och yrkesvägledare.

Positiva till kommitténs förslag är bland andra *RHS*, *Uppsala* och *Jönköpings kommuner*, *CSN* och *Statens skolverk*. *Elevorganisationen i Sverige* tycker att beteckningen individuell studieplan är bra, däremot inte "studiekontrakt": det är mycket viktigt att ömsesidigheten vid utfor-

mandet av den individuella studieplanen betonas. I *Jönköpings och Karlstads kommuner* anser man med tanke på den ekonomiska situation som råder i dag att förslaget bör utformas som en rekommendation i stället för att göras till ett åliggande för rektor.

AMS framhåller att behovet av vägledning kommer att öka inte bara för gymnasieskolans elever utan även för personer i vuxen ålder och att det är viktigt att se samhällets syo som en samlad resurs. En gemensam uppgift för vägledarna i skolan och på arbetsförmedlingarna är att gemensamt tydliggöra utvecklingen i arbetslivet och de förändringar som har betydelse för utbildnings- och yrkesvalet.

SAF, *Stockholms kommun* och *Högskolan i Gävle/Sandviken* understryker att syo skall vara ett gemensamt ansvar för alla som arbetar i skolan. Detta måste få konsekvenser för grundutbildning och fortbildning av lärare. För en vidgad integration av arbetslivsinformation i alla ämnen ställs större krav på lärarnas kännedom om yrkeslivet utanför skolan.

LO påpekar att yrkesråden är en viktig kanal mellan skolan och arbetslivet. Både SAF och LO anser att näringsliv och arbetsmarknadens parter bör ta på sig ett större ansvar för aktiv information. *Halmstads kommun* anser att den information som skolan skall ge om internationella utbildningsmöjligheter måste öka betydligt.

Umeå kommun efterlyser i läroplansförslaget något avsnitt om den extra riktade rådgivning som elever med långvariga sjukdomar och handikapp behöver (medicinsk syo) och som i dag ges av skolhälsovården i samverkan med syokonsulenterna.

Högskolan för lärarutbildning i Stockholm och *Skolverket* anser att ILO-konvention nr 142 om yrkesvägledning och yrkesutbildning vid utveckling av mänskliga resurser bör läggas till i bilaga 2, Internationella överenskommelser.

7. Genomförande och ikraftträdande

Kommittén har inte haft som specifikt uppdrag att lägga förslag om tidpunkt för ikraftträdande, plan för genomförande eller för implementation och fortbildning men lämnar ändå vissa synpunkter.

Läroplanen och övriga måldokument för gymnasieskolan och komvux hör naturligt samman med den pågående reformeringen av gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Detsamma gäller flertalet av de övriga förslag kommittén lägger med inriktning att höja kvaliteten på den gymnasiala utbildningen. Kommittén nämner den 1 juli 1993 som datum för ikraftträdande.

De förslag som berör grundskolan är av en mer genomgripande karaktär och berör större delen av grundskolans organisation. Olika alternativ för ikraftträdande och genomförande är tänkbara. Kommittén föreslår dock att den nya läroplanen i princip tillämpas för hela grundskolan från den 1 juli 1994.

De flesta som uttalar sig i frågan betonar behovet av en genomföranderesurs och en omfattande fortbildning. Flera kommuner önskar ett

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 2

successivt införande med angivande av en sista tidpunkt. Man framhåller också att det är viktigt med synkronisering mellan införande av program och kursutformning samt mellan kursplaner och betygssystem.

De flesta som uttalat sig om behovet av fortbildning (se avsnittet om Centralt initierad fortbildning) har också poängterat att kommunerna får ett stort ansvar för att implementera tankegångarna i betänkandet och få dessa att påverka verksamheten i skolan. Många framhåller att genomförandet kräver stora resurser. *Sveriges skollärförbund, LR, Lärarförbundet, RHS, Elevorganisationen i Sverige, Socialstyrelsen* och ett antal kommuner, t.ex. *Malmö, Göteborg och Östersund*, uttalar sig med skärpa om att genomförandet står och faller med grundlig fortbildning och lokalt förankringsarbete för att leda till den önskvärda kvalitativa förändringen. *Ekumeniska skoldelegationen* påpekar att också lärarutbildningen måste få resurser till olika slag av utvecklingsarbete i anslutning till de nya styrdokumenterna.

Remissinstanserna uttalar sig i regel inte om något exakt datum för införande av läroplanen för gymnasieskolan och komvux. Beträffande kursutformning finns dock skillnader mellan remissinstansernas önskan om i vilken takt utvecklingen skall gå. *Norrköpings kommun* exempelvis önskar gå direkt till en kursutformad gymnasieskola utan att ta omvägen över program. Andra remissinstanser, såsom *Skollärförbundet*, vill att programgymnasiet först genomförs.

Flera instanser, t.ex. *Norrköpings kommun* påpekar att det är angeläget med en synkronisering vid införandet av den nya läroplanen av program och den kursutformade gymnasieskolan. Bland andra *Halmsjads kommun* och *Skollärförbundet* vill ha en total samordning som också innefattar det nya betygssystemet.

Av de remissinstanser som kommenterat genomförandet av läroplan för grundskolan vill majoriteten senarelägga ikraftträdandet. Bland andra *Kommunförbundet* samt *Östersunds, Trelleborgs, Helsingborgs, Katrineholms* och *Stockholms kommuner* förordar att kommunerna själva skall få avgöra när den nya organisationen skall gälla, samt att detta knyts till en bestämmelse om sista tidpunkt för genomförande. *RHS* vill också ha ett successivt införande för att ge rådrum för planering och anpassning.

Skollärförbundet, Arvika kommun och *Kommunförbundet* anser att fortbildningsresursen skall gå öronmärkt till kommunerna för fördelning genom skolstyrelsen till skolorna. Detta hindrar inte att Skolverket kan erbjuda informationsinsatser och stöd till utvecklingsarbete. *Skolverket* betonar att ett informationsuppdrag kommer att ta en betydande del av Skolverkets samlade resurser i anspråk under genomförandeperioden.

Elevorganisationen i Sverige och *Malmö kommun* framhåller att eleverna skall få en ny roll med reellt inflytande och ansvar. Läroplaner och kursplaner skall ingå som en naturlig del av undervisningen och ställer förändrade krav på såväl lärare som annan personal.

Sammanfattning av Betygsberedningens betänkande (SOU 1992:86) Ett nytt betygssystem

Prop. 1992/93:220
Prop. 1992/93:250
Bilaga 3

Betygsberedningen har som utgångspunkt för sitt arbete att ge förslag till ett nytt betygssystem haft dels de i oktober 1990 fastställda direktiven, dels de tilläggsdirektiv som fastställdes i december 1991. Dessa direktiv överensstämmer i det väsentligaste med varandra. Detta gäller främst den grundläggande utgångspunkten, nämligen att "det nuvarande relativa betygssystemet skall avskaffas och ersättas med målrelaterade betyg" (dir. 1991:104).

Beredningens uppgift att föreslå ett nytt betygssystem innebar att det var nödvändigt att utgå från att läraren vid betygsättningen måste kunna ange "hur elevernas kunskaper och färdigheter förhåller sig till uppställda mål" (dir. 1990:62, s. 4). Beredningen kunde emellertid redan från början konstatera att viktiga utgångspunkter, t.ex. målen i läroplaner och kursplaner, saknades. Eftersom riktlinjer för Läroplanskommitténs arbete enligt planerna skulle föreligga först den 14 februari 1991, skulle inte ens sådana utgångspunkter finnas för beredningens arbete förrän vid denna tidpunkt. - Med utgångspunkt från att beredningens uppdrag enligt direktiven skulle vara slutfört med juni månads utgång 1991, beslöt beredningen att begära tilläggsdirektiv med avseende på tiden.

Genom tilläggsdirektiven, som fastställdes i juni 1991, samordnades Betygsberedningens och Läroplanskommitténs uppdrag tidsmässigt. Avsikten var att det därigenom också skulle vara möjligt för beredningen att arbeta fram en lösning av betygsfrågorna, vilken bygger på samma kunskapssyn som läroplanerna och således överensstämmer med läroplanernas. För att bereda väg för ett samarbete mellan de båda kommittéerna, fick beredningen uppdraget att vara parlamentarisk referensgrupp till Läroplanskommittén.

I tilläggsdirektiven från den 5 december 1991 framhålls att huvudinriktningen i direktiven från den 25 oktober 1990 "ligger fast - det nuvarande grupprelaterade betygssystemet skall avskaffas och ersättas med målrelaterade betyg". De väsentliga ändringarna sammanfattas på följande sätt: "Jag föreslår nu att betygsberedningens direktiv ändras så att en utgångspunkt skall vara att betyg skall ges tidigare och i flera steg än idag. Betyg skall också kunna kompletteras i efterhand." Beredningens uppgift vad gäller antalet steg skall vara att "analysera hur många nivåer som behövs i ett kvalitativt inriktat betygssystem" (s. 2). I dessa direktiv understryks också kravet på samarbete med Läroplanskommittén: "Det är angeläget att ett kunskaps- och målrelaterat betygssystem tas fram i nära samarbete med läroplanskommittén" (s. 1).

Även i Läroplanskommitténs nya direktiv (dir. 1991:117, ss. 5-6) påbjuds under hänvisning till Betygsberedningens olika direktiv samarbete mellan de båda kommittéerna: "Kursplaner resp. riktlinjer för sådana skall utformas så att det blir möjligt att införa målrelaterad betygsätt-

ning i en skala som omfattar mer än fem steg. Kommittén skall vad gäller grundskolan också utgå från att betygsättning kommer att ske tidigare än i dag. Kommittén skall i denna del nära samråda med betygsberedningen" (dir. 1990:62, 1991:53 och 104)."

Dessa samlade dokument jämte de uppdrag beredningen initierat, t.ex. "Läraryppdraget" samt uppdrag till expertgrupper, ger underlag för de beskrivningar, förslag, rekommendationer och bedömningar, vilka sammanfattas nedan.

Till betänkandet har fogats en reservation av ledamoten Stefan Kihlberg samt särskilda yttranden av ledamöterna Ann Cathrine Haglund och Ylva Johansson.

I en kort tillbakablick på betygen i Sverige ges i **kapitel 2** en överblick över vad betyg relaterats till och hur betyg definierats under olika perioder t.o.m. i dag. Dessutom redovisas olika betygsutredningars ställningstaganden i dessa frågor sedan början av 1960-talet. Skälen bakom införandet av betygsättning med s.k. avpassad målrelatering i Norge redovisas i avsnittet Betyg i omvärlden.

I **kapitel 3** redovisas hur olika betygsutredningar alltsedan 1940-talet sett på betygens olika uppgifter och hur väl betygen ansetts fylla sina uppgifter.

I **kapitel 4** föreslås i fråga om
syn på kunskap och lärande

att grunden för betygssystemet skall vara att kunskapsutvecklingen betraktas som en process; den ser olika ut för olika individer och är relaterad till ämnesinnehåll i situationer och sammanhang. I skolan skall undervisningen leda till att eleverna över tid och genom erfarenhet omtolkar och omstrukturerar sitt kunnande mot allt större djup,

relationen mellan mål och betygskriterier

att betygskriterier skall vara knutna till kursplanernas mål; att kriterierna – till skillnad från målens uppräknings av moment – formuleras så, att de utgör ett koncentrat av listade moment, där kvaliteten i det ämneskunnande som avses framträder,

tydliga kravgränser

att betygskriterierna skall arbetas fram ämnesvis, i förhållande till elevernas kunskapsutveckling i ämnet och i samarbete med lärare, eftersom betygsnivåer kvalitativt skall skilja sig från varandra, dvs. vara tydligt avgränsade,

underlag för betygsättning

att elevers kunnande bedöms och betygsätts utifrån de kvaliteter eleverna visar upp i förhållande till de betygskriterier som betygsstegen representerar, dvs. icke utifrån i förväg givna procentfördelningar,

jämförbarhet

att jämförbarheten i betygsättningen i första hand skall upprätthållas genom de ämnesspecifika kriterierna för betygsnivåerna, eftersom de skall ange tydliga kravgränser för varje betygssteg,

formulerade och för berörda parter kända kriterier

att betygskriterierna skall vara formulerade och därmed från början kända av elever, föräldrar och avnämare,

antal betygssteg, beteckning och benämning

att ett betygssystem införs som omfattar *sex betygssteg*, varav fem steg avser godkänd och däröver. Beteckningarna utgör initialer i betygstegens benämningar, vilka är

Ännu icke godkänd = ÄIG/Icke godkänd = IG

Godkänd = G

Väl godkänd = VG

Mycket väl godkänd = MVG

Framstående = F

Utmärkt = U,

godkänd och betyg därunder

att eleven för betyget Godkänd skall ha för vardagligt samhällsliv/yrkesliv nödvändiga *kunskaper om* och/eller i ämnet och kunna visa detta i ord och handling. För betyg under Godkänd skall *ett steg* finnas. Två benämningar används för detta, nämligen *Ännu icke godkänd* i de årskurser där betyg ges till och med höstterminen i årskurs 9 och *Icke godkänd* från och med vårterminen i årskurs 9,

användningen av betygsnivåerna

att eftersom det föreslagna betygssystemet är uppbyggt utifrån en kunskapsprogression i ämnet, endast de nivåer/steg skall användas som rimligen kan vara aktuella, dvs. de nivåer som motsvarar sådana kvaliteter som eleverna faktiskt visar upp. Betygsstegen skall således *inte* användas så, att man vid alla tillfällen försöker fördela alla steg inom en elevgrupp, eftersom systemet inte bygger på grupprelatering med i förväg bestämda betygsfördelningar,

införandet av betygssystemet

att det nya betygssystemet införs successivt under en treårsperiod med början i årskurs 7 i grundskolan och i årskurs 1 i gymnasieskolan och samordnas med införandet av nya läroplaner.

I kapitel 5 belyses förutsättningarna för att införa någon form av betyg eller omdömen i ordning eller uppförande. Beredningen föreslår

att betyg i ordning och uppförande inte skall ges men rekommenderar samtalsinstitutionen som en modell för att lösa de problem som måste hanteras i skolans vardag, samt att information till hemmen ges i form av mycket väl strukturerade omdömen.

I kapitel 6 föreslås i fråga om

betygsstart och betygsfrekvens

att betyg – med utgångspunkt från nuvarande stadieindelning – skall sättas terminsvis från och med höstterminen i årskurs 7. Om förändring av stadieindelning införs i grundskolan, bör frågan prövas på nytt,

behörighet för gymnasieskolans nationella program

Prop. 1992/93:220

att eleven skall vara godkänd i alla ämnen i avgångsbetyget från grundskolan för *generell behörighet* för gymnasieskolans nationella program,

Prop. 1992/93:250

Bilaga 3

elevers skilda förutsättningar

att den avlämnande grundskolan har ett särskilt ansvar för elever som i sitt avgångsbetyg har betyget *Icke godkänd* i fler än ett par ämnen eller i något av ämnena svenska, matematik och engelska. Detta ansvar innebär att skolan skall – utöver betyg – avge omdömen i de ämnen som markerats med *Icke godkänd*. Dessa omdömen skall innehålla en beskrivning av elevens kunskapsutveckling och stödåtgärder som satts in i grundskolan,

att skolan skall ta ställning till om omdömen skall ges i stället för betyg till elever som till följd av olika slag av handikapp har betyget *Icke godkänd* i ett flertal ämnen – trots individuellt inriktade stödåtgärder och egna ansträngningar,

alternativa urvalsgrunder till gymnasieskolan

att *arbetsprover* och *provperioder* (t.ex. inom vårdutbildning) i kombination med intervjuer används – med eller utan användning av betyg – som urvalsgrund till utbildningsprogram i gymnasieskolan; att hänsyn också skall tas till *verksamhet utöver grundskolan*, såvida denna är av värde för det sökta utbildningsprogrammets inriktning eller elevens egen utveckling – i synnerhet om eleven visat *intresse i form av upprepad ansökan*; att beredningen förordar att *viktning av betyg* används i vissa fall, nämligen i de fall då ytterligare urval mellan elever med jämn goda betyg behöver göras,

betygsättning av specialarbetet

att specialarbetet i gymnasieskolan skall betygsättas enligt samma betygsskala som övriga ämnen,

komplettering av betyg

att komplettering får göras av avgångsbetyg från såväl komvux som gymnasieskolan och grundskolan, dock tidigast den 1 oktober för avgångsbetyg från slutet av vårterminen samma år; att prövning för komplettering i största möjliga utsträckning skall göras för behöriga lärare i skolan, såväl i komvux som i gymnasieskolan och grundskolan.

I kapitel 7 – "Förankringen av betygssystemet" – behandlar beredningen

dels hur de olika beskrivningarna av betygskriterierna skall relateras till och förankras i måldokumentet *läroplaner, kursplaner och lokala arbetsplaner samt i nationella och lokala prov*,

dels hur betygssystemet bör förankras i skolan genom *fortbildning av lärare och i lärarutbildning*.

Sammanställning av remissyttranden över Betygsberedningens betänkande (SOU 1992:86) Ett nytt betygssystem

Prop. 1992/93:220
Prop. 1992/93:250
Bilaga 4

Remissinstanserna

Remissyttranden har kommit in från Brottsförebyggande rådet (BRÅ), Socialstyrelsen, Statskontoret, Riksrevisionsverket (RRV), Statens skolverk (Skolverket), Statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH), Verket för högskoleservice (VHS), Jämställdhetsombudsmannen (JämO), Universitetet i Stockholm, Tekniska högskolan i Stockholm, Högskolan för lärarutbildning i Stockholm, Konstfackskolan, Musikhögskolan i Stockholm, Universitetet i Uppsala, Högskolan i Falun/Borlänge, Högskolan i Gävle/Sandviken, Högskolan i Örebro, Universitetet i Linköping, Högskolan i Jönköping, Universitetet i Lund, Högskolan i Kalmar, Högskolan i Kristianstad, Högskolan i Växjö, Universitetet i Göteborg, Chalmers tekniska högskola, Högskolan i Karlstad, Universitetet i Umeå, Högskolan i Luleå, Högskolan i Sundsvall/Härnösand, Läroplanskommittén, Botkyrka, Danderyds, Haninge, Nacka, Stockholms, Södertälje, Täby, Österåkers, Enköpings, Uppsala, Linköpings, Motala, Norrköpings, Jönköpings, Värnamo, Markaryds, Växjö, Kalmar, Oskarshamn, Vimmerby, Gotlands, Karlskrona, Olofströms, Hässleholms, Helsingborgs, Lunds, Malmö, Svedala, Trelleborgs, Halmstads, Göteborgs, Orusts, Öckerö, Borås, Vänersborgs, Gullspångs, Skara, Karlstads, Torsby, Hällefors, Karlskoga, Nora, Örebro, Skinnskattebergs, Västerås, Borlänge, Faluns, Gävle, Ljusdals, Sundsvalls, Ånge, Östersunds, Lycksele, Umeå, Vilhelmina, Vindelns, Bodens, Luleå och Piteå kommuner, Stockholms, Östergötlands och Kalmar läns landsting, Kungliga Vetenskapsakademien, Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet, Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF), Företagarnas Riksorganisation (FR), Sveriges Industriförbund, Lantbrukarnas Riksförbund (LRF), Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Landsorganisationen i Sverige (LO), Lärarnas Riksförbund (LR), Lärarförbundet, Sveriges Skollärarförbund, Riksförbundet Hem och Skola (RHS), Elevorganisationen i Sverige, Samarbetsorganisationen för Sveriges vuxenstuderande (SAM-VUX), Elevkårernas centralorganisation (ECO), Sveriges Förenade Studentkårer (SFS), Ekumeniska Skoldelegationen, Handikappförbundets Centralkommitté (HCK), De Handikappades Riksförbund (DHR), Riksförbundet för Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna (FUB), Svenska Dyslexistiftelsen/Svenska Dyslexiföreningen, Förbundet mot läs- och skrivsvårigheter (FMLS), Föräldrar för ordblinda barn, Svenska Förbundet för specialpedagogik, Rädda Barnen, Franskylärföreningen, Föreningen lärare i ekonomiska ämnen, Föreningen lärare i samhälls- och socialkunskap, Lärare i moderna språk (LMS).

Dessutom har yttranden kommit in från ett femtiotal sammanslutningar, föreningar etc. samt enskilda.

1 Allmänna synpunkter på beredningens förslag

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 4

Betygsberedningen föreslår att ett nytt kunskaps- och målrelaterat betygssystem skall införas, där elevens faktiska prestationer skall bedömas. Grunden för betygssystemet skall vara att kunskapsutvecklingen betraktas som en process. Betygsstegen anger en progression inom respektive ämne från grundläggande kunskaper till ett avancerat kunnande, som i många fall inte nås förrän i slutet av gymnasieskolan.

Majoriteten av remissinstanserna hälsar med tillfredsställelse förslaget att avskaffa det relativa betygssystemet och ersätta det med ett mål- och kunskapsrelaterat betygssystem. De flesta ställer sig även bakom beredningens allmänna utgångspunkter om kunskapsutveckling och lärande.

Trots den lovvärda ansats som remissinstanserna uppfattar i Betygsberedningens förslag ser sig de flesta tvungna att avvisa förslaget i dess nuvarande form, främst på grund av den föreslagna progressionen och de generella kriterier som utformats för de olika betygsstegen, men också på grund av den bristande överensstämmelsen med vad som sägs i Läroplanskommitténs förslag. Förslaget uppfattas vidare som motsägelsefullt och svårt att förstå och därigenom svår genomförbart i praktiken, samt långt ifrån färdigt. Därför anser många instanser att det är angeläget att betygsfrågan utreds vidare.

Bl.a. *Uppsala universitet* pekar på att det är särskilt angeläget att ett nytt betygssystem blir så enkelt och lätt att förklara för lärare, elever och allmänhet, att det inte omedelbart genom felaktiga tolkningar och tillämpningar går samma öde till mötes som det relativa systemet.

Så gott som samtliga remissinstanser vänder sig emot den progressionsuppbyggnad som beredningen föreslår. Enligt den tolkning flertalet instanser gör av förslaget skulle resultatet bli att de högsta betygen inte blir aktuella att använda förrän i årskurs 3 i gymnasieskolan, om ens då, vilket uppfattas som meningslöst. Flertalet instanser förordar därför skolformsrelaterade betyg.

Att hela betygsskalan skall kunna utnyttjas vid varje betygstillfälle understryks av bl.a. *Högskolan i Karlstad*, *Göteborgs universitet* och flera kommuner.

Göteborgs universitet påpekar dessutom att utredningens förslag bygger på två oförenliga principer, dels principen om kunskapsprogression, som egentligen bara skall vara tillämplig för avgångsbetyg, dels principen att lärarna lokalt skall arbeta fram kriterier för terminsbetyg. Universitetet anser att det i princip blir omöjligt för lärarna, att specificera kriterier i olika ämnen och för olika årskurser som stämmer med de sex generellt definierade kvaliteterna för årskurs 9 i grundskolan och årskurs 3 i gymnasieskolan.

Uppsala universitet anser det oacceptabelt att införa ett betygssystem, där eleven vid varje betygssättningstillfälle skall jämföras med de ultimativa kunskapsmålen för skolväsendet eller skolformen som helhet. Det är i stället självklart att elevernas prestationer måste bedömas i förhållande till konkreta, klart formulerade och för lärare, elever och för-

äldrar förståeliga krav för respektive ämne på de nivåer där betyg skall sättas.

Skolledarförbundet, Högskolan i Karlstad, Trelleborgs kommun m.fl. påpekar att det föreslagna systemet mindre än någonsin kommer att kunna motivera eleverna, eftersom de högre betygen kan nås först i årskurs 9 eller senare. Ingen hänsyn har tagits till elevens behov av förstärkning nära i tiden, utan beredningen förutsätter att varje enskild individ på varje mognadsnivå har ett mycket långt studieperspektiv. Även informationsvärdet av betygen före årskurs 9 blir lågt under sådana förhållanden.

Flera remissinstanser påpekar att oklarhet råder om hur progressionen tar sig uttryck i det korta perspektivet, läsåret, i förhållande till den totala utbildningstiden. Så framhåller exempelvis Skolverket att systemet med lokala mål jämsides med nationella skulle kunna innebära olika kravnivåer i olika årskurser, och att betygsskalan därmed får olika innebörd under en skolform och i slutet av en skolform. Även *Skolledarförbundet* uttrycker farhågor för att svaga elever kan få positiv förstärkning under arbetets gång men "klassas ut" vid betygssättningen enligt de nationella kriterierna. Förbundet anser att samhället inte får ge så motstridiga signaler.

Alternativa förslag till betygssystem har presenterats av *Avdelningen för språkpedagogik vid Göteborgs universitet, Institutionen för pedagogik-psykologi vid Högskolan i Karlstad* m.fl.

2 Antal betygssteg, betygsstart, beteckningar

2.1 Antal betygssteg

Betygsberedningen föreslår sex betygssteg.

Många remissinstanser påpekar att antalet betygssteg som i realiteten blir möjliga att använda i grundskolan är färre än sex, om man skall följa Betygsberedningens resonemang om kunskapsprogression.

Två tredjedelar av det trettiotal remissinstanser som berört frågan förordar färre betygssteg än sex, framför allt i gymnasieskolan. *LO* anser att fyra nivåer räcker med tanke på det merarbete lärarna måste lägga ned på en så ytterst sofistikerad bedömning som sex steg innebär. Den arbetstiden anser *LO* kan vara bättre utnyttjad i undervisningssituationen. *RHS* påpekar risken med en orimlig provtäthet för att verifiera rätt betygsnivå vid alltför många steg.

Ungefär en tredjedel anser att betygssorgen skall vara fler än sex. *Danderyds kommun* föreslår t.ex. tolv steg med motiveringen att det enstaka betyget blir mindre avgörande med ett större antal steg, samtidigt som det blir lättare att sätta betyg. Även *Täby kommun* påpekar att betygens värde och tillförlitlighet ökar med antalet steg på skalan. *LR* föreslår en 7-gradig betygsskala som skall kunna användas fullt ut på varje kurs och i varje ämne i både grundskolan och gymnasieskolan, men med olika kriterier anpassade efter realistiska krav i respektive skolform.

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 4

Högskolan i Karlstad föreslår ett system där läraren dels bedömer elevernas kunskaper med utyttjande av tre kvalitetskategorier, dels bedömer elevernas takt att utveckla sina kunskaper i tre kvaliteter. På det sättet kan man utnyttja nio olika benämningar för lärarnas bedömning av elevernas kunskapskvalitet.

Avdelningen för språkpedagogik vid Göteborgs universitet presenterar ett förslag till ett niogradigt betygssystem. Det nya i förslaget är att det är nivårelaterat och sägs därmed i princip överensstämma med det system som tillämpas inom komvux. Även andra remissinstanser, t.ex. *Skara kommun* och *ECO*, anser att det betygssystem som i dag gäller för komvux är att föredra.

Prop. 1992/93:220
Prop. 1992/93:250
Bilaga 4

2.2 Betygsstart och betygsfrekvens

Betygsberedningen föreslår att betyg skall sättas terminsvis från och med höstterminen i årskurs 7, förutsatt att stadiindelningen i grundskolan inte ändras.

Knappt hälften av de ca 60 remissinstanser som yttrat sig i frågan anser att betyg bör ges tidigast från och med årskurs 7 och stöder därmed i princip Betygsberedningens förslag. En stor grupp förordar senare, medan något färre förordar tidigare betygsstart.

Danderyds kommun framhåller att betygsstarten måste ske tidigare än i årskurs 7, eftersom få betygsteg och en sen betygsstart innebär att varje betygstillfälle ses som något mycket dramatiskt och viktigt. Därför anser *Danderyd* att betyg bör ges senast i årskurs 5 med möjlighet till tidigare betygsstart för de kommuner som så önskar. *Täby kommun*, som understryker att betyg som ges ofta hjälper eleverna att uppnå personligt ställda mål, och att betyg vid flera tillfällen avdramatiserar betygen, anser att det skall finnas möjlighet att efter varje kommuns/skolas eget avgörande ge betyg även i årskurserna 4 och 5. Synpunkter på möjlighet att lokalt bestämma om och när betyg skall ges före årskurs 7 framförs av flera andra kommuner.

Flera remissinstanser påpekar att betygsstart i årskurs 6 stämmer bättre överens med Läroplanskommitténs förslag till ny läroplan, medan andra, t.ex. *SAF*, tycker det blir bättre anpassning till Läroplanskommitténs förslag genom att ge eleverna betyg i samband med kontrollstationen i årskurs 5.

Skolledarförbundet kan tänka sig betyg t.ex. på vårterminen i årskurs 5 men då med en snävare betygsskala.

Hässelholms kommun understryker att kontrollen efter femte skolåret inte skall ses som ett betyg utan som en kontroll av undervisningens effekter och vara grund för skolans åtgärder kommande år.

Ett antal remissinstanser, däribland *Lunds universitet*, *RHS* och *Oskarshamns kommun*, anser att de betyg som sätts före avgångsbetygen bör vara en lokal angelägenhet, medan andra, t.ex. *SFS* och *Nora kommun*, anser att betyg skall sättas så sent som möjligt och egentligen inte behövs i grundskolan före årskurs 9.

Stockholms kommun anser att det borde vara upp till varje enskild skola att avgöra när betyg skall ges och hur de skall se ut. Men trots detta är det med tanke på behörighet och urval nödvändigt med ett centralt system som anger från när betyg senast skall ges. Därutöver bör skolorna själva avgöra om och när betyg skall ges. Även *Liberala ungdomsförbundet* anser att skolorna själva borde få välja former för utvärdering. Detta skulle passa bättre i ett skolsystem där skolorna själva väljer pedagogik och inriktning.

Läraryrket kan inte finna några vägande skäl till varför man skulle införa fler betygstillfällen i grundskolan än vad som finns i dag, utan anser i stället att betygssättningens roll bör tonas ner i grundskolan. Om betyg ges, skall dessa kompletteras med en allsidig bedömning av elevens utveckling vid en personlig kontakt mellan läraren, eleven och föräldrarna. Enbart betyg ger enligt *Läraryrket* en ofullständig information om elevernas studieprestationer och utveckling.

Liknande synpunkter framförs av t.ex. *Bodens kommun*, som vill ta arbetslivets utvecklingssamtal som modell i skolan. Även *Danderyds kommun* förordar utvecklingssamtal, och påpekar att om betygen grundas på sådana kontinuerliga samtal kommer betyget inte som någon överraskning för vare sig elev eller förälder.

Högskolan i Karlstad föreslår att eleverna under högstadietiden varje år förutom betyg får två timmars nyanserad och personifierad information från klassföreståndaren, där en värdering sker av elevernas kunskapskvalitet och deras takt att utveckla kunskap. Denna individualiserade information skall förberedas genom samtal med olika ämnens lärare, så att klassföreståndaren kan föra fram kvalitetsbedömningarna på ett insiktsfullt sätt. Informationen bör lämpligen även finnas i skriftlig form.

Flera remissinstanser förordar en mer eller mindre betygsfri grundskola. *Botkyrka kommun* påpekar att betyg för allt för många elever innebär misslyckande och utslagning. En bättre metod än enstaka siffror och ord är regelbundna samtal kring elevens studiemål och resultat enligt den modell som är etablerad för personalutveckling på arbetsmarknaden. Liknande synpunkter framförs av bl.a. *Föreningen för en demokratiserande och aktiverande skola (DAKS)*, *Bodens kommun* m.fl. *Centerns ungdomsförbund* förordar ett system med utbildningsbevis som fås vid grundskolans respektive gymnasieskolans slut och kontinuerliga samtal under hela skoltiden där elevens prestationer utvärderas.

2.3 Beteckningar. Benämningar

Beteckningarna utgör initialerna i betygsstegen benämningar vilka är Ännu icke godkänd/Icke godkänd, Godkänd, Väl godkänd, Mycket väl godkänd, Framstående och Utmärkt.

Flera remissinstanser föreslår att betygsstegen betecknas med siffror eller med bokstäver i stället för de av Betygsberedningen föreslagna benämningarna, eftersom i synnerhet stegen under godkänd kan uppfattas som värderande. *Alnö Hem och Skolaförening* formulerar det så: "Det

kan tyckas vara bagatellartat om dåliga betyg delas ut i form av låga siffror eller negativa benämningar. Men för de elever som klarar sig sämst, oavsett betygssystem, innebär det ytterligare en psykologisk belastning att vara Icke godkänd”.

Svenska Förbundet för Specialpedagogik och Västerås kommun påpekar att användningen av initialerna i benämningarna kommer att göra det svårt för den oinvidge, och likaledes i internationella sammanhang, att förstå de olika betygsstegens inbördes relationer. I stället föreslås att man använder bokstäverna A till F. Flera andra remissinstanser framför liknande synpunkter.

Bl.a. *Studiehandledarna i svenska vid Komvux i Göteborg och Fransk lärarföreningen* påpekar att det inte är självklart för alla svenskar att Utmärkt är ett högre betyg än Frånstående.

3 Godkänd och betyg därunder

Betygsberedningen föreslår att för betyget Godkänd skall eleven ha för vardagligt samhällsliv/yrkesliv och fortsatta studier nödvändiga kunskaper om och/eller i ämnet och kunna visa detta i ord och handling. För betyg under Godkänd skall ett steg finnas.

Följden av Betygsberedningens förslag om kunskapsprogression blir att eleverna i grundskolan i stor utsträckning kommer att få betyget Ännu icke godkänd. Många av remissinstanserna hävdar att risken är stor att elever därigenom slås ut. Informationsvärdet av betyget blir inte heller särskilt stort.

Skolverket anser inte att godkändgränsen kan kopplas till om en individ har acceptabel kunskapsnivå för att kunna fungera i samhället. Många andra remissinstanser framför samma synpunkt, t.ex. *Högskolan i Karlstad*, som hävdar att ett betygssystem i en obligatorisk skola inte bör klassificera kunskaper som acceptabla eller oacceptabla ur en samhällsrelig aspekt, utan nöja sig med att finna benämningar över vilken kvalitet kunskaperna har.

Flera remissinstanser föreslår att betyg före avgångsklassen inte skall ges förrän nivån Godkänd är uppnådd. Bl.a. *Läraryrbundet, Högskolan i Karlstad, Piteå kommun, Rädda barnen* och *Eleverorganisationen* framhåller att ett betygssystem för en obligatorisk skola inte skall omfatta betyget Icke godkänd. *Trelleborgs kommun* hävdar att konsekvensen av att det är kommunens och skolans ansvar att alla elever som lämnar grundskolan har uppnått de mål som krävs för betyget Godkänd borde bli att det aldrig bör bli aktuellt med betyget Icke godkänd. *Universitetet i Stockholm* anser att det faktum att en obligatorisk skola avlämnar icke godkända elever till samhället snarare måste ses som ett underbetyg för skolan och samhället än för eleverna.

Prop. 1992/93:220
Prop. 1992/93:250
Bilaga 4

4 Användningen av betygsnivåerna

Betygsberedningen föreslår att endast de nivåer/steg används som motsvarar sådana kvaliteter som eleverna faktiskt visar upp.

De flesta remissinstanser tolkar förslaget så att följden blir att endast ett fåtal steg på betygsskalan kommer att utnyttjas i grundskolan. Detta är majoriteten negativt inställd till. Man anser att betygsskalan skall kunna användas fullt ut på varje kurs och i varje ämne i både grundskolan och i gymnasieskolan, men då med olika kriterier. Den synpunkten företräds av *Österåkers, Enköpings, Gullspångs kommuner* samt *Högskolan för lärarutbildning i Stockholm* m.fl.

En genomgående synpunkt är att det inte är självklart att ett och samma betygssystem bör användas i alla skolformerna, utan att betygen bör vara relaterade till den skolform i vilken de skall användas.

Skolverket påpekar att det noga bör övervägas om det räcker med ett mindre antal steg i vissa ämnen, t.ex. i yrkesämnena i gymnasieskolan och i ämnen med litet antal undervisningstimmar.

Flera remissinstanser pekar på den bristande samstämmigheten mellan å ena sidan riksdagens och Läroplanskommitténs krav på en allt tydligare kursutformad gymnasieskola och å andra sidan Betygsberedningens krav på betygssystemets utformning. Betyg i kursindelade ämnen bör sättas i relation till de kurser som studerats i stället för till ämnet.

5 Betygskriterierna

5.1 Generella kriterier

Betygsberedningen har formulerat generella kriterier för sex betygsnivåer, som skall avse samtliga ämnen. Till dessa skall fogas ämnesspecifika kriterier som ansluter till kursplanen i respektive ämne. I förhållande till de undervisningsmål och det stoffurval som görs på lokal nivå skall kriterier för de olika betygsnivåerna arbetas fram lokalt på skolan.

Ett stort antal remissinstanser, däribland *Skolverket*, *Läroplanskommittén*, *Uppsala universitet*, *TCO*, *Malmö kommun* och *RHS*, avvisar tanken att det skulle finnas sex generella kvalitativa nivåer i kunskapsutvecklingen, som gäller alla elever och i samtliga ämnen. *Göteborgs universitets* uppfattning är att det inte finns en naturlig och icke-godtycklig gemensam kunskapsstruktur för alla ämnen – från matematik till t.ex. slöjd eller musik. Även *Läroplanskommitténs* ämnesexperter ställer sig tveksamma till om de kvalitativa steg som beredningen anser sig kunna identifiera i den generella kunskapsutvecklingen är tillämpliga i ämnena matematik, musik eller svenska.

Placeringen på ett visst betygssteg är resultatet av en sammanvägning av flera möjliga dimensioner i kunskapsutvecklingen. Kunskapsutveckling har också en kvantitativ dimension. En ytterligare faktor som komplicerar bilden är undervisningstiden. Därför föreslår *Läroplanskommittén*

tén att ämnesexperter får utveckla en ordnande princip för den kvalitativa kunskapsutvecklingen i ämnet inom ramen för de mål som undervisningen i ämnet skall sträva mot. Denna princip bör sedan kompletteras med en kvantitativ dimension och relateras till den garanterade tiden i ämnet.

Majoriteten av remissinstanserna anser att de föreslagna kriterierna är alltför abstrakt formulerade och medför en intellektualisering av undervisningen.

Så påpekar t.ex. *Borås kommun* att kraven på Godkänd är för höga för många grundskoleelever, och *Lunds universitet*, anser att kriterierna för de högre betygsstegen snarare leder tanken till universitetet än till barn- och ungdomsskolan.

Vidare påpekar *Göteborgs universitet* att det rimligen måste vara skolans krav som skall uppfyllas, och inte de krav som skulle kunna uppfyllas om man utgår från den kunskap om och i ett ämne som faktiskt finns tillgänglig i samhället.

Föreningen för en demokratiserande och aktiverande skola (DAKS) påpekar att förslaget är ensidigt inriktat mot det verbala/abstrakta, medan *Lunds universitet* saknar den motoriska liksom den emotionella utvecklingen i definitionerna.

Flera kommuner, däribland *Halmstads kommun*, anser att skillnaderna mellan olika betygssteg är hårfina och svåra att tyda. Ett mål- och kursrelaterat betygssystem måste bygga på betygsnivåer som kvalitativt skiljer sig tydligt från varandra och som är jämförbara när det gäller kunskapsnivå.

5.2 Formulerade och för berörda parter kända kriterier

Betygsberedningen föreslår att betygskriterierna skall vara formulerade och från början kända av elever, föräldrar och avnämare.

Majoriteten av de remissinstanser som tagit upp frågan instämmer i förslaget. Däremot påpekar många, att det är väsentligt att i så fall formulera kriterierna så att de är möjliga att förstå.

Vissa remissinstanser, t.ex. *Skolledarförbundet* och *RHS*, påpekar att detta kräver tid för information och samtal som kommer att ta undervisningstiden i anspråk. Enligt *RHS* bör ansvaret för denna information ingå i rektors uppgifter.

Elevorganisationen är den enda remissinstans som vänder sig emot förslaget. Elevorganisationen accepterar inte att någon ämnesexpert i samarbete med någon byråkrat på Skolverket bestämmer och formulerar det man skall lära sig. I stället för att meddela eleverna ett i förväg bestämt och formulerat ämnesinnehåll handlar mycket av skolans verksamhet om att göra eleverna delaktiga i en gemensam kunskapsprocess, så att de själva kan ta över processen och styra sin egen utveckling.

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 4

6 Jämförbarhet

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 4

Betygsberedningen föreslår att jämförbarheten i betygssättningen i första hand skall upprätthållas genom de ämnesspecifika kriterierna för betygsnivåerna. När systemet har förankrats inom lärarkåren kan man förvänta sig att bedömaröverensstämmelsen blir så god att betygen kan räcka för att upprätthålla jämförbarheten.

Flertalet av de ca 20 remissinstanser som yttrat sig i frågan ställer sig tveksamma inför möjligheten att uppnå jämförbarhet på det sätt som Betygsberedningen föreslår. *Skolverket* framhåller att nationella prov är en viktig del i utvärderingen av utbildningen, vilket i sin tur är en förutsättning för att behålla en likvärdig utbildningsstandard över riket. Liknande synpunkter framförs av flera andra remissinstanser, bl.a. *Stockholms kommun*, *Umeå universitet* och *Skolledarförbundet*, som dessutom gärna ser att gymnasieinspektörer återinförs.

SAF menar att en central provbank kan ge exempel på godkändgränsen och högre betygssteg både i grundskolan och gymnasieskolan. För yrkesinriktade kurser är SAFs förbund beredda att ta fram prov.

Flera av remissinstanserna påpekar dessutom att det med tanke på den ökade internationaliseringen är synnerligen viktigt att det svenska betygssystemet är jämförbart med andra länders system, och att betyg från Sverige kan översättas till andra språk.

7 Ordning och uppförande

Betygsberedningen föreslår att betyg i ordning och uppförande inte skall ges, men rekommenderar samtalsinstitutionen för att lösa problem i skolvardagen.

Majoriteten av de remissinstanser som kommenterat frågan stöder beredningens förslag att betyg inte skall ges i ordning och uppförande. Däremot avvisar de flesta förslaget till formaliserade omdömen efter en färdig mall.

LR anser att elevsamtal skall vara så lite formaliserade och schabloniserade som möjligt. De skall hållas när de behövs, dvs. även i akuta situationer. Samma synpunkter framförs av t.ex. *RHS*.

Skolverket anser att samtal med elever bör utgå från behovet av ett kontinuerligt gensvar på elevens skolarbete i sin helhet där elevens förståelse till självständigt arbete, kreativitet, samarbete, ordning, passa tider etc. är olika aspekter på elevens samlade prestationer som alla bidrar till resultatet i skolan och till en bra arbetsmiljö i skolan. *Skolverket* anser vidare att det är synnerligen angeläget att bevara traditionen med de så kallade föräldrakvartarna. Skriftlig information till föräldrar bör ses som ett komplement till det personliga samtalet. De samtal som beskrivs av Betygsberedningen är snarare exempel på konfliktlösning, vilket naturligtvis är nödvändigt av och till i kontakterna med elever. Principen om erkännande, förlåtelse, upprättelse och gottgörelse som

utgångspunkt för samtal kräver god utbildning och träning i samtalsmetodik för att kunna hanteras på ett icke dömande sätt. Enligt *Högskolan för lärarutbildning i Stockholm* ger principen om erkännande-förlåtelse-upprättelse-gottgörelse uttryck för en negativ människosyn som leder till en fostran till medmänsklighet grundad på tvång och skuld.

Flera av remissinstanserna tar upp problemet med tystnadsplikt för skolan. *Nacka kommun* föreslår att föräldrar skall kunna avsäga sig rättigheten att få skriftliga omdömen om sina barns studieresultat, uppförande och ordning – dock inte betygen.

Ett fåtal remissinstanser anser att betyg skall ges i ordning och uppförande. *Täby kommun* anser att krav skall ställas i skolan och att betygen är ett besked om hur dessa krav har uppfyllts. Därför bör betyg i ordning och uppförande ges från och med årskurs 1, men kompletteras med skriftlig information samt föräldrasamtal. *SAF* understryker vikten av att eleverna får förståelse för och lär sig respektera de regler som gäller för ett fungerande arbetsliv och tror att sänkt betyg i uppförande och ordning kan vara ett sätt att säga ifrån på allvar.

8 Betyg som urvalsgrund

Majoriteten av remissinstanserna delar inte Betygsberedningens uppfattning att betygens uppgift att ge ett rättvist underlag för urval håller på att bli inaktuell. Tvärtom hävdar många att betygen även fortsättningsvis kommer att utgöra en viktig del i ett första urval till både gymnasieskolan och högskolan.

8.1 Behörighet för gymnasieskolans nationella program

Betygsberedningen föreslår att eleven skall vara godkänd i alla ämnen i grundskolan för generell behörighet till gymnasieskolans nationella program.

Förslaget tillstyrks i allmänhet, med vissa reservationer.

Skolverket delar principiellt Betygsberedningens uppfattning men vill betona vikten av att de elever, som av olika skäl inte blir godkända i något eller några ämnen, erbjuds individuell studieplanering i nära samverkan med föräldrar, avslämnande grundskola och mottagande gymnasieskola.

Halmstads kommun tillstyrker att begreppet generell behörighet införes. Om gymnasieorganisationen inte medger att alla behöriga elever intas på sitt förstahandsval skall särskilt urvalsförfarande, som bestämmes lokalt, genomföras och detta skall utgå från de särskilda krav som bör ställas för aktuellt program.

Kommunförbundet påpekar att förslaget kommer att få direkta ekonomiska konsekvenser för kommunerna, och föreslår därför en närmare granskning av konsekvenserna av förslaget att eleverna i sitt avgångsbetyg från grundskolan skall ha betyget Godkänd i alla ämnen för generell behörighet till gymnasieskolan.

Malmö kommun anser att ansvarsfördelningen mellan grundskolan, åtgärdsansvaret och gymnasieskolan ytterligare bör utredas, inte minst med tanke på att de olika förslagen är förenade med kostnader.

Elevorganisationen vill inte att de som av skolan bedöms som Icke godkända skall nekas tillträde till gymnasieskolan. Organisationen kräver att betyg överhuvudtaget inte används till urval. Om urval till den nya gymnasieskolan måste ske, vilket endast skall ske i undantagsfall, bör antagningsprov i olika former användas.

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 4

8.2 Alternativa urvalsgrunder till gymnasieskolan

Betygsberedningen föreslår arbetsprover och provperioder i kombination med intervjuer som urvalsgrund, att hänsyn tas till verksamhet utöver grundskolan och upprepade ansökan, samt viktning av betyg.

Flera remissinstanser ställer sig bakom tankarna i Betygsberedningens förslag, men understryker också att de alternativa urvalsgrunderna inte kan ersätta betygen utan bör fungera som komplement till dessa.

Skolledarförbundet hävdar starkare än vad som gjorts i betänkandet att betyg skall kunna viktas för intagning till gymnasieskolan.

Landstingsförbundet anser det värdefullt att andra urvalsgrunder än betyg prövas vid urval till gymnasieskolan. Om det blir aktuellt med provperioder för t.ex. sökande till omvårdnadsprogrammet, måste uppläggningsen ske i nära samarbete med vård- och omsorgsverksamheten. Även *Landstinget i Östergötlands län* anser att arbetsprover och liknande kan vara av värde när det gäller vissa utbildningar. Modeller härför bör utarbetas, som kan bli nationella rekommendationer, och försök bör komma igång för att utveckla metoder med syfte att undersöka fallenhet för vissa yrkesområden. *Socialstyrelsen* är positiv till att t.ex. provperioder i kombination med intervjuer införs som urvalsgrund till vårdutbildning – utöver betygen – men framhåller vikten av att noga överväga och testa ett sådant urvalsinstrument innan det ingår bland ordinarie urvalsmetoder.

Karlstads kommun tillstyrker arbetsprover inom det Estetiska programmet.

Skolverket har inga principiella invändningar men vill betona att föreslagna alternativa urvalsgrunder under många år tillämpats för vissa utbildningar, och att erfarenheterna inte är entydigt positiva.

Kommunförbundet, Linköpings kommun m.fl. påpekar att även om det i grunden är positivt att betygens roll som urvalsinstrument reduceras, så kan alternativa urvalsgrunder innebära ökat arbete och ökade kostnader för kommunerna. *Linköpings kommun* påpekar dessutom att de sökande måste garanteras rättssäkerhet och objektivitet i urvalssituationen.

Många remissinstanser ställer sig tvekande till förslaget om alternativa urvalsgrunder.

Väglärdarföreningen delar inte beredningens uppfattning att eleverna i dag i så stor utsträckning tas in på sitt förstahandsval. De nya betygen

måste därför utformas så att de är användbara och jämförbara vid urvalet till gymnasieskolan. De alternativa urvalsgrunderna som Betygsberedningen föreslår är bra med avseende på t.ex. det Estetiska programmet och Hantverksprogrammet. Däremot skulle de bli alltför omfattande och kostbara för att vara användbara vid urvalet till övriga nationella program.

Landstinget i Stockholms län uttrycker tveksamhet till den provperiod som förslås ligga till grund för urval till t.ex. vårdlinjen, eftersom det är mycket svårt att finna några få provområden för ett program som leder till en mycket komplex arbetsmarknad.

Såväl *Stockholms kommun* som *Malmö kommun* påpekar det orealistiska i att generellt tillämpa intervjuer och provperioder i de fall man har ett stort antal sökande. Ansökningarna skall behandlas under stark tidspress, vilket förutsätter att intagningen kan skötas genom ett datoriserat förfarande på ett centralt kansli och att betyg kan användas som urvalsinstrument.

Jönköpings kommun anser att i första hand betygen skall utgöra grund för urval men kan acceptera de föreslagna alternativen som komplement. Kommunen önskar att anvisningarna för intagning kompletteras med skrivningar, som motsvarar dagens fri kvot-intagning.

SIH påpekar att utredningar visat att viktning endast marginellt förändrar intagning. För att viktning skall få en realistisk effekt fordras det att de ämnen som viktas, minst viktas med faktor fem för att en större förändring av intagningen skall ske. Det gör att övriga betyg blir betydelselösa och den allsidiga utveckling som grundskolan skall ge av eleven kan bli snedvriden om eleven enbart koncentrerar sig på de fåtal ämnen som viktas. Enligt Betygsberedningens förslag är det inte heller möjligt att poängsätta de olika betygsnivåerna, varför en matematisk viktning knappast blir aktuell.

B.l.a. *Halmstads* och *Oskarshamns kommuner* understryker att kommunen själv bör få avgöra vilka urvalskriterier som skall användas vid intagning till gymnasieskolan.

8.3 Antagning till högskolan

I Betygsberedningens uppdrag ingick att uppmärksamma vilken betydelse en vidgad användning av högskoleprovet skulle få för arbetet i gymnasieskolan. På grund av tidsbrist har inte beredningen kunnat fullgöra det uppdraget.

Majoriteten av remissinstanserna betonar att det är svårt att finna urvalsinstrument som helt kan ersätta betygen vid antagning till högskolan. Särskilt högskolorna ställer sig negativa till den tanken.

VHS framhåller att internationella erfarenheter visar att det är svårt att finna urvalsinstrument som helt kan ersätta betygen. Högskoleprovet i sin nuvarande form är inte lämpligt som enda urvalsinstrument, eftersom det visat sig att flera grupper missgynnats i testsituationen, bl.a. kvinnor, personer med annat modersmål än svenska och sådana med handikapp av olika slag. För att högskoleprovet skall kunna ersätta be-

tygen krävs ett omfattande utvecklingsarbete. Andra urvalsinstrument har använts vid antagningen till högskoleutbildning i begränsad utsträckning. Gemensamt för dessa är att de är mycket kostnadskrävande att använda. Manuella inslag i rättning och värderingar är så tids- och kostnadskrävande att de knappast kan tillämpas i större skala.

Uppsala universitet framhåller att avgångsbetygen från skolan ger den bästa och i förhållande till urvalskostnaderna billigaste prognosen för studieframgång.

SFS anser att högskolorna lokalt skall få välja enligt vilka kriterier de skall anta studenter, och att det måste vara möjligt för högskolorna att använda betygen för detta syfte, om de så väljer.

Högskolan i Sundsvall/Härnösand uttrycker farhågor för att gymnasie-reformens intentioner om en ökad möjlighet till högskolestudier för elever med 3-åriga yrkesgymnasieprogram inte kommer att förverkligas om högskoleprovet blir den dominerande antagningsformen.

Universitetet i Linköping frågar sig vilka reaktioner som kan förutses från högskolorna som nu förfogar över rätten att själva formulera behörighetskraven. En möjlighet vore att högskolorna anordnade egna behörighetsprov i de ämnen där man vill kunna förutsätta vissa förkunskaper. Nästa fråga blir då hur sådana reaktioner kan förväntas återverka på gymnasieskolan. Sådana behörighetsprov kommer kanske att styra gymnasisternas och därmed lärarnas arbete på ett långt ifrån obetydligt sätt.

9 Övrigt

9.1 Elevers skilda förutsättningar

Betygsberedningen föreslår att för elever som har betyget *Icke godkänd* i flera ämnen i avgångsbetyget från grundskolan skall skolan avge omdömen i de icke godkända ämnena.

Många remissinstanser anser att det föreslagna betygssystemet inte tar tillräcklig hänsyn till elever som har särskilda svårigheter och uttrycker tveksamhet inför förslaget om omdömen. *RHS* framhåller att risken är att eleverna blir utpekade, och att ett omdöme som det är utformat i förslaget kommer att lägga ytterligare börda på barn som redan tidigare har det svårt och som har behov av särskilt stöd och uppmuntran.

HCK understryker att det är skolans ansvar att skapa en sådan undervisningssituation att alla kan vara delaktiga. Ett omdöme i stället för betyg får inte ges därför att skolan inte fullgjort sitt ansvar. *HCK* ser heller inga skäl till att det skall anges i betyget vilka resurser skolan har satt in. *SIH* framhåller att en sådan beskrivning hör hemma i en utvärdering av den enskilda skolan och inte av individen.

Umeå kommun framhåller att det är uttryck för en negativ elevsyn att skriva omdömen om varför eleven inte är godkänd. Det riktiga borde vara att skriva intyg som visar att eleven är godkänd i de moment eleven kunnat göra.

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 4

Synskadades riksförbund anser att i den mån omdömen ges skall det ske i samråd med eleven och föräldrarna, och att det måste finnas en möjlighet för eleven själv och för föräldrarna att lämna en kommentar till betyget Icke godkänd.

Flera organisationer, t.ex. *Dyslexistiftelsen*, pekar på att den kommunikativa förmågan både i tal och skrift betonas i de flesta ämnen, vilket gör att många elever missgynnas. Ingenstans nämns det heller att det existerar olika metoder för utvärdering/bedömning, t.ex. muntlig redovisning i stället för skriftlig.

Prop. 1992/93:220
Prop. 1992/93:250
Bilaga 4

9.2 Betygsättning av specialarbete

Betygsberedningen föreslår att specialarbetet skall betygsättas enligt samma skala som övriga ämnen.

Majoriteten av de remissinstanser som kommenterat frågan tillstyrker att specialarbetet betygsätts, men de flesta anser att det bör ske med färre betygssteg än de sex föreslagna. Tre betygssteg är det vanligaste förslaget med motiveringen att specialarbetet är en förberedelse för högskolestudier och därför bör bedömas enligt den betygsskala som troligtvis blir generell för högskolan.

Västerås kommun avstyrker förslaget med hänvisning till svårigheten att ange kriterier för betygsstegen som går att tillämpa för de vitt skilda slag av specialarbeten som förekommer i gymnasieskolan. Man förordar i stället någon form av omdömen som tas in i elevens slutbetyg.

9.3 Komplettering av betyg

Betygsberedningen föreslår att komplettering får göras av avgångsbetyg från såväl komvux som gymnasieskolan och grundskolan, dock tidigast den 1 oktober samma år som avgångsbetyget erhöles.

Förslaget tillstyrks, men de flesta instanserna anser att det inte bör finnas någon datumgräns för komplettering.

Täby kommun påpekar vikten av att komplettering av betyg av rättssäkerhetsskäl innebär samma grundliga prövning av kunskaperna som det ursprungliga betyget.

HCK understryker att kompletteringen inte får ersätta skolan, så att man hänvisar elev till att göra dessa kompletteringar i stället för att delta i undervisningen.

Som enda instans avstyrker däremot *Högskolan för lärarutbildning i Stockholm* att komplettering skall kunna ske för att nå ett högre betyg även om godkända kunskaper redan finns, s.k. konkurrenskomplettering. Främsta skälen mot konkurrenskomplettering är att prognosvärdet av ett givet avgångsbetyg försämrats, och att det gynnar den som har god ekonomi och stöd från hemmet och därmed ökar den sociala selektionen i högre studier.

Både *HLS* och *Skolverket* pekar på att kompletteringen medför ökade kostnader för såväl den enskilde som för samhället.

Betygsberedningen föreslår att det nya betygssystemet införs successivt med början i årskurs 7 i grundskolan och i årskurs 1 i gymnasieskolan och samordnas med införandet av nya läroplaner.

Remissinstanserna stöder Betygsberedningens förslag att införa betygssystemet samtidigt med introduktionen av nya läroplaner.

Eftersom man i likhet med de flesta remissinstanserna uppfattar en vidare bearbetning av betygsförslaget som nödvändig, påpekar *Norrköpings kommun* att ett samtidigt införande bara får ske under förutsättning att man då hinner med den nödvändiga vidareutvecklingen och kan ligga i fas med implementation och fortbildning för båda förändringarna samtidigt.

Då det krävs förankring i lärarkåren anser *Skolverket* att en försöksverksamhet bör bedrivas under två år innan ett nytt betygssystem tillämpas fullt ut.

Uppsala universitet föreslår att betänkandet får utgöra ett fortbildningsmaterial för landets lärare under t.ex. en treårsperiod. Det skulle kunna utnyttas i en livlig försöksverksamhet i landets skolor. Dessutom ser man det positivt att en fortsatt utveckling i betygsfrågan kan ske genom att skolans lärare och lärarutbildningarnas personal och studerande tillsammans bedriver ett utvecklingsarbete kring frågor som gäller betyg, prov, provkonstruktion, mål, kunskapssyn, utvärdering m.m.

Skolledarförbundet poängterar särskilt att förtrogenhet med t.ex. den förändrade kunskapssynen och de kriterier för bedömning av eleverna denna ger upphov till inte är självgenererande bland lärarna.

Synpunkter på att det är bra med en längre genomförandeperiod framförs bl.a. av *Haninge kommun* och *Landstinget i Östergötlands län*.

Flera remissinstanser, bl.a. *Malmö kommun*, framhåller vikten av att utvecklingsarbetet sker på skolorna, dvs. att genomförandet sker inifrån.

Enighet råder om att omfattande fortbildningsinsatser kommer att krävas.

Om förslaget genomförs kommer detta att kräva en mycket starkare betoning av momentet bedömning, betygssättning och utvärdering i lärarutbildningen framhåller *Högskolan i Kristianstad*. Sådant utrymme är obetydligt i dagens lärarutbildning. Även *SFS* påpekar att det kommer att bli svårt att finna utrymme för dessa moment i lärarutbildningen.

Göteborgs kommun påpekar att utredningen inte berör att det nya betygssystemet kräver en omfattande och kostnadskrävande information. Även *RHS* betonar informationens betydelse för att elever, föräldrar, skolans personal och många andra opinionsbildare skall få den insikt som ger acceptans för det nya systemet. Ett nytt och bättre betygssystem blir verklighet först när det förstås och omfattas av alla berörda.

Kommunförbundet saknar en analys av de kostnader som införandet av ett nytt betygssystem kommer att medföra. Inte heller om ansvarsfördelning mellan stat och kommun har Betygsberedningen lagt några förslag.

Högskolan i Sundsvall/Härnösand anser att kostnaderna för utbildnings- och fortbildningsinsatser bör belasta de nya resurser som förutsetts avdelas av statsmakterna inför en så omfattande reform som denna. *Högskolan i Falun/Borlänge* och *Halmstads kommun*, t.ex., förutsätter att särskilda medel ställs till förfogande. *Motala kommun* påpekar dessutom att det måste klargöras varifrån tiden till fortbildningen skall tas.

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 4

Sammanfattning av departementspromemorian (Ds 1992:129) Ny läroplan för specialskolan och den obligatoriska särskolan.

Prop. 1992/93:220
Prop. 1992/93:250
Bilaga 5

1 Bakgrund

Med utgångspunkt i Läroplanskommitténs förslag till ny läroplan för grundskolan betänkandet (SOU 1992:94) Skola för bildning har en arbetsgrupp inom Utbildningsdepartementet utarbetat rubricerade promemoria med förslag till en gemensam läroplan för grundskolan, specialskolan och den obligatoriska särskolan. Ett diskussionsmaterial för regeringskansliets fortsatta arbete med timplaner och kursplaner för specialskolan och den obligatoriska särskolan har också utarbetats.

2 Arbetsgruppens förslag till läroplan

2.1 Skolans värdegrund

Arbetsgruppen framhåller att de värden, såsom aktning för varje människas egen värde, likvärdig utbildning, rätten att utvecklas i skolan etc., vilka framhålls som grundskolans värdegrund, även gäller specialskolan och särskolan. Samma värdegrund föreslås därför gälla för samtliga tre skolformer. Enligt arbetsgruppens mening bör dock separata timplaner och kursplaner utformas för specialskolan och särskolan. Dessa tim- och kursplaner skall tydligt markera skillnaderna i skolformerna, deras uppdrag, målgrupper m.m.

För att avsnittet om skolans värdegrund skall kunna omfatta såväl grundskolan som specialskolan och särskolan har arbetsgruppen föreslagit vissa smärre ändringar i Läroplanskommitténs förslag.

2.2 "Strävansmål"

Arbetsgruppen föreslår att de mål skolan skall arbeta för, sträva mot, uttrycks på samma sätt för såväl grundskolan som specialskolan och särskolan. För att Läroplanskommitténs förslag till strävansmål skall kunna tillämpas på specialskolan och särskolan, föreslår gruppen att strävansmål *nummer två* "utvecklar ett rikt och nyanserat språk i tal och skrift samt förstår betydelsen av att vårda sitt språk," och *nummer fem* "får insikt om sitt eget sätt att lära" omformuleras.

Däremot föreslås ingen ändring av det mål som anger att skolan bör sträva efter att eleven kan kommunicera på fler än ett främmande språk, trots att ytterst få av särskolans elever kan lära sig mer än ett främmande språk. Som strävansmål bör det dock kvarstå för det fåtal elever som skulle vilja studera ytterligare ett främmande språk.

2.3 "Uppnåendemål"

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 5

Enligt arbetsgruppens mening bör varje skolform ha egna s.k. uppnåendemål. Motiveringen härtill är bl.a. att särskolan och specialskolan vänder sig till elevgrupper med funktionsnedsättningar. Dessa elever – med olika former av funktionsnedsättningar – bör inte ha uppnåendemål av samma lydelse och innebörd som grundskolans elever. För varje skolform tydliga uppnåendemål spelar dock en stor roll både för arbetet i skolan och som informationskanal till föräldrar om vad barn inom de olika skolformerna normalt förväntas uppnå.

Specialskolan

Flertalet elever i specialskolan skall så småningom ut på samma arbetsmarknad som grundskolans elever och behöver därför få samma kunskaper och färdigheter från sin skoltid som grundskoleeleverna. Därtill behöver de undervisning inom sådana områden som motiveras av deras funktionsnedsättningar. Arbetsgruppen föreslår skilda uppnåendemål för döva och hörselskadade respektive synskadade elever i specialskolan.

För döva och hörselskadade bör sådana mål som innehåller formuleringar med tal ändras och uttryckas på annat sätt, vilket skett i arbetsgruppens förslag.

För synskadade har tillförts ett mål för den individuella träningen, som i nuvarande läroplan omfattar bl.a. förflyttningsteknik, läsning med tekniska hjälpmedel och synträning. Mot bakgrund av dessa ämnens innehåll och den variation som finns när det gäller elevernas funktionsnedsättningar framhåller målet utveckling mer än en lägsta nivå.

Särskolan

En av särskolans viktigaste uppgifter är att ge eleverna goda förutsättningar att vara aktiva i det dagliga livet samt att förbereda dem för vuxenlivet. Uppnåendemålen för särskolans elever behöver därför i hög grad vara personrelaterade.

Arbetsgruppen har upprättat förslag till särskilda uppnåendemål för såväl grundsärskolan som träningsskolan. Enligt gruppen är det viktigt att det klart framgår vilka mål utbildningen har samt vilka krav de båda skolformerna ställer på eleverna.

Arbetsgruppen anser att uppnåendemålen för träningsskolan skall beskriva eftersträvad utveckling av varje elevs förmåga inom ett antal områden. Härigenom kan målen inte sägas ge uttryck för en viss lägsta nivå som alla elever i träningsskolan skall uppnå. Däremot ger de en bild av vad verksamheten står för och vad lärare och elever skall arbeta med.

2.4 Riktlinjer

Läroplanskommittén anger för varje område riktlinjer som beskriver ansvarsfördelningen i skolan. Enligt arbetsgruppen är riktlinjerna tydliga och täcker specialskolans och särskolans verksamheter. Riktlinjerna bör därför kunna vara gemensamma för alla tre skolformerna.

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 5

3 Kursplaner och timplaner - ett diskussionsmaterial

I kapitel tre presenterar arbetsgruppen ett antal frågeställningar inför regeringkansliets fortsatta arbete med utformningen av kursplaner och timplaner för specialskolan och den obligatoriska särskolan.

3.1 Timplaner

Arbetsgruppen presenterar två alternativ när det gäller stadielinindelningen:

Enligt alternativ 1 skulle timplanerna för specialskolan och den obligatoriska särskolan kunna anges på samma sätt som för grundskolan, dvs. ett skede för årskurserna 1-5 och ett skede för årskurserna 6-10 i specialskolan respektive 6-9 i den obligatoriska särskolan. Enligt alternativ 2 skulle timplanetiden kunna anges för hela utbildningstiden.

Arbetsgruppen föreslår vidare:

- att undervisningen i specialskolan och den obligatoriska särskolan anges i klocktimmar,
- att den garanterade undervisningstiden endast avser skolformens totala timtal eftersom styrelsen för respektive skolform måste kunna jämkta timplanen och anpassa utbildningen efter varje elevs förutsättningar och behov. Därför kan inte alla elever garanteras samma timtal i de olika ämnena,
- att det även inom ramen för specialskolans och den obligatoriska särskolans timplaner bör finnas utrymme för eleverna att välja ämne/ämnen samt för skolan att profilera sig,
- att minst 120 timmar avsätts för orientering om utbildning och arbetsliv även för specialskolan och den obligatoriska särskolans elever. Enligt gruppen kan emellertid detta utrymme behöva utökas framför allt för särskolans del. Styrelsen i respektive skola bör därför i viss omfattning ha möjlighet att dels ta i anspråk tid från andra ämnen, dels disponera tid som avsatts för skolans lokala profilering,
- att specialskolans extra tionde skolår tydligare skall användas för

att förstärka utbildningen i teckenspråk/svenska samt i handikappkompenserande ämnen,

- att det föreslagna ämnet lek, idrott och hälsa bör behålla en relativt stor omfattning i såväl specialskolan som i den obligatoriska särskolan. Motivet för detta är att eleverna inte har samma möjligheter som eleverna i grundskolan att på sin fritid delta i olika aktiviteter.

Arbetsgruppen anser beträffande timplanen för den obligatoriska särskolan:

- att förutom ämnet lek, idrott och hälsa bör ämnen som hemkunskap och slöjd behålla ett relativt stort utrymme i timplanen för särskolan,
- att ämnena naturlära och samhällslära inte bör delas upp i olika ämnen i årskurs 6-9,
- att det bör övervägas om ämnet barn- och ungdomskunskap, som har stor betydelse för särskolans elever, skall ha samma tidsmässiga uppräknings som i grundskolan,
- att B-språk inte bör vara ett ämne i grundsärskolan.

Arbetsgruppen anser beträffande timplanen för träningsskolan:

- att samma konstruktion som den nuvarande bör kunna behållas i framtiden, dvs. en timplanekonstruktion som anger en minsta procent för varje undervisningsområde.

Arbetsgruppen anser beträffande timplanen för specialskolan för döva och hörselskadade:

- att nuvarande språkblocket teckenspråk, svenska och engelska kan ersättas av en uppdelning i dels engelska, dels teckenspråk/svenska,
- att engelska bör införas först i årskurs 3 eller 4 med hänsyn till att eleverna i årskurs 1 startar med teckenspråk och svenska,
- att ämnesgruppen teckenspråk och svenska liksom i nuvarande läroplan bör syfta till en tvåspråkighet, vilket skall framgå av kursplan och timplan. Det bör prövas om ämnena bör skiljas åt i de sista årskurserna,
- att timförstärkningen i årskurs 1-4 kan användas bättre om den flyttades över till ämnet lek, idrott och hälsa och fördelades över alla årskurserna.

Arbetsgruppen anser beträffande timplanen för specialskolan för synskadade:

- att ämnet maskinskrivning skall utgå.

3.2 Kursplaner

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 5

Arbetsgruppen anser beträffande kursplaner:

- att det finns goda skäl för att ha en avstämning på nationell nivå efter ett första skede i utbildningen. Lämplig tidpunkt för en sådan kan vara efter årskurs 5 när utbildningen kommit halvvägs. Utvärderingen skall ge underlag för vilka åtgärder som är nödvändiga för skolan att vidta för att eleven skall kunna nå de mål som satts upp för utbildningen i dess helhet,
- att kursplanerna i princip kan ha samma uppbyggnad och struktur som för grundskolan, dvs. varje ämne bör i enlighet med Läroplanskommitténs förslag ha s.k. uppnåendemål för årskurserna 5 och 9 eller 10,
- att det är viktigt att såväl grundsärskolan som träningskolan har egna kursplaner eftersom de utgör underlag för elevers och lärares beslut om val av stoff och arbetsmetoder. Dessa bör ges en sådan utformning att det särskilt framgår att särskolan är en särskild skolform,
- att specialskolan bör ha egna kursplaner endast i de ämnen som inte finns eller skiljer sig från de ämnen som finns i grundskolan.

Sammanställning av remissyttranden över departementspromemorian (Ds 1992:129) Ny Läroplan för specialskolan och den obligatoriska särskolan

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 6

Remissinstanserna

Remissyttranden har kommit in från Statens skolverk, Statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH), Statens handikappråd (SHR), Birgittaskolan i Örebro, Kristinaskolan i Härnösand, Manillaskolan i Stockholm, Vänerskolan i Vänersborg, Östervångsskolan i Lund, Ekeskolan i Örebro, Åsbackaskolan i Gnesta, Hällsboskolan i Sigtuna, Tomtebodaskolans resurscenter (TRC), Haninge, Stockholms, Södertälje, Katrineholms, Norrköpings, Gotlands, Lunds, Malmö, Falkenbergs, Varbergs, Göteborgs, Lidköpings, Örebro, Sala, Avesta, Bollnäs, Kramfors, Sundsvalls, Östersunds och Piteå kommuner, Stockholms, Uppsala, Kalmar, Blekinge, Örebro, Västmanlands och Gävleborgs läns landstingskommuner, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO), Riksförbundet Hem och Skola (RHS), Sveriges Dövas Riksförbud (SDR), Hörselskadades Riksförbund (HRF), Riksförbundet för döva, hörselskadade och språkstörda barn (DHB), Synskadades Riksförbund (SRF), Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar (RBU), Föreningen Sveriges Dövsblinda, Riksföreningen Autism (RFA), Riksförbundet för Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna (FUB).

Dessutom har yttranden kommit in från Särskolans och specialskolans yrkesvalslärares intresseförening (Syvi) samt från ytterligare ett mindre antal representanter för föreningar m.m.

1 Allmänt om arbetsgruppens förslag

Den övervägande majoriteten av remissinstanserna ställer sig i huvudsak positiva till arbetsgruppens förslag men har synpunkter på framför allt de föreslagna uppnåendemålen, både vad gäller innehåll och formuleringar.

Bl.a. *SHR* och *DHB* anser att arbetsgruppen alltför mycket har fokuserat sig på elevernas begränsningar och funktionshinder och inte lyft fram möjligheterna. Även *RBU* anser att flertalet förslag präglas av ett synsätt på elever med funktionshinder som om de snarare utgör problem och belastning för skolan än av att människors särart berikar den.

Malmö kommun, däremot, anser att läroplanen som den presenteras i promemorian verkar i rätt riktning för att förbereda de funktionshindrade barnen och ungdomarna på ett realistiskt sätt för vuxenlivet.

FUB anser att man bör ta bort grundskola och särskola som särskilda skolformer och i stället skapa en gemensam skolform för alla barn i den obligatoriska skolan som ett led mot en skola för alla. *Skolverket* före-

slår att man avskaffar uppdelningen i grundsärskola/träningsskola och i stället ersätter den obligatoriska sarskolan med sarskild grundskola.

En del remissinstanser, t.ex. *SDR* och *DHB*, anser att specialskolan för döva och hörselskadade bör benämnas teckenspråkig grundskola för att markera att eleverna valt en skolform där undervisningen sker på teckenspråk och där de dövas kultur betonas.

Från flera håll påpekas att remisstiden varit för kort. Några remissinstanser beklagar dessutom att inte samtliga skolformer behandlades i ett sammanhang av Läroplanskommittén. Vidare anser några det också otillfredsställande att förslaget om gemensam läroplan för gymnasieskolan och övriga frivilliga skolformer inte går ut på remiss.

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 6

2 Gemensam läroplan för grundskolan, specialskolan och den obligatoriska sarskolan

Med utgångspunkt i Läroplanskommitténs förslag till ny läroplan för grundskolan föreslår arbetsgruppen en gemensam läroplan för grundskolan, specialskolan och den obligatoriska sarskolan med gemensam värdegrund, gemensamma strävansmål men separata uppnåendemål.

Av de 34 remissinstanser som berört frågan är samtliga positiva till förslaget om en gemensam läroplan för de aktuella skolformerna. En gemensam läroplan skapar bättre möjligheter till samverkan mellan skolformerna och bidrar till att jämställa dem. De ändringar och tillägg till den föreslagna läroplanen för grundskolan som arbetsgruppen föreslår uppfattas av bl.a. *Malmö kommun* som välformulerade och som ett naturligt komplement till Läroplanskommitténs förslag.

Göteborgs kommun anser att arbetsgruppens förslag har en realistisk utformning med samma grundläggande värderingar och långsiktiga mål för skolformerna, medan den praktiska utformningen av undervisningen och kraven på eleverna kan anpassas till de faktiska förhållandena.

Landstinget i Stockholms län påpekar att det bör vara självklart att sarskolans och specialskolans mål skall relateras till samma värden som är grunden för grundskolan. Det är också ett värde i sig att målen som skolan skall arbeta för, uttrycks på samma sätt för alla tre skolformerna.

SIH föreslår som tillägg till femte stycket avsnittet Skolans värdegrund och uppgifter: "Skolan skall verka för delaktighet, gemenskap och jämlikhet för alla." Detta överensstämmer med de nationella handikappolitiska målen. Även *RHS* menar att ett handikappolitiskt ställningstagande bör föras in och förtydligas under skolans värdegrund, eftersom det finns elever med funktionshinder i hela det offentliga skolväsendet.

För sarskolans del påpekar flera remissinstanser att det är naturligt och logiskt med en gemensam läroplan när kommunerna tar över ansvaret för sarskolan, och att detta kommer att underlätta överföringen.

Landstinget i Kalmar län och *Norrköpings kommun* hoppas att en gemensam läroplan kommer att innebära att man på sikt avvecklar sarskolan som egen skolform, medan *Haninge kommun* i stället uppfattar

det som att förslaget om en gemensam läroplan, där man samtidigt markerar skillnaderna i skolformerna genom egna kurs- och timplaner, bidrar till att särskolan tillåts utvecklas som en egen skolform.

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 6

2.1 Strävansmål

Förslaget att ha gemensamma strävansmål uppfattas positivt av en majoritet av remissinstanserna, med en viss tveksamhet för särskolan. Det finns även en del synpunkter på formuleringar och förslag till tillägg. Flera instanser föreslår t.ex. tillägget "utifrån sina förutsättningar" eller liknande för att göra strävansmålen mer realistiska och därmed verkligen ange färdriktningen i utbildningen för alla elevgrupper.

SDR:s uppfattning, som överensstämmer med bl.a. flertalet specialskolors, är att så få avvikelser som möjligt gentemot vad som gäller för grundskolan i övrigt skall göras för elever i specialskolan.

Bland dem som ser problem i gemensamma strävansmål är t.ex. *Kommunförbundet* och *Landstinget i Blekinge län*, som påpekar att för högt satta mål bidrar till att diskussioner med föräldrar och andra blir orealistiska.

TCO (*Läraryrket*) anser att strävansmålen inte kan vara helt identiska med grundskolans. Den framtida läroplanen bör även innehålla skrivningar om värdet av att eleverna också utvecklar sina ostörda funktioner.

Östersunds kommun anser att arbetsgruppens bearbetningar av strävansmålen i Läroplanskommitténs betänkande är bearbetningar i rätt riktning men inte tillräckliga. Så är t.ex. samtliga strävansmål utom ett i Läroplanskommitténs betänkande inom det teoretiska lärandeområdet, vilket är naturligt för grundskolan. Därför har kommunen formulerat egna delvis alternativa strävansmål. Även *Landstinget i Blekinge län* uppfattar strävansmålen som för abstrakta och anser att de bör omformuleras till en konkret nivå.

Malmö kommun understryker vikten av att vara vaksam på att strävansmålen formuleras så tydligt att de verkligen har möjlighet att gälla för samtliga skolformer. Genom att ha särskilt avpassade strävansmål för särskolan visar man respekt och tolerans för de svårigheter som särskolans elever har, och därigenom förstärks också särskolans ställning som egen skolform.

SACO anser genom LR att särskolan skall ges egna strävansmål eftersom förbundet uppfattar det som angeläget att målen omfattar alla elever inom skolformen. Vidare påpekar SACO genom *Sveriges psykologförbund* att man visserligen uppnår likformighet genom gemensamma strävansmål men riskerar att ställa vissa elevgrupper utanför.

2.2 Uppnåendemål

Majoriteten av remissinstanserna stöder förslaget om egna uppnåendemål för de olika skolformerna. Flera instanser saknar emellertid förslag till uppnåendemål för gruppen språkstörda barn.

En ofta återkommande synpunkt är att "skall" bör bytas ut mot "bör", och det är många som föreslår, liksom för strävansmålen, tillägg som "efter sin förmåga" eller liknande.

Beträffande grundsärskolan betonar flertalet remissinstanser att uppnåendemålen bör vara individrelaterade och formuleras i samma termer som de föreslagna målen för träningsskolan. *Gotlands kommun* anser dessutom att vissa av träningsskolans mål också bör finnas med för grundsärskolans elever: utveckling i socialt samspel, hantera tid, rum, kvalitet, kvantitet och orsakssammanhang i sin omvärld m.m. Även *SACO, RHS* m.fl. betonar att uppnåendemål bör formuleras också för vardagsfärdigheter och sociala färdigheter, dvs. förmåga att samarbeta, ta ansvar och i övrigt fungera i samhället.

Bl.a. *Skolverket* föreslår att individuella utvecklingsprogram anges som planeringsgrund för varje elev. I individuella utvecklingsprogram vidgas ansvaret till att ta hänsyn till elevens totala situation samtidigt som uppnåendemålen inkluderas. Även *Norrköpings kommun* anser att man i den nya läroplanen borde kräva att varje elev i sarskolan får ett eget undervisningsprogram där målen ställs med hänsyn till elevens förutsättningar. Målen för eleven i träningsskolan uppfattar kommunen däremot som realistiska och användbara.

Även *Södertälje kommun* hävdar att för elever som har särskild skolplikt bör uppnåendemålen vara mycket individuellt utformade utifrån det enskilda barnet och dessutom färre och mindre specificerade än i förslaget.

Landstinget i Uppsala län hävdar att läroplanen skall ställa strävansmålen men lämna uppnåendemålen öppna vad avser måluppfyllelsen. Om uppnåendemålen för grundsärskolan skall tolkas absolut, uppfattar Landstinget att det innebär att vissa elever inte blir godkända och undrar vad som händer då.

Även för specialskolan har flera förslag till ändringar och tillägg lämnats, men i stort stöder remissinstanserna grundtankarna i arbetsgruppens förslag.

2.3 Riktlinjer

Lärares uppgifter och rektors ansvar

I avsnittet om mål och riktlinjer räknas upp dels ett antal punkter som läraren skall sörja för i sitt arbete, dels ett antal punkter som rektor skall ha särskilt ansvar för. Arbetsgruppen har inte gjort några ändringar gentemot Läroplanskommitténs förslag.

En majoritet av dem som yttrat sig över riktlinjerna är positiva till den klara ansvarsfördelning som förslaget lämnar.

Några instanser lämnar förslag till kompletteringar och tillägg. Exempelvis framförs under avsnittet Kunskaper och färdigheter önskemål om att lärarens ansvar för att ge eleven stöd i sin språkutveckling skall kompletteras med tal- och språkutveckling. Vidare föreslås under avsnittet Samverkan med gymnasieskolan m.m. att lärarens och syoperso-

nalens samarbete med föräldrarna poängteras, eftersom föräldrarna spelar en så stor roll för särskolans elever.

Landstinget i Stockholms län och *Piteå kommun* stöder arbetsgruppens förslag vad gäller rektors ansvar och anser det vara heltäckande. *Landstinget i Uppsala län* tycker också att riktlinjerna för rektors ansvar är utmärkt skrivna, likaså gör *Östervångsskolan* som dock finner det märkligt att trafikfrågorna lyfts fram som ett eget ansvarsområde.

Även beträffande rektors ansvarsområde lämnar flera instanser förslag till kompletteringar. Man vill t.ex. förtydliga rektors ansvar för arbetsmiljön med att föra in ett ansvar även för personella hjälpmedel och då särskilt för elever med funktionshinder. Vidare vill man att rektors ansvar för att anpassa resursfördelning och stödåtgärder betonas särskilt för elever med funktionshinder samt att det skall ske fortlöpande.

SACO vill komplettera rektors ansvar med en punkt om att i samverkan med föräldrar skapa förutsättningar för en god skolsituation för elever med funktionsnedsättningar. *Landstinget i Stockholms län* har ett liknande önskemål men vill då att samverkan skall ske även med handikapporganisationer.

FUB påpekar att hela rektors ansvarsområde förutsätter att det bland skolledarna finns specialpedagogisk kompetens.

Elevvården

Liksom Läroplanskommittén anser arbetsgruppen att rektor skall ha ett särskilt ansvar för att undervisning och elevvårdsverksamhet utformas så att elever som behöver särskilt stöd får detta.

SACO beklagar att elevvården inte, som man uttrycker det, fått plats i promemorian utan endast nämns översiktligt som ett rektors ansvar. Organisationen påpekar att elevvården inom specialskolan och särskolan har en unik kompetens och att den i nära samarbete med läraren kan diagnosticera och behandla elevens svårigheter så att både skolarbetet och elevens utveckling främjas. Man anser att elevvården måste betonas på ett helt annat sätt i läroplanen och lyftas fram under en egen huvudrubrik.

Landstinget i Blekinge län och *Skolverket* anser att elevassistenterna är en så viktig personalgrupp att den särskilt bör omnämnas beträffande arbete, medverkan och ansvar.

Yrkesvalsläraren

Flera remissinstanser har påpekat yrkesvalslärarens betydelse för särskolans elever. Yrkesvalsläraren har en vidare funktion än motsvarigheten i grundskolan, vilket bör framgå av riktlinjerna anser t.ex. *Landstinget i Blekinge län*. Man anser att den funktionen inte kan ersättas med någon annan syofunktionär. Yrkesvalsläraren har genom sina kunskaper om särskolan och den tidiga kännedomen om varje elev en möjlighet att hjälpa eleverna inför valet och övergången till den frivilliga särskolan och därefter ut i arbetslivet. *Landstinget i Kalmar län* har ett liknande

synsätt och menar att yrkesvals lärarfunktionen bör nämnas särskilt och inte ingå bland övrig syopersonal.

Prop. 1992/93:220
Prop. 1992/93:250
Bilaga 6

Utvärdering efter årskurs 5

Arbetsgruppen anser liksom Läroplanskommittén att läraren vid slutet av det femte skolåret allsidigt skall värdera varje elevs kunskaps- och färdighetsutveckling utifrån kursplanernas krav, samt muntligt och skriftligt redovisa detta för elev och föräldrar och informera rektor.

En majoritet av de instanser som lämnat synpunkter på förslaget tar avstånd från en sådan utvärdering efter årskurs 5, framför allt när det gäller särskolan. En kontinuerlig utvärdering av eleverna anses mycket viktigare, och många uttrycker farhågor för att avstämningen kommer att ske på bekostnad av en mera fortlöpande utvärdering.

Den nationella avstämningen behandlas också i samband med kursplanerna (punkt 4).

3 Timplaner

Arbetsgruppen har i promemorians tredje och fjärde kapitel presenterat ett diskussionsmaterial för arbetet med timplaner och kursplaner.

3.1 Skedesindelning, garanterad undervisningstid, klocktimmar

Skedesindelning

Arbetsgruppen presenterar två alternativ för timplanens konstruktion.

Enligt alternativ 1 föreslås timplanerna för specialskolan och särskolan få samma utformning som grundskolans timplan, dvs. ett skede för årskurserna 1–5 och ett skede för årskurserna 6–9 i särskolan, respektive 6–10 i specialskolan.

Enligt alternativ 2 föreslås att timplanetiden skall anges för hela utbildningstiden.

En klar majoritet av de instanser som uttalat sig om timplanen föredrar den sammanhängande. Som skäl för detta framförs att det är viktigt att undervisningen får organiseras och utformas med så stor flexibilitet som möjligt eftersom det måste finnas möjligheter att göra avsteg från timplanerna för att kunna tillgodose den enskilde elevens möjligheter. *Östervångsskolan* påpekar dessutom att en skedeslös timplan underlättar åldersintegrerad undervisning.

De instanser som ställer sig positiva till en skedesindelning gör det främst med motiveringen att man för specialskolans och särskolans del vill ha samma timplaneindelning som i grundskolan.

För särskolans del påpekar både *Varbergs kommun* och *FUB* att en sammanhängande timplan kan innebära onödiga hinder i samverkan med grundskolan. *Haninge kommun* menar att eleverna själva också ofta

är angelägna om att de yttre ramarna skall vara så lika grundskolan som möjligt.

Prop. 1992/93:220
Prop. 1992/93:250
Bilaga 6

Garanterad undervisningstid

Arbetsgruppen föreslår att den garanterade undervisningstiden för specialskolan och särskolan skall avse skolformens totala timtal. Skolans styrelse måste kunna jämka timplanen och anpassa utbildningen efter varje elevs förutsättningar. Därför kan inte alla elever ges rätt till en minsta garanterad undervisningstid i samtliga obligatoriska ämnen.

En klar majoritet av dem som yttrat sig i frågan stöder arbetsgruppens resonemang.

SDR däremot vänder sig mot förslaget och anför att döva elever liksom hörande skall ges rätt till en minsta garanterad undervisningstid i samtliga obligatoriska ämnen.

SACO påpekar för särskolans del att individualiseringen av undervisningen i första hand bör ske genom att anpassa innehåll och metoder till elevens förutsättningar.

Förslaget är oklart menar *Landstinget i Stockholms län* samtidigt som man anser att individanpassningen inte behöver utesluta att varje elev garanteras en minimiundervisning i varje ämne. Styrelsen bör i stället ha rätt att befria en elev från undervisning om särskilda skäl föreligger.

Klocktimmar

Arbetsgruppen anser att undervisningstiden för specialskolan och särskolan liksom för grundskolan skall anges i klocktimmar.

Övervägande delen av de remissinstanser som berört frågan tycker det är bra att man anger undervisningstiden i klocktimmar och därmed frångår den tidigare 40-minutersindelningen.

Endast SACO har genom LR invänt mot ett införande av klocktimmar och anser att liksom för grundskolans timplaner bör dessa bygga på tidsenheter om 40 minuter för att motsvara nuvarande lektionstider och uppbyggnaden av lärarnas arbetstider.

3.2 Elevens personliga val och lokalt timplaneutrymme

Arbetsgruppen anser att det även inom ramen för specialskolans och särskolans verksamhet bör finnas utrymme för eleverna att göra egna val av ämnen samt för skolorna att profilera sig.

En knapp majoritet av dem som lämnat synpunkter på elevernas valfrihet och skolans profilering instämmer i förslaget. Främst anser man att specialskolans och särskolans elever och föräldrar måste ges samma möjligheter som eleverna i grundskolan och deras föräldrar att göra egna val av ämnen, samt att skolorna måste ges samma möjligheter att profilera sig. Synpunkter finns också på omfattningen av både elevens val och på skolans profilering.

Många remissinstanser påpekar dock att det i verkligheten inte föreligger någon valfrihet för specialskolans och särskolans elever eftersom det endast finns åtta specialskolor i hela landet och ungefär en särskola per kommun. Det är också den begränsade reella valfriheten som är huvudargument för de remissinstanser som är negativa till förslaget. Flera vänder sig starkt mot att man inleder texten med att erbjuda eleverna valfrihet och sedan fortsätter med att påpeka att de har begränsad möjlighet att välja mellan skolor med olika profilering och att skälen härför är praktiska och ekonomiska. Detta upplevs som motsägelsefullt.

RBU reagerar mot, som förbundet uttrycker det, denna uppenbara diskriminering och inkonsekvens som elever och föräldrar inom specialskola och särskola utsätts för. *RFA* konstaterar att den valfrihet som är så viktig för "den vanliga eleven" inte gäller för elever och föräldrar inom specialskolan och särskolan. *Norrköpings kommun* påpekar att läroplanstexten bör utformas på ett sådant sätt att den för alla skolformer gemensamma texten stämmer med de faktiska förhållandena.

En synpunkt som *SACO* för fram genom *LR* är att särskolor inte bör sträva efter en egen profil eftersom kravet på den individuella anpassningen av ämnesinnehåll och särskolans metodik ger varje skola en egen profil. *Östervångsskolan* är på liknande sätt tveksam till om skolan skall ha en egen profil jämfört med de andra specialskolorna. En unik kompetens ligger i att de erbjuder undervisning på teckenspråk för döva och hörselskadade samt att de har en tvåspråkig målsättning. Skolan föreslår i stället att de timmar som avsatts till profilering reduceras till förmån för de praktiskt estetiska ämnena. Flera instanser har även påpekat att man måste ta hänsyn till dessa ämnen när man bestämmer omfånget på elevernas valfrihet och på den lokala profileringen.

3.3 Orientering om utbildning och arbetsliv

Arbetsgruppen föreslår att minst 120 timmar avsätts för orientering om utbildning och arbetsliv samt att styrelsen för respektive skola därutöver skall ha möjlighet att dels ta i anspråk tid från andra ämnen, dels disponera tid som avsatts för skolans profilering.

För särskolan föreslår arbetsgruppen dessutom att delar av det frivilliga tionde skolåret skall kunna användas till orientering om utbildning och arbetsliv.

Övervägande delen av dem som yttrat sig i frågan ser det som en nödvändighet att styrelsen för respektive skola ges möjlighet att utöka tiden för orientering om utbildning och arbetsliv så att den anpassas efter varje elevs behov.

TCO föreslår att tid dessutom skall kunna tas även från elevens personliga val.

Flertalet anser för särskolans del att de 120 timmarna är otillräckliga för både praktisk arbetslivsorientering (PRAO) och orientering om utbildning och arbetsliv, eftersom eleverna, som *RBU* och *Skolverket* påpekar, behöver lång tid på sig för att kunna närma sig arbetslivet på ett

positivt sätt. Man föreslår att ämnet får minst 240 timmar. Syvi anser på liknande sätt att de 120 timmarna får ses som den tid eleverna behöver för teoretisk syo.

Många remissinstanser påpekar den praktiska arbetslivsorienteringens betydelse för eleverna i specialskolan och särskolan och menar att tyngdpunkten i ämnet måste ligga just på den praktiska delen. Man menar att den i särskolan måste ges minst samma omfattning som den har i dag, dvs. 36 veckor.

3.4 Praktiskt estetiska ämnen

Arbetsgruppen anser att det föreslagna ämnet lek, idrott och hälsa bör behålla en relativt stor omfattning i såväl specialskolan som särskolan.

För särskolans del är det också viktigt att ämnena hemkunskap och slöjd får behålla ett relativt stort utrymme i timplanen. Det bör även prövas om ämnet bild skall öka sitt utrymme i förhållande till Lså 90.

Samtliga 23 remissinstanser som har lämnat sina synpunkter instämmer i förslaget att ämnet lek, idrott och hälsa även i fortsättningen skall ges en relativt stor omfattning. Som främsta skäl härför anger man elevernas begränsade möjligheter att utanför skolan delta i olika fritidsaktiviteter och motorikens stora betydelse för elevernas utveckling och inlärningskapacitet. Många betonar också vikten av att ämnet ges minst samma tid som det har i den nuvarande timplanen.

Remissinstanserna ser gärna att de övriga praktiskt estetiska ämnena får ett större utrymme i timplanen.

3.5 Timplanefrågor för specialskolan

Teckenspråk och svenska

Arbetsgruppen anser att det nuvarande språkblocket teckenspråk, svenska och engelska skulle kunna ersättas av en uppdelning i dels engelska, dels i teckenspråk och svenska för eleverna i specialskolan för hörselskadade och döva.

Samtliga remissinstanser som yttrat sig i frågan stöder arbetsgruppens förslag om att språkblocket skall delas upp. Flertalet betonar också att ämnena teckenspråk och svenska för döva och hörselskadade är två skilda språk och att de måste vara skilda åt under hela utbildningstiden. *Kristinaskolan* t.ex. menar att det som är specifikt för specialskolan för döva och hörselskadade är dövas tvåspråkighet – att de döva eleverna har teckenspråk som sitt första språk och svenska som sitt andra språk genom undervisning i första hand i läst och skriven form. Skolan påpekar också att de båda språken skall vara skilda åt under hela skoltiden. Liknande synpunkter förs fram av *Birgittaskolan*, *Manillaskolan*, *Vänerskolan*, *SDR* och *DHB*.

SHR påpekar att det är viktigt att den nya läroplanen, i likhet med Lgr 80, ger ett konkret och entydigt stöd för dövas tvåspråkighet. Man anser inte att förslaget ger tillräckligt uttryck för detta.

Endast *Åsbackaskolan* anser helt i överensstämmelse med förslaget att teckenspråk och svenska bör vara skilda åt under skoltidens sista år.

Prop. 1992/93:220
Prop. 1992/93:250
Bilaga 6

Engelska

Med hänsyn till att eleverna i specialskolan för döva och hörselskadade startar med teckenspråk och svenska i årskurs 1 föreslår arbetsgruppen att engelska införs först i årskurs 3 eller 4.

De tre remissinstanser som har lämnat synpunkter på förslaget ställer sig positiva, men det finns önskemål om ett mer flexibelt synsätt.

Specialskolans tionde år

Arbetsgruppen föreslår att det tionde skolåret i specialskolan tydligare skall användas till att förstärka undervisningen i teckenspråk och svenska samt i handikappkompenserande ämnen.

De fyra instanser som berört frågan anser att det extra året i huvudsak skall användas till att förstärka teckenspråk och svenska. Man ser emellertid gärna att tiden utnyttjas även på annat sätt såsom till undervisning av de dövas kulturarv och historia samt övriga ämnen, däribland de handikappkompenserande.

Individuell träning

Arbetsgruppen anser att det finns skäl att överväga om den individuella träningen i ämnen som exempelvis läsning med tekniska hjälpmedel även i fortsättningen skall ha samma speciella karaktär.

De remissinstanser som lämnat synpunkter på förslaget instämmer samtliga utan att lämna några särskilda skäl härför.

SRF påpekar dessutom att även synskadade elever i grundskolan och särskolan kan ha behov av och måste ges möjlighet till individuell träning.

Extratimmar i idrott i specialskolan för döva och hörselskadade

Arbetsgruppen anser att de tolv extra stadieveckotimmarna i specialskolan för döva och hörselskadade skulle kunna användas bättre om de flyttades över till ämnet lek, idrott och hälsa och fördelades över alla årskurser.

Ingen av de remissinstanser som har yttrat sig i frågan har något att invända mot omfördelningen av de tolv timmarna. Däremot har man olika uppfattning om vad timmarna skall användas till. Flera instanser anser att resursen bör fördelas på de ämnen som bygger upp elevernas dövidentitet såsom exempelvis teckenspråk, dövas historia, drama och

samhällskunskap. Någon anser att timmarna bör användas som en förstärkning av alla ämnen medan en annan instämmer i arbetsgruppens förslag och menar att resursen mycket väl kan användas till lek, idrott och hälsa men även till språk.

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 6

3.6 Timplanefrågor för särskolan

B-språk

Arbetsgruppen anser inte att B-språk skall vara ett ämne i grund-särskolan.

Samtliga remissinstanser som yttrat sig angående B-språk instämmer utan några särskilda motiveringar i arbetsgruppens förslag.

Naturlära och Samhällslära

Arbetsgruppen anser att undervisningen i ämnena naturlära och samhällslära för särskolans del inte skall delas upp på olika ämnen i årskurserna 6-9.

De fem instanser som har uttalat sig om ämnena vill liksom arbetsgruppen inte att man genomför någon uppdelning i respektive ämne under de sista årskurserna. Man har inte heller något att invända mot de motiveringar arbetsgruppen anför vilka är förutsättningar för eleverna att tillgodogöra sig undervisningen och deras behov av anpassad undervisning.

Barn- och ungdomskunskap

Arbetsgruppen anser att det bör övervägas om ämnet barn- och ungdomskunskap skall ha samma tidsmässiga uppräknings i särskolan som i grundskolan.

Bollnäs, Falkenbergs och Gotlands kommuner ser en uppräknings i ämnet som något positivt. *FUB* betonar vikten av att ämnet ges samma tidsomfattning som i grundskolan.

Teknik och miljö

Arbetsgruppen anser att moment av ämnet teknik och miljö för särskolans del skulle kunna föras till naturlära och hemkunskap.

Gotlands kommun och *Landstinget i Kalmar län* instämmer i arbetsgruppens förslag. *Katrineholms kommun* föreslår att man i stället skapar ett nytt ämne, miljölära, av ämnena naturlära, samhällslära, teknik och miljö.

3.7 Timplanefrågor för träningsskolan

Arbetsgruppen föreslår att träningsskolan behåller sin nuvarande timplan.

Övervägande delen av de instanser som lämnat synpunkter på förslaget anser att den nuvarande timplanen för träningsskolan bör behållas.

Prop. 1992/93:220
Prop. 1992/93:250
Bilaga 6

4 Kursplaner

Arbetsgruppen anser att kursplanerna för specialskolan och särskolan bör ha samma uppbyggnad som grundskolans med en nationell avstämning efter årskurs 5 och med uppnåendemål för årskurs 5 och 9 alternativt 10 i varje ämne.

Arbetsgruppen anser vidare att såväl grundsärskolan som träningsskolan bör ha egna kursplaner, medan specialskolan så långt möjligt bör ha samma kursplaner som grundskolan men egna kursplaner i de ämnen som skiljer sig från grundskolans ämnen.

Många remissinstanser anser det viktigt att läroplanerna för grundskolan, specialskolan och särskolan får så stor samstämmighet som möjligt till innehåll och struktur. Flera pekar också på att en överströmning av elever sker mellan skolformerna, eftersom spännvidden i elevernas utvecklingsnivå är stor.

Beträffande en avstämning på nationell nivå efter årskurs 5 uttrycker ett flertal remissinstanser emellertid tveksamhet, framför allt vad avser särskolans elever. Många av de synpunkter som refereras här beträffande den nationella avstämningen gäller även för den utvärdering läraren skall göra vid slutet av årskurs 5 (se avsnittet Riktlinjer).

Skolverket avstyrker en sådan avstämning, eftersom undervisningen i dag bygger på individuell planering med kontinuerlig avstämning och målkorrigerings på individnivå. *Skolverket* kan inte heller uppleva tidsrelaterade uppnåendemål på nationell grund som meningsfulla på grund av den varierande graden av utvecklingsstörning inom skolformen, vilket ofta kan göra att även fastställda uppnåendemål kan bli strävmål för vissa elever. Även *Landstinget i Stockholms län* avstyrker förslaget som orealistiskt med motiveringen att en utvärdering av särskoleleverna måste ske fortlöpande, eftersom eleverna uppvisar ytterst stora interindividuella skillnader. Ytterligare ett stort antal remissinstanser, däribland *SIH*, *Landstinget i Blekinge län* samt *Gotlands* och *Sundsvalls kommuner* pekar på behovet av en kontinuerlig och individrelaterad utvärdering inom särskolan och ser inte skälen och motiven till en utvärdering efter just årskurs 5 på nationell nivå.

Endast ett fåtal remissinstanser, t.ex. *LR* och *Landstinget i Gävleborgs län*, är direkt positiva till den nationella avstämningen. *Haninge kommun* påpekar att det är av stor vikt att den nationella utvärderingen utformas så att eleverna endast jämförs med sig själva, eftersom uppnåendemålen är personrelaterade. *Östervångsskolan* och *TRC* anser att avstämningen i en tioårig specialskola bör ske efter årskurs 6. Man kan då enklare jämföra elevernas kunskaper i grundskolan och specialskolan eftersom de i princip arbetar efter samma kursplan.

Även beträffande kursplanernas uppnåendemål för årskurs 5 och 9 alternativt 10 råder tveksamhet bland remissinstanserna när det gäller sär-

skolan. *Piteå kommun* anser att det vore en omöjlighet att ha uppnåendemål i kursplanerna för särskolan med tanke på elevernas skiftande förutsättningar och den helt individanpassade undervisningen, medan *FUB* hävdar att uppnåendemålen för vissa elever bör anpassas till elevens individuella förutsättningar och vara realistiska och möjliga att uppnå.

Landstinget i Uppsala län anser att resonemangen kring uppnåendemålen – och det gäller för alla skolformer – känns svåra att acceptera, eftersom det inte ges utrymme för individuella skillnader och det kan underförstås att det med tillräcklig träning skall gå att nå uppnåendemålen. Läroplanen kan därmed ge falska förhoppningar om vad skolan kan åstadkomma.

RBU anser att förslaget om uppnåendemål för varje ämne är direkt oförenligt med förslaget angående timplaner för grundsärskolan med temaundervisning i vissa ämnen. Förbundet hävdar att de uppnåendemål som formuleras bör relateras till förslaget om temaläsning.

Ekeskolan framhåller att styrelsen för specialskolan för synskadade bör ges möjlighet att efter elevens förmåga avgöra när bedömningen av uppnåendemålen skall ske och avvisar därmed arbetsgruppens förslag.

Malmö kommun ser det däremot som positivt med uppnåendemålen i årskurs 5 och 9 alternativt 10 och anser att det bör ge garantier för att eleverna får erforderliga undervisningsinsatser.

I det här sammanhanget har flera remissinstanser noterat att det ingetstans i promemorian nämns något om betyg. Den genomgående synpunkten är att betyg i traditionell mening inte skall ges i den obligatoriska särskolan, vilket framhålls av t.ex. *Landstinget i Uppsala län* och *Varbergs kommun*.

Förslaget att grundsärskolan och träningsskolan skall ha egna kursplaner stöds av en majoritet av de remissinstanser som kommenterat förslaget. Däribland finns t.ex. *Landstingen i Blekinge* och *Kalmar län*, *SACO* samt ett antal kommuner.

Haninge kommun välkomnar ett tydliggörande av särskolan som egen skolform, men understryker att man bör ta speciell hänsyn till de integrerade elevernas situation, och att speciella anvisningar kommer att behövas. För dessa elever var det en fördel att grundsärskolans kursplaner i Lså 90 gjordes liktydiga med grundskolans.

Flera remissinstanser, däribland *FUB*, *Falkenbergs* och *Lidköpings kommuner* samt *Landstingen i Örebro* och *Blekinge län*, anser att grundsärskolan skall använda grundskolans kursplaner i tillämpliga delar, medan träningsskolan bör ha egna kursplaner.

Avvisande till förslaget ställer sig däremot bl.a. *Landstinget i Stockholm*, som uppfattar arbetsgruppens förslag som mycket utmanande. *Landstinget* vill inte att kursplanerna för grundsärskolan skall markera gruppen som avvikande, eftersom gränsen mellan grundsärskolan och grundskolans svagpresterande elever är synnerligen flytande. Det som föreslås för specialskolan, nämligen egna kursplaner endast i ämnen

Prop. 1992/93:220
Prop. 1992/93:250
Bilaga 6

som inte finns eller skiljer sig från de ämnen som finns i grundskolan, borde kunna gälla även för särskolan.

Skolverket anser att de förslag till kursplaner för grundskolan som Läroplanskommittén presenterat (SOU 1993:2) ger goda möjligheter att formulera undervisningsmål för elever med lindrig psykisk utvecklingsstörning inom ramen för individuella utvecklingsprogram. Därför finner inte Skolverket skäl för att särskilda kursplaner skall utformas utöver den anpassning av träningsskolans kursplaner som anges i promemorian. Skolverket föreslår att en bearbetning av Läroplanskommitténs förslag med kompletterande kursplaner för träningsskolan får tjäna som kursplaneunderlag för särskolan.

Förslaget att särskolan så långt möjligt skall ha samma kursplaner som grundskolan stöds av samtliga specialskolor som berört frågan.

Östervångsskolan påpekar att det är mycket viktigt att kursplaner så fort som möjligt tas fram i teckenspråk, svenska som andraspråk för döva och vissa andra ämnen speciellt för särskolan för döva och hörselskadade.

TRC hävdar att särskild vikt bör läggas vid kursplanearbetet kring de handikappkompenserande ämnena. Kursplaner i dessa ämnen kommer också att ge vägledning till lärare i grundskolan som undervisar handikappade elever.

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 6

Innehåll

Prop. 1992/93:220

Prop. 1992/93:250

Bilaga 1	Sammanfattning av Läroplanskommitténs betänkande (SOU 1992:94) Skola för bildning	1
Bilaga 2	Sammanställning av remissyttranden över Läroplanskommitténs betänkande (SOU 1992:94) Skola för bildning	15
Bilaga 3	Sammanfattning av Betygsberedningens betänkande (SOU 1992:86) Ett nytt betygssystem	63
Bilaga 4	Sammanställning av remissyttranden över Betygsberedningens betänkande (SOU 1992:86) Ett nytt betygssystem	67
Bilaga 5	Sammanfattning av departementspromemorian (Ds 1992:129) Ny läroplan för specialskolan och den obligatoriska särskolan	83
Bilaga 6	Sammanställning av remissyttranden över departementspromemorian (Ds 1992:129) Ny Läroplan för specialskolan och den obligatoriska särskolan	89

